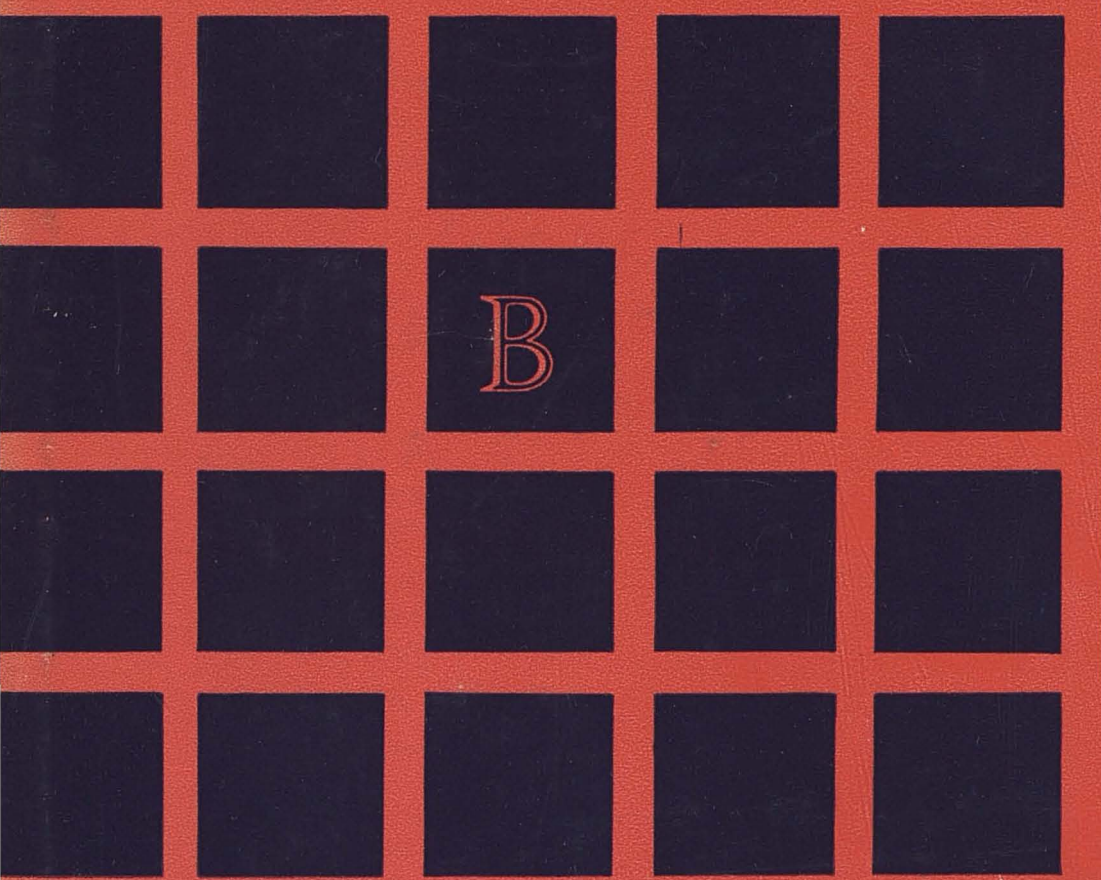

RĂSCOALA LUI HOREA

bibliografie

GHEORGHE BARTOȘ

B

RĂSCOALA LUI HOREA
bibliografie analitică

GHEORGHE BARTOȘ

RASCOALA LUI HOREA

bibliografie analitică

Cuvînt înainte de acad. D. PRODAN

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI ENCICLOPEDICĂ, BUCUREȘTI, 1976

CUVÎNT ÎNAINTE

Strîngerea la un loc, punerea în ordine a documentației publicate și a literaturii răscoalei lui Horea e azi una din cele mai necesare operații. În cei peste 190 de ani de la marele eveniment au ieșit la iveală atîtea materiale documentare, s-au scris atîtea articole, studii, lucrări, că nimeni nu le mai poate ține socoteala fără un asemenea instrument de orientare. Împrăștiate în cele mai diverse publicații: ziare, reviste, lucrări individuale sau colective, românești sau străine, nici specialistul nu le mai poate cuprinde. Ba, evenimentul avînd implicații atît de largi în viața poporului însuși, în devenirea lui istorică, a antrenat condeie de foarte inegală valoare; alături de spicuirile documentare, de cercetările istorice, abundă articolul de ziar, articolele, conferințele ocazionale, comemorative, publicistica vremii mai puțin controlată, în care faptele, documentația însăși ușor se pot confunda, denatura, e absolut necesară o clasare, o selecție. Azi cînd această diversitate de materiale e strînsă la un loc vedem cîte confuzii, cîte suprapuneri, cîte „descoperiri” demult cunoscute au fost posibile, cîte documente s-au putut publica și se mai pot publica și acum a doua, a treia sau a nu știu cîta oară sub nume de „descoperire nouă”, din simplul motiv că lipsește un asemenea mijloc de control. Aceasta chiar în cercetările curente istorice. Ca să nu mai vorbim de literatură, de artă, care sînt tentate mereu să „inventeze” mai mult decît trebuie, din prea puțină cunoaștere a faptelor în sine.

Un asemenea instrument e cu atît mai necesar, cu cît subiectul azi nu interesează numai un cerc restrîns de cunoscători, interesează pe orice om de cultură, învățămîntul, pe orice om atras de gustul istoriei patriei sale, mai ales în cazul unui asemenea eveniment.

Gheorghe Bartoș ne servește aci acest instrument necesar, cunoscătorilor și necunoscătorilor deopotrivă. Cum se va putea

convinge oricine care se va servi de ea, dînsul a făcut o operă de migală, răsfoind atent nenumărate publicații, lucrări, bibliografii, cataloage, materiale diverse, stringînd, în marginile posibilității, aproape exhaustiv, tot ce se poate găsi, făcînd o ordine în această diversitate, precizînd, clasînd, adnotînd, ierarhizînd cu toată acribia cerută de o bibliografie analitică. Lucrarea e fructul unei munci de răbdare, perseverență, a unei preocupări de mulți ani, de zeci de ani în șir. O muncă pe cît de conștiincioasă pe atît de utilă. Ea va fi fără îndoială nu numai instrumentul necesar de orientare în ceea ce s-a făcut, ci și îndreptar pentru ceea ce se va face de acum încolo. Cu un asemenea instrument în mînă cercetările viitoare se vor putea face în altă siguranță decît pînă acum.

Publicînd lucrarea, Editura Științifică și Enciclopedică face un apreciazabil serviciu științei istorice, culturii românești în genere.

Acad. D. PRODAN

NOTĂ ASUPRA LUCRĂRII

În lucrarea de față am strîns cu atenție materialul bibliografic despre răscoala din 1784 și despre epoca acesteia, începînd cu cel contemporan mișcării și terminînd cu ultimele publicații din zilele noastre. Am căutat să înregistrez aproape toate informațiile din izvoarele istorice, române și străine, din lucrările documentare și interpretative. Pentru a da un material de informație cît mai complet asupra răscoalei, nu m-am limitat la prezentarea unei simple liste de titluri și autori ci, pe lîngă indicațiile bibliografice am dat, pe cît mi-a fost posibil, însemnări succinte despre cuprinsul și, uneori, judecăți privind valoarea lucrărilor. La studiile și lucrările mai însemnate am menționat recenziile care s-au publicat asupra lor.

Normele de transcriere ortografică a titlurilor de lucrări și a textelor românești mai vechi, respectă regulile curente. La lucrările publicate în limba maghiară și cehă am adăugat, între paranteze drepte, traducerea titlului în limba română. Dealtfel orice omisiune sau adaos au fost indicate prin paranteze drepte. Unele titluri nu conțin toate indicațiile bibliografice necesare. Lipsurile se datoresc faptului că aceste lucrări nu mi-au fost accesibile; am notat însă proveniența informației. În prezentarea notițelor bibliografice am dat numai prescurtările mai obișnuite: cap. = capitolul; col. = colecția; cf. = confer; ed. = ediția; edit. = editura; Acad. = Academie; f. a. = fără anul apariției; f. l. = fără loc; fasc. = fascicolă; fig. = figuri; h. = hartă, -i; impr. = imprimerie; ms. = manuscris; M.O. = Monitorul Oficial; nr. = numărul; p. = pagina; pl. = planșe; sec. = secolul; v. = vezi; tom. = tomul; vol. = volumul. *Lista abrevierii periodicelor menționate mai des o dăm aparte.*

Pentru a înlesni munca cercetătorului am grupat informațiile bibliografice pe probleme, în funcție de natura acestora, în ordinea cronologică a tipării lucrărilor (nu a datei când au fost redactate). Orientarea în variatul material pe care-l prezentăm va fi ușurată și de *indicele de nume și locuri* al volumului.

Pentru încheierea cu succes a acestei lucrări, datorez mulțumiri acad. D. Prodan care a binevoit a-mi da îndrumări prețioase. Țin să adresez mulțumiri prof. univ. Pompiliu Teodor și lectorului Nicolae Edroiu, pentru indicațiile și sugestiile pe care mi le-au dat.

GH. B

ABREVIERILE PERIODICELOR MENȚIONATE MAI DES

<i>Acta Mus. Napocensis</i>	Acta Musei Napocensis (Cluj)
<i>An. Acad. Rom. Mem. Secf. Ist.</i>	Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii istorice (București)
<i>Anuar. Arh. de Folklor</i>	Anuarul Arhivei de Folklor (București)
<i>Anuar. Inst. Ist. Naț.</i>	Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj. (Din 1958, Anuarul Institutului de Istorie din Cluj; din 1971, Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj)
<i>Anuar. Inst. Ist.</i>	
<i>Anuar. Inst. Ist. și Arh.</i>	
<i>Apulum</i>	Apulum. Buletinul Muzeului regional Alba Iulia (Alba Iulia)
<i>Arch. Siebenbürg. Landeslc.</i>	Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde (Sibiu)
<i>Bpesti Szle</i>	Budapesti Szemle (Budapesta)
<i>Concordia</i>	Concordia (Pesta)
<i>Conv. Lit.</i>	Convorbiri Literare (Iași—București)
<i>Cult. Creșt.</i>	Cultura Creștină (Blaj)
<i>Erd. Múz.</i>	Erdélyi Múzeum (Cluj)
<i>Familia</i>	Familia (Pesta—Oradea)
<i>Federațiunea</i>	Federațiunea (Pesta)
<i>Foaie pt. minte, inimă și lit.</i>	Foaie pentru minte, inimă și literatură (Brașov)
<i>Gazeta Transilv.</i>	Gazeta Transilvaniei (Brașov)
<i>Gînd Românesc</i>	Gînd Românesc (Cluj)
<i>Hadtört. Közl.</i>	Hadtörténelmi Közlöny (Budapesta)
<i>Hazánk</i>	Hazánk (Budapesta)
<i>Hunyadm. tört. és rég. társ. évkv.</i>	A Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat évkönyve (Deva)
<i>Junimea Lit.</i>	Junimea Literară (Cernăuți)
<i>Lucr. Științ. (Inst. Ped. Oradea)</i>	Lucrări Științifice (Institutul Pedagogic Oradea)

<i>Lucr. Științ. (Inst. Ped.</i>	Lucrări Științifice (Institutul Pedagogic
<i>Tg. Mureș)</i>	Țirgu Mureș)
<i>Magazin ist.</i>	Magazin istoric (București)
<i>Magyar Hirmondó (A)</i>	A Magyar Hirmondó (Bratislava)
<i>Magyar Polg.</i>	Magyar Polgár (Cluj)
<i>Observatoriul</i>	Observatoriul (Sibiu)
<i>Rev. Arh.</i>	Revista Arhivelor (București)
<i>Rev. Fundațiilor reg.</i>	Revista Fundațiilor regale (București)
<i>Rev. Ist.</i>	Revista Istorică (București)
<i>Revue de Transylv.</i>	Revue de Transylvanie (Cluj)
<i>Sargetia</i>	Sargetia. Buletinul Muzeului regional
	Hunedoara (Deva)
<i>Siebenbürg. Vierteljahrschr.</i>	Siebenbürgische Vierteljahrschrift
	(Sibiu)
<i>Soc. de Miine</i>	Societatea de Miine (Cluj)
<i>Steaua</i>	Steaua (Cluj)
<i>Studia Hist.</i>	Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Se-
	ries Historia (Cluj)
<i>Studii</i>	Studii. Revistă de istorie (București)
<i>Südost. Forsch.</i>	Südost-Forschungen (München)
<i>Századok</i>	Századok (Budapesta)
<i>Telegr. Român</i>	Telegraful Român (Sibiu)
<i>Tesaur</i>	Tesaur de monumente istorice pentru
	România (București)
<i>Tört. Lapok</i>	Törtóneti Lapok (Cluj)
<i>Tört. Tár</i>	Történelmi Tár (Budapesta)
<i>Transilvania</i>	Transilvania (Brașov)
<i>Tribuna</i>	Tribuna (Sibiu, 1884—1903; Arad, 1903—
	1912; Cluj, din 1957)
<i>Tud. Gyűjt.</i>	Tudományos Gyűjtemény (Pesta)
<i>Új Magyar Múz.</i>	Új Magyar Múzeum (Pesta)
<i>Viața Ilustr.</i>	Viața Ilustrată (Sibiu)

BIBLIOGRAFIA RĂSCOALEI

I. LUCRĂRI DE INFORMARE GENERALĂ

a) ENCICLOPEDII ȘI DICȚIONARE BIOGRAFICE, CATALOAGE ȘI RAPOARTE ETC.

1 *Historisches, topographisches, biographisches monatliehes Tage-Buch der neuesten in -und ausländischen Begebenheiten*, Zittau, 1785 (Apud M. Auner, nr. 424, p. 35, din lucrarea de față).

Scurtă expunere a răscoalei, la p. 216.

2 *L'ADVOCAT apáturnak Parisben Sorbonnai doctor, professor és bibliothecariusnak Historiai Dictionariuma* [etc.]. Magyar nyelvre fordította sok meg-bővítéssel az 1794 esztendeig élt személyek életeknek hozzá-adásával ki-botsátotta MINDSZENTI SÁMUEL [etc.]. [Dicționarul istoric al abatelui L'ADVOCAT, doctor, profesor și bibliotecar al Sorbonei din Paris [etc.]. Tradus în limba maghiară, cu multe întregiri și adăugiri de biografii, pînă la 1794, de SAMUIL MINDSZENTI [etc.], Komáromban, Weinmüller Bálint betűjével, 1795—1797, in-8°, 6 vol.

Cuprinde un scurt articol despre răscoală, sub titlul: *Hora v[agy] Horia és Klotksa* [Horia sau Horia și Cloșca], vol. IV, p. 129, redactat de Mindszenti.

3 *Bibliothecae Samuelis S.R.I. Com. Teleki de Szék. Pars secunda*, Viennae, Typis Mathiae Andreae Schmidt, 1800, in-8°, 436 [—477] p. Menționează, la p. 91 a catalogului, broșura lui Brissot (nr. 157 din lucrarea de față), cu titlul tradus în limba germană.

4 *Catalogus Bibliothecae Hungaricae Nationalis Széchényanae*. Tom. I. Supplementum I, Posonii, Typis Belnaianis, 1803, in-8°, 646 p. La p. 68 și 568 ale catalogului sînt menționate două cronici contemporane răscoalei (descrise la n-rele 148 și 149 din lucrarea de față).

5 LEIDENFROST, KARL FLORIAN, *Historisch-biographisches Handwörterbuch der denkwürdigsten, berühmtesten und berüchtigsten Menschen aller Stände, Zeiten und Nationen*, Ilmenau, B. F. Voigt, 1825, in-8°, 3 vol. (Apud Wurzbach, nr. 10 din lucrarea de față). În vol. III, p. 127, e articolul *Horja* care cuprinde o scurtă descriere a răscoalei.

6 *Allgemeine deutsche Real-Encyklopädie für die gebildeten Stände* (Conversations-Lexikon), Leipzig, F. A. Brockhaus, 1830, in-8°, 12 vol. În vol. V, p. 388—389, articolul *Horiah* care cuprinde o scurtă rela-tare despre Horea și răscoala din 1784.

7 *Közhasznú ismeretek tára*. A conversations-Lexikon szerént Magyar-országgra alkalmaztatva [Magazin de cunoștințe utile tuturor. Adap-

- tat pentru Ungaria după *Conversations-Lexicon*], Pesten, Könyváros Wigand Otto sajtátja, 1833, in-8°, 12 vol.
 Articolul *Horiah*, din vol. VI, p. 326—327, e traducerea în limba maghiară a celui din lexiconul german de sub nr. 6.
- 8 *Neuestes Conversationslexikon für alle Stände*. Von einer Gesellschaft deutscher Gelehrten bearbeitet, Leipzig, E. Brüggemann's Verlags-Expedition, 1832—1838, in-4°, 8 vol.
 Articolul *Horiah*, din vol. III, p. 565, cuprinde același text ca și cel din enciclopedia de sub nr. 6.
- 9 VÁLLAS, ANTAL, *Nemzeti encyclopedia, avvagy Magyarország és Erdélynek állam-, földrajzi és történeti nevezetességei, szótár alakban* [Enciclopedie națională sau însemnătățile statale, geografice și istorice din Ungaria și Transilvania, în formă de dicționar], Pesten, Hartleben Konrád Adolf tulajdona, 1848, in-8°, 784 p.
 Articolul *Hora* (*Horja*), p. 744—745, e reproducus din lexiconul de sub nr. 7, cu unele completări.
- 10 WURZBACH, CONSTANT, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und seinen Kronländern gelebt haben*, Wien, Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1856—1893, in-8°, 40 vol.
 În vol. IX, p. 272—275 e articolul *Horjah Nicolaus*. Tratează pe larg răscoala, cu unele amănunte despre conducătorul ei, Horea. Utilizează lucrări editate în sec. XVIII și XIX, pe care le menționează în bibliografia de la sfârșitul articolului.
- 11 CATANI, Oria, *Cenni biografici. Estratto dall' Enciclopedia popolare* [f.l. și f.a.], in-8°, 4 p. (Apud N. Densușianu, nr. 31, p. 20, din lucrarea de față).
 Scurtă expunere a răscoalei de sub conducerea lui Horea, pe care autorul îl numește: „primul luptător al fraților noștri români pentru ideea națională”.
- 12 DENSUȘIANU, NICOLAE, *Cercetări istorice în arhivele și bibliotecile Ungariei și ale Transilvaniei. Raport înaintat Academiei Române de ...*, București, Tip. Academiei Române (Laboratorii Români), 1880, in-4°, 124 p. Ediție separată din *Analele Acad. Române*, seria II, secț. I, tom. II, p. 103—223; *Documente la istoria Revoluțiunii lui Horia din a. 1784*, p. 18—89.
 Raportul cuprinde rezultatul cercetărilor întreprinse de N. Densușianu în 16 arhive și 12 biblioteci din Transilvania și Ungaria, precum și știrile privitoare la răscoală păstrate în tradiția populară din regiunea Munților Apuseni. Acest material se păstrează și azi, la Biblioteca Academiei R. S. România, Secția manuscrise, n-rele 361—398. Microfilm la Inst. de Istorie și Arheologie din Cluj-Napoca.
 Alexandru Lapedatu, în *Activitatea istorică a lui Nic. Densușianu*, București, Tip. Carol Göbl s-sor St. Rădulescu, 1912, in-8°, p. 18—21, se referă la materialul documentar menționat în *Raport*, material care i-a servit lui Densușianu la elaborarea monografiei sale asupra răscoalei lui Horea.

- 13 **TRAUSCH, JOSEPH**, *Schriftsteller-Lexikon oder biographis-literärische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen*, I—III Band, Kronstadt [Braşov], Druck und Verlag von Johann Gött & Sohn Heinrich, 1868—1902, in-8°. Vol. IV a fost întocmit de Friedrich Schuller, Hermannstadt [Sibiu], Druck und Verlag von W. Krafft, 1902, in-8°, 575 p.
 Lucrările scriitorilor germani din Transilvania care cuprind ştiri despre răscoala lui Horea sînt consemnate la paginile: 198, 276, 278 (vol. I); 146, 175, 317 (vol. II); 62—63, 110, 196—197, 198—199, 278—279 (vol. IV).
- 14 **DIACONOVICH, C.**, *Enciclopedia Română*, Sibiu, edit. W. Krafft, 1898—1904, in-4°, 3 volume.
 Scurte articole despre căpeteniile răscoalei din 1784 şi rolul lor în desfăşurarea evenimentelor: *Cloşca*, vol. I, p. 864; *Crişan*, vol. II, p. 47 şi, mai pe larg, *Horia*, vol. II, p. 722—723.
- 15 **A Pallas Nagy Lexikona** [Marele lexicon Pallas], Budapesten, Pallas Irodalmi és Nyomdai R. T., 1893—1904, in-4°, 16 vol.
 Articolul despre mişcarea din 1784 a apărut în vol. IX, p. 355—356, sub titlul: *Hóra lázadás* [Răscoala lui Horea]. E scris pe baza lucrărilor apărute în limba maghiară, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care sînt menţionate în bibliografia de la sfîrşitul expunerii evenimentelor.
- 16 *Transilvania*. Stampe — planuri — hărţi din colecţiunea G. Olszewski. Catalogul expoziţiei, Bucureşti, Cartea Românească, [f.a.], in-4°, 15 p. (pl.). (Muzeul Arhivelor Statului).
 Sînt prezentate şi trei stampe contemporane: *Horia*; *Cloşca şi Horia*; *Cloşca*.
- 17 **Révai Nagy Lexikona** [Marele lexicon Révai], Budapest, Révai testvérek Irodalmi Intézet R.T., 1911—1927, in-4°, 20 vol.
Hóra-lázadás [Răscoala lui Horea], în vol. X, p. 262. Redactată pe baza monografiilor lui Teleki, Szilágyi şi Densuşianu, pe care le menţionează.
- 18 **Minerva. Enciclopedia română**, Cluj, Edit. de Comitetul de redacţie al enciclopediei, 1929, in-4°, 973 p.
 Scurte articole despre *Cloşca* (p. 316) şi *Crişan* (p. 352) şi mai pe larg despre *Horia* (p. 531—532).
- 19 **Dicţionar enciclopedic ilustrat „Cartea Românească“**. Partea II. Dicţionar istoric şi geografic universal de Gh. Adamescu, Bucureşti, Edit. Cartea Românească, 1931, in-4°, 1948 p.
 Căpeteniile răscoalei: *Cloşca*, p. 1580, *Crişan*, p. 1593, *Horia*, p. 1684, unde ne dă şi o scurtă expunere a răscoalei.
- 20 **Der Grosse Brockhaus**. Achter Band, Leipzig, F.U. Brockhaus, 1931, in-4°, 796 p.
Horia, p. 668, cu o scurtă notă despre răscoală; la sfîrşit e menţionată monografia lui N. Densuşianu şi o lucrare a lui Al. Márki.

- 21 PĂUNEL, EUGEN I., *Expoziția de cărți și stampe organizată de Biblioteca Universității, la aniversarea a 150 de ani de la revoluția lui Horia Cloșca și Crișan*. Cuvînt de deschidere, „Junimea Lit.”, 1935, XXIV, nr. 3—4, p. 72—77 (1 fig.).
Aduce lămuriri despre cîteva lucrări și stampe privitoare la răscoala din 1784.
- 21a LECA, O.G., *Dicționar istoric, arheologic și geografic al României*, București, Edit. „Universul”, 1937, in-8°, 630 p.
Căpeteniile răscoalei, cu scurte note despre ele: *Cloșca*, p. 142; *Crișan*, p. 165 și *Horia*, p. 257.
- 21b PREDESCU, LUCIAN, *Enciclopedia Cugetarea*, București, Edit. Cugetarea — Georgescu Delafras, 1940, in-4°, 928 p.
Scurtă biografie a căpeteniilor răscoalei: *Cloșca*, p. 202. *Crișan*, p. 235. Mai dezvoltat, *Horia Urs Nicola și rolul lui în răscoală*.
- 22 *Lexikon A—Z in Zwei Bänden*, Leipzig, Encyklopädie. Volkseigener Verlag, 1956, in-4°, 1024 p.
Răscoala lui Horea e menționată în vol. I, p. 781.
- 22a *Bolșaiia Sovietskaia Enciklopedia*, vol. 46, Moskva, 1957, in-4°, 699 p.
Scurtă expunere a răscoalei condusă de Horea, p. 332.
- 23 *Új Magyar Lexikon* [Noul lexicon maghiar], Budapest, Akadémiai Kiadó, 1959—1971, in-4°, 7 vol.
Scurte mențiuni despre *Cloșca* (vol. I, p. 458) și *Crișan* (p. 475). Un articol destul de întins (vol. III, p. 315—316) se referă la evenimentele din 1784 și la principalul conducător al răscoalei: *Horia; Horia felkelés* [Horea; răscoala lui Horea]. Articolul e bazat pe lucrări mai recente, apărute în limba maghiară.
- 23a *Malaia Sovietskaia Enciklopedia*, vol. 10, 1960, in-4°, 1274 p.
La p. 133 e menționat Horea și răscoala condusă de el.
- 24 *Meyers neues Lexikon*, IV, Leipzig, Veb Bibliographisches Institut, 1962, in-4°, 952 p.
Horia aus Albac. p. 229. Cuprinde o scurtă expunere a răscoalei.
- 24a *Dicționar enciclopedic român*, București, Edit. Politică, 1962—1966, in-4°, 4 volume.
Scurte articole despre căpeteniile răscoalei: *Cloșca* (vol. I, p. 670), *Crișan* (p. 835) și *Horea* (vol. II, p. 723).
- 25 *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1964, in-4°, 838 p.
Alături de Horea sînt amintiți *Cloșca* și *Crișan* (p. 745).
- 25a *Kislexikon A—Z*, Budapest, Akadémiai Kiadó, in-4°, 1948 p.
La p. 362, *Horia*; mai pe larg: *Horia-felkelés 1784* [Răscoala lui Horea 1784], cu o stampă, reprezentînd executarea lui Horea și *Cloșca*.
- 26 *Mic dicționar enciclopedic*, București, Editura enciclopedică română, 1972, in-4°, 1730 p.
Scurte note despre căpeteniile răscoalei de la 1784, la p. 1156, 1177 și 1294.

b) LUCRĂRI BIBLIOGRAFICE¹

- 27 KEMÉNY, JÓZSEF Mike Sándorhoz. *Benkő Józsefet, s a Hóra-világ irodalmát illetők* [Iosif Kemény către Alexandru Mike. Cu referire la Iosif Benkő și la literatura răscoalei lui Horea], „Új Magyar Múz.”, 1856, VI, fasc. 6, p. 334—337.
Scrisoarea, datată din 21 nov. 1853, cuprinde unele lămuriri despre scrierile și colecția de documente ale lui Benkő privitoare la răscoală, precum și despre alte lucrări asupra acestui eveniment istoric, aflate în posesia lui Kemény, cu scurte note despre ele. Scrisoarea a mai fost publicată, alături de altele: *Gazda Ferenc, Gróf Kemény József és Mike Sándor levelezése* [Correspondența între contele Iosif Kemény și Alexandru Mike], „Erd. Múz.”, 1943, XLVIII, p. 160—163.
Tradusă în românește, cu unele observații asupra ei: Iosif Vulcan, *Scrieri despre răscoala lui Horia și Cloșca*, „Concordia”, 1862, II, nr. 90, p. 336.
- 28 PAPIU-ILARIAN, AL., *Tesaur de monumente istorice pentru România*, tom. III, București, Tip. Națională a lui St. Rasidescu, 1864, in-4°, 405 p. (pl.).
Bibliografia răscoalei e menționată la p. 304—302 bis.
- 29 SZILÁGYI, FERENCZ, *A Hóra-világ Erdélyben* (Vremurile lui Horea în Ardeal), Pest, Athenaeum-nyomda, 1871, in-8°, VII + 272 p.
În *bibliografie* (p. 1—10) menționează *tradiția populară și izvoarele răscoalei*. Dar insistă mai mult asupra lucrărilor publicate despre mișcarea din 1784, dînd și scurte mențiuni despre conținutul lor.
- 30 SZINNYEI, JÓZSEF, *Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertórium. Történelem és annak segédtudományai*, I: *Hazai folyóiratok, évkönyvek, naptárak és iskolai értesítvények repertórium 1778—1873*; II, 1 rész: *Hírlapok 1731—1880* [Repertoriul științific al periodicelor maghiare din țară și străinătate. Istoria și științele ei auxiliare, I: Repertoriul periodicelor din țară, anuare, calendare, și anuare școlare 1778—1873; II, partea 1: Ziare], Budapest, Athenaeum, 1874—1885, in-8°, 1486 p. (I); 1648 p. (II).
Menționează, la paginile: 71, 107, 112, 177 (vol. I); 94, 95, 100, 1026, 1028 (vol. II), 22 titluri de lucrări privitoare la răscoala din 1784.
- 31 DENSUȘIANU, NICOLAE, *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785*, București, Tip. „Românul”, Carol Göbl, 1884, in-8°, VI + 523 p.
În cele două paragrafe: *Literatura revoluțiunii* (p. 6—24) și *Fontinile istorice ale revoluțiunii* (p. 25—28) sînt prezentate, analitic — unele și critic —, principalele lucrări utilizate de Densușianu la redactarea monografiei sale asupra răscoalei.

¹ Am inclus la acest capitol și lucrări care dau pe larg și aparte bibliografia răscoalei.

- 32 ZENKER, E. V., *Geschichte der Wiener Journalistik. Von den Anfängen bis zum Jahre 1848*, Wien und Leipzig, Wilhelm Braumüller, 1892, in-8°, 159 p.

E un ghid prețios pentru orientarea noastră în presa vieneză din vremea răscoalei din 1784. În timpul lui Iosif al II-lea apăreau, în capitala imperiului, 22 ziare noi, iar în statele ereditare vreo 50. Din ceea ce cunoaștem, presupunem că majoritatea din ele cuprind bogate știri despre răscoala lui Horea.

- 33 TOGAN, NICOLAE, *Indicele alfabetic al publicațiilor revistei „Transilvania” 1862—1894* (I—XXV), Sibiu, Tip. Archidiecezanei, 1896, in-8°, 72 p.

Documentele, articolele și recenziile lucrărilor privitoare la răscoala lui Horea sînt menționate la paginile: 33—34, 55—56 și 69.

- 34 WEILL, GEORGES, *Le journal. Origines et rôle de la presse périodique*, Paris, La Renaissance du Livre, 1934, in-8°, XIX + 450 p. (L'évolution de l'humanité).

E o istorie generală a presei de la origini pînă în deceniul al treilea al veacului, cu o introducere de Henri Beer: *Ziarul și istoria* (p. V—XIX). La sfîrșit (p. 419—432) o utilă bibliografie a presei pe țări, cu numeroase referințe despre ziarele din Europa centrală și apuseană din timpul răscoalei lui Horea.

- 35 SZABÓ, T. ATTILA, *Kéziratos énekeskönyveink és verses kézirataink a XVI—XIX. században* [Cărțile noastre de cîntece și versuri din sec. XVI—XIX. aflate în manuscris], Zalău, Tip. Füßy József — Turda, 1934, in-8°, 221 p.

Sînt bibliografiate, printre altele, versuri și cîntece despre răscoală și căpeteniile ei, aflate în manuscris, majoritatea din ele în Arhiva Istorică a Acad. R. S. României, Filiala Cluj-Napoca. Unele (cele consemnate de autor sub n-rele 39, 183, 310 și 368) au mai fost publicate.

- 36 VERESS, ANDREI, *Bibliografia româno-ungară. Românii în literatură ungară și ungarii în literatură română*, vol. II (1781—1838); vol. III (1839—1878), București, Cartea Românească, 1931—1935, in-4°, XII + 396 p. (II); XVIII + 385 p. (III).

Describe o serie de lucrări privitoare la evenimentele de la 1784—1785, începînd cu cele apărute în vremea răscoalei, pînă la anul 1878. Pe lîngă indicațiile bibliografice, lucrările sînt descrise destul de amănunțit; pasajele caracteristice au fost subliniate, unele reproduse și comentate. Ele sînt bibliografiate la paginile: 29, 33, 34—35, 38, 64, 66, 68—70, 72—73, 86—87, 91, 111, 129, 182, 200—201, 208, 210—211, 215, 216, 236, 238, 239, 243, 258 (vol. II); 14, 19, 34—35, 45, 48, 50—52, 107, 124, 193, 209—210, 212, 214, 216, 217, 219, 258, 272 (vol. III).

- 37 BRAUN, ROBERT, *A százötven év előtti Hóra-világ* [Vremurile lui Horea de acum o sută cincizeci de ani], „Századunk”, Budapeșt, 1935, X, nr. 7, p. 271—279.

Cuprinde bibliografia analitică și, pe alocuri, critică a răscoalei, orînduită pe grupe: contemporană; bibliografia română și maghiară mai veche; bibliografia maghiară mai nouă.

- 38 CRĂCIUN, IOACHIM, *Bibliografia Transilvaniei românești (1916—1936)*, București, M.O., Impr. Națională, 1937, in-8°, 366 p. Extras din „Revue de Transylv.”, p. 429—492.
Sînt bibliografiate, într-un capitol special: *Revoluția lui Horia (1784—1785)*, 41 de lucrări — p. 54—56.
- 39 PRODAN, DAVID, *Răscoala lui Horia în comitatele Cluj și Turda*, București, M. O. și Impr. Statului, Impr. Națională, 1938, in-8°, 203 p.
În capitolul: *Stadiul cercetărilor și contribuția lucrării de față* (p. 3—15) menționează o serie de lucrări și studii apărute în limba română, maghiară și germană. O critică judicioasă asupra principalelor lucrări referitoare la răscoală.
- 40 SZABÓ, T. ATTILA, *Újabb adatok és pótlások kéziratoss énekes-könyveink és verses kézirataink könyvészetéhez* [Date noi și adăugiri la bibliografia cărților noastre de cîntece și versuri, aflate în manuscris], „Erd. Múz.,” 1941, XLVI, p. 51—70.
Completează versurile și cîntecele despre răscoală, aflate în manuscris, bibliografiate de noi sub nr. 35, cu altele noi (p. 64—65).
- 41 PRODAN, DAVID, *Versuri contemporane despre răscoala lui Horia*, „Anuar. Arh. de Folklor”, 1942, VI, p. 5—32.
Răscoala lui Horea a avut un puternic răsunet în literatura românească și literatura vecinilor, cum reiese din cuprinsul părții introductive (p. 5—13) și din capitolul intitulat: *Bibliografia versurilor* (p. 13—21). Notației bibliografice i se adaugă, de cele mai multe ori, însemnări asupra conținutului și valorii literare.
- 42 VALENTIN, ANTAL și ENTZ, GÉZA, *Az Erdélyi Múzeum név- és szakmutatója 1874—1917; 1930—1937* [Indexul onomastic și pe materii al „Muzeului Ardelean”], Cluj, Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, 1942, in-8°, 186 p.
Indicele, orînduit pe grupe, cuprinde, între altele, titluri de lucrări și studii asupra răscoalei din 1784 (p. 89—90); două recenzii (p. 90); *Documente* (p. 105—106, 146, 282—287).
- 43 BEU, OCTAVIAN, *Bibliografia răscoalei lui Horia*, Sibiu, Centrul de Studii și Cercetări privitoare la Transilvania, 1944, in-8°, 32 p. + 2 pl. (Bibliotheca Rerum Transilvaniae, XIV).
Lucrare lipsită de sistematizare științifică. Nu respectă regulile bibliografice. E utilă numai pentru faptul că indică titluri de lucrări noi.
Recenzii: D. P. [rodan], „Anuar. Inst. Ist. Naț.,” 1945, X, p. 414—422, completînd lipsurile de la O. Beu; David Prodan, *160 de ani de la execuția lui Horea*, „România Viitoare”, Sibiu, II, nr. 60, p. 4; Tóth Zoltán, „Revue d'Histoire Comparée”, Budapeșt, 1946, XXIV, p. 396—397.
- 44 WELLMANN, IMRE, *Parasztnépünk multjának feltárása* [Dezvăluirea trecutului țărănimii noastre], „Hitel”, Kolozsvár [Cluj], 1944,

- IX, nr. 4, p. 225—243; nr. 5, p. 296—316. Și extras: Kolozsvár [Cluj], 1944, in-8°, 40 p.
- Trece în revistă lucrările publicate în limba maghiară privitoare la țărănimea din Ungaria și Transilvania, cu unele considerațiuni asupra lor. Sînt bibliografiate și cîteva lucrări privind răscoala lui Horea (p. 10, 16—17 din extras).
- 45 FRUMA, IOAN, *Horia. Procesul și martiriul*, Sibiu, Edit. Dacia Traiană, 1947, in-8°, 285 p.
- Bibliografia de la sfîrșitul lucrării (p. 279—285) cuprinde 111 titluri de lucrări referitoare la răscoala lui Horea.
- 46 KOSÁRY, DOMOKOS, *Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába* [Introducere în izvoarele și literatura istorică maghiară], II (1711—1825), Budapest, Művelt Nép Könyvkiadó, 1954, in-8°, 638 p. (Magyar Tudományos Akadémia Történet-tudományi Intézet).
- Informația bibliografică asupra răscoalei lui Horea e bogată și variată: scrieri contemporane, studii speciale etc. (p. 284—291). Aduce precizări asupra conținutului unor lucrări despre mișcare și, la cele mai importante, succinte observații critice.
- 47 CRĂCIUN, I., *Cronicele românești ale Transilvaniei și Banatului. Considerații preliminare*, „Anuar. Inst. Ist.”, 1958—1959, I—II, p. 125—152.
- Cronicele transilvănene cu știri despre răscoală sînt bibliografiate la p. 138—139; 145—148.
- 48 STRASSER, KURT, *Die Wiener Presse in der josephinischen Zeit*, Wien, 1962. (Apud Kóky Gy., nr. 516 din bibliografia de față).
- Completează lucrarea menționată sub nr. 32 din bibliografia de față.
- 49 CRĂCIUN, I. și ILIEȘ, A., *Repertoriul manuscriselor de cronici interne sec. XV—XVIII privind istoria României*, București, Edit. Acad. R.P.R., 1963, in-8°, 503 p. (Cronicele medievale ale României, I).
- Cronicele transilvănene în proză și în versuri referitoare la răscoala din 1784 sînt bibliografiate la paginile: 405—415; 417—418.
- 50 STOLL, BÉLA, *A magyar kéziratok énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája 1565—1840* [Bibliografia cărților de cîntece și a colecțiilor de versuri maghiare, manuscrise], Budapest, Akadémiai Kiadó, 1963, in-8°, 537 p.
- Colecțiile de cîntece și versuri care cuprind producțiile literare referitoare la răscoală și la căpeteniile ei, aflătoare în diferite biblioteci din Transilvania, Ungaria și Cehoslovacia sînt menționate la paginile: 200—201, 203, 204, 228, 238, 256, 258, 261, 314.
- 51 EDROIU, NICOLAE, *Aniversarea a 180 de ani de la răscoala lui Horea*, „Studia Hist.”, 1965, fasc. 2, p. 125—126.
- Cronică* despre manifestările prilejuite de aniversarea a 180 de ani de la răscoala izbagilor români din Transilvania din 1784—1785. Menționează și unele articole și studii publicate cu acest prilej.

- 52 „*Transilvania*“. *Indice bibliografic selectiv*, I, 1895—1917, XXVI—XLVIII; II, 1918—1946, XLIX—LXXVII, Cluj, 1964—1966, in-4°, 111 p. (I); 221 p. (II). Litografiat. (Biblioteca Centrală Universitară Cluj).
- Studiile și articolele despre răscoala din 1784 sînt bibliografiate la paginile: 34, 39, 88 (vol. I); 45, 90, 98, 111 (vol. II). La unele din ele sînt menționate și scurte note despre cuprinsul lor.
- 53 MARICA, GEORGE EM., *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, Bibliografie analitică, cu un studiu monografic, București, Edit. pentru literatură, 1969, in-4°, 559 p.
- Materialul documentar și lucrările referitoare la răscoala lui Horea sînt menționate la p. 426, 430, 433.
- 54 CRĂCIUN IOACHIM, HRISTODOL GHEORGHE, ȘTIRBAN MARCEL, BATHORY LUDOVIC, IANCU GHEORGHE, NEAMȚU GELU, DUMITRAȘCU GHEORGHE, *Bibliografia istorică a României*, I, 1944—1969, București, Edit. Acad. R. S. România, 1970, in-4°, 386 p.
- Lucrările și studiile referitoare la răscoala lui Horea, apărute între 1944—1969, sînt menționate la p. 150, 152, 155, 156, 158—164.
- 55 PASCU, ȘTEFAN, *The publication of sources concerning the revolt of Horea*, „Roumanian Studies an international annual of the humanities and social sciences“, vol. I. Leiden, E. J. Brill, 1970, p. 149—172.
- Autorul trece în revistă eforturile istoricilor români și străini de publicare a izvoarelor răscoalei lui Horea, începînd cu broșurile publicate încă în vremea răscoalei și pînă la documentele referitoare la răscoală, publicate în anii din urmă.
- 56 TRITEANU, MIHAIL, *Luceafărul 1902—1920. Indice bibliografic analitic*, București, Edit. Enciclopedică română, 1972, in-8°, 374 p.
- Studiile și articolele referitoare la răscoala lui Horea sînt menționate la p. 230, 267, 287 și 323.
- 57 BUGNARIU, TEOFIL, DOMȘA, I., VATAMANIUC, D., *Ioan Slavici 1848—1925*, Bibliografie, București, Edit. Enciclopedică română, 1973, in-8°, 515 p. (pl. + facsimile).
- Articolele privitoare la răscoala lui Horea sînt menționate la p. 53, 126, 139 și 441, cu scurte note despre cuprinsul lor.
- 58 FANACHE, V., „*Gînd românesc*“ și *epoca sa literară. Studiu bibliografic*. Cu un cuvînt înainte de acad. David Prodan, București, Edit. Enciclopedică română, 1973, in-8°, 270 p. (pl. + facsimile).
- Studiile și recenziile referitoare la răscoală sînt menționate la p. 27, 89, 92, 93 și 95, cu scurte note despre cuprinsul lor.
- 59 HRISTODOL GHEORGHE, ȘTIRBAN MARCEL, BATHORY LUDOVIC, IANCU GHEORGHE, BOCSAN NICOLAE, JORDAKI LUDOVIC, *Bibliografia istorică a României*, IV, 1969—1974. Bibliografie selectivă. București, Edit. Acad. R. S. România, 1975, in-4°, 514 p.
- Cap. *Răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan*, p. 195, cuprinde 20 de studii referitoare la evenimentele din 1784, apărute între 1969—1974.

II. IZVOARE

A. DOCUMENTE

a) SEMNALĂRI DE DOCUMENTE¹

60 TELEKI, DOMOKOS, *A Hóra-támadás története* [Istoria răscoalei lui Horea], Pest, Kiadja Ráth Mór, 1865, in-8°, X + 183 p. Începînd cu p. 111 e *tabelul* cu documentele care i-au servit autorului la redactarea lucrării, pe care le rezumă. Ele sînt orînduite după arhivele cercetate.

60a *Palóczi Horváth család levéltár: Torday posta mester Kerekes Gergely, a zilahl posta mester Pallovics Gáspárhoz irt levele Tordáról 1784 dec. 5-ről melyben a Hóra féle lázadás alkalmával Abrudbánya városának 1784 nov. 15-én történt elpusztítását leírja* [Arhiva familiei Horváth Palóczi: Scrisoarea dirigintelui poștal G. Kerekes din Turda, datată 5 dec. 1784, către dirigintele poștal Gaspar Pallovics din Zalău, în care descrie pustiirea Abrudului, întîmplată la 15 nov. (!) 1784, cu ocazia răscoalei lui Horea], „Századok”, 1871, V, p. 672.

Scrisoarea n-a fost publicată. Într-o altă notiță („Századok”, 1872, VI, p. 48), se menționează că, „scrisorile referitoare la răscoala lui Horea din 1784—1785 din arhiva familiei Horváth Palóczi au fost copiate pentru *Societatea de istorie*.”

61 RAJNER, GYULA, *Vladár István úr családí levéltára Nagy-Csep-csényben* [Arhiva familiei Șt. Vladár din Nagy-Csepceșeny], „Századok”, 1875, IX, p. 187—188.

Sînt menționate trei documente referitoare la răscoala lui Horea (p. 188, punct. 8).

62 BARIȚIU, GEORGE, *Despre răscoala lui Horia*, „Transilvania”, 1869, II, p. 291—293; „Observatoriul”, 1884, VII, p. 237—238; 241—242.

Rezumă cîteva documente dintr-o colecție de acte oficiale, anume: „dintre acelea pe care baronul Samuil Brukenthal, cu ocazia re-tragerii sale din funcția de guvernator (1777—1787) le-a restituit la arhiva guvernului și se află sub nr. 11031 din 1787”.

63 KOMAROMY, ANDRÁS, *A kis rhédei gróf Rhédey levéltára a M. Nemz. Múzeum könyvtárában* [Arhiva familiei contelui Rhédei, a-

¹ La partea *Literatura istorică* a răscoalei, din prezenta bibliografie, se găsesc publicate, de asemenea, în anexele unor studii, izvoare documentare ale răscoalei.

flată în Bibl. Muzeului Național Maghiar], „Magyar Könyv-Szemle“, Budapest, 1883, p. 30—60.

La p. 58 sînt menționate scrisorile lui Samuil Károlyi despre răscoala lui Horea și o scurtă notă despre conținutul a două din ele.

- 64 KOMÁROMY, ANDRÁS, *A Hóra-világból* [Din vremurile lui Horea], „Magyar Hirlap“, Budapest, 1895, V, p. 1—3.

Informații despre scrisorile lui Samuil Károlyi către M. Rhédei privitoare la răscoala lui Horea, cu știri despre atitudinea armatei față de țăranii răsculați, prinderea căpeteniilor și atitudinea lor în închisoare. Ne dă și o schiță a portretului lui Horea.

- 64a BIANU, ION, *Catalogul manuscriptelor românești*. Tom. I, București, Edit. Acad. Române, 1907, in-4°, VIII + 746 p. Tom. II, în colab. cu R. Caracș, București, Socec & Comp. și C. Sfetea, 1913, in-4°, 666 p. Tom. III, în colab. cu G. Nicolăiasa, Craiova, Scrisul Românesc, 1931, in-4°, 654 p.

Manuscrisele din Bibl. Academiei privitoare la răscoala lui Horea sînt indicate după cum urmează: Documente originale și în copii, în deosebite limbi, culese de Al. Papiu-Ilarian pentru *Tesaurul său de monumente istorice* (I, p. 464, punct. 4); Rapoartele guvernatorului Brukenthal asupra răscoalei (I, p. 468, punct. 65). Tom. II, p. 75. Copii de pe documente adunate de Al. Papiu-Ilarian, cu privire la răscoala lui Horea (III, p. 301). Colecțiunea G. Barițiu, Documente din anii 1437—1784. Cele referitoare la răscoala din 1784, în vol. III, p. 413—415.

- 65 VERESS, ENDRE, *Erdély- és Magyarországi régi oláh könyvek és nyomtatványok (1544—1808)* [Cărți și tipărituri românești vechi din Transilvania și Ungaria (1544—1808)], Kolozsvár [Cluj], Stief Jenő és társa könyvsajtója, 1910, in-4°, 119 p. Apărută parțial și în românește, completată cu noi titluri de lucrări, sub titlul: *Orînduiele românești vechi tipărite în Ardeal (1774—1848)*, „Rev. Arh.“, vol. I, 1924—1926, p. 338—365. Și extras: București, Tip. F. Göbl Fii, 1926, in-4°, 30 p. (Bibl. Arh. Statului).

Patentele privitoare la răscoala lui Horea sînt descrise la p. 345—346. (V. și n-rele 67—70 din bibliografia de față).

- 65a BEU, OCTAVIAN, *Răscoala lui Horia*, Expoziție comemorativă. Catalog, București, tip. Göbl, 1935, in-4°, 20 p. + 1 pl.

Menționează materialul documentar expus la Academia Română, cu ocazia comemorării a 150 de ani de la răscoala din 1784, indicînd și depozitul de unde a fost împrumutat.

- 65b *Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului de la orașul Stalin* [Brașov], vol. I, 1521—1799, București, 1955. (Direcția Arhivelor Statului).

La p. XXXI se menționează că „răzvrătirea“ din 1784 a lăsat urme în arhiva orașului Brașov, iar la p. 280—281 sînt rezumate două patente ale guvernului din Sibiu (din 18 și 23 noiembrie 1784) care s-au citit în fața țăranilor români din satul Stupini.

- 65c PESCARIU, OLIVIA, *Arhiva oraşului Gherla. În Arhivele Statului 125 ani de activitate 1831—1956*, Bucureşti, 1957, p. 375—385. (Direcţia generală a Arhivelor Statului din R.P.R.).
La p. 384 menţionează următoarele: „Ecoul răscoalei lui Horea a ajuns şi în oraşul Gherla. Se găsesc în arhivă o serie de acte, în intervalul de timp de la 1 octombrie 1784 la 22 iunie 1786, cu referire la răscoală şi la măsurile represive luate împotriva răsculaţilor“.
- 65d *Muzeul Brukenthal*. Răscoala ţăranilor de la 1784 condusă de Horea, Cloşca şi Crişan în imagini şi documente. Catalog de expoziţie, Sibiu, 1960. (V. *Muzeul Brukenthal*. Studii şi comunicări, vol. 13, Sibiu, 1967, p. 352).
- 66 DEMÉNY, L., *Expoziţia organizată de Arhivele Statului din Tîrgu-Mureş, consacrată răscoalei lui Horea*, „Studii“, tom. 18, 1965, nr. 3, p. 701—702.
Menţionează că a fost expus material iconografic şi un mare număr de documente inedite cu informaţii despre răscoală, despre mişcările şi frământările iobagilor din satele aparţinătoare comit. Tîrnavei şi scaunelor săcuieşti.
- 66a CACIORA, ANDREI, *Cercetări în arhivele de peste hotare*, R. S. F. Jugoslavia, „Rev. Arh.“, 1972, XLIX, vol. 34, nr. 1, p. 156. Informaţie privitoare la răscoala lui Horea în arhivele din Sremski Karlovici din regiunea autonomă Voivodina.
- 66b TROCSÁNYI, ZSOLT, *Erdélyi Kormányhatósági Levéltárak* [Arhivele organelor de guvernământ ale Transilvaniei], Budapest, Akadémiai Kiadó, 1973, in-8°, 783 p.
Menţionează şi arhivele din Budapesta care cuprind documente referitoare la răscoala lui Horea. Între acestea, *Arhiva comisarilor regionali din timpul lui Iosif II*, cu acte provenite de la Mihail Brukenthal. Acesta, în calitate de comisar, a luat parte la înfrîngerea răscoalei.

b) DOCUMENTE PUBLICATE ÎN PERIODICE ŞI ÎN COLECȚII DE DOCUMENTE

- 67 [Porunca Guberniumului tuturor şi fieştecarora răzvrătitorilor Rumâni].
Patentă, datată în Sibiu, 11 noiembrie 1784.
- 68 [Porunca Guberniumului contra Rumânilor răsculaţi].
Patentă, datată în Sibiu, 18 noiembrie 1784.
- 69 [Porunca Guberniumului contra Rumânilor răsculaţi].
Patentă, datată în Sibiu, 22 noiembrie 1784.
- 70 [Porunca Guberniumului contra Rumânilor răsculaţi].
Patentă, datată în Sibiu, 23 noiembrie 1784.

- 71 [Rînduiala Împăratului Iosif II pentru înlesnirea jobbăgiei]. „S-au dat în cetatea noastră a Beciului, în 22 de zile a lunii lui August. Anul Domnului 1785“. E tipărită la Sibiu.

Exemplare în Arhiva Istorică a Acad. R. S. România, Filiala Cluj-Napoca, colecția *Ordonanțe și imprimări* și în colecția Mike, *Az Oláhokról* [Despre români]. Descrise de A. Veress (v. nr. 65 din bibliografia de față). Cele de sub n-rele 67—70 au fost retipărite de Virgil Șotropa, după exemplare aflate în arhiva Bistriței (v. nr. 415 din bibliografia de față). Cea de sub nr. 71 a fost retipărită și ea (v. n-rele 87 și 112 din bibliografia de față). Versiunea maghiară a patentelor din 18 și 23 noiembrie 1784 au fost și ele retipărite (v. n-rele 83 și 97 din bibliografia de față).

- 72 Species Facti. De Lanienis per Gentem Valachorum in J. Comitatu Hunyad cum Zaránd unito. Anno 1784 sub decursu Mensis Novembris commissis. Commissario Regio Comiti Antonio Jankovich exhibita. In *Collectio Ordinationum Imperatori Josephi II-di et repraesentationum diversorum regni Hungariae Comitatum*. Pars prima, Dioszegini, Typis Pauli Medgyesi, 1790, in-8°, p. 148—197.

Memoriul cuprinde hotărârile luate în Adunarea generală a comitatului Hunedoara, în ședința din 24 decembrie 1784. Despre acest memoriu, Densușianu spune următoarele: „Această expunere oficială a revoluțiunii din comitatul Hunedoarei conține o completă desfigurare a istoriei răscoalei. Reprezentanții de atunci ai comitatului Hunedoara, credincioși doctrinei feudale, voră să dovedească că răspunderea morală pentru revolta țăranilor români nu poate să cadă asupra nobilimii ungurești“ (V. nr. 31, p. 13 din bibliografia de față). Memoriul a fost publicat, cu traducerea în limba română, de Al. Papiu-Ilarian, în „Tesar“, III, p. 378—403, după un ms. comunicat de Al. Hurmuzaki. E reprodus, parțial, de N. Densușianu (V. nr. 31, p. 239—246 din bibliografia de față), după manuscrisul aflat în Bibl. Muzeului Național din Budapesta, col. „Hóra Veszedelme“ care are următorul titlu: *Brevis Descriptio Rebellionis Horiae in Anno D. Millesimo septingentesimo quarto saevientis*, elaborata per Samuel Balia Jun. de Felső Szilvas, protunc ordinarium I. Comitatus Hunyad Notarium, postea vero Inclitae Tabulae Regiae per magnum Transilvaniae Principatum Judiciariae assessorem actualem.

- 73 Déván Ezer-hét-száz kilentzvenben Sz. Iván Havának második napján Nemes Hunyad-vármegyének tartatik közönséges gyűlés Méltóságos Josika Antal Zászlós Úr, és ezen Nemes Vármegyének Fő kormányzója Elöl-ülése alatt (etc.) [Adunarea generală a nobilului comitat al Hunedoarei, ținută la Deva în 2 iunie 1790, sub președinția d-lui baron Anton Josika, guvernatorul suprem al acestui comitat (etc.)]. Tipăritură [f.a. f.l.], in-folio, 27 p.

Exemplar în Arhiva Istorică a Academiei R. S. România, Fil. Cluj-Napoca, la sfîrșitul vol. 15 al. col. Kemény.

La punctul 5 al dezbatelor, nobilii din comitat reînnoiesc sentimentele de care au fost cuprinși la 1784 și fac apel la cei din Ungaria să-i sprijine, pentru a fi despăgubiți de pierderile suferite în timpul răscoalei.

- 74 Az Erdély Három Nemes Nemzetekből álló Tekintetes Rendeknek 1790-ik esztendőben Karátson Havának 12-dik napjára Szabad Királyi városba, KOLO'SVÁRra hirdettetett és több következő napokon tartott közönséges Gyűléseikben lett végzéseknak és foglalatosságoknak Jegyzőkönyve [Procesele-verbale ale ședințelor Statelor transilvănene ale celor trei națiuni nobile, convocate în orașul Cluj, cuprinzând deciziile și măsurile luate în ședință din 12 decembrie 1790 și din zilele următoare], Kolosváratt [Cluj], Nyomt. a Ref. Kolágyom betűivel, 1791 eszt. in-folio, 689 + 139 p.
În Dieta Transilvaniei, din 1790, răscoala lui Horea a fost obiectul unor vii discuții. Mai importante sînt ședințele: a X-a, în decursul căreia s-a hotărît confiscarea calendarului editat de Martin Hochmeister din Sibiu; a XVIII-a, în care Statele celor trei națiuni cer Cancelariei aulice din Viena actele investigației efectuate de Anton Jankovich asupra răscoalei; a XXI-a, în care fostul comite suprem al comitatului Cluj, I. Csáki, a cerut să i se recunoască serviciile făcute țării în timpul răscoalei; a XXIV-a, în care nobilii din comitatul Humedora cer o nouă investigație asupra mișcării din 1784. „Dieta cere pedepsirea tipografului Hochmeister din Sibiu, în calendarul german al căruia, scriindu-se despre răscoala lui Horea, ea a fost prezentată ca și cînd ar fi fost stîrnită de asprimea extraordinară a nobilimii”. (V. D. Prodan, *Problema iobăgiei în dieta Transilvaniei din 1790—1791*, „Anuar. Inst. Ist.”, 1970, XIII, p. 70).
- 75 Felséges II-dik József Császár-Királynak Hóra szolgál-hadát le csillapító Parancsa. Egy nyomtatvány után közli Ponori Thewrewk József [Ordinul de liniștire a oastei de servi ale lui Horea, dat de M.S. Împăratul și regele Iosif al II-lea. Publicat, după o tipăritură, de...]. „Felső Magyar-Ország Minerva”, Kassán, 1826, p. 823—824. E republicată patenta tipărită la Viena (5 aprilie 1785), prin care se ordonă ca iobagii să intre în legalitate.
- 76 ROMAN, GEORGIU, *Documente istorice nouă*, „Foaie pt. minte, inimă și lit.”, 1862, XXV, nr. 31, p. 244; nr. 32, p. 249—251; nr. 33, p. 256—258; nr. 34, p. 265—266.
Publică cîteva documente antecedente răscoalei care reflectă îndeosebi frământările produse de conscripția militară în Valea Hațegului; un raport al lt. col. Karp, din martie 1785; cunoscutul raport al lui Carol Brüneck din 11 nov. 1784; o circulară din 30 nov. 1784, de îndemn la liniște. La sfîrșit unele considerații ale lui G. Roman despre răscoală.
- 77 MOLDOVANU, I. [MICU], *Pentru istoria Horiei*, „Foaie pt. minte, inimă și lit.”, 1862, XXV, nr. 45, p. 349—352.
Reproduce sentința de condamnare a lui Horea și Cloșca, în originalul latinesc și în traducere română, precedate de o scurtă introducere.
- 78 PAPIU-ILARIAN, AL., *Tesaur de monumente istorice pentru România*, tom. III, București, Tip. Națională a lui St. Rasidescu, 1864, in-4°, 405 p. (pl.).
Publică textul original și traducerea românească a ms. intitulat: *Acta et Relationes de funestissimo tumultu Transylvanico, quem*

praedo Hora, alias Nikula Ursz, Dux rebellium Valachorum cum Kloszka Jvon Csuri excitavit, 1784. Figuris illustrata (p. 365—405). Cuprinde o cronică contemporană, versuri și acte referitoare la răscoală.

- 79 RÉTHI, LAJOS, *Egykoru leírás a Horavilágból. Nemeshunyadvár-megyé folyamodása nemes Magyarországhoz — 1790-ben* [Scriere contemporană din vremurile lui Horea. Procesul verbal al nobilului comitat Hunedoara către nobila țară a Ungariei — 1790], „Vasárnapi Ujság”, 1868, XV, p. 213—214.
Cuprinde un fragment din procesul verbal al dezbaterilor Adunării generale a comitatului Hunedoara din 2 iunie 1790, menționat sub nr. 73 din bibliografia de față.
- 80 ARNETH, ALFRED, *Joseph II. und Leopold von Toscana. Ihr Briefwechsel von 1781 bis 1790*, I Band, 1781—1785, Wien, Wilhelm Braumüller, 1872, in-8°, 375 p.
Scrisorile cu știri despre răscoală, la p. 228—264.
Republicate de O. Beu (v. nr. 134 din bibliografia de față), dar numai extrase, anume părțile care se referă la răscoală.
- 81 PAPP, MIKLÓS, *A Hora lázadás történetéhez* [Referitor la istoria răscoalei lui Horea], „Tört. Lapok”, 1874, I, p. 186—187, 205—207, 217—219, 235—236.
Publică o parte din documentele copiate de E. Filep „de pe originale aflate în Deva”. Ele au mai fost editate.
- 82 *Egy felirat II Jozsef császárhoz* [Un memoriu către împăratul Iosif al II-lea], „Tört. Lapok”, 1875, II, nr. 51, p. 807—812.
Cuprinde memoriul nobilimii din comitatul Tîrnavei unit cu Scaunul secuiesc al Mureșului, datat din 4 decembrie 1784, care înfățișează, exagerat, acțiunile țăranilor răsculați.
- 83 *A Hóra lázadás történetéhez* [Referitor la istoria răscoalei lui Horea], „Tört. Lapok”, 1876, III, p. 127—128.
Sînt reproduse patentele din 18 și 23 noiembrie 1784, în versiune maghiară (v. nr. 68 și 70 din bibliografia de față).
- 84 HURMUZAKI, EUDOXIU, de, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. VII, 1750—1818, București, Socec, 1876, in-4°, 584 p.
Cuprinde adresa Marelui Vizir către voievodul Moldovei și Țării Românești, datată din 25 febr. 1785, prin care cere să se ia măsurile cerute de tratate contra hoților și răzvrătiților refugiați din Austria (p. 439) și „Extrase din instrucțiunile date de împăratul Iosif al II-lea celor 10 comisari, privind biserica greco-unită de diferite naționalități”, din 30 martie 1785, în care se amintește despre răscoala lui Horea (p. 444).
- 85 RUSU, I. V., *Două documente relative la renumita familie a propopului Ighianu, emanate în urma revoluției din a. 1784*, „Transilvania”, 1882, XIII, p. 32.
Din cuprinsul documentelor se relevă că, în timpul răscoalei lui Horea, popa Gavrilă Ighianu a avut un rol hotărîtor în potolirea spiritelor din Baia de Arieș.

- 86 SZABÓ, GYULA, *Adatok a Hóra-lázadás történetéhez* [Contribuții la istoria răscăleii lui Horea], „Magyar Polg.”, 1884, XVIII, p. 1—2. Cuprinde scrisoarea nobilului Ignățiu Szeredai, refugiat la Alba Iulia din fața țăranilor răscălați, datată din 7 nov. 1784, care menționează unitățile militare din Transilvania destinate să participe la înăbușirea răscăleii.
- 87 *Patenta împăratului Iosif II din 22 august 1785, pentru desființarea iobăgiei în Transilvania*, „Tribuna”, 1885, II, nr. 44, p. 173. Republicată după un exemplar în limba română, păstrat în „arhiva uneia dintre parohiile din Margine”, pe care s-a notat: „S-a cetit înaintea poporului”.
- 88 TÖRÖK, ISTVÁN, *Adalék a Hóra-világ történetéhez* [Contribuție la istoria vremurilor lui Horea], „Élet és Irodalom”, Kolozsvár [Cluj], 1887, I, p. 213—214. Publică un fragment din raportul pretorului Efraim Egyedi către vicecomitele Albei de Jos. E datată din Zlatna, 17 noiembrie 1784 și cuprinde informații prețioase despre răscăală. A mai fost publicat la 1874, de Papp Miklós (v. nr. 81 din bibliografia de față). E semnalat de Gh. Bogdan-Duică, *Bibliografia veche* (Însemnări vechi din diferite periodice străine), „Transilvania”, 1927, LVIII, p. 36. Unele observații asupra scrisorii lui Egyedi la D. Prodan, *Răscăala lui Horia în comitatele Cluj și Turda*, București, 1938, p. 62.
- 89 ABAFI, LAJOS, *Adalék a Hóra-lázadás történetéhez. Egy névtelennek levele* [Contribuție la istoria răscăleii lui Horea. Scrisoarea unui anonim], „Hazánk”, 1887, VII, p. 157—159. Scrisoarea tradusă din nemțește, după o copie contemporană, datată din Sibiu, 13 sept. 1784 [13 nov. 1784]. Cuprinde o scurtă expunere a răscăleii, începând cu antecedentele ei (conscripția militară) și sfârșind cu intervenția lui Mihail Brukenenthal și a episcopului Gheodeon Nichitici în zona de operații, în vederea potolirii răscăleii.
- 90 SZILÁGYI, ISTVÁN, *Adalékok a Hóra-támadás történetéhez. Gyöngyösi János levelei Gulácsi Gáborhoz* [Contribuții la istoria răscăleii lui Horea. Scrisorile lui I. Gyöngyösi către G. Gulácsi], „Hazánk”, 1887, VII, p. 108—118, 200—210, 259—273. Cuprinde știri despre răscăală, culese de la contemporani, propriile impresii, la care alătură o serie de documente, pe care le-a adunat în vederea elaborării unei istorii a răscăleii. Parte din ele au mai fost publicate, unele chiar de mai multe ori.
- 91 PUȘCARIU, ILARION, *Documente pentru limbă și istorie*, I—II, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1889—1897, in-8°, XV+398 p. (I); V+384 p. (II). Documentele referitoare la răscăala lui Horea se găsesc la paginile: 48—52, 60—63 (I); 304—305, 307—308 (II) și se referă la acțiunea episcopului Gheodeon Nichitici pentru pacificarea răscălaților.
- 92 KOVÁCS, GYÁRFÁS, *Batthyáni Ignác püspök és a Hóra-lázadás* [Episcopul Ig. Batthyáni și răscăala lui Horea], „Ellenzék”, Kolozsvár [Cluj], 1891, XII, nr. 110, p. 3.

Publică fragmente din două scrisori pastorale ale episcopului romano-catolic din Alba Iulia, cu comentarii. În cea din 17 ianuarie 1785, episcopul povăţuieşte pe preoţi, printre altele, cum să-şi îndemne „credincioşii” la acţiune împotriva răsculaţilor. Urmează o *proclamaţie a lui Horea*, „regele Daciei”, dată la „1 mai, din reşedinţa sa din munţii Cîmpeni, în primul an al domniei”, tradusă — spune Kovács — după un act din colecţia Podhradeczki J. Proclamaţia e, fără îndoială, o plăsmuire nobiliară.

- 93 GROSS, JULIUS, *Aus den Briefen des Gubernialsekretärs Johann Theodor v. Hermann*, „Arch. Siebenbürg. Landesk.”, 1891, p. 355—541.

Scrisorile cu ştiri despre răscoala din 1784, la p. 484—490.

- 94 SERAPHIN, FRIEDR. WILHELM, *Aus den Briefen der Familie v. Heydendorff (1737—1853)*, „Arch. Siebenbürg. Landesk.”, 1894—1895, XXV, XVI+716 p.

Scrisorile cu ştiri despre răscoală, la p. 269—274, 279—283.

- 95 BOIU, Z., *Un document istoric de la 1784*, „Transilvania”, 1895, XXVI, nr. 4, p. 112—114.

E circulara episc. Ghedeon Nichitici, datată din Mihăileşti [Mihăleni], 27 noiembrie 1784, prin care aduce la cunoştinţă că se dă amnestie tuturor celor care au participat la răscoală.

- 96 *A Hóra lázadás történetéhez. Egyedi Efraim zalatnai albiró hivatalos jelentése a lázadás keletkezéséről a vármegye alispánjának* [Contribuţie la istoria răscoalei lui Horea. Raportul oficial a lui Efraim Egyedi, vicejude al Zlatnei, către vicecomitele comitatului, despre începutul răscoalei], „Erd. Múz.”, 1895, XII, p. 282—287.

Raport detaliat, datat din Zlatna, 17 noiembrie 1784, despre evenimentele petrecute în regiunea Munţilor Apuseni, de la izbucnirea răscoalei pînă pe la jumătatea lunii noiembrie. Aici e relatat episodul omorării preotului Avram Suluţ din Cârpeniş, precum şi prinderea lui Horea de către buciumeni şi eliberarea lui de către căpitanul Ionuţ Dandea. Raportul a mai fost publicat. (v. nr. 88 din bibliografia de faţă).

- 97 VAS, MIKLÓS, *Adalék a Hóra lázadás történetéhez* [Contribuţie la istoria răscoalei lui Horea], „Erd. Múz.”, 1895, XII, p. 105—106.

Publică două patente, din 18 şi 23 noiembrie 1784. Au mai fost tipărite. (v. nr. 83 din bibliografia de faţă). La p. 106 o altă patentă, fără dată. Aceasta se referă la interzicerea cumpărării de obiecte capturate de răsculaţi, pe care le specifică.

- 98 IORGA, NICOLAE, *Acte şi fragmente cu privire la istoria Românilor, adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului şi publicate cu sprijinul Ministerului Instr. publ.*, vol. II, 1768—1839, Bucureşti, Impr. Statului, 1896, in-8°, 740+XCI p.

Reproduce pasajul din scrisoarea lui Frederic al II-lea, datată din 22 decembrie 1784, adresată lui Diez, ambasadorul Prusiei la Constantinopol, despre sprijinirea de către Poartă a răsculaţilor din Transilvania şi Ungaria (p. 187) şi un raport al lui Diez către re-

gele Prusiei, datat din Constantinopol, 26 ianuarie 1785, care se referă la reclamarea de către Austria a fugarilor din Principate și sprijinirea lui Horea de către francezi (p. 191).

- 99 MUNTEAN, IOACHIM, *Monografia economică-culturală a comunei Gurariului. Retipărire din „Foaia Poporului”, Sibiu, Tip. Inst. Tipografic, 1896, in-12°, 219 p.*
Cuprinde, în *Extras din comptul alodial al liberei comune regești „Gurariului” din comitatul, odinioară scaunul Sibiului, pe anul militar 1784—5* următoarele: „Celor 6 săteni trimiși la executarea (ad frângerea cu roata) lui Horia la Bălgrad (spre a le sluji poate de pildă înspăimântătoare!) fl. 6” (p. 103).
- 100 HURMUZAKI, EUDOXIU de, *Documente privitoare la Istoria Românilor, vol. X. Rapoartele consulare prusiene din Iași și București, București, Tip. Socec, 1897, in-4°, CXXX+694 p.+1 pl. (Publicate de N. Iorga).*
Raportul consulului prusian din Iași, din 17 ianuarie 1785, conține, pe lângă relații de ordin comercial, unele știri, foarte vagi, privitoare la răscoală (p. 10).
Un alt raport al consulului prusian din Iași, din 18 februarie 1785, cuprinde și acesta unele știri despre răscoală, dar destul de confuze (p. 15).
- 101 HURMUZAKI, EUDOXIU de, *Documente privitoare la Istoria Românilor, vol. IX, part. a 2-a (1751—1796), București, Socec, 1899, in-4°, 438 p.*
Cuprinde cinci rapoarte cu știri privitoare la răscoala din 1784, redactate de ambasadorul venețian de pe lângă Curtea din Viena, Sebastiano Foscarini, pe baza știrilor care circulau la Curte și a celor din ziarele vieneze (p. 133—136).
- 102 VOILEANU, MATEI, *Momente din viața bisericească a românilor ortodocși din Transilvania, 1780—1787, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1902, in-8°, 60 p.*
Cuprinde trei circulări ale episc. Ghedeon Nichitici din vremea răscoalei lui Horea: prima, din 18 august 1784 interzice preoților să îndrume „norodul să se înscrie la militarie (p. 31—32); a doua, din 15 febr. 1785, încunoștiințează preoțimea din comitatul Solnoc unit cu Dobâca de Sus, că guvernul a dat ordin să li se ia armele (p. 42); a treia, din 19 nov. 1785, atrage atenția preoților să nu tălmăcească greșit dispozițiile date pentru desființarea iobăgiei, ci să le facă cunoscute poporului așa cum au fost prezentate de „înalt crăescul guvern”, spre a nu produce tulburări (p. 54—55).
- 103 IORGA, N., *Documente privitoare la Familia Callimachi, vol. II, București, Minerva, 1903, in-8°, XXXVII+763 p.*
Raportul lui Herbert-Rathkeal, ambasadorul Austriei la Constantinopol, datat din 10 octombrie 1795, cuprinde informația că, în timpul tulburărilor din Transilvania, șeful răsculaților, Horea, a trimis trei oameni la Iași, pentru a solicita, prin mijlocirea principelui Constantin Mavrocordat, ajutor de la Poartă. Sultanul a refuzat însă orice sprijin celor răzvrățiți „contra suveranului legitim” (p. 513—514).

- 104 ZUDOR, ELEK, *A Hóra-világ Erdélyben. Hunyadmegye 1790-iki felterjesztése az országgyűléshez. Kivonatja az 1790-ben Junius 2-án nemes Hunyadmegye Déván tartott közgyűlése Jegyzőkönyvének, a menyiben a Hóra-porhadát illetik.* (Néhai altorjai Mike Sándor saját kezű másolata „Egyveleg” című gyűjteménye I kötete 121–127 lapján) [Vremurile lui Horea în Ardeal. Memoriul comitatului Hunedoara din 1790 către dieta țării. Extras din procesul verbal al Adunării comitatului Hunedoara, ținută în 2 iunie 1790, în Deva — în ceea ce privește răscoala lui Horea. (După copia ms. a lui Al. Mike, aflată în colecția de documente „Miscellanea”, vol. I, p. 121–127)], „Hunyadm. tört. és rég. társ. évkv.”, 1903–1904, XIV, p. 144–152.
- E capitolul V al procesului verbal tipărit în întregime, după încheierea dezbaterilor. (V. nr. 73 din bibliografia de față).
- 105 *A Hóra-világkor megkárosodottak lajstroma* [Tabelul celor care au suferit pierderi materiale în timpul răscoalei lui Horea], „Erd. Múz.”, 1904, XXI, p. 539–540.
- E un fragment dintr-un tabel aflat în arhiva familiei baronului Jósika și cuprinde pagubele făcute de răsculați în câteva sate din comitatul Hunedoara unit cu al Zarandului.
- 106 ESZTEGÁR, LASZLÓ, *Barcsay Ábrám levelei gróf Szécsényi Ferenczhez* [Scrisorile lui A. Barcsay către Fr. Széchenyi], „Tört. Tár”, 1904, V, p. 539–557.
- Două din scrisori (a 7-a și a 8-a) cuprind știri despre răscoală. În P. S. primei scrisori (p. 546), datate din Lintz, 14 octombrie 1784, se plînge că „pustiirile din Transilvania i-a afectat foarte mult pe nobilii maghiari, aflați, alături de el, în armata imperială”. E vorba, în acest pasaj, de agitațiile prilejuite de conscripția militară. În cea de a doua (p. 547), datată dintr-un castel de lângă Luxemburg, 7 februarie 1785, spune că răscoala lui Horea a stîrnit mare vîlvă în acele ținuturi ale imperiului. Descrie și o stampă reprezentînd pe Horea, care se vindea în acea regiune.
- 107 HERBERT, HERMANN, *Briefe an den Freiherrn Samuel Brukenenthal*, „Arch. Siebenbürg. Landesk.”, 1903–1905, XXXI, p. 7–1000.
- Herbert publică 952 de scrisori din perioada anilor 1759–1798, adresate guvernatorului Brukenenthal de către diferite persoane oficiale și particulare. Conținutul lor e variat. Unele cuprind informații prețioase asupra stării de spirit din diferitele comitate ale Transilvaniei înainte de răscoală (scrisorile cu n-rele de ordine 113, 273, 505, 625, 642, 646). Documentele referitoare la răscoala lui Horea se află la paginile 726–809. Cele de la paginile 809–916 relevă fapte petrecute după anul 1785.
- 108 SZÁDECZKY, LAJOS, *Halmágyi István naplói (1752–53), (1762–69) és traktái (1669–1785)* [Jurnalele lui Ștefan Halmágyi (1752–53, 1762–69) și scriptele lui (1669–1785)], Budapest, A Magyar Tud. Akad. könyvkiadó-hivatala, 1906, in-8°, XL+770 p. (Magyar történelmi évkönyvek és naplók a XVI-XVIII. századokból. IV kötet — Anuare și jurnale istorice maghiare din sec. XVI–XVIII, vol. IV).

Rezultatele cercetărilor lui Șt. Halmágyi și rapoartele în legătură cu agitațiile și tulburările produse de conscripția militară, în comitatul Alba, sînt cuprinse în cele 38 de documente din acest volum și au ca titlu: Halmágyi István jelentése a Hóra-lázadás kezdetéről [Rapoartele lui Șt. Halmágyi despre începutul răscoalei lui Horea], p. 647—715.

Spicuri din aceste documente s-au publicat și în românește: *Din vremuri vechi. Preludiile revoluției lui Horia*, „Lupta”, Budapesta, 1907, I, p. 2—3. Apoi o scurtă recenzie despre ele: Em. Panaiteșcu, „Conv. Lit.” 1907, XLI, p. 837.

- 109 LUKINICH, IMRE, *Adalék a Hóra-féle Lázadás történetéhez* [Contribuție la istoria răscoalei lui Horea], „Századok”, 1907, XLI, p. 589. Publică o scrisoare a lui Andrei Hadik, președintele Consiliului de război din Viena, către soția contelui Gavril Bethlen, datată, 26 noiembrie 1784, prin care dezminte zvonurile răspindite în public, că Iosif al II-lea și-ar fi dat consimțămîntul la răscoală, îndemnînd pe țărani împotriva nobilimii.
- 110 SZÁDECZKI, LAJOS, *A székely határőrség szervezése 1762—64-ben. Okirattárral (1761—1790)* [Organizarea regimentului de graniță secuiesc în 1762—64. Cu documente — 1761—1790 —], Budapest, Kiadja a Magyar Tud. Akad. tört. bizottsága, 1908, in-8°, VIII+879 p. Judele László Elek raportează, la 11 noiembrie 1785 (p. 857), Tablei continue din Odorhei și comitelui, despre agitațiile ivite între țărani secui după publicarea patentei de desființarea iobăgiei.
- 111 Briefe des Feldzeugmeisters Paul Freiherrn Kray am seinen Bruder Alexander von Kray, „Mittheilungen des k. und k. Kriegsarchivs”, Dritte Folge, VI Band. Wien, 1909, 306 p. Cuprinde corespondența col. Paul Kray cu fratele său, din anii 1784—1785. În mai multe scrisori se ocupă de răscoala lui Horea: înăbușirea mișcării de către armata imperială, situația din Munții Apuseni după înfrîngerea răsculaților, evadarea unor țărani închiși la Alba Iulia și măsurile luate pentru deportarea în Banat a peste o sută de familii de moți.
- 112 BIANU, IOAN și HODOȘ, NERVA, *Bibliografia românească veche*, tom. II, 1716—1808, București, Socec, 1910, in-4°, 570 p. Cuprinde *Proclamația lui Iosif II pentru desființarea iobăgiei* (Viena, 1785). Foaie volantă (pacard) datat Beciu [Viena], 22 august 1785 (p. 310, nr. 495).
- 113 BIAS, ISTVÁN, *A Hóra lázadás történetéhez* [Contribuție la istoria răscoalei lui Horea], „Erd. Múz.”, 1911, XXVIII, p. 194. Cuprinde o scrisoare a contelui Samuil Teleki, cancelarul Transilvaniei, către soția sa, datată din Deva la 2 martie 1785, în care îi comunică știrea prinderii lui Frunzila și executarea lui Horea și Cloșca. El a văzut expus în piața din Deva capul lui Cloșca, chiar în timpul trecerii lui prin oraș. Publicată în limba maghiară și traducerea română de O. C. Tăslăuanu (nr. 114 din bibliografia de față).

- 114 TÂSLAUAU, O. C., *Revoluția lui Horia*, „Transilvania”, 1911, XLII, nr. 3, p. 311—312.
Publică scrisoarea de sub nr. 113 din bibliografia de față și traducerea ei în limba română.
- 115 LUKINICH, IMRE, *A Hóra-lázadás alkalmával megölt nemesek névsora 1785; 1784 november 1—5*. [Lista nobililor uciși cu ocazia răscoalei lui Horea 1785; de la 1—5 noiembrie 1784], „Genealogiai Füzetek”, Budapest, 1912, X, p. 123—124.
În listă se specifică că, între 1—5 noiembrie 1784 au fost uciși 128 de nobili.
- 116 HURMUZAKI EUDOXIU de, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. XV, partea 2. Acte și scrisori din arhivele ardelen (Bistrița, Brașov, Sibiu), București, Socec, 1913, in-4°, 1943 p. (Publicate de N. Iorga).
Cuprinde *Acte oficiale privitoare la mișcarea din 1784, extrase din arhiva județului Bihor* (p. 1746—1795). Acte „copiate cu îngrijire” de Nicolae Firu și predate Academiei Române, „după copii dubioase, dar totuși folositoare, în lipsa altora”, spune N. Iorga.
- 117 *Românii înainte cu 130 de ani*, „Luceafărul”, Sibiu, 1913, XII, nr. 17, p. 551.
Sînt publicate două ordine ale lui Iosif al II-lea către vicecancelarul Palffy, date din 1786 și 1788, în limba germană și traducerea lor în limba română. Cere să se ia măsuri pentru curmarea mutărilor forțate ale moșilor în Banat, mutări făcute după potolirea răscoalei lui Horea.
- 118 Dávid János *nagyenyedí kántor levele, 1784* [Scrisoarea cantorului din Aiud, I. Dávid, 1784], „Közművelődés”, 1917, nr. 19. (Apud. D. Kósáry, nr. 46, II, p. 285 din bibliografia de față).
- 119 FIRU, N., *Cum erau Horia și Cloșca. Două scrisori de importanță istorică*, „Tribuna”, Oradea, 1921, nr. 8—9.
Sînt dintre cele publicate de N. Iorga (nr. 116 din bibliografia de față).
- 120 BOGDAN-DUICĂ, G., *Gheorghe Lazăr*, Acad. Română. Mem. Secț. Lit., Seria III, Tom. I, Mem. 6, p. 135—300. Și extras: București, Cultura Națională, 1924, in-8°, 166 p. (17 anexe).
Documentul din anexa II: *Avrigul în anul 1784* (23 nov. 1784), e traducerea în limba română a scrisorii lui Ahlefeld către Samuil Brukenthal, publicată de H. Herbert. (V. nr. 107, p. 741—742 din bibliografia de față). Cuprinde măsurile luate de comitele Făgărașului, pentru ca răscoala să nu se întindă, peste Avrig, în ținutul de sub autoritatea lui.
- 121 MOLDOVAN, IULIU, *Circulara episcopului Ghedeon Nichitici din timpul revoluției lui Horia, Cloșca și Crișan*, „Telegr. Român”, 1925, LXXIII, nr. 52—53, p. 3—4.
Nichitici îndeamnă pe preoți să împăciuiască norodul și să-l îndrume la supunere față de Guvern. E datată din Sibiu, 27 oct. (stil vechi) 1784.

- 122 POPA, TRAIAN, *Documente privitoare la trecutul românilor din vechiul scaun al Mureșului*, vol. I, Tirgu Mureș, Tip. Concordia, 1925, in-8°, 119 p.
Sub titlul: *Rapoarte din revoluția lui Horia* (p. 82—115), publică 20 de documente referitoare la evenimentele din 1784.
- 123 BULAT, T. G., *Din corespondența baronului Samuel von Brukenthal*, „Rev. Ist.”, 1926, XII, nr. 4—6, p. 87—98.
Publică 13 scrisori din corespondența lui Brukenthal, editată de H. Herbert (nr. 107 din bibliografia de față). Două din ele (p. 94—96) sînt circulări ale episc. Ghedeon Nichitici.
- 124 POPESCU, MIHAI I., *Spicuri noi despre Horia, Cloșca și Crișan*, „Rev. Arh.”, 1924—1926, I, p. 411—415.
Publică un raport din 24 dec. 1784, cuprinzînd semnalamentele lui Horea și Cloșca, precum și cîteva documente privitoare la țărani care au luat parte la prinderea căpeteniilor răscoalei. Ele sînt precedate de un scurt studiu introductiv.
Recenzie: N. Iorga, *Rev. Ist.*, 1926, XII, p. 288—289.
- 125 BOROS, I., *Rapoartele vechiului județ Caraș și alte informațiuni despre revoluția lui Horia*, „Analele Banatului”, Timișoara, 1931, IV, nr. 1, fasc. 8, p. 90—98.
Știri culese din diferite surse, despre mișcările țărănești din vremea răscoalei lui Horea, în ținuturile limitrofe ale Transilvaniei cu Banatul.
- 126 POPESCU, MIHAI I., *Contribuții la istoria revoluției lui Horia, Cloșca și Crișan*, „Țara Birsei”, Brașov, 1935, VII, p. 134—139.
Republică documentele menționate sub nr. 124 din bibliografia de față, dînd și traducerea lor în limba română. Nu mai dă partea introductivă.
- 127 GĂVĂNESCU, ED. I., *Un document românesc de la 1784*, „Hotarul”, Arad, 1936, III, p. 115—116.
Publică scrisoarea protopopului Gavrilă (Bucatoș) din Buteni către episc. Aradului, Petru Petrovici, din 10 martie 1784, act care reflectă spiritul de nesupunere a iobagilor față de autoritatea bisericească.
- 128 LUPAȘ, I., *Situația regiunii miniere în timpul răscoalei țăranilor din Transilvania la 1784. Patru rapoarte oficiale*, „Libertatea”, București, 1936, IV, p. 145—150. Și extras: București, Tip. Leopold Geller, 1936, in-8°, 16 p. Retipărite sub titlul: *Patru rapoarte contemporane (din noiembrie 1784) despre stările din regiunea minieră la începutul răscoalei lui Horia*, în *Studii istorice*, vol. IV, Sibiu, Dacia Traiană, 1943, p. 280—293.
Rapoarte redactate în zilele de 6, 10, 14 și 21 noiembrie 1784 de către Iosif Leithner, administratorul domeniului fiscal de la Hunedoara, cuprinzînd informații cu privire la situația primejduită în care se aflau reprezentanții oficialității din regiunea minieră la începutul răscoalei.

- 129 MAGHERU, I., *Fragment dintr-o scrisoare adresată de generalul Gh. Magheru, în timpul exilului nepotului său Ioniță Gârbea, scrisă între 1850—1854*, „Gorjanul“, Tg. Jiu, 1937, XIV, nr. 44, p. 2.
Publică un fragment dintr-o scrisoare, din care rezultă că doi frați din familia Magheru — originari din Transilvania — au luat parte la răscoala din 1784, condusă de Horea.
Faptul e relevant și în lucrările istoricilor: N. Popescu-Doreanu, *Nicolae Bălcescu și revoluția din 1848*, București, Edit. P.M.R., 1948, p. 106; I. Lupaș, *Descendența transilvană a lui Gheorghe Magheru și relațiunile lui cu țărani sălișteni, indeosebi cu familia lui Dumitru Răcuciu*, în *Studii istorice*, vol. V, Sibiu — Cluj, Cartea Românească, 1945—1946, p. 265—266; Apostol Stan și Constantin Vlăduț, *Gheorghe Magheru*, București, Edit. Științifică, 1969, p. 15.
- 130 GĂVĂNESCU, EDUARD I., *În preajma răscoalei lui Horia. Un raport inedit al episcopului Petru Petrovici*, „Rev. Ist.“, 1938, XXIV, p. 253—258.
Raport în limba latină, redactat de episcopul Aradului și înaintat lui Iosif al II-lea. Subliniază rolul jucat de el în eliberarea vice-comitelui Andrei Forray, răpit de țărani din castelul de la Săvrșin. Intervine pentru grațierea răpitorilor, pe care o și obține.
- 131 CIORĂNESCU, AL., *Documente privitoare la istoria Românilor, culese din arhivele Simancas*, București, M.O. și Impr. Națională, 1940, in-8°, 393 p. (Academia Română, „Studii și cercetări“, 43).
Cuprinde și 10 documente privitoare la răscoala lui Horea, extrase din arhivele regatului Castiliei (p. 331—336). Informații din sursă vieneză.
- 132 GĂVĂNESCU, EDUARD I., *Mărturisiri românești din eparhia Aradului, în veacul al XVIII-lea*, Arad. Tip. Diecezana, 1940, in-8°, XVI + 163 p.
Prezintă, printre altele, mai multe scrisori inedite din vremea răscoalei lui Horea, aflate în arhiva Eparhiei arădane, adresate episcopului Petru Petrovici. Sint, indeosebi, atestări de nevinovăție a celor încarcerați și cereri ale țăranilor, învinuiți de participare la „rebelia“ din toamna și iarna anului 1784 (p. 34—42, 46—47, 67—75, 84).
- 133 LUPAȘ, I., *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. IV, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1943, in-8°, 392 p. (fig.).
Capitolul: *Contribuții documentare la istoria satelor transilvănene* cuprinde și documente referitoare la răscoala lui Horea (p. 280—308). Parte din ele au mai fost editate (v. nr. 128 din bibliografia de față), parte sînt inedite. Menționăm: Ascultarea provizorie despre devastarea curții nobilitare Barciai din Cioara, întîmplată la 6 noiembrie anul curent (p. 293—304).
- 134 BEU, OCTAVIAN, *L'empereur Joseph II et la révolte de Horia*, Sibiu, Centrul de Studii și Cercetări privitoare la Transilvania, 1944, in-8°, 117 p. (9 pl.). (Bibliotheca Rerum Transilvaniae XI). Apărută

și în versiune germană: *Kaiser Josef II. und der Bauernaufstand Horia*.

Cuprinde textele ordinelor personale ale lui Iosif al II-lea către autoritățile transilvănene între 12 nov. 1784—12 iulie 1785, publicate după „Protocollum separatum aller Hand-Billets”, aflat în Arhivele Statului din Viena (p. 35—100), apoi 14 scrisori, publicate fragmentar (numai părțile privitoare la răscoală), din corespondența lui Iosif al II-lea cu fratele său, Leopold de Toscana, după originale și copii păstrate în aceeași arhivă, sau după cele editate de Arneth (nr. 80 din bibliografia de față).

- 135 SINZIANU, MIHAIL, *Revoluția lui Horia în rapoartele ambasadiorilor regatului Sardiniei*, București, M. O. și Impr. Națională, 1944, in-4°, 9 p. Extras din volumul omagial „În amintirea lui Constantin Giurescu, 1875—1918”, p. 473—481.
Recenzie: D. P[r]odan], „Anuar. Inst. Ist. Naț.”, 1945, X, p. 422—423.

- 136 BENDA, KÁLMÁN, *A Magyar Jakobinus mozgalom iratai* [Actele mișcării iacobinilor maghiari], I, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1957, in-8°, 1142 p. (Magyarország Újabbkori Történetének Forrásai — Izvoarele istoriei contemporane ale Ungariei).

Mențiuni asupra răscoalei lui Horea se află în două foi volante scrise de I. Martinovici (p. 157 și 568) și într-o scrisoare a lui Batsányi către Aranka (p. 875).

- 137 PROKOWITSCH, ERICH, *Die Verfolgung der siebenbürgischen Revolutionäre Horia und Cloșca in der Bukowina*, „Südost-Forsch.”, 1961, XX, p. 272—274.

Cuprinde Ordinul de urmărire a lui Horea și Cloșca, dat de către ambele Cancelarii din Viena. E semnat de contele Kolowrat, în care Horea e numit conducătorul principal al răscoalei. Apoi Ordinul circular cu semnalmentele lui Horea și Cloșca și un Bilet a lui Iosif al II-lea, cu știrea încarcerării lui Horea.

- 138 HURMUZAKI, EUDOXIU de, *Documente privind istoria României* (Serie nouă), vol. I. Rapoarte consulare ruse (1770—1796) din „Arhiva politică externă a Rusiei”, Moscova. Sub îngrijirea Acad. A. Oțetea, București, Edit. Acad. R.P.R., 1962, in-4°, 812 p.

Sînt publicate rapoartele consulului general rus din Iași, I. I. Severin, către Colegiul afacerilor externe, în care sînt menționate cîteva știri despre răscoală și principalul ei conducător (p. 298—301).

- 139 ANGHEL, GH., *Două documente în legătură cu execuția lui Horea și Cloșca*, „Apulum”, 1964, V, p. 417—419 (facsimile).

Două scrisori particulare, scrise de către doi martori oculari din Alba Iulia, la scurt interval după execuția lui Horea și Cloșca, în care sînt relatate detaliat sfîrșitul tragic al celor două căpetenii ale răscoalei.

- 140 BRATU, ION, *Cîteva documente românești referitoare la urmările răscoalei lui Horea în comitatul Solnocul Inferior*, „Lucr. Științ.”, 1967, I, p. 65—72 (4 doc.). (Inst. Ped. Oradea).

Prezintă textul a două cereri ale locuitorilor din Căsei și Urișor, date din 13 martie 1786, adresate colonelului din Năsăud. Acesta este rugat să intervină la împărat, ca să-i scape de iobăgie. (p. 67—68). Dă apoi interogatoriile unor țărani, în frunte cu Botea Tănase, arestați pentru agitație împotriva stăpînitorilor de pămînt (p. 69—71). (V. în legătură cu aceste evenimente, *Afirmarea românească în Someș*, Cluj, Cartea Românească, 1937, p. 40—43).

- 141 CULCER, ALEXANDRU, *Mărturii inedite despre răscoala lui Horea*, „Apulum”, 1967, VI, p. 651—655 (1 facsimil + 1 fig., reprezentînd silueta lui Cloșca).

Publică un act în limba maghiară, cu traducerea românească, emis de autoritățile comitatului Bihor, la data de 24 decembrie 1784, cuprinzînd semnalmentele lui Horea și Cloșca. A fost publicat de mai multe ori.

- 142 HURMUZAKI, EUDOXIU de, *Documente privind istoria României*, (Seria nouă), vol. III, București, Edit. Acad. R. S. România, 1967, in-4°, 684 p.

Documentele în care se reflectă puternicul răsnet al mișcării lui Tudor Vladimirescu în mijlocul țăranilor transilvăneni și starea de îngrijorare a claselor dirijitoare și autorităților din Transilvania de a nu se repeta răscoala din 1784, la paginile: 58, 67, 184, 188, 211, 213, 221—222.

- 143 PRODAN, DAVID, *Misiunea lui Ioan Piuariu-Molnar în cursul răscoalei lui Horea*. (Textul românesc al raportului său), „Apulum”, 1968, VII/1, p. 561—567.

Prezintă raportul oculistului român Ioan Piuariu-Molnar asupra misiunii de pacificare a țăranilor răsculați din Zarand — grupul condus de Crișan —, considerat printre cele mai importante acte ale răscoalei. Presupune că textul românesc al raportului e textul de bază. Acesta e puțin deosebit de cel redactat în limba germană care a fost utilizat de istoricii răscoalei.

- 144 ȘTIRBAN, M. și SUCIU, ȘTEFAN, *Ecoul răscoalei lui Horea în colecția de documente Haller*, „Acta Mus. Napocensis”, 1971, VIII, p. 621—627.

O prezentare succintă precede cele opt documente inedite, din care se publică numai părțile referitoare la răscoală. Ele conțin informații în legătură cu mișcarea, atitudinea împăratului și a nobilimii și acțiunea armatei la înăbușirea răscoalei. Apoi zvonuri de izbucnire a unor noi mișcări în primăvara anului 1785.

- 145 EDROIU, NICOLAE, *Testamentul lui Horea și Cloșca*, „Magazin ist.”, 1972, VI, nr. 4, p. 97.

Sînt publicate, după originalele din arhiva Comisiei Jankoviciene, textele testamentelor lui Horea și Cloșca, înregistrate de preotul Nicolae Raț din Măierii Albei Iulii.

- 145a GAVRILOVOĆ, NIKOLA, *Documente din arhivele iugoslave referitoare la răscoala din 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan*, „Studii și materiale de istorie medie”, vol. VI, 1973, p. 363—379.

Publică 14 documente printre care câteva sîrbești, inedite. Cuprind hotărîrile luate de autoritățile civile, militare și bisericești pentru a opri întinderea mișcării în Banat, precum și rapoartele episcopilor Petru Petrovici și Ghedeon Nichitici către mitropolitul Carlovițului, în legătură cu răscoala lui Horea și contribuția lor la înăbușirea ei.

- 145b FURDUI, TITUS, *O scrisoare a lui Horea scrisă în comuna Sohodol comitatul Albei Inferioare*, în „Țara Moților“, Studii, articole și comunicări, Abrud, 1974, p. 32—35 (Societatea de științe istorice. Subfiliala Abrud-Cîmpeni).

Comentează împrejurările în care a fost scrisă scrisoarea trimisă de Horea solgăbirăului din Cîmpeni, la 3 dec. 1784. Scrisoarea a fost publicată de Iosif Sterca Șuluț în *Memorii*, vol. VI. Sibiu, 1899, p. 45.

- 145c RĂDUȚIU, AUREL, *O circulară protopopească cu privire la desființarea șerbiei în Transilvania*, „Anuar. Inst. Ist. și Arh. Cluj-Napoca“, 1975, 18, p. 355—359 (1 anexă).

Circulară trimisă preoților din protopopiatul Lechința de Mureș de protopopul Artemon Pop Șamu în 20 noiembrie 1785, privitoare la desființarea șerbiei.

B. IZVOARE NARATIVE

a) CRONICI, AMINTIRI ȘI RELATĂRI ALE CONTEMPORANILOR, INSEMNAȚII ALE CĂLĂTORILOR STRĂINI

- 146 *Umständlicher Bericht von Siebenbürgen entstandenen Unruhen, aus wahrhaften Nachrichten gesammelt von G. M.*, Wien, mit v. Ghelenchen Schriften, 1784, in-8°, 15 p. [nepaginate].

Broșura scrisă pentru a satisface curiozitatea publicului, relatează evenimentele pînă la mijlocul lunii noiembrie. Știrile sînt în mare parte fanteziste: Horea (numit corupt Hornyak), scăpat din închisoare, unde își aștepta osînda cu moartea, s-a pus „Harambascha“ al oamenilor răsculați, cărora le-a arătat o diplomă cu litere poleite și o cruce, pe care o purta la gît, spunînd că le-a primit de la împărat pentru nimicirea nemeșilor.

Broșura a fost copiată, fragmentar, de Timotei Cipariu „Ex originali impresso, in-8“, apud Jos. Kemény* la data de 4 iunie 1855. Ms. în Biblioteca Academiei R. S. România, Fil. Cluj-Napoca. Ms. fond Blaj, nr. 266. O cunoaște și Al. Papiu Ilarian, care o traduce și o publică, alături de textul german, în „Tesar“, III, p. 341—349.

După cele comunicate de Papiu, pare să fi circulat în diferite ediții: „Avem și noi această cărtică; ne mai trimise spre întrebuintare un exemplar A. Hurmuzaki din Bucovina. Exemplarul d-lui Hurmuzaki e cu atît mai prețios că, afară de copia insemnelor lui Horia, are și portretul unui român înarmat, apoi un tabel care arată cum au prins pe Horia și Cloșca și un alt tabel, cum stau ei, amîndoi,

închiși la Alba Iulia". („Tesar", III, p. 301 bis). Credem că, reclama făcută broșurii în ziarul „Wiener Zeitung", nr. 103 din 25 dec. 1784, p. 2939, apoi în nr. 23 din 19 martie 1785, p. 639, — deci la o distanță de timp de aproape trei luni — ar putea fi încă un indiciu că broșura ar fi circulat în două ediții.

- 147 *Verurtheilung und Bestrafung der zwei ruchlosen Hauptanführer Hora und Kloschka. Vollbracht den 28 Hornung 1785* [Wien, 1785]. (V. „Wiener Zeitung", nr. 23, 19 März 1785, p. 639).

- 148 *Beschreibung der Strafe, so an dem dritten Hauptanführer der Walachischen Misvergnügten, Namens Georg Krisan, den 15 Hornung 1785, zu Karlsburg vollzogen worden.* [f. l. și f. a.], [1785], in-4°, 3 p.

În broșură se spune că, al treilea căpitan al răscoalei, Crișan, a fost prins prin dibăcia contelui Pueckler și dus, la 10 februarie, în temnița din Alba Iulia. Aici s-a spânzurat, la 16 februarie, cu o sfoară subțire ascunsă la dînsul. Corpul său a fost tăiat în patru, în fața porții cetății, din care o parte a fost ținut pe poartă, iar celelalte părți trimise la Deva, Hunedoara și în satul său natal.

Se menționează apoi că, deoarece mulți români nu credeau că Horea ar fi fost prins, el a fost purtat în fiare prin satele din valea Mureșului. Se mai specifică și faptul că 150 de țărani au fost predați comitatului Hunedoara, spre a fi judecați după legile țării. (Apud A. Veress, nr. 36, II, p. 34 din bibliografia de față). Semnalată în 1803, în Biblioteca Széchényi din Pesta. Un exemplar în Országos Széchényi Könyvtár din Budapesta, Különgyűjtemények, cutia 1785—1786.

- 149 *Todesurtheil und wohlverdiente Strafe, so an den zween Haupt-Rebellen Hora und Kloczka den 28. Hornung 1785. Zu Karlsburg im Grossfürstenthume Siebenbürgen vollführet worden.* Wien, zu finden im Grossen Jakoberhof nr. 837, 1785, in-4°, 3 p. Anexat două stampe gravate în aramă, format 12,7 × 15,8 cm, reprezentînd pe Horea și Cloșca în temnița din Alba Iulia.

Cronica are ca bază un raport din Alba Iulia, din 28 februarie 1785. (Apud A. Veress, nr. 36, II, p. 38 din bibliografia de față). A fost transcrisă în *Cronica de Eisenstadt* și publicată de L. Merényi în „Tört. Tár", p. 39—40.

Semnalată în 1803, în Bibl. Széchényi din Pesta. Un exemplar, în Országos Széchényi Könyvtár din Budapesta, Különgyűjtemények, cutia 1785—1786.

- 150 *Kurze Geschichte der Rebellion in Siebenbürgen. Nebst historisch-geographischen Erläuterungen. Mit den Schatterissen der beyden Rebellen, Horia und Gloczka.* Strasburg, In der Bartholomäischen Buchhandlung, auf dem Paradeplatz, [1785], in-8°, 47 p.

Autorul e de părere că demoralizarea statelor este adevărata cauză a tulburărilor ivite în epoca sa, și continuă: „Întreprinderile îndrăznețe ale românilor din Transilvania au atras, cîțva timp, asupra lor, privirile tuturor oamenilor care urmăresc cursul evenimentelor și, totuși, adevărata istorie a acestei revoluții este foarte puțin cunoscută. În unele ziare, vina fu aruncată asupra iezuiților... Dar eroa-

rea s-a văzut, și acum politicienii începură să prevadă tot felul de revoluții mari". Autorul anonim povestește apoi luptele răsculaților cu nobilimea și cu armata imperială. Pe Horea îl înfățișează ca pe un rebel care voia să se facă rege independent. (Apud N. Densușianu, nr. 31, p. 10).

După titlurile din broșură: Anfang der Unruhen. Klausenburg, von 24. November (p. 22), Bericht aus Hungarn. Auszug eines Briefs aus Radna in der Arader Gespanschaft in Ober-Hungarn. Vom 12 November (p. 27), Fernere Geschichte des Aufruhrs. Auszüge aus verschiedenen Briefen von Lausenburg, von 14, 20 und 23 November (p. 31), autorul ar putea fi un sas la studii în Germania, în orice caz, unul care știa limba maghiară, avînd în vedere că a folosit știri din ziarul „A Magyar Hirmondó”, 1784, p. 745—751, 753—759. (Scrisorile 91 și 92).

Un exemplar în Biblioteca Academiei R. S. România. (Carte rară, I. 378139). Broșura are ca ilustrație, pe foaia de titlu, verso-ul medaliei cu inscripția HORA R[EX] D[ACIAE].

- 151 *Zuverlässigste und vollständigste Erzählung des Aufruhrs der Walachen in Siebenbürgen, sammt der Porträts ihrer zwey Anführer des Hora und Klotschka.* [f. l. și f. a.], [1785], in-8°, 34 p. Anexat două gravuri în aramă, format $9 \times 12,5$ cm, reprezentînd pe Horea și Cloșca „von H. Predich in Carlsburg nach Leben gezeichnet und gestochen”. Nu sînt desenate după natură.

Răscoala e vioi descrisă și destul de detaliat (p. 3—26). Țăranii s-au ridicat împotriva nobilimii maghiare. La sfîrșit, o scrisoare: Aus dem Zarander-Komitat untern 16 Novembris 1784. Die edle Jungfer E* an ihre Freundin P* (p. 28—34), cu descrierea atacului casei unchiului autoarei de către români, în ziua de 7 ianuarie 1785, care au devastat castelul, omorînd pe fratele și sora ei. (V. A. Veress, nr. 36, II, p. 34 din bibliografia de față).

Exemplar unic în Muzeul Național din Budapesta, păstrat în întregime. (Cf. Apponyi Sándor, *Hungarica*. Ungarn betreffende im Ausland gedruckte Bücher, I-IV. Budapest-München, 1903—1907, Ap. IV. 2491). Un fragment din broșură, anume textul cuprins între p. 17—34 se află în Biblioteca Muzeului Național din Budapesta sub nr. 2600 și e înregistrată sub titlul: *Horia Insurrection in Siebenbürgen*, 1785, in-8°, 34 p. (Cf. N. Densușianu, nr. 31, p. 11 din bibliografia de față). E extrasă și într-un ziar francez. (Cf. „Tesar”, III, p. 361—364).

- 152 [GEISLER, ADAM FRIEDRICH], *Horja und Klotska, Oberhaupt und Ratgeber der Aufrührer in Siebenbürgen. Eine physiognomische Skizze, historisch und charakteristisch behandelt; nebst der Geschichte dieses Aufruhrs. Ein Beitrag zur Menschenkunde und Geschichte der Unmenschheit im 18-ten Jahrhundert des Jahres 1784. Mit beider ähnlichen Schattenrissen, nebst Wappen und Insiegeln, Karlsburg und Hermannstadt, 1785 [Dessau, 1785].* In Kommission in der Buchhandlung der Gelehrten zu Leipzig, in-8°, 71 p. + 2 tabele. Broșură compilată din știrile ziarelor. Identități cu textul din *Politisches Journal*, Hamburg, 1784, p. 1265—1273 și 1785, p. 32—43. Speculațiile fizionomice asupra figurii lui Horea și Cloșca le face după două descrieri diferite, care se contrazică: o descriere oficială și un

portret romantizat din *Provinzialnachrichten*. E broșura cea mai amplă și cea mai răspândită. A servit ca izvor de informație la o serie de scrieri despre răscoală, de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și din prima jumătate a celui de al XIX-lea.

A fost tradusă, la scurt timp după apariție, și în limba suedeză: *Horja och Kloska Hufvudmän och Radgifvare för De uproriske i Siebenburgen; Physionomiskt Fragment pa et Historiskt och karakteriserande Sätt afhandladt Jämte Historien öfver detta Uppror; Et Bilägg Till människanskannedom och omänsklighetens Hystoria uti 18de Arhundradet 1784, Med Personernas Silhouletter Wapen och Insegel. Öfversättning fran Tyskan, Lund, Pa Mag. Doc. Joh. Lundsblads bekostnad, 1785, in-8°, 48 p.*

Textul și traducerea românească: Al. Papiu Ilarian (partea I și II) și Eugen Predescu (partea III), „Tesar“, III, p. 298—340. O altă traducere a broșurii lui Geisler: D. A. Roman, *Horia și Cloșca. Căpetenii și sfătuitori ai răsculaților din Transilvania*, „Concordia“, 1863, III, p. 220—221, 232—233, 236, 240—241, 244, 248—249, 251—253, 256, 260, 264—265.

Referitor la traducerea lui D.A. Roman, la Al. Papiu Ilarian, „Tesar“, III, p. 304—301 bis.

- 153 [Neueste Wiener-Nachrichten], in-12°, 14 p.

Primele două pagini, cu antetul ziarului vienez, nu fac parte din broșură (cuprind un prospect din iunie sau iulie 1788). Broșura cu textul privitor la răscoală (p. 3—14) e o înmădire de articole dintr-un ziar vienez, presupunem *Neueste Nachrichten von Wien* și e slab informat. Un exemplu: „Inspectorul minelor din Zlatna, ucis de răsculați chiar la începutul mișcării, se numea Horea“. Amintește și de mișcări din comitatul Timișoara.

Exemplar incomplet, în Arhiva Istorică a Academiei R. S. România, Fil. Cluj-Napoca, Col. Al. Mike, Miscellanee, III, „Az Oláhokról“ [Despre români], p. 396c.

- 154 *Horia und Kloska eine physiologische Skizze der Geschichte*, Prag, Tip. Widtmann, 1785. (Apud Beu, nr. 43, p. 26 din bibliografia de față).

După titlu, se aseamănă cu descrierile fizionomice ale figurii lui Horea și Cloșca din broșura lui Geisler (nr. 152 din bibliografia de față).

- 155 Fragment dintr-o Istorie a răscoalei lui Horea, tipărită la Bratislava, în 1785.

Acest fragment de broșură (p. 9—16) se află la Biblioteca Muzeului Național din Budapesta, legat împreună cu ziarul „A Magyar Hirmondó“ [„Curierul Maghiar“] din 1785. E transcrisă de N. Densușianu în caietul I (p. 99—111) și II (p. 2—10), aflate în Biblioteca Academiei R. S. România, Secția manuscrise, sub n-rele 361—398.

- 156 *Précis de l'Origine, des Progrès et des Suites de la Rebellion Suscités en Transilvanie, et heureusement apaisée par la prise de Chefs Horiah ou Nicolas Urts & Kloszka Juon*, [f. 1.], 1785, in-8°, 7 p. Cuprinde o scurtă expunere a răscoalei, scrisă încă înainte de execuția căpeteniilor, pe baza știrilor din ziarele vieneze și „a celui

din capitala Transilvaniei", cu mențiunea că românii asupriți au fost ațiați la răscoală „în secret, de persoane nemulțumite de guvern". Expunerea se sfârșește cu prinderea lui Horea, la 2 ianuarie 1785 și ducerea lui în temnița din Cluj (sic!), împreună cu tovarășii săi.

Exemplar unic în Muzeul Național din Budapesta, Apponyi, nr. 2490. Broșura a mai fost publicată, sub același titlu, și în „Journal historique et politique (De Genève)", Paris, 1785, nr. 8 din 24 februarie 1785, p. 354—359. Apoi în neerlandeză, în ziarul „Weekelijks Nieuws uyt", Loven, 1785, nr. 10 din 6 martie, p. 148—154, sub titlul: *Kort begryp van den oosprong, voortgang en gevolgen van den oproer gesticht in Transilvanien, en gelukkigly gestut doar het vastgrypen desselfs Belhamels Horiah oft Nicolaus Urts, en Kloka Juon*.

- 157 [BRISSOT, JACQUES PIERRE DE WARVILLE], *Seconde Lettre d'un Défenseur du Peuple à l'Empereur Joseph II, sur son règlement concernant l'émigration et principalement sur la révolte des Valaques; où l'on discute à fond le droit de révolte du peuple*, Dublin [Paris], 1785, en-8°, 98 p. Ediția a 2-a, Dublin [Paris], 1788 (V. M. Auner, nr. 424, nota 93 din bibliografia de față).

„Această scrisoare deschisă — spune M. Auner — e cel mai hotărât și mai limpede strigăt de protest, ridicat în numele libertății și suveranității poporului, la adresa lumii care a strivit sub călcîiul ei pe Horea și, în același timp, cel mai înalt omagiu contemporan depus pe mormîntul lui". (Cf. D. Prodan, *Gînd Românesc*, 1936, p. 55.) Broșura e foarte rară. La noi se cunosc două exemplare: unul la Biblioteca Academiei R. S. România, aflat, la 1880, în posesia lui B. P. Hasdeu, pe care îl pune la dispoziția lui N. Densușianu; al doilea exemplar, la Biblioteca Teleki din Tîrgu Mureș, pe care îl consultă, la 1828, Timotei Cipariu. Acesta a transcris în caietele sale, începînd cu p. 63 pantea din broșură cu deosebită referire asupra răscoalei. (V. Biblioteca Acad. R. S. România, Fil. Cluj-Napoca, fond. Blaj, nr. 266, p. 8—17).

Din textul broșurii au fost reproduse două fragmente, în *Les français et la Roumanie. Textes choisis par Paul Desfeuilles et Jacques Lassaing*, Bucarest, 1937, p. 89—93.

În românește s-au tradus numai fragmente: N. Densușianu (nr. 31, p. 7—10 din bibliografia de față; George Moroianu, *Luptele de emancipare ale românilor din Ardeal în lumina europeană. În Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul*, vol. III, București, Cultura Națională, 1929, in-4°, p. 1400—1402; un capitol intitulat „O pledoarie postumă", cu lungi citate din broșura lui Brissot, la I. Fruma (nr. 474, p. 225—240 din bibliografia de față).

Studii: M. Auner, *Zur Geschichte des rumänischen Bauernaufstandes in Siebenbürgen*, Sibiu, 1935, p. 37—47 (Utilizează ediția din 1788. Exemplar la Muzeul Național din Budapesta); A. C. Gorgan, *J. - P. Brissot et les roumains de Transylvanie*, „Revue des Études roumaines", Paris, 1953, I, p. 161—175; N. Edroiu, *J. P. Brissot și răscoala lui Horea* (rezumatul comunicării publicat) în „Ministerul Învățămîntului. Institutul Pedagogic de 3 ani din Tîrgu Mureș. Sesiune de comunicări științifice, 9—11 mai 1969. Rezumate". Tîrgu Mureș, 1969, p. 35—36, Dumitru Almaș, *Pledoarie pentru li-*

bertate, „Magazin ist.“ 1970, IV, nr. 11, p. 61—64 (fig.); Elois Ellery, *Brissot de Warville, A study in the History of the French Revolution*, New York, 1970.

- 158 Herrn JENNE'S *Reisen nach St. Petersburg, einen Theil von Deutschland, Frankreich, Kroatien, Slavonien, Italien, die Moldau, Wallachei, Siebenbürgen und Ungarn nebst einer Reise — Journal der Donaufahrt von Essegg bis aus Schwarze Meer*, Pest, Gedruckt und verlegt bei Mathias Trattner, 1788, in-8°, foaie de titlu + 308 p. O ediție din anul 1790 a apărut sub numele de M. Lebprecht, in-8°, foi 4 + 284 p. + Register, p. 285—308. (Cf. A. Veress, nr. 36, II, p. 69 din bibliografia de față).

Menționăm, în cuprinsul ediției din 1788: Deva Marktflecken und Festung. Kopf des Rebellen Kloska auf einem Rade nächst der Landstrasse am Fusse des Berges. Traurige Reste seiner Grausamkeit (p. 225—227).

- 159 *Reisen des grünen Mannes durch Deutschland und Ungarn*. Band II, Halle, bey Friedrich Christoph Deyssig, 1788, in-8°, p. 32—37. (Apud Beu, nr. 43, p. 27 din bibliografia de față).

- 160 HACQUET, BALTHAZAR, *Neueste physicalisch-politische Reisen in den Jahren 1788, 89 und 90, durch die Dacischen und Sarmatischen oder Nördlichen Karpathen. Zweiter Theil, Nürnberg, Raspische Buchhandlung, 1791, in-8°, XVI + 249 p. + 2 foi și 8 gravuri colorate.*

Cuprinde interesante știri despre țăranii români din vremea răcoalei lui Horea, pe care autorul îi cunoscuse în călătoriile lui în Transilvania (p. 112—116, 173). Textul, în tonul luminist al vremii, e redat, în fragment, în traducere românească de D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, București, Edit. Științifică, 1967, p. 301—302.

- 161 SEIPP, CHRISTOPH, *Reisen von Pressburg nach Mähren, beyde Schlesien und Ungarn nach Siebenbürgen und von da zurück nach Pressburg. In drey Abtheilungen*, Frankfurt u. Leipzig, 1793, in-8°, 7 foi + 520 p. E ediția adăugită a celei apărute în 1785, sub titlul: Johann Lehmanns [Christoph Seipp], *Reise von Pressburg nach Hermannstadt in Siebenbürgen, Dünkelspiel und Leipzig*, In Kommission bey Chr. G. Hertel, 1785, in-8°, 190 p.

În capitolul: *Der Aufstand der Wallachen und der Gouverneur Baron von Brukenenthal* (p. 213—216 ale ediției din 1793), autorul ne transmite știri noi despre roșul românilor în acele părți ardelene, unde ei pricinuiră sirul tulburărilor provocate de opunerea îndărătnică la religia oficială, impusă, a Unirii și, la capăt, pornirea răzbunătoare a lui Horea. Vorbește îndelung de fostul guvernator Samuil Brukenenthal, pe care îl apără de învinuirea că, în vremea „răcoalei valahilor“ nu din pricina lui guvernul civil n-a dispus de la început de armată (Cf. N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, III, București, 1929, p. 10 și 11); Paul Cernovodeanu, *Societatea feudală românească văzută de călători străini* (secolele XV—XVIII), București, Edit. Acad. R. S. România, 1973, p. 148—149.

Tradusă, fragmentar, de Iuliu Marțian, în „Arhiva Someșeană”, Năsăud, 1929, nr. 11, p. 36—44; 1937, nr. 22, p. 195—200.

162 *Lustreise im Herbst '796.*

Exemplar în Muzeul Național din Budapesta, fol. german 288. (Apud N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, III, București, 1929, p. 8—9).

Autorul trece pe la Băcăinți, unde vede ruinele castelului, a vechiului castel al principelui Barcsai din veacul al XVII-lea. Proprietarul îi spune că tatăl său a pierdut, cu prilejul mișcării lui Horea, 20 000 de florini. La Binținți paguba pe care i-o declară baronul Orbán e de 40 000. „Unii dintre șerbii lui au fost de față la prădarea casei, și pe aceștia trebuie să-i vadă el acum zilnic lângă dinsul. Unul din ei îndeamnă să fie bătut cutare domn de pământ din acele părți, și anume de un caporal, care era șerb a lui Orbán, în strigătul: „Bate-l pe blăstămatul de nemes ember“.

163 CARONNI, FELICE, *In Dacia. Mie osservazioni locali, nazionali, antiquarie sui Valacchi specialmente e Zingari, Transilvani, la mirabile analogia della lingua valacca coll'italiana, e la nessuna della zingara colle altre conosciute. Con un rapporto su le Miniere più ricche di quel Principato*, Milano, dai torchi di G. Pirotta, 1812, in-8°, 93 p.

Despre răscoală și conducătorii ei se exprimă în felul următor: „Ben son noti gli orrori accaduti a' giorni di *Horia e Gloska*, poichè toltine anco di mezzo codesti due capi-ribelli, oltre varj altri complici di assassinio essendo stati implati vivi a Deva, si durò tempo e fatica indicibile a comprimere la sedizione“ (p. 17). (Apud Al. Marcu, *Romanticii italieni și românii* (note). Acad. Română. Mem. Secț. Lit., Seria III, Tom. II, Mem. 2, 1924, p. 33).

164 VITÁN, BAJESDI SÁNDOR, *A Dévai mezőn a Horákkal történt Csátának rövid de igaz leírása* [Descrierea pe scurt, dar adevărată, a luptelor întimplale pe câmpul Devei cu cetele lui Horea], „Tud. Gyűjt.“, 1821, XII, p. 81—91. Apărută fără consimțământul autorului, nepusă la punct și cu multe greșeli. (Cf. ediția din 1825, p. 30). Retipărită în volum, sub titlul: *Csatak Hóra Követőjével a Dévai mezőn. Leírta Bajesdi Vitán Sándor, Tekintetes, Hunyad Vmegye Táblabírája. Segédkönyv Hóra paraszthadának Híztóriájára* [Luptele cu partizanii lui Horea pe câmpul Devei. Descrise de..., judecător al onor. comitat al Hunedoarei. Carte auxiliară pentru istoria războiului țărănesc al lui Horea], Pesten, Fűskúti Landerer Lajos betűjével, in-8°, 30 p. Republicată, fragmentar, de Kolozsvári Papp Miklós, în *Kolozsvári Nagy Naptár* 1866-dik évre, p. 120—124. Apoi de Elemér Jancsó, în *Erdély öröksége. Erdélyi emlékirók Erdélyről*, VIII [Moștenirea Transilvaniei. Memorialiști transilvăneni despre Transilvania, VIII], Budapest, Franklin-Társulat kiadása, 1942, in-8°, p. 142—148.

Alexandru Vitán a luat parte la contraatacurile nobilimii din Deva, la 6 și 7 noiembrie 1784, împotriva cetelor țărănești care atacaseră orașul. Broșura conține o scurtă descriere a acestor lupte sau, mai bine zis, a „vitejiilor” lui Vitán, mult exagerate.

Tradusă, fragmentar, în românește: Iosif Vulcan, *Descrierea scurtă, dar adevărată a băcăliilor cu Horienii, întâmplate pe câmpul Devei*, „Concordia”, 1862, II, nr. 91, p. 360—361; nr. 92, p. 364—365. Analizată și comentată de N. Edroiu (nr. 512, p. 82—84 din bibliografia de față).

O scurtă notă critică de N. Densușianu (nr. 31, p. 184—185 din bibliografia de față).

- 165 GÖTTFFY, BÓRBÁLA, *Néhai Mátisfalvi Göttffi László háznépének, Hóra pórhada miatt esett romlása. Előadta Mátisfalvi... Néhai Ponori Thewrewk János, Erdélyi Agens, Királyi Désmák Arendája Beszedője, Hunyad Vármegye Táblabírójai és Dévai Bolgárok Jegyzőjének Özvegye. Anyanyelven legelső Segédkönyv Hóra pórhadának Híztóriájára* [Stricarea celor ai casei răposatului Ladislau Göttffi de Mătișeni, din pricina cetelor țărănești ale lui Horea, relatate de Barbara Göttffy de Mătișeni, văduva răposatului Ioan Török din Ponor, fost agent transilvănean, colector al arenzii dijmelor regale, judecător la Tabla comitatului Hunedoara și notar al bulgarilor din Deva. Prima cante ajutătoare la cunoașterea istoriei războiului țărănesc a lui Horea, scrisă în limba maghiară], Pesten, Subuly György könyvtárosnál, T.T.P.P. Piáristák Coll. alatt, 1823, in-8°, 72 p. + 1 stampă, reprezentând cetatea Deva. Retipărită de Elemér Jancsó, în *Erdély öröksége. Erdélyi emlékirók Erdélyről*, VIII. [Moștenirea Transilvaniei. Memorialiști transilvăneni despre Transilvania, VIII], Budapest, Franklin-Társulat kiadása, 1942, in-8°, p. 149—183. Cuprinde povestirea suferințelor familiei Göttffi în timpul răscoalei lui Horea și, în special, ale autoarei. Analizata și comentată de N. Edroiu (nr. 512, p. 85—86 din bibliografia de față).

- 166 KERESZTESI, JÓZSEF, *Krónika Magyarország polgári és egyházi közéletéből a XVIII-dik század végén... egykorú eredeti naplója* [Cronică din viața civilă și religioasă din Ungaria la sfârșitul veacului al XVIII-lea. Jurnalul contemporan al lui...], Pest, Kiadja Ráth Mór, 1868, in-8°, IV + 411 p. Ediția a doua. 1882.

Referindu-se la răscoala lui Horea, Keresztesi spune că ea a izbucnit din cauza recensământului ordonat de Iosif al II-lea, în luna septembrie 1784. Nu vede în țărani decît incendiatori și dărîmători de biserici. Vorbește apoi despre o așa-numită monedă a lui Horea, cu o inscripție injurioasă și denigratoare la adresa lui. Amintește și de mișcarea țăranilor din comitatul Arad, în legătură cu cazul prinderii și sechestrării vicecomitelui Andrei Forrai din Săvirșin (p. 91—92).

- 167 HEIDENDORF, MICHAEL CONRAD, *Eine Selbstbiographie. Mitgeteilt von Rudolf Theil*, „Arch. Siebenbürg. Landesk.”, 1876—1879, XIII, p. 339—351, 565—576; XIV, p. 229—246; XV, p. 127—161; XVI, p. 158—203, 426—498, 652—683; XVIII, p. 1—345.

Ultimul volum (XVIII) cuprinde știri despre răscoala lui Horea, p. 111—114.

Interesante sînt însemnările lui Heidendorf asupra stării sociale din Transilvania și mai cu seamă cele privitoare la situația iobagilor,

precum și însemnările referitoare la călătoria lui Iosif al II-lea prin Transilvania din 1773, autorul servindu-i împăratului, în scaunul Mediaș, de tălmăci.

Avînd prilejul să cunoască de aproape desfășurarea răscoalei și chiar să contribuie la executarea măsurilor pentru a-i împiedica răspîndirea, scrie următoarele despre *primejdioasa întindere a mișcării*: „Revoluția aceasta a fost mare și nu numai în sine chiar, dar ar fi putut avea consecințe incomparabil mai grave pentru toată țara și pentru toate popoarele ei, deoarece întreg poporul român și chiar și cel de pe pămîntul regesc era stăpînit de gîndul revoluției” (Cf. I. Tóth Zoltán, nr. 349, p. 157, nota 1 din bibliografia de față).

Despre autor și însemnările lui Heidendorf despre români, v. I. Lu-paș nr. 418, p. 136 din bibliografia de față; Iliana Bozac, *Știri despre românii din Transilvania din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în autobiografia lui Heidendorf*, „Anuar. Inst. Ist. și Arh.”, 1973, XVI, p. 375—384, studiu în care insistă și asupra răscoalei lui Horea (p. 382—383). Heidendorf se dovedește bine informat asupra întregului mers al răscoalei, dar se oprește mai mult asupra măsurilor de menținere a ordinei în domeniul care i-a fost încredințat.

- 168 SOÓS, ANTAL, *A Hóra és Kloska lázadás leirása. — Egykoru szemtanútól* [Descrierea răscoalei lui Horea și Cloșca. De către un martor ocular], „Magyar Polg.”, 1884, XVIII, nr. 253, p. 3—4; nr. 254, p. 2—3.

Publică însemnările privitoare la răscoală, consemnate în *Cronica mănăstirii călugărilor franciscani din Hunedoara*, pe baza relatărilor făcute de nobilii refugiați în castelul Corvinilor din Hunedoara din fața țăranilor răsculați.

- 169 KIS, ANDRÁS és DOMOKOS, FERENC, 1784 *Erdélyben véghez vitt pusztitása és feltámadása óláh-Hórának. Közli Abafi Lajos* [Pustiirea săvîrșită în Transilvania de românul Horea și reînvierea lui. Publ. de L. Abafi], „Hazánk”, 1885, III, p. 148—153. Retipărită de E. Jancsó, în *Erdély öröksége. Erdélyi emlékirók Erdélyről*, VIII. Budapest, Franklin-Társulat kiadása, 1942, in-8°, p. 136—141.

Autorii sînt contemporani cu evenimentele. Scrierea lor cuprinde acțiunile țăranilor răsculați pe Criș și în comitatul Hunedoara, pînă la 27 noiembrie 1784.

- 170 TORMA, KÁROLY, *Gr. Gyulai Ferenc tábornok emlékiratai, 1716—1787* [Memoriile generalului Fr. Gyulai, 1716—1787], „Hazánk”, 1888, X, p. 56—57.

Deplînge mai ales pierderile suferite de nobili în timpul răscoalei lui Horea.

- 171 FOGARASI, SÁMUEL, *Naplójegyzetek a Hóra-lázadás pusztításáról. Közli Veress Endre* [Note de jurnal despre pustiirile din timpul răscoalei lui Horea. Publ. de A. Veress]. „Erd. Múz.”, 1895, XII, p. 162—168.

A. Veress publică numai un fragment din jurnalul original al lui Fogarasi (p. 81—92) care a fost redactat între 1823—1830. Această

parte a jurnalului cuprinde și două scrieri contemporane, care vor mai fi publicate după un alt manuscris. (V. nr. 174 din bibliografia de față): I. *Megjegyzésre méltó siralmas állapotja N. Erdély országbán nemes Zaránd, Hunyad és Fejér-vármegyei magyar úri és nemesi Rendnek* [Starea de plins, demnă de notat, a nobilimii maghiare din comitatul Zarand, Hunedoara și Alba din Transilvania], (p. 163—166). Cuprinde notarea pe scurt a evenimentelor dintre 1—15 noiembrie 1784; II. *Abrudbánya elpusztulásának csekély leírása* [Descrierea pe scurt a pustiirii Abrudului], (p. 166—168).

Ca încheiere la evenimentele de la 1784, autorul menționează în jurnalul său că, și după înăbușirea răscoalei, nobilii s-au purtat inuman cu țărani, și dă câteva exemple.

- 172 MERÉNYI, L., *A Hora világ Kismártoni Kronikája* [Cronica de Kismárton despre vremurile lui Horea], „Tört. Tár“, 1901, fasc. 2. p. 1—40.

Textul cronicii e redactat de arhivarul Schenk. De fapt, acesta a înădit rapoartele trimise principelui Esterházy de către L. Siess, aflat în timpul răscoalei la Sibiu. Schenk le-a transcris într-un registru, în ordine cronologică, prevăzându-le cu un *cuvint înainte* și cu câteva rinduri de încheiere, dându-le un titlu unitar: *De annis 1784 et 1785 Relationes Domini Actuarii L. Siess de Tumultu et Insurrectione Gentis Valachicae in Transylvania contra Nobilitatem et Nationem Hungaram ibidem, de tempore in tempus D-no Archivaris Ioanni Michaeli Schenk Kis Martonium submissee*. L. Merényi a descoperit manuscrisul, care fiind redactat în limba germană, l-a intitulat *Eisenstädter Chronik der Hora-Welt*, dar l-a publicat cu titlul tradus în limba maghiară. Merényi publică și *cronica* în l. germană, transcrisă de Schenk la sfârșitul ms. (V. nr. 149 din bibliografia de față).

Studiu critic: *Die Eisenstädter Chronik der Hora-Aufstandes in Siebenbürgen*, „Budapester Tageblatt“, 1900, XVII, nr. 28, p. 1—3; nr. 29, p. 1—3; nr. 30, p. 1—3. (Semnat Dr. G. -y).

Tradus și în limba română: nt. [=Nicolae Togan], *Cronica de Eisenstadt despre răscoala lui Horia*, „Transilvania“, 1900, XXI, nr. 1, p. 1—16; *Despre revoluția lui Horia. Din cronica orașului Eisenburg despre revoluția lui Horia în Transilvania*. Trad. articolului din „Budapester Tageblatt“, nr. 29 din 31 ian. 1900. (Semnat G.-y), „Gazeta Transilv.“, 1910, n-rele 230, 231, 233, p. 1—2.

- 173 JEANPLONG, JÓZSEF, *Siess Lajos tudósításai* [Notificările lui L. Siess], „Hunyadm. tört. és rég. társ. évkv.“, 1902, XIII, p. 87—101.

Publică, în traducere maghiară, pasaje din cronica menționată mai sus, anume cele referitoare la comitatul Hunedoara. Traducerea e precedată de un studiu introductiv al lui A. Veress despre geneza și însemnătatea cronicii (p. 85—87).

- 174 SÁMUEL, ALADÁR, *Adalékok a Hóra-világ történetéhez* [Contribuții la istoria vremurilor lui Horea], „Tört. Tár“, 1908, IX, p. 460—465.

Două scrieri contemporane, care au mai fost publicate. (V. nr. 171 din bibliografia de față).

- 175 DÉKÁNI, KÁLMÁN, *A Hóra lázadás aabrudbányai pusztításának egykorú leírása* [Descrierea pustiirii Abrudului în vremea răscoalei lui Horea, într-o scriere contemporană], „Hadtört. Közl.”, 1916, XVII, p. 435—438.
E relațiunea preotului reformat P. Szabó, publicată după un manuscris aflat între documentele vechi ale Colegiului reformat din Tîrgu Mureș. A mai fost publicat, după diferite copii. (V. n-rele 171 și 174).
- 176 *Paraszt Had leírása* [Descrierea oastei țărănești]. Publ. de Cornel Pop sub titlul: *Ultimatul lui Horia. O cronică necunoscută a răscoalei din 1784*, „Soc. de Mîine”, 1933, X, p. 72—73. Traducere românească după un manuscris, în copie, aflat „în arhiva unei familii maghiare din Dej”.
Expunere cronologică a evenimentelor de la izbucnirea răscoalei pînă la 13 noiembrie 1784, cînd s-a trimis „ultimatul lui Horia” Tablei comitatului Hunedoara.
- 177 MAGER, TRAIAN, *Aspecte din Munții Apuseni. Ținutul Hălmagiu-lui. Monografie. Cadrul istoric. Partea I*, Arad. Tip. Diecezană, 1938, in-8°, 180 p.
Capitolul În revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan 1784—1785 (p. 96—108) se încheie cu o notiță contemporană, descoperită pe evangheliarul de la biserica din Boldești: „Anul 1784, luna Decembrie în 6 zile. Au fost răscoală între oamenii noștri, îndemnător la aceasta fiind Horia și ortacii lui, Crișan Giurgiu și Cloșca Ioan. Au ars curțile domnilor și tot au cuprins și au omorît. Mai înainte de răscoală s-a arătat un semn pe cer”. Mai tîrziu, preotul Nicolae Butariu a adăugat următoarele: „Santa și de trei ori santa memoria ta, Horie, Cloșca și Crișan!”
- 178 ROȘU, TITU L., *Insemnări și inscripții bihorene*, vol. I. Beiuș, Tip. Doina, 1941, in-8°, 93 p. (Biblioteca Beiușului, nr. 9—10).
Cuprinde și cîteva rînduri despre răscoală, pe care autorul le-a găsit consemnate pe un Minei aflat în biserica comunei Șoimuș-Petreasa, la 27 martie 1798.
- 179 STOICA, NICOLAE de Hațeg, *Cronica Banatului. Studiu și ediție de Damaschin Mioc*, București, Edit. Acad. R. S. România, 1969, in-8°, 365 p. (Cronicile medievale ale României, VII).
Cronica cuprinde evenimentele dintre 1683—1827. Deși contemporan cu mișcarea din 1784, o menționează foarte pe scurt, fără a-i înțelege sensul: „Hora-Cloșca în Ardeal asupra nemeșilor rebeli ridicînd, reale făcînd, ceate de oameni să scula...” (p. 223).
- 180 RETTEGI, GYÖRGY, *Emlékezetre méltó dolgok 1718—1784. Bevezető tanulmánnyal és magyarázó jegyzetekkel közléstesi Jakó Zsigmond* [Lucruri demne de reamintit 1718—1784. Cu un studiu introductiv și note explicative de Jakó Zsigmond], Bukarest, Kriterion, 1970, in-8°, 559 [—563] p.

Anno 1784 (p. 423—428) cuprinde următoarele subcapitole referitor la evenimentele din 1784: *József császár újításairól* [Despre înnoirile împăratului Iosif]; *Jobbágyfelkelés Horea, Cloșca és Crișan vezetése alatt* [Răscoala iobagilor sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan] cu care se încheie memoriile lui Rettégi.

b) CRONICI ÎN VERSURI, POEME, CÎNTECE SATIRICE¹

- 181 BAROK, DÁNIEL J., [Versuri despre pustiirea națiunii maghiare de către o națiune sălbatică, născută din tigri], „A Magyar Hirmondó”, 1785, V, nr. 1, p. 1—3.
46 versuri, fără titlu. Din primele două versuri, date de noi drept titlu, ne putem da seama în ce mod tendențios e descrisă răscoala și căpeteniile ei.
- 182 SZ[ATSVAI], S[ÁNDOR], *Magyar Musa* [Muza maghiară], „A Magyar Hirmondó”, 1785, V, nr. 11, p. 81—88.
Un poem de 235 versuri despre răscoală. E ostil țăranilor răsculați împotriva nobilimii.
- 183 *Gabinetto di diecisette figure di cera di Statura d'Uomo rappresentanti i cinque capi ribelli della Transilvania e Vallachia Imperiale unitamente ai piu grandi malfattori della Francia spiegato in Versi Martegliani*. In Alessandria, nella Stamperia d'Ignatio Vimercati Stampatore della Illustrissima Citta. Con Licenza de 'Superiori, [1785], foaie volantă, in-16°, 8 p.
Cuprinde o descriere, în 53 versuri în l. italiană, a căpeteniilor răscoalei, ale căror figuri fuseseră reproduse în ceară și prezentate publicului într-un „gabinetto”. Cei „cinci capi” înfățișați erau Horea, Cloșca și Crișan, un Ioan Dumitru și generalul Fabris.
Republicată, însoțită de traducerea românească: O. Podea, nr. 193 din lucrarea de față; v. și D. Prodan, nr. 41, p. 14 din bibliografia de față.
- 184 [Versuri germane despre executarea lui Horea și Cloșca], „Der Postillon aus Kursachen.” Numărul de Anul nou din 1786.
Autorul anonim, comentînd gravurile reprezentînd pe Horea și Cloșca din publicația menționată, își exprimă, în versuri, mulțumirea că cele două căpetenii ale răscoalei și-au primit răsplata pentru faptele lor: „Frică, torturi, chin și suferință”. Patru versuri reproduse de M. Auner (nr. 424, p. 32, din bibliografia de față).
- 185 GYÖNGYÖSI, JÁNOSNAK *magyar versei, mellett különb-külömféle alkalmattosságokra készített Mostan pedig egybeszedvén közönségessé tett, és a maga költségén kibotsátotta Szatsvai Sándor* [Poeziile maghiare ale lui ..., pe care le-a compus pentru diferite ocaziuni. Acum însă, adunîndu-le la un loc, le-a făcut publice și le-a editat pe cheltuială proprie Alexandru Szatsvai], Bétsben, Nyomtatott a Magyar Kurir Betüivel, 1790, 10 p. [nepaginate] + 343 p. Prefața: Új-Torda,

¹ V. și n-rele 35, 40, 41 și 50 din bibliografia de față.

11-dik November 1789. Ediția a 2-a, adăugită, a apărut în două volume: Pesten, Találtatik Kilian Testvérek Könyv-Ársoknál, 1802 in-8°, 13 file, 498 p. + 2 file și o gravură (I); 1803, in-8°, 8 file, LII+274 p. + 1 filă (II).

Versurile despre Horea și Cloșca, vol. I, p. 77—83.

Comentează, în 44 versuri, medalia atribuită lui Horea (p. 75—78 ale primei ediții); 8 versuri, pentru a fi transcrise sub portretul lui Horea, zugrăvit după prinderea lui, de S. Kóré (p. 78—79; tot Gyöngyösi a compus 6 versuri pentru a se potrivi sub portretul lui Cloșca, opera aceluiași Kóré (p. 80). Sint pline de aceeași patimă, ca și cele destinate portretului lui Horea.

Au fost publicate și de Al. Papiu Ilarian, cu traducerea în românește, sub titlul: *Epigramma in effigiem rebellis Hora; Epigramma in effigiem rebellis Ivan Glotska*, Tesaur, III, p. 368.

Versurile lui Gyöngyösi despre Horea și Cloșca au circulat în numeroase copii, înainte de a vedea lumina tiparului, uneori fără cunoașterea autorului, ca cele publicate sub titlul: *Gúnyversek Hóráról és Kloskáról* [Versuri satirice despre Horea și Cloșca], „Erd. Múz.”, 1904. XXI, p. 476—478. Versurile care comentează medalia atribuită lui Horea sint publicate după un manuscris din Săcărîmb; următoarele două, după un manuscris din vol. 26 al colecției lui Szighethi, aflat în biblioteca fostului colegiu reformat din Odorhei.

- 186 MÁTYÁSI, JÓZSEF, *Semminél több valami. Az elegyes tárgyú és formájú egynehány darab versek. Szerzette... Első darab* [Mai mult ca nimic. Acele câteva poezii de formă și conținut divers. Scrise de... Prima parte], Pozsonyban, Wéber Simon Péter betűivel, 1794, in-8°, XX+/10 p.

Cuprinde: Cristianus apud manes. Sive Hora et Kloska in infernis. Anno 1785, grassante tumultu Valachico (p. 31—45). Poem în limba latină. Descrierea seamănă cu călătoria lui Aeneas în infern. (Cartea VI din *Eneida* de Virgiliu. Cf. N. Densușianu, nr. 12, p. 71 din bibliografia de față).

Második Józsefnek hét első királyi esztendeje [Primii șapte ani de domnie ai lui Iosif al II-lea]. Partea a treia a poemului (p. 87—100) e dedicată răscoalei lui Horea. Caracterizarea ei e plină de exagerări potrivnice țăranilor români.

- 187 MÁTYÁSI, JÓZSEF verseinek folytatása. Második darab [Continuarea poeziilor lui... Partea a doua], Vátzon, Nyomtatott Maramarosi Gottlieb Antal betűivel, 1798, in-8°, 386 p.

Prima poezie, tratînd viața lui Iosif al II-lea, amintește că el a fost silit să osîndească la moarte pe Horea și pe Cloșca, fiindcă amenințau orînduirea feudală.

- 188 BORBÉLY, SÁMUEL, *Egy gúny vers a Hora világból. Krisán Zurgy példás epitáfiumja* [O poezie satirică din vremurile lui Horea. Epitaful pilduitor al lui Crișan Giurgiu], „Hazánk”, 1884, p. 390—391. Publicat după o copie contemporană, cu o introducere de Borbély. Cuprinde 42 versuri în limba maghiară, în strofe de cîte patru versuri, despre ispășirea lui Crișan în închisoare, ciopîrtirea trupului lui și expunerea diferitelor părți din el în ținuturile bîntuite de

răscoală. Versuri pline de expresii de ură și batjocură la adresa celui de al treilea căpitan al răscoalei.

Borbély afirmă că mai posedă nouă poezii contemporane despre răscoală, dintre care două în românește: una despre Horea și Cloșca, alta despre Popa Rotogol. Cele în românește au fost publicate de D. Prodan (nr. 41, p. 31–32 din bibliografia de față) după o altă copie, aflată în Bibl. Centrală Univ. din Cluj-Napoca.

- 189 SZILÁGYI, ISTVÁN, *Adalékok a Hóra támadás történetéhez. I. Egy verses kronika. Sok nemes erdélyországi urak s magyarok romlásának keserves gyásza* [Contribuții la istoria răscoalei lui Horea. I. O cronică în versuri. Doliul amar al ruinării multor domni nobili transilvăneni și maghiari], „Hazánk”, 1885, IV, p. 424–441.
Publică un fragment din cronică în versuri a lui Bölöni Sámuel, după o copie care nu menționează numele autorului, cu observația că partea a doua a manuscrisului lipsește. E publicată integral de Dékány Kálmán. (V. mai jos nr. 190).

- 190 DÉKÁNYI, KÁLMÁN, *Egykorú vers a Hóra-lázadásról* [Versuri contemporane despre răscoala lui Horea], „Hunyadm. tört. és rég. társ. évkv.”, 1907, XVII, p. 93–124.

Dékány publică în întregime cronică lui Bölöni, cu note, după un text complet, care păstra și numele autorului. Neavînd cunoștință de publicarea ei parțială de către Szilágyi (vezi mai sus, nr. 189) a editat-o ca necunoscută. Aceasta are următorul titlu: *A nemes Erdély ország magyar nemzetnek közönségesen de nevezetesebben egy néhány szép nemes familiáknak, még a kemény ért szívet is felindító keserves jajjal és egy néhány nevezetesebb helyek egészen hamuba fetregések csekély versekbe foglalva...* [Versuri despre nenorocirile ce pot mișca inimile cele mai împietrite și despre tăvălirea în cenușă ale unor locuri însemnate, întimplate îndeobște nobilei națiuni maghiare din Transilvania, dar mai ales unor alese familii nobile...].

Cronică rimată, în limba maghiară, scrisă de S. Bölöni, funcționar în Cluj. E datată: 22 dec. 1784. Autorul descrie zi de zi răscoala celor „7000 de țărani”, conduși de Horea, Cloșca și Crișan și Horea cel Tânăr dar, mai ales, întâmplările din comitatul Cluj, preamărind pe contele Csáki, comandantul nobilimii înarmate, căruia îi și dedică cronică.

Identice cu cele din cronică lui Bölöni trebuie să fie și versurile copiate de N. Densușianu în caietele sale de la Academie, avînd ca titlu (în traducerea lui Densușianu): *Țipetele de durere ale națiunii ungurești din Transilvania și mai cu seamă ale unor familii nobile, care sînt în stare să miște și inima de metal*. Cluj, 23 dec. 1784, 755 versuri. (Cf. D. Prodan, nr. 41, p. 14 din bibliografia de față). Acestea, împreună cu altele, fac parte dintr-un ms. în limba maghiară, aflat la Muzeul Național din Budapesta.

Considerații asupra cronicii lui Bölöni: Veress Andrei, *Cin-tece vechi ungurești despre români*, Acad. Rom. Mem. Sect. Lit., Seria III, Tom. III, Mem. 1, p. 38–39.

- 191 POPA-LISEANU, G., *Carmina Valachica Horae et Kloskae*, „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, București, 1910, XI, partea I, p. 202—207.
Publicată după copia de la Acad. R.S. România, Secția manuscrise, ms. nr. 221, p. 89. Copia e făcută de pe manuscrisul aflat la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca. Ms. nr. 921, in-8°, 8 file. Aceasta a fost revăzută de prof. dr. Gregoriu Silaș (1883), iar N. Ionescu, membru al Academiei a făcut chiar o comunicare asupra acestui poem.
Carmina Valachica conține 332 versuri românești, cu litere latine și ortografia maghiară, scrise curînd după execuția lui Horea și Cloșca, „de cineva care cunoștea întîmplările din imediata apropiere, vreunul care a trăit poate în mijlocul lor și poate a și suferit de pe urma lor; în tot cazul, de unul din aceia care se fereau să fie amestecați cu iobagii răzvrățiți și preferau să nutrească sentimente, comune stăpînilor” (V. D. Prodan, nr. 41, p. 11 și p. 19—20 din bibliografia de față).
- 192 GHIBU, ONISIFOR, *Contribuție la istoria poeziei noastre populare și culte*, Acad. Română, Mem. Secț. Lit., Seria III, Tom. VII, Mem. I, p. 35—36. Și extras: București, Academia Română, 1934, in-8°, p. 35—36.
Cuprinde versurile intitulat: *Hóra panaszos éneke* [Cîntecul de tînguire al lui Horea].
Zece strofe de cîte patru versuri, în limba maghiară, din care întia și a treia în limba română, cu ortografia maghiară, — despre arestarea și tînguirea lui Horea în închisoarea din Alba Iulia, scrise cu puțin înainte de condamnare. (Cf. D. Prodan, nr. 41, p. 19 din bibliografia de față).
- 193 PODEA, ONTARIO, *Versuri italienești relative la revoluția lui Horia*, „Anuar. Inst. Ist. Naț.”, 1931—1935, VI, p. 556—559.
Publică versurile italienești despre conducătorii răscoalei, însoțite de traducerea românească, descoperite în Biblioteca Muzeului Britanic. (V. nr. 183 din bibliografia de față).
- 194 PRODAN, DAVID, *Versuri contemporane despre răscoala lui Horia*, „Anuar. Arh. de Folklor”, 1942, VI, p. 5—32.
Un studiu amplu despre răsunsetul răscoalei în literatura noastră și a vecinilor (p. 5—13) precede textele versurilor contemporane despre răscoală și căpeteniile ei, publicate, în majoritatea lor, după ms. aflate în Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca (p. 22—23). Între acestea e și *Carmina Valachica Horae Kloskae* și două variante populare; una, *Versul lui Horea* (p. 26—28) a fost culeasă de Iosif Gomboș, cleric curs I și transcrisă în revista manuscris a teologilor Seminarului Andreian din Sibiu, „Musa”, 1883—84, XII, nr. 13—14.
La cele păstrate în tradiția populară se observă tendința de a converti versurile potrivnice în favorabile răscoalei.

- 195 NAGHIU, IOSIF E., *O poezie despre Horia*, „Pagini literare“, Turda, 1943, IX, nr. 9—12, p. 251—253.
Comentariu și text al unei variante a poemului *Carmina Valachica Horae et Kloskae*, găsită printre versurile și notele lui Timotei Ci-pariu.

c) RĂSCOALA ÎN PUBLICISTICA CONTEMPORANĂ

Ziare

- 196 „Brünner Zeitung“, Brno, 1784—1786.
M. Auner (nr. 424, p. 11 din bibliografia de față) reproduce din acest ziar o anecdotă privitoare la Horea, pe cînd se afla la Viena. Iar ziarul maghiar din Bratislava, „A Magyar Hirmondó“ știrea prinderii lui Salis, „ațișător al românilor din Transilvania“.
- 197 „Le Courier (d'Avignon)“, 1784, 1785.
Știrile referitoare la răscoala lui Horea sînt cuprinse în numerele dintre 24—30 decembrie 1784 și în cele dintre 7 ianuarie — 7 iunie 1785.
- 198 „Courier de l'Europe“, Boulogne, 1784, 1785.
Printre colaboratori îl găsim și pe Brissot, care era bine informat asupra răscoalei. Ziarul francez e citat, în legătură cu evenimentele din Transilvania, de periodicul „A Magyar Hirmondó“ (1785, p. 163—164).
- 199 „Diario Estero“, Roma, 1785.
Publică știri despre răscoală în șapte numere din anul 1785. Patru articole sînt reproduse din „Notizie del Mondo“.
Extrasele privitoare la răscoala lui Horea: Ștefan Pascu (nr. 470, p. 30—31, 39—40, 40—41, 42—44, 45—46, 49—50, din bibliografia de față).
- 200 „Frankfurt. K. R. Oberpostamtszeitung“, 1784, 1785.
Un scurt fragment privind răscoala lui Horea, din nr. 14 (1785), e reprodus în „Der Teutsche Merkur“ (V. nr. 234 din bibliografia de față).
- 201 „Gazette de France“, Paris, 1784, 1785.
Ziar oficial al guvernului. Știrile referitoare la răscoală, scurte și fără comentarii: 1784 — n-rele 100, 101, 103, 105; 1785 — n-rele 4, 6, 7, 9, 13, 17, 19, 21, 22, 25, 26, 27, 35, 37, 49, 61.
N. Bălcescu a extras cîteva informații asupra răscoalei din numerele din dec. 1784 — aprilie 1785. Ele au fost publicate de Al. Papiu Ilarian în „Tesar“, III, p. 359—360.
O analiză a știrilor privind răscoala, la N. Edroiu (nr. 518, p. 129—132 din bibliografia de față).
- 202 „Gazette van Gendt“, [Gand], 1784, 1785.
Știrile referitoare la răscoală sînt destul de numeroase: 1784 — n-rele 99, 100, 101, 102, 104; 1785 — n-rele 2, 6, 10, 14, 15, 18, 20, 22, 24, 27, 28, 30.

- 203 „Gazette de la Haye“, Haga, 1785.
Știrile privitoare la răscoală: 1785 — n-rele 8, 12, 22.
- 204 „Gazeta de Madrid“, 1785.
Știrile referitoare la răscoala lui Horea: 1785 — n-rele 1, 26, 28, 31.
Nr. 1 din 4 ianuarie 1785 p. 1 ș.a. cuprinde un lung reportaj despre răscoală, după o corespondență din Viena, datată din 4 decembrie 1784. Prima pagină e reproducă, în facsimil, de I. Lupaș, în *Studii istorice*, vol. IV, Sibiu, 1943, p. 307.
- 205 „Gazeta di Parma“, 1785.
Știrile privitoare la răscoala lui Horea se află în n-rele: 1785 — 5, 6, 8 și 13.
Extrase de Ștefan Pascu (nr. 470, p. 35, 40, 47—48 din bibliografia de față).
- 206 „Gazette de Pays-Bas“, Bruxelles, 1784, 1785.
Știrile referitoare la răscoala lui Horea: 1784 — n-rele 99, 100, 102, 104; 1785 — n-rele 6, 8, 16, 18, 20, 21 (supliment), 22, 23, 26 (supliment), 27 și, ultima știre, în nr. 29 din 11 aprilie 1785. Ca izvor de informație e menționat, peste tot, Viena.
- 207 „Gazette d'Utrecht“, 1784, 1785.
Știrile referitoare la răscoală: 1784 — n-rele 101—103, 105; 1785 — n-rele 1, 6, 7—9, 12, 13, 15, 18, 20, 23, 30.
- 208 „Journal de Genève“, Paris, 1784, 1785.
Fondat la 1772 de Panckoucke și imprimat la Paris, mai întâi sub titlul „Journal historique et politique“, apoi, sub eticheta Genevei, deveni pentru marele public „Journal de Genève.“ Știrile referitoare la răscoala lui Horea: 1784 — tom. IV, n-rele 50—52; 1785 — tom. I, p. 253, 296—298, 347, 353—359, 397, 485—486; tom. II, p. 12—15, 63—65.
- 209 „Journal politique où Gazzete des gazettes“, Bouillon, 1784, 1785.
Știrile referitoare la răscoală: 1784 — nr. 24; 1785 — n-rele 1—9, 11, 15, 20.
- 210 „Journal politique de Bruxelles“, Paris, 1784, 1785.
Ziar oficial al guvernului. Despre răscoală au apărut opt relatări mai întinse și altele cu informații scurte: 1784 — n-rele 100, 101, 103, 105; 1785 — n-rele 4, 6, 7, 9, 13, 17, 19, 21, 22, 25, 26, 27, 35, 49, 61.
N. Bălcescu a extras câteva informații asupra răscoalei din numerele de pe anul 1785. Ele au fost publicate de Al. Papiu Ilarian, în „Tesar“, III, p. 359.
Despre cuprinsul știrilor despre răscoală din acest periodic, v. N. Edroiu (nr. 518, p. 132—135 din bibliografia de față).
- 211 „Katolischer Kirchenboth“, Wien, 1785.
Știrile despre răscoală, p. 189 și 190. (Apud Octavian Beu, nr. 43, p. 26).
- 212 „A Magyar Hirmondó“ [Curierul maghiar], Pozsony [Bratislava], 1784, 1785.

Exemplare la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca și la Biblioteca Acad. R. S. România, Fil. Cluj-Napoca.

E primul ziar în limba maghiară. A apărut de două ori săptămânal între 1 ianuarie 1780 — 8 octombrie 1788.

Știrile referitoare la răscoala lui Horea se află la următoarele pagini: 1784 — 745—751, 753—760, 765—766, 769—772, 781—783, 787—790, 797—798, 802—804, 809—815, 824, 827—828, 830—831; 1785 — 1—3, 9—16, 33—36, 47—51, 57—61, 65—67, 76—77, 81—88, 94—96, 100—103, 105—106, 120, 127—132, 134—135, 143—144, 163, 164, 253—254, 295—296, 318, 348—349, 474, 537—538, 678.

Știrile despre răscoală încep cu nr. 91 din 24 noiembrie 1784 și continuă pînă pe la mijlocul anului 1785. Ele sînt numeroase dar, în majoritatea lor, lipsite de obiectivitate. Ziarul înfățișează mai mult excesele săvîrșite de răsculați. Apără în același timp nobilimea de acuzele aduse de unele ziare europene cu vederi progresiste, care o condamnă pentru atitudinea ei neomenoasă față de țărani români. (V. atacul violent împotriva ziarului din Erlangen, p. 781—783 din 1785 și împotriva corespondentului din Sibiu, p. 813 din 1785).

Izvoarele de informație privitoare la răscoală sînt corespondențe din Transilvania — parte primite de istoricul Iosif Benkő —, ziarele vieneze ș.a. (V. G. Kókay, nr. 516, p. 244—245 din bibliografia de față).

Ziarul a servit ca sursă de informație pentru o parte din presa din apusul Europei, pentru unele broșuri contemporane pentru unii gravori, care au prezentat scene din răscoală și chiar pentru unele lucrări istorice de mai tîrziu.

- 213 „Magyar Kurir“ [Curierul maghiar], Bécs [Viena], 1787.

În nr. 41 din 23 mai 1787, p. 335 a apărut următoarea notă: „Și în Maramureș se zvonește că, în numele lui Horea, ar fi pornit un ațîțător infam care face multă zarvă“.

- 214 „Monatliches Tagebuch“, Zittau, 1785.

Știrile despre răscoala lui Horea, la paginile: 148, 186, 201, 216, 217. (Apud O. Beu, nr. 43, p. 27 din bibliografia de față).

- 215 „Neueste Nachrichten von Wien“, 1784, 1785.

Apare, la 1783, sub titlul *Das Wienerblättchen*, pe care îl schimbă apoi în cel de mai sus. E posibil să cuprindă știri despre răscoală, întrucît o broșură a apărut sub titlul *Neueste Wiener Nachrichten*. (V. nr. 153 din bibliografia de față).

- 216 „Notizie del Mondo“, Roma, 1784, 1785.

Știrile despre răscoală: 1784 — n-rele 74, 95, 98, 102, 104; 1785 — n-rele 1—3, 6—10, 12, 15, 18, 19, 21, 24, 27, 35, 36, 40, 48.

Informații din sursă vieneză, cu excepția uneia (nr. 98).

Extrase de Șt. Pascu (nr. 470, p. 21—22, 25, 27—28, 30—32, 34, 35—36, 38—40, 41—44, 47, 48, 49 din bibliografia de față).

- 217 „Nouvelles extraordinaires de diverss endroits“, Leyden, 1784, 1785.

Știrile privitoare la răscoală: 1784 — suplimentele la n-rele 98 și 100; n-rele 101, 102; suplimentul la nr. 105; 1785 — n-rele 2, 4—10, 11—14, 17, 20, 21, 22, 23, 25.

- 218 „Der Postillone aus Kursachen“, 1784, 1785, 1786.
Cunoaștem din această publicație numai ceea ce ne relatează M. Auner (nr. 424, p. 32 din bibliografia de față); v. și nr. 184.
- 219 „Pressburger Zeitung“, Bratislava, 1784, 1785.
Știri despre răscoală: 1784 — n-rele 94—104; 1785 — n-rele 2—6, 11, 12, 18, 78. Între acestea sînt și relatări mai întinse, ca cele menționate de Szinney (nr. 30, II, partea I, p. 94): *Oláh-zendülés Erdélyben* [Răscoala românilor din Transilvania], 1784, p. 94—104 și *Beschreibung des Räbelführers Hora, welcher mit einem seiner Anhänger nach Ungarn entwichen sein soll* (nr. 5 din 1785).
Unele știri din acest periodic n-au fost favorabile nobilimii, care se plînge împăratului, cerînd înăsprirea cenzurii și interzicerea publicării informațiilor despre răscoală. „O informație din Pressburg din 11 decembrie 1784“, inclusă într-un raport al nunțului papal din Viena, spune că redactorul ziarului — care nu e amintit cu numele — (presupunem a fi cel al ziarului *Pressburger Zeitung*) a fost arestat pe motiv că a publicat, fără autorizație, rapoarte originale asupra răscoalei. (V. Șt. Pascu, nr. 470, p. 28, din bibliografia de față). Din numărul apărut în 19 ian. 1785 cenzura a șters pasajul care făcea legătură între răscoala lui Horea și cea a lui Gh. Doja. (V. Kókay Gy., nr. 516, p. 55, din bibliografia de față).
- 220 „Presspurské Nowiny“, Bratislava, 1784, 1785.
Știri despre răscoală găsim în opt numere din anul 1784, anume: în cele dintre 24 noiembrie — 22 decembrie, consemnate după cum urmează: *Adunarea de la Mesteacăn, Incidentul de la Curechi, Extinderea răscoalei în comitatul Hunedoara și Zarand, Atacul asupra orașului Deva*. În numărul din 15 decembrie este publicată o lungă „Scrisoare din Transilvania“ în care sînt relatate o serie de acțiuni ale țăranilor răsculați. Numerele din 18 și 22 decembrie aduc știri despre ciocnirile răsculaților cu armata. În numerele 1—4, 6, 7, 9, 12, 14, 18, 20—22 (ianuarie-martie 1785) sînt publicate știri despre înăbușirea răscoalei, prinderea căpeteniilor, anchetarea și executarea lor.
- 221 „Real-Zeitung“, Erlangen, 1784, 1785.
Primele știri despre răscoală, scurte și confuze, sînt de la sfîrșitul lunii noiembrie. Numai în nr. 94 din ultima zi a lunii (p. 788—789) se fac unele aprecieri asupra cauzelor răscoalei. Mișcarea — spune ziarul german — a izbucnit din cauza tratamentului inuman la care au fost supuși țăranii de către domnii de pămînt. Articolul tradus și comentat tendențios de ziarul „A Magyar Hirmondó“, (1784, p. 781—783 și p. 810) a determinat nobilimea să protesteze energic împotriva „acestor grave și neiertate acuze“ și să insiste pe lîngă guvernul Transilvaniei și Tabla regală să li se dea satisfacție. Alte știri despre răscoală în n-rele: 95 din 3 dec., p. 796—797; 96 din 7 dec., p. 805; 98 din 14 dec., p. 923; 100 din 21 dec., p. 840—842; 1785 — n-rele: 1, p. 7; 3 din 11 ian., p. 20—21; 17 din 1 martie, p. 139; 19 din 8 martie, p. 155; 21 din 15 martie, p. 175; 22 din 18 martie, p. 184.

Știrile referitoare la răscoala lui Horea, publicate în ziarul din Erlangen, sînt prezentate de I. Bozac și N. Edroiu (nr. 521 din bibliografia de față).

- 222 „Siebenbürger Zeitung“, Hermannstadt [Sibiu], 1784, 1785.
Exemplar în Arhivele Statului din Sibiu și la Biblioteca Acad. R. S. România, Fil. Cluj-Napoca.
E primul ziar transilvănean, proprietar fiind Martin Hochmeister. Știrile privitoare la răscoala lui Horea sînt destul de numeroase: 1784 — n-rele 94—104; 1785 — n-rele 1—4, 6—10, 12, 14—18, 61, 62, 68, 73. Suplimentele la n-rele 6, 9, 15 din 1785.
Martin Hochmeister susține, în ziarul său, politica de reforme ale lui Iosif al II-lea. Dar guvernul, la intervenția autorităților civile conservatoare, a căutat să-i îngrădească activitatea ziaristică „prea liberală“, folosindu-se de cenzură. Hochmeister protestează printr-un lung memoriu în care dezvăluie, printre altele, severitatea cenzurei privitoare la publicarea știrilor despre răscoală.
Despre rolul ziarului sibian în difuzarea știrilor privind mișcarea din 1784, vezi studiul lui Teodor Pavel și Ana Ciurdariu (nr. 515, din bibliografia de față).
- 223 „Weekelijks Nieuws uyt Loven“ [Louvain] 1785.
Știrile privind răscoala lui Horea, în n-rele: 10 din 6 martie, p. 148—154; 14 din 3 aprilie, p. 222—223. M. Auner (nr. 424, p. 36 din bibliografia de față) reproduce un pasaj din nr. 25, p. 149 din 1785, referitor la situația iobagilor din Transilvania.
- 224 „Wiener Ephemeriden“, Wien, 1784, 1785.
Fondat la 1782, a apărut, la început, în limba latină, apoi în germană. St. Katona, în *Historia Critica*... a utilizat din acest ziar știrile referitor la răscoală.
- 225 „Wiener Kirchenzeitung“, Wien, 1785. (Apud O. Bcu, nr. 43, p. 28 din bibliografia de față).
- 226 „Wiener Zeitung“, Wien, 1784, 1785.
După Zenker (nr. 32 din bibliografia de față) e nestorul presei vieneze. De la apariția sa sub titlul de mai sus (1780), e ziarul oficial al guvernului din Viena. Ziarele mai modeste din capitala Austriei au stat sub influența acestuia.
Prima știre despre răscoală apare în nr. 93 din 27 noiembrie 1784, p. 2695; altele, în n-rele 95 și 103. Informații numeroase se află în numerele din primele luni ale anului 1785: 2, 5, 9, 11, 14, 16, 19, 22 și 23.

Reviste, calendare și alte publicații anuale

- 227 „Chronique scandaleuse“, tom. II. Paris, 1788, p. 26, 27. (Apud. O. Bcu, nr. 43, p. 31 din bibliografia de față).
- 228 „Correspondance politique et anecdotique sur les Affaires de l'Europe, et particulièrement sur celle de l'Allemagne depuis l'année 1780 jusqu'a present“, Tom. III, [s. 1.], 1789, in-8°, 356 p.

Prezentarea, după texte din publicații vieneze. În general, autorul ia o atitudine ostilă față de țărani răsculați.

Informațiile privitoare la răscoală au fost publicate, în traducere românească: „Federațiunea”, 1869, II, nr. 83, p. 333; nr. 84, p. 336; nr. 85, p. 340 și nr. 87, p. 348—349.

- 229 „Das graue Ungeheuer”, 1784, III, p. 185—188.

Cuprinde un important articol al publicistului german Ludwig Wilhelm Wekhrlin, în care ia apărarea țăranilor români răsculați. (V. M. Auner, nr. 424, p. 37 și I. Bozac, nr. 520c din bibliografia de față).

- 230 „Kurz gefasster historischen Nachrichten zum Behuf der neuern Europäischen Begebenheiten”, auf das Jahr 1785, Regensburg. Exemplar în Biblioteca Acad. R. S. România, Fil. Cluj-Napoca (Colecția de pe anul 1784 lipsește).

Știrile privitoare la răscoală sînt luate din periodicul „Wiener Privatnachrichten” (p. 60, 74 și 94), după *corespondențe* din Transilvania (p. 7, 120, 230 — din Sibiu; p. 206—207 și 237—238 — din Alba Iulia) și una din Ungaria (p. 246). Ultimele știri despre căpeteniile răscoalei sînt după relatări din Praga și Viena (p. 172—173 și 187).

- 231 „Pester Intelligenzblatt in Frag- und Anzeigen”, Pest, 1784, 1785. A apărut între 1781—1786. Cunoaștem cuprinsul unui singur articol despre răscoală, apărut în această revistă, din studiul lui M. Auner (nr. 424, p. 31 din bibliografia de față).

- 232 „Politisches Journal nebst Anzeige von gelehrten und andern Sachen”, Hamburg, Jahrgang 1784, Zweyter Band, Zwölftes Stück, December 1784; 1785, Erster Band.

Cuprinde: *Umständliche und zuverlässige Erzählung der aufrührerischen Unruhen in Siebenbürgen*. (Ein schreiben aus dem Oesterreichischen), p. 1265—1273; Januar 1785: *Fortsetzung und Schluss der Geschichte der aufrührerischen Unruhen in Siebenbürgen*, p. 32—43; BRIEFE, Wien, den 12-ten December 1784, p. 1292—1293; Wien den 13 Januar 1785, p. 92—93.

Deși vorbește despre „nemaipomenite grozăvii” săvîrșite de răsculați, privește totuși cu simpatie pe români: „urmași ai coloniștilor romani din Dacia”. În răscoală vede o mișcare cu sens național: Horea „ar fi spus chiar că are intenția să se unească cu tovarășii săi de credință, cu românii din Valahia și să cucerească împreună toată Transilvania, pentru a reînvia vechiul Imperiu roman, din care ei își trag obîrșia” (p. 1273).

Cazul Salis e tratat cu discernămint. Ajunge la concluzia că n-a participat la răscoală (p. 1267, și 33 din 1785). Despre Horea afirmă: „Acest om pare să fie născut pentru a domni și, în tot cazul, cît și-a jucat rolul său, a dovedit că este potrivit pentru aceasta” (1785, p. 33).

Acesta e izvorul de bază pe care Geisler îl reproduce din plin în broșura sa (nr. 152 din bibliografia de față).

Ample fragmente în traducere românească, în „Magazin ist.”, 1974, VIII, nr. 5, p. 5—10 (fig.).

- 233 „Provinzial Nachrichten an den kaiserlich-königlichen Staaten und Erbländern“, Wien, 1784—1786.

Important e articolul apărut în nr. 64 din 5 august 1786: *Etwas zur Charakteristik der Wallachen*. Retipărit de C. Göllner, *Revoluția lui Horia*, 1936, la care alătură și traducerea în limba română, după Șt. Meteș, (nr. 417, p. 60—61, din bibliografia de față), cu mici îndreptări. Un rezumat și juste observații la M. Auner (nr. 424, p. 26—27 din bibliografia de față).

E vorba, în acest articol, despre existența între românii transilvăneni și bănățeni a unor frății, a celor bătrâni și înțelepți, a căror membri se numesc *Frați de Cruce* care se leagă între ei prin jurăminte grele, pentru a se apăra unul pe altul și să păstreze cu sfințenie legile ospitalității. Exemplul pe care-l aduce este o variantă a conflictului cunoscut din memoriile lui Heidendorf, privitor la sașii și românii din Ațel, despre care Iosif al II-lea a luat cunoștință cu prilejul primei sale călătorii în Transilvania (Cf. R. Theil, nr. 167, p. 461—462).

Acest articol l-a amplificat Brabbée (nr. 281 din bibliografia de față) pentru a susține pretensele legături ale lui Horea cu societatea secretă politică-religioasă *Frăția de Cruce* din Viena.

- 234 „Der Teutsche Merkur von Jahre 1785“, Erstes Vierteljahr, Weimar.

Cuprinde articolul *Münzer und Horja* (p. 174—178), în care se face un paralelism între lupta revoluționară dusă de Thomas Münzer și cea condusă de Horea.

- 235 „Üj- és Ó- Kalendáriom“. Hanckens Bálint kiadásában [Calendar nou și vechi, redactat de...], 1786. Kolosváratt [Cluj], Nyomt: Püspöki Betükkel, 1785, in-16°, 106 p. [nepaginate].

În „Magyar Kronika. A Magyar Nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól & c“ [Cronică maghiară. Despre faptele mai însemnate ale națiunii maghiare ș.a.] 10 rînduri de pe ultima pagină (care e penultima în calendar) se referă la răscoala lui Horea, pe care o judecă în spiritul clasei nobiliare.

- 236 „Versuch eines allgemeinen Handlungs- Gewerbe- und Reisekalenders von Hermannstadt auf Jahr 1791“. Veranstatet und verlegt von Martin Hochmeister, Hermannstadt [Sibiu], 1790, in-8°.

Din calendar nu s-a descoperit pînă în prezent nici un exemplar. Cunoaștem titlul articolului, *Kurzgefasste Lebens- und Regierungs Geschichte Josephs des II-te*, care cuprinde și o foarte scurtă expunere a răscoalei, din traducerea fragmentară, în limba maghiară, rămasă în manuscris, în Arhiva Istorică a Acad. R.S. România, Fil. Cluj-Napoca, Col. Al. Mike, *Az Oláhokról* [Despre români], III, p. 396¹¹—396¹². Se presupune că articolul ar fi opera lui Friedrich Samuel Mohr. (Cf. Adolf Hochmeister, *Leben und Wirken des Martin Hochmeister*, Hermannstadt [Sibiu], 1873, p. 55—57).

Partea privitoare la răscoala lui Horea a produs o vie indignare în rîndurile nobilimii care l-a acuzat pe editorul calendarului că a prezentat în așa fel evenimentele, ca și cum mișcarea ar fi izbucnit din

cauza cruntei asupriri a iobagilor români de către stăpînii de pămînt.

Cazul tipografului Hochmeister în problema articolului incriminat de State și a confiscării calendarului e relatată pe larg în biografia lui A. Hochmeister (p. 55—57), apoi în următoarele lucrări: N. Densușianu (nr. 31, p. 14 din bibliografia de față); Gy a l u i F a r k a s, *Könyvnyomtatás a XVIII-ik század végén Erdélyben (Ifj. Hochmeister Márton Kolozsvártn 1791—ben)* [Imprimerii la sfîrșitul secolului al XVIII-lea în Transilvania. Martin Hochmeister, jn. la Cluj, în 1791], „Magyar Könyv-szemle“, Budapeșt, 1902, X, p. 76—90; J a n c s ó B e n e d e k (nr. 298, II, p. 205—206 din bibliografia de față); Procesul verbal al ședințelor Camerei transilvane (nr. 74 din bibliografia de față); D. P r o d a n, *Problema iobăgiei în dieta Transilvaniei din 1790—1791*, „Anuar. Inst. Ist.“, 1970, XIII, p. 70.

237 „Wiener Privatnachrichten“, Wien, 1784, 1785.

Mai multe articole privitoare la răscoala lui Horea sînt reproduse, din această publicație, în periodicul menționat de noi sub nr. 230.

III. LITERATURA ISTORICĂ

A) LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL, SINTEZE DE ISTORIE UNIVERSALĂ ȘI A ROMÂNIEI

238 BENKŐ, JÓZSEF, *Erdély oláh nemzet képe. Le-festé, III. könyvekben... Első könyv* [Icoana națiunii române din Transilvania. Zugrăvită în III cărți de ... Întia carte], Posonyban, Nyomtatott Páztzko Ferencz Agoston által, 1785, in-8°, 16 p.

Planul întregii lucrări a fost publicat în „A Magyar Hirmondó”, 1785, p. 295—296. Cartea I urma să cuprindă o introducere generală despre numele, originea, datinele și ultimele răscoale ale românilor din Transilvania; a II-a și a III-a, răscoala lui Horea, pentru care a adunat un bogat material documentar.

Din lucrare nu s-a tipărit decât o coală: Partea a II-a a Cărții a III-a, care conține și un fragment privitor la răscoala din 1784 (p. 8—16) și se referă la operațiunile regimentului II de secui împotriva țărănilor răsculați (între 29 noiembrie — 7 decembrie 1784). Din restul lucrării nu s-a mai tipărit nimic, fiind interzisă de Oficiul de cenzură din Viena. (Cf. „A Magyar Hirmondó”, 1785, p. 720).

Benkő se plînge, într-o scrisoare din 30 dec. 1786, că i-a fost interzisă apariția lucrării, probabil la intervenția generalului Papilla. (Originalul scrisorii în Arhivele Statului din Budapesta, Fond. Samuili Teleki, nr. 221—231, scrisoarea 227).

Despre lucrarea lui Benkő și a colii tipărite, vezi: Kemény József (nr. 27); Vass József, „Új Magyar Múz”. 1854, IV, fasc. 5, subsolul p. 424—425, unde se află cuprinsul întregii lucrări; N. Densușianu (nr. 31, p. 12).

Ceva mai mult din partea privitoare la răscoală s-a tipărit cu opt decenii mai târziu: Benkő József, *Az 1784-ben támadott oláh zenebonának leirása. Készítette... — Az eredeti kézirat után* — [Descrierea răscoalei românești din 1784. Întocmită de ... — După manuscrisul original —], „Kolozsvári Nagy Naptár”, 1865, p. 104—113. Cuprinde desfășurarea evenimentelor pînă la 8 noiembrie 1784. Acest fragment se presupune a fi începutul Cărții a II-a din vasta lucrare a lui Benkő.

Ioșif Kemény ne relatează că Benkő ar fi avut și o colecție de documente asupra răscoalei, intitulată: *Az 1784-béli oláh támadások történeteit érdeklő adatok akkori eredeti levelekben és hivatalos irományokban, melyeket leirt és rendbeszedett Benkő József* [Date privind istoria răscoalei românilor din 1784, cuprinzînd scrisori originale și acte oficiale, extrase și puse în ordine de Ioșif Benkő]. O copie a ms. se afla în posesia lui Kemény, dar s-a pierdut în timpul revoluției din 1848—1849, cu ocazia devastării Grindului. (Cf. N. Den-

- sușianu, nr. 31, p. 18—19 din bibliografia de față). Documentația a fost utilizată de istoricul maghiar la redactarea cărților privind răscoala lui Horea.
- 239 *Unterhaltendes Schauspiel nach den neuesten Begebenheiten des Staats, der Kirche, der gelehrten Welt und des Naturreiches Vorge stellt. Zweiter Aufzug, Erfurt, 1785.*
Exemplar la Biblioteca Academiei R. S. România, București, nr. vechi de înregistrare S. 3013. (Apud I. C. Băcilă, nr. 653, p. 21, nota 2, p. 28 și 37 din bibliografia de față).
Cuprinde și o descriere a răscoalei lui Horea: NONNE, A. R., *Wallachen Aufstand in Siebenbürgen*, p. 69—99 (2 gravuri, reprezentind pe Horea și Cloșca).
- 240 GEISLER, ADAM FRIEDRICH, *Skizzen aus dem Charakter und Handlungen Josephs des Zweiten*, VI Band, Halle, 1786, in-8°, p. 124—169.
Textul privitor la răscoala lui Horea este identic cu cel de sub nr. 152 din bibliografia de față, pînă la schițele fizionomice. (V. M. Auner, nr. 424, p. 34 din bibliografia de față).
- 241 HUBER, FRANZ XAVER, *Geschichte Josephs II.* II Band, Wien, Steinsbergischen Schriften, 1790, in-8°, 371 p.
Cuprinde un capitol despre răscoală: *Wallachen Aufstand in Siebenbürgen*, p. 118—125.
Compilație din ziarele contemporane vieneze. Românii sînt priviți cu simpatie.
- 242 *Lebensbeschreibung Kaiser Josephs II. bis an seinen Tod. Aus authentischen Quellen*, Frankfurt und Leipzig, 1790, in-8°, 253 p.
Capitolul despre răscoală e intitulat: *Der Aufstand eines Theils der Wallachen in der Hunyader Gespanschaft von Siebenbürgen 1785*, p. 215—218.
Căpeteniile răscoalei sînt Salis și Horea, iar locotenent, Cloșca. Numărul răsculaților s-a ridicat la 36 000, dintre care au fost uciși 4 000. „Izvoarele autentice” privind răscoala, se aseamănă cu știrile apărute în presa vieneză.
- 243 PÉTZELI, JÓZSEF, *II-dik József életének rövid leirása, mellyet az egygyűűbbeknek kedvekért szedegetett össze...* [Descrierea pe scurt a vieții lui Iosif al II-lea, pe care a compus-o pentru oamenii mai simpli...], Komáromban, Wéber Simon Péter betűivel, 1790, in-8°, 48 p.
Cuprinde un scurt capitol despre răscoală: *A Hora és Kloska-féle lázadásról* [Despre răscoala lui Horea și Cloșca], p. 18—23.
Cu unele amănunte despre evenimentele din 1784, culese de la contemporani, dar mult exagerate.
- 244 PEZZL, JOHANN, *Charakteristik Joseph II. Eine historisch-biographische Skizze samt einem Anhang der Aussichten in die Regierung Leopold II.*, Wien, bey Johann Paul Kraus, 1790, in-8°, 341 p.
La p. 135—136 e tratată răscoala din 1784. Cu toate că lucrarea lui Pezzl se vrea o „schiță istorico-biografică a caracteristicilor lui Iosif al II-lea”, cuprinde și judecăți istorice asupra răscoalei, autorul însuși

argumentând că a urmărit cauzele și efectele fenomenelor istorice din perioada tratată.

- 245 MILLOT, CLAUDE FRANÇOIS XAVIER, *Universalhistorie alter, mittler und neuer Zeiten. Aus dem französischen. Mit Zusätzen und Berichtigungen, von Wilhelm Ernst Christiani*, Vol. I, 1793; vol. II—XVI. Wien, bey Franz Haas Buchländer, 1794, in-8°, 16 vol. Ediția a 2-a: *Allgemeine Weltgeschichte alter, mittler und neuer Zeiten. Fortgesetzt von Wilhelm Ernst Christiani*. Wien, in Verlage bey Katharina Grässer und Härter, 1813, in-8°, 16 vol. Vol. XV cuprinde: *Aufbruch in Siebenbürgen* (1 gravură înaintea foii de titlu, înfățișând prinderea lui Horea și Cloșca, opera gravorului Weinrauch), p. 389—394 (ed. I); p. 339—344 (ed. II). (Ilustrația la această ediție aparține desenatorului Schedy și gravorului Franz Stöber din Viena).

Pasajul referitor la răscoală este o adăugire a lui W. E. Christiani după lucrarea sa *Geschichte der Weltbegebenheiten*, vol. XV, p. 90—96. E singura lucrare citată la sfârșitul capitolului.

Textul inclus în lucrarea lui Millot a fost tradus în românește de Alexandru Sterca Șuluț, *Istoria Hori...* p. 22—38, apoi G. A. Zikeli, *Prinderea lui Horia și Cloșca*, Cercet. ist., 1929—1931, V—VII, p. 292.

Despre paternitatea, izvoarele și importanța capitolului pentru studiul răscoalei, vezi N. Edroiu (nr. 493, din bibliografia de față). W. E. Christiani, bibliotecar al Universității din Kiel, continuă, pentru evenimentele ultimelor trei decenii ale secolului al XVIII-lea, sinteza de istorie universală a lui Millot.

- 246 BARRUEL, Abée, *Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Jakobinismus II. Theil*, Münster und Leipzig, Peter Waldeck, 1801, in-8°. Extrasul din cartea lui Barruel privitor la răscoala lui Horea (vol. II, p. 233—248) se află copiat în Arhiva Istorică a Acad. R. S. România, Fil. Cluj-Napoca, Colecția de ms. a lui I. Kemény, „Miscellanea“, tom. 18, nr. 5.

Barruel afirmă că răscoala a fost cauzată de reformele lui Iosif al II-lea și „filozofiei lui răsturnătoare de altare și tronuri“.

- 247 *Historische Gemälde, in Erzählungen merkwürdiger Begebenheiten aus dem Leben berühmter und berüchtigter Menschen. Herausgegeben von einer Gesellschaft von Freunden der Geschichte*. Eilster Band, Leipzig, Johann Friedrich Hartnoch, 1803, in-8°, 390 p. (Annalen menschlicher Grosse und Verworfenheit oder merkwürdige Begebenheiten Anekdoten an dem Leben berühmter und berüchtigter Menschen. Von den Verfassern der Historischen Gemälde. Dritter Band).

Cuprinde o lungă expunere a răscoalei, intitulată: *Horjah und Kloschka, Oberhaupter und Anführer der Rebellen in Siebenbürgen im Jahre 1785* (p. 276—290), compilată după broșura lui Geisler (nr. 152 din bibliografia de față).

- 248 HORMAYR, JOSEPH, *Oesterreichischer Plutarch, oder Leben und Bildnisse aller Regenten und der berühmtesten Feldherren, Staats-*

- männer, Gelehrten und Künstler des österreichischen Kaiserstaates. Eilftes Bändchen, Wien, Anton Doll, 1807, in-8°, 248 + XXIV p. În întinsul capitol intitulat *Joseph der Zweyte* (p. 125—224) e menționată și răscoala lui Horea (p. 175—176).
- 249 KATONA, STEPHANUS, *Historia Critica Regum Hungariae stirpis Austriacae, ex fide domesticorum et externorum scriptorum concinnata a...* Tom. 21. Ordine 40 (1780—1792), Budae, Typis et Sumtibus Regiae Universitatis Hungaricae, 1810, in-8°, 956 p. În capitolele 31, 34 și 43 (p. 406—409, 431—435, 507—510) se ocupă de românii transilvăneni și de răscoala lui Horea.
- Răscoala începe în Partium, apoi cuprinde și Transilvania. Cazul sechestrării vicecomitelui Andrei Forray în castelul de la Săvirșin e tratat destul de amănunțit. Ultimul capitol cuprinde, sumar, neprecis, prinderea și deportarea în Banat a celor care „au provocat răscoala”. Ca izvor de bază, Katona s-a servit de *Collectio Ephe-meridis Vindobonae* din 1784 și 1785.
- 250 BUDAI, ESAIÁS, *Magyarország története melyben a felső és alsó ház örökös uralkodása foglalódik. Készítette...* [Istoria Ungariei în care e cuprinsă domnia ereditară a înaltei case domnitoare austriece. Întocmită de...], Debreczenbenn, 1812, Nyomtatta Csáthy György, in-8°, 3 vol.
- Răscoala lui Horea e tratată pe scurt, în cadrul vol. III, p. 210, autorul utilizând ca izvor de bază *Species facti* (nr. 72 din bibliografia de față).
- 251 CZÖVEK, ISTVÁN, *II-dik József császár élete és tettei. Összeszedte...* [Viața și activitatea lui Iosif al II-lea. Compusă de...], Pesten, Trattner János Tamás betűivel's költségeivel, 1816, in-8°, 324 p. La p. 136 o scurtă referire la Horea și Cloșca. De același autor, v. și nr. 255 din bibliografia de față.
- 252 GENERSICH, JOHANN, *Geschichte der Oesterreichischen Monarchie von ihrem Ursprunge bis zum Ende des Wiener Friedens-Congresses*, Wien, bey B. Ph. Bauer, 1815—1817, in-8°, 8 vol.
- În cuprinsul vol. VI e o scurtă descriere a răscoalei, după izvoare narative contemporane cu evenimentele, sub titlul: *Aufbruch des Horja und Klotzka in Siebenbürgen, im November 1784. Er wird gedämft des 28 Februar 1785* (p. 288—289).
- 253 SARTORI, FRANZ, *Pantheon denkwürdiger Wunderthaten. Band I*, Wien, 1816, p. 171—198. (Apud O. Beu, nr. 43, p. 27 din bibliografia de față).
- 254 SPÁNYIK, GLYCERIO, *Compendium historiae imperatorum romano-germanicorum a Rudolpho I usque ad Franciscum II et regni Hungariae a Ferdinando I usque ad nostra tempora concinnatum a... e scholis piis aa ll. et philosophiae doctore, professore historiarum* Tom. II, Pesthini, Typis et Sumtibus Joannis Thomae Trattner, 1816, in-8°, 156 p.
- În capitolul *Seditio Valachorum in Transilvania, et Belgradum* răscoala e sumar tratată, fără indicarea izvoarelor utilizate (p. 135).

- 255 CZÖVEK, ISTVÁN, *Az Európai hires zsványok, útonálló tolvajok, gyilkosok, haramiák, lázadók és pártütők Tüköre, melyet Siller Friderik írásából fordított... Első rész* [Oglinda faimoşilor tîlhari, hoţi de codru, ucigaşi, bandiţi, rebeli şi conjuraţi, renumiţi în întreagă Europa, tradusă de Ştefan Czövek din scrierile lui Friedrich Schiller. Partea I], Pesten, Trattner János Tamás betűivel 's költéségeivel, 1817, in-8°, 430 p.
Cuprinde un lung capitol despre răscoala lui Horea: *Hora és Klotzka. Az Erdélyi Pártütők Vezérjei* [Horea şi Cloşca. Conducătorii răscoalei din Transilvania], p. 241—262.
Capitol tradus în româneşte, se presupune, de Alexandru Gavra şi publicat de Roman Ciorogariu, *Horia şi Cloşca*, Oradea, Tip. Diecezană, 1931, in-8°, 29 p.
Recenzii: *Ascaniu Crişan*, „Aradul“, 1931, I, nr. 25, p. 2—3; M. Popescu, „Conv. Lit.“, 1931, 64, p. 473—474; D. Prodan, *Din ecourile răscoalei lui Horia în străinătate*, „Gînd Românesc“, 1935, III, p. 99 şi 102—103; Gh. Tulbure, „Soc. de Mîine“, 1931, p. 151.
Cartea germană, prefată de Schiller şi tradusă în ungureşte de Czövek, are următorul titlu: *Schauplatz der ausgearteten Menschheit oder merkwürdige Lebensumstände der berühmtesten Bösewichte und Betrüger der neuern Zeit. Mit einer Vorrede von Friedrich Schiller. Zweyte vermehrte Auflage*, Gotha und Weimar, 1808. (Titlul e luat după vol. II din ediţia a 2-a care se găseşte în Bibl. Acad. R. S. România, Fil. Cluj-Napoca. Vol. I în care trebuie să fie şi textul *Horja und Klotzka*, lipseşte. Cunoaştem numai traducerea ungurească. (Cf. D. Prodan, recenzia menţionată, p. 102).
Capitolul privitor la răscoală e o simplă compilaţie, cu o uşoară parafrazare literară a textului original, după broşura lui Geisler, *Horja und Klotzka*, iar prefaţa e scrisă de Schiller. (Cf. Ludwig Kellermann, *Schillers Werke*, vol. VI, Leipzig und Wien, Bibliographisches Institut, p. 7—10).
- 256 BAUR, SAMUEL, *Unterhaltende Erzählung merkwürdiger Revolutionen und Empörungen, Verschwörungen und Komplotte, Schlachten und Belagerungen. Für Leser aus allen Stände. Vierter Band*, Ulm, Stettinische Buchhandlung, 1818, in-8°, 385 p.
Cap. VIII e intitulat: *Aufbruch in Siebenbürgen. In Jahr 1784. 1. Die Reformen des Kaiser Josephs erwecken Unzufriedenheit in Ungarn und Siebenbürgen. Der Wallache Horiah stiftet eine Empörung; 2. Grausamkeiten der Rebellen. Sie werden in die Enge getrieben, gefangen genommen und bestraft*, p. 347—359.
Cuprins asemănător cu cel din lucrarea de sub nr. 247 din bibliografia de faţă.
O. Beu (nr. 43, p. 24 din bibliografia de faţă) semnalează o altă lucrare a lui S. Baur cu referire la răscoala lui Horea: *Galerie historischer Gemälde aus dem XVIII-ten Jahrhundert*. Band I. Hof. 1805, p. 449.
- 257 FESSLER, IGNAZ AURELIUS, *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen. Zehnter Theil*, Leipzig, Johann Friedrich Gleditsch, 1825, in-8°, 771 p. Ediţia a 2-a: *Geschichte von Ungarn*. Zweite ver-

- mehrte und verbesserte Auflage, bearbeitet von Ernst Klein. Mit einem Vorwort von Michael Horváth. Fünfter Band. Die Zeit der Könige von Joseph I. bis Leopold II. 1705—1792. Leipzig, F. A. Brockhaus, 1883, in-8°, 675 p.
- Capitolul referitor la răscoala din 1784, din prima ediție, e intitulat: *Horja und Kloska*, p. 513. Aici evenimentele sînt abia schițate. Mai pe larg, în ediția a 2-a, în capitolul: *Aufstand der Walachen in Siebenbürgen*, p. 516—523, redactat după lucrarea lui M. Horváth (nr. 264 din bibliografia de față).
- 258 MAJOVSKY, JÁNOS, *Báró Kray Élete [Viața baronului Kray]*, Tud. Gyűjt., 1832, XVI, p. 50—68.
- Cuprinde și unele știri despre răscoală și căpeteniile ei (p. 53—61). Mai pe larg despre prinderea lui Horea și Cloșca.
- Prezentare confuză a unui publicist minor. Despre Horea afirmă că era fiu de preot și cunoștea limba maghiară, latină, germană și puțin franceza (p. 54).
- 259 SCHNELLER, J. F., *Die Geschichte Ungarns. Drittes bandchen*, Dresden, P. G. Hilschersche Buchhandlung, 1833, in-12°, 166 p.
- Capitolul privitor la răscoală e intitulat: *Misera contribuens plebs!* (p. 89—91). E tradus și comentat de Alexandru Șterea Șuluțiu, *Istoria Hori...*, p. 20—21.
- 260 GROSS-HOFFINGER, ANTON JOHANN, *Lebens- und Regierungsgeschichte Josephs des Zweiten und Gemälde seiner Zeit*. Bd. I—IV, Stuttgart-Leipzig, 1835—1837, in-8°, mit Porträt einer Stammtafel. Der 3. und 4. Band erschienen auch abgesondert unt. d. Tittel: *Historische Darstellung der Allein-Regierung Josephs II, insbesonderr der politisch-kirchlich-moralischen Reaction gegen den Geist seiner Anstalten in- und ausserhalb der österr. Erbländer*. Der vierte unter Titel: *Archiv der Urkunden und Beweisstücke zur Geschichte Keiser Joseph II.* (Apud Wurzbach, nr. 10, V, p. 369 din bibliografia de față).
- Ioan Lupas, *Momente din viața și domnia împăratului Iosif al II-lea*, „Tribuna“, 1910, XIV, nr. 280, p. 6—7; nr. 282, p. 4—5; 1911, XV, nr. 1, p. 6—7 dă spicuiuri „caracteristice pentru eroul ei“ din lucrarea lui Gross-Hoffinger, *Joseph II als Regent und Mensch*. Neue Ausgabe. Wien, 1910, in-8°, 302 p. Privitor la Horea, menționează audiența lui la Iosif al II-lea din anul 1783, apoi afirmația lui Hoffinger (p. 96) că Horea ar fi vrut să înființeze Daco-România.
- 261 NEUGEBOREN, CARL, *Handbuch der Geschichte Siebenbürgen*, Hermannstadt [Sibiu], Gedruckt bei Georg v. Closius, 1836, in-8°, 330 p. + 1 tab.
- Despre răscoala lui Horea are un capitol intitulat: *Aufstand der Walachen* (p. 325—326), redactat după lucrarea lui St. Katona (nr. 249 din bibliografia de față).
- 262 PAGET, JOHN, *Hungary and Transylvania with remarks on their condition social, political and economical*, ed. II-a, London, John Murray, 1850, in-8°, XXII + 483 p. (I); XII + 631 p. (II). Ediția I, 1839, iar a III-a, 1855.

Tradusă din limba germană: *Ungarn und Siebenbürgen. Politisch, statistisch, oekonomisch*. II Band. Aus dem Englischen von E. A. Mariarty, Leipzig, J. J. Weber, 1842, in-8°, 288 p. Ediția a II-a, 1845. Cuprinde și o scurtă prezentare a răscoalei din 1784 (p. 241—242 din prima ediție germană). „Horea și Cloșca sînt vii în mintea oamenilor din Transilvania“, spune Paget, care a cunoscut poporul român de aici, înainte de revoluția din 1848.

Studii: Cornelia C. Bodea, *Contribution à l'histoire de la révolution de 1848—1849 en Transylvanie et en Hongrie*. John Paget, „Nouvelles études d'Histoire“, 1960, II, p. 359—378. Cap. John Paget, *le voyageur de 1835—1838*, p. 362—366.

- 263 GERANDO, A. de, *La Transylvanie et ses habitants*. Tom. I, Paris, Au Contoir des Imprimeurs-Unis, 1845, in-8°, 427 p. (fig.). Ediția a II-a, 1847.

Tradusă în limba germană: *Siebenbürgen und seine Newohner*. Aus dem französischen von Julius Seybt. Erster Theil. Leipzig, Verlag von Carl B. Lorck, 1845, in-8°, 257 p. (fig.).

Cuprinde un scurt capitol despre răscoala din 1784: *La révolte de Hora*, p. 332 (ediția I-a); p. 348—349 (ediția a II-a); p. 227 (ediția germană).

Recenzii: G. Barițiu, *Reflexii la descrierea românilor prin D. A. de Gerando*, „Foaie pt. minte, inimă și lit.“, 1846, p. 55—56; N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, ed. a II-a, vol. IV, București, Casa Școalelor, 1929, in-8°, p. 161—163.

Despre observațiile lui Barițiu asupra răscoalei în opera lui Gerando și atitudinea lui față de mișcarea din 1784, v. D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, București, 1967, p. 293—294.

- 263a DEPREZ, H., *Les payans de l'Autriche*, „Revue des deux Mondes“, Paris, 1847, XIX, p. 332—349.

Descrie condițiile grele în care trăiesc românii din Transilvania. Se pronunță pentru caracterul național al răscoalei. Horea urmărise „restaurarea naționalității române sub numele de regatul Daciei“.

- 264 HORVÁTH, MIHÁLY, *A magyarok története*. IVdik szakasz [Istoria maghiarilor. Vol. IV]. Pápan, A ref. főiskola betűivel, 1846, in-8°, 309 p.

Evenimentele din 1784—1785 sînt tratate în două capitole: *Az erdélyi oláhok lázadásá* [Răscoala românilor din Transilvania], p. 85—97; *A jobbágyok felszabadítása* [Eliberarea iobagilor], p. 98—102.

Ediția a 2-a a apărut sub titlul: *Magyarország történelme. Új dolgozat. Ötödik kötet* [Istoria Ungariei. Lucrare nouă. Vol. V], Pesten, Heckenast Gusztáv tulajdoná, 1863, in-8° 455 p.

Despre răscoală și eliberarea iobagilor, p. 346—361. (Cuprinsul detaliat al cap. la *Tabla de materi*).

Partea privitoare la răscoală a fost tradusă în românește de B. Popescu, *Răscoala românilor Transilvaniei*, „Foaie pt. minte, inimă și lit.“, 1863, nr. 1, p. 2—6; nr. 2, p. 12—14.

Horváth e primul dintre istoricii maghiari care prezintă răscoala mai pe larg într-o lucrare de sinteză. Utilizează numai lucrări editate: broșura lui Geisler, lucrarea lui St. Katona și *Species Facti*.

Ediția a 3-a: *Magyarország történelme. Az új dolgozat második bővített kiadása. Hetedik kötet* [Istoria Ungariei. A 2-a ediție a lucrării noi, întregită. Vol. VII], Budapest, Franklin társulat, 1873, in-8°, 699 p.

Pe lângă lucrările menționate, Horváth folosește acum și cunoscutele monografii ale lui Teleki și Szilágyi.

Lucrarea a apărut, prescurtată, în limba germană: *Michael Horváth, Kurzgefasste Geschichte Ungarns*. I—II, Pest, 1863, in-8°, 360 p.; ed. a 2-a, 1876, 247 p.; ed. a 3-a, 1882, 247 p.

- 265 DEPREZ, H., *Moldo-Valachie et le mouvement roumain*, Paris, Impr. de Gerdès, 1848, in-8°, 31 p. *Extrait de la „Revue des deux Mondes“*. Livraison de 1-er Janvier 1848. Idem. *Les peuples de l'Autriche et de la Turquie. Histoire contemporaine des Illyriens, des Magyars, des Roumains et de Polonais*, I—III, Paris, 1850.

Cap. VII al tom. I e intitulat: *La Moldo-Valachie et la race roumaine* cuprinde și pasajul privitor la răscoala lui Horea publicat în „Revue des deux Mondes“, 1848. Acesta a fost publicat și în *Anul 1848 în Principatele Române*. Acte și documente. Tom. I. București, Inst. de Arte Grafice Carol Göbl, Ssor I. St. Rădulescu, 1902, in-8°, p. 102—103; D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, București, 1967, p. 389.

Tradusă în românește de Maior Ch. Fluture, HIPPOLITE-FÉLIX DEPREZ, *Moldo-Valahia și Mișcarea Românească*, Galați, Tip. Eminescu, 1939, in-8°, 73 p.; ediția a 2-a, Galați, Tip. Poporului, 1940, in-8°, 63 p.

Răscoala a avut un caracter național și social, după Deprez. Horea, continuatorul operei marilor principii ai Moldovei și Țării Românești și a lui Tudor Vladimirescu își luă titlul de împărat al Daciei. Chiar după înfringerea lui cu roata, ideea unirii românilor de pe teritoriul vechii Dacii a rămas vie în inima poporului.

Despre legăturile lui H. Deprez cu românii, vezi mai recent Liviu Maior, *O pagină din legăturile franco-române*, „Studia Hist.“, 1968, XIII, fasc. 2, p. 103—113.

- 266 KOZMA, PÁL, *Zaránd-vármegye földirati, statistikai és történeti leírása* [Descrierea geografică, statistică și istorică a comitatului Zarand], Kolozsvár [Cluj], A kir. főtanoda betűivel, 1848, in-8°, 109 p. Cuprinde și o scurtă descriere a răscoalei în părțile Zarandului (p. 94—105). Insistă mai ales asupra adunării de la Mesteacan și a incidentului de la Curechi. În anii 1785 și 1800 semnalează noi mișcări în sinul populației din Zarand. Menționează și câțiva conducători locali ai răscoalei din 1784, neamintiți aiurea.

- 267 SCHASER, JOHANN GEORG, *Denkwürdigkeiten aus dem Leben des Freiherrn Samuel von Brukenenthal, Gubernator von Siebenbürgen. Aus archivariischen Quellen gesammelt von... Pfarrer zu Thalheim, Hermannstadt* [Sibiu], Gedruckt bei Georg von Closius, 1848, in-8°, 8 file + 123 p. + 74 p.

Capitolul VII din lucrare e intitulat: *Des Gubernators Berichte über den Aufruhr walachischer Unterthanen unter Hora und Kloska und die dem Br. Brukenenthal erteilten kais. Befehle* (p. 60—99). Cu

rapoarte dintre 25 august 1784 și 2 februarie 1785, privitoare la mișcările răsculaților.

Autorul, fost preceptor în casa guvernatorului Brukenthal, a utilizat acte oficiale din arhiva guvernului din Sibiu. (Cf. Fr. Szilágyi, nr. 29, p. 6; N. Densușianu, nr. 31, p. 17 și A. Veress, nr. 36, III, p. 45 din bibliografia de față).

- 268 MAILÁTH, JOHANN, *Geschichte des österreichischen Kaiserstaates*. Fünfter Band, Hamburg, Friedrich Perthes, 1850, in-8° 456 p. + 132 p. indice.

Mișcarea, tratată sumar (p. 150), e prezentată de pe pozițiile de clasă a nobilimii din vremea răscoalei lui Horea.

- 269 PAPIU-ILARIAN, AL., *Istoria românilor din Dacia superioară*, tom. I, Viena, C. Gerold și fiii, 1851, in-8°, 256 p.

În cuprinsul cap. *Revoluțiunea românilor*. Horia (p. 81—82, 252) răscoala e sumar tratată. O numără printre „revoluțiunile” naționale ale românilor, dar îi accentuează și caracterul ei social.

- 270 VEHSE, EDUARD, *Geschichte des österreichischen Hofes*. Bd. VIII, Hamburg, 1852, p. 240—242 (Apud O. Beu, nr. 43, p. 27 din bibliografia de față).

Notița bibliografică referitoare la răscoală din lexiconul lui Wurzbach (nr. 10, vol. IX, p. 275 din bibliografia de față) are următorul titlu: *Vehse, Oesterraichs Hof und Adel*. Bd. VIII, p. 225, 238—243.

- 271 LAURIAN, TREBONIU A., *Istoria românilor*, Partea III, Iași, Buciumul Român, 1853, in-8°, II + 283 p. + 24 p. indice.

În capitolul *Răscoala lui Horia* (p. 236—238), se pronunță pentru caracterul național al răscoalei.

- 272 RÉGNAULT, ÉLIAS, *Histoire politique et social des Principautés Danubiennes*, Paris, Édit. Paulin et Le Chevalier, 1855, in-8°, XI + 548 p. (1 hartă afară din text).

Răscoala lui Horea e tratată la p. 145—148. Nu ne indică izvoarele după care a elaborat textul. La sfârșit menționează, după Gerando (nr. 263 din bibliografia de față), cunoscutele versuri de pe medalia atribuită lui Horea: „Horia bea și hodinește...”

Referiri la răscoala lui Horea pe baza lucrării lui E. Regnault aflăm și în lucrarea: K. Marx, *Insemnări despre români* (manuscrise inedite). Publicate de A. Oțetea și S. Schwann, București, Edit. Academiei R.P.R., 1964, in-8°, 186 p. (3 facsimile). Textul în limba franceză, p. 39—40; traducerea în limba română, p. 115—116, după ms. K. Marx: Excerpte Heft XCI: Elias Regnault, *Histoire politique et social de Principautés Danubiennes*. Orig. 1860, franz. eng. deutsch. 41/4 + 12 p.

Sînt semnificative cuvintele lui K. Marx despre Horea. El „a plănit eliberarea neamului său” și „...a devenit eroul povestirilor populare și simbolul renașterii Daciei” (p. 115).

- 273 SÖLLNER, J., *Statistik des Grossfürstenthums Siebenbürgen von... , weiland Dr. der Rechte und politischen Wissenschaften, Rittmeister-*

- Auditor*, Hermannstadt [Sibiu], Theodor Steinhaussen, 1856, in-8°, VII + 408 p.
Răscoala lui Horea (*Hora und Kloska*) e tratată la p. 142.
- 274 DORA D'ISTRIA [ELENA GHICA], *Les Femmes en Orient*, vol. I. Zürich, Meyer & Zeller, 1859, in-8°, VII + 480 p.
La Roșia Montană autoarea a asistat la o sezătoare, într-o odaie luxos mobilată, avînd, printre altele, gravuri din Viena, gravuri primitive înfățișînd sfinți și pe Horea.
O scurtă notă despre pasajul menționat: N. Iorga, *Dora d'Istria și românii*, „Rev. Ist.”, 1939, XXV, nr. 4—6, p. 146—147.
- 275 MOLDOVAN, IOAN M., *Istoria Ardealului*, Blaj, 1866, in-8° (Apud Șt. Manciulea).
Ediția a 2-a a apărut sub titlul: *Istoria Patriei pentru școalele populare române din Ardeal*, Blaj, Tip. S. Filtsch (W. Krafft), Sibiu, 1875, in-8°, 94 p.
Ion Micu Moldovan, în cap. *Horia 1784*, vede în conscripția militară, premergătoare răscoalei, modul de mîntuire al iobagilor de „tirania domnilor de pămînt”. Drama celor trei căpetenii e înfățișată în culori luminoase, pline de gînd și simțire românească (p. 88—90, ed. I; p. 80—83, ed. II).
Dare de seamă: Ștefan Manciulea, *Ion Micu Moldovan, autor de manuale istorice*, Blaj, Tip. Seminarului, 1938, in-8°, 22 p.
- 276 KOVÁRI, LÁSZLÓ, *Erdély történelme. Hatodik kötet* [Istoria Transilvaniei, Vol. VI], Pesten, Ráth Mór, 1866, in-8°, 240 p.
În cap. *Hora-zendülés* [Răscoala lui Horea] (p. 140—146), răscoala e prezentată îndeosebi după monografia lui Teleki (nr. 60 din bibliografia de față).
- 277 SZILÁGYI, SÁNDOR, *Erdélyország története tekintettel mivelődésére* [Istoria Transilvaniei cu considerare la cultura ei], II. Pest, Kiadja Heckenast Gusztáv, 1866, in-8°, 511 p.
În cap. *Hórávilág* [Vremurile lui Horea] (p. 510) mișcarea din 1784 e înfățișată, pe scurt.
- 278 BÖHM, LÉNÁRT, *Dél-Magyarország vagy ugy nevezett Bánság külön történelme* [Istoria de sine stătătoare a Ungariei de sud sau a așa-numitului Banat], II, Pest, Emich Gusztáv tulajdona, 1867, in-8°, 469 p.
La redactarea părții despre răscoala din 1784 (p. 143—144), autorul s-a folosit de lucrarea lui Fessler (nr. 257 din bibliografia de față). În continuare, dă textul întreg al patentei de desființare a iobăgiei în Transilvania (p. 144—146). Vorbește apoi de unele dispoziții ale lui Iosif al II-lea privitoare la iobagi și măsurile de îndreptare luate de Anton Jankovich, în Banat (p. 148—149).
- 279 BRUCKNER, WILHELM, *Die Reformen Kaiser Josef II. in Siebenbürgen. Inagural-Dissertation*, Jena, Druck von W. Ratz, 1867, in-8°, 30 p.
În cap. *Der Aufruhr von Horra und Kloschka* (p. 22—28), prezintă o scurtă expunere a răscoalei, bazată pe cîteva documente cunoscute. Vorbind despre antecedentele mișcării din 1784, autorul ara-

- tă situația românilor din Transilvania în raport cu maghiarii, sașii și secuii, până în timpul domniei lui Iosif al II-lea.
- 280 SCHIMMER, CAROL AUGUST, *Horia. Istoria exactă despre răscoala românilor din Transilvania*, „Albina“, Pesta, 1869, IV, nr. 60, p. 1—3; nr. 61, p. 1—3; nr. 62, p. 1—3; nr. 63, p. 1—3.
E un captol — spune traducătorul anonim — din lucrarea intitulată: „Anecdote libere de cenzură despre împăratul Iosif II. Întimplări și manifestări din viața neuitatului monarh, extrase din izvoarele cele mai rare care erau până acum în mare parte necunoscute și necercetate“, Viena, 1848.
Autorul a utilizat pentru istoria răscoalei broșura lui Geisler (nr. 152 din bibliografia de față).
Schimmer — spune traducătorul — a mai scris o lucrare despre „monarhul luminat“ intitulată „Împăratul Iosif“, apărută la Dirnböck, în trei ediții, în care a inclus o schiță „asupra acestei răscoale importante pentru istoria universală“. Dar, temindu-se de cenzură, atât de aspră în timpul cancelarului Metternich, autorul a redus textul iar, în parte, l-a trunchiat chiar cenzura. Astfel lucrarea se înfățișează „numai ca un rezumat neîndestulător“.
- 281 BRABBÉE, GUSTAV, *Vertrauliche Mittheilungen aus dem maurerischen Leben unserer Grossväter*. Sub Rosa, 1879, p. 24—29. Capitoll tradus în limba maghiară: *Fratres de Cruce. A Hóra világból* [Frații de Cruce. Din vremurile lui Horea], „Hazánk“, 1887, VIII, p. 391—393. Apoi în limba română: Ștefan Meteș, *Lămuriri nouă privitoare la revoluția lui Horia*, Sibiu, 1933, capitoll intitulat: *Horia și societatea secretă „Frăția de Cruce“* (p. 59—62).
E o relatare dată ca fiind luată din manuscrisul unui francmason vienez din 1786, pierdut pe la 1865. În realitate e amplificarea articolului din *Provinzialnachrichten* (nr. 233 din bibliografia de față) privind legăturile lui Horea cu „Frații de Cruce“ din Viena și arestarea acestora de către șeful poliției vieneze.
- 282 DEDEKIND, FRANZ, *Geschichte des Dragonerregiments Nr. 11*, Wien, 1879, p. 216—218. (Apud O. Beu, nr. 43, p. 25 din bibliografia de față).
- 283 HOCK, CARL, *Der österreichische Staatsrath (1760—1848). Eine geschichtliche Studie vorbereitet und begonnen von... aus dessen literarischen Nachlasse fortgesetzt und vollendet von Dr. Herm. Jnn. Bidermann*, Wien, Wilhelm Braumüller, 1879, in-8°, 737 p.
Tratează atitudinea lui Iosif al II-lea față de „națiunea română“ și măsurile luate pentru a-i îmbunătăți situația. Când autoritățile administrative din Transilvania continuă a urmări pe cei care participaseră la răscoală, chiar după mai mulți ani de la înăbușirea ei, împăratul intervine prompt și energic (218—220).
- 284 SVÁTEK, JOSEF, *Culturhistorische Bilder aus Böhmen*, Wien, Wilhelm Braumüller, 1879, in-8°, 311 p.
În nota de subsol (p. 190—191) a cap. *Baur-Rebellionen in Böhmen*, autorul redă, după istoricul M. Pelzl, un interesant caz petrecut la Praga între Iosif al II-lea și o delegație de țărani din Boemia, ve-

niți să se plîngă de asupririle nobililor. Împăratul le-a vorbit în graiul lor, dar neposedînd bine limba cehă, i-a indus pe aceștia în eroare, spunîndu-le: „Jděte na pány!“ (Tăbărîți pe nobili!). El voi să le spună: „Jděte k pánum!“ (Înțelegeți-vă cu nobilii!). Aceste cuvinte i-a îndemnat la răscoală, după cum se constată din declarațiile țăranilor prinși după potolirea ei.

La fel e și cazul petrecut între Horea și Cloșca și Iosif al II-lea — spune Svátek — cînd o delegație de țărani, în frunte cu Horea, s-au plîns împăratului de nedreptățile ce le îndură din partea nobililor și, dacă nu li se face dreptate, s-ar putea să se revolte, pentru a se elibera de sub jugul lor. Iosif al II-lea le-ar fi spus atunci: „Thut ihr das!“ La care cuvinte Horea ar fi desfășurat steagul răscoalei.

Nici unul din aceste cazuri nu sînt veridice — zice Svátek — ci sînt un fel de anecdote, ca multe altele, atribuite lui Iosif al II-lea, care au intrat apoi în istorie.

- 285 SZENTKLÁRAY, JENŐ, *Száz év Dél-Magyarország újabb történetéből — 1779-től napjainkig* [O sută de ani din istoria mai nouă a Ungariei de sud. De la 1779 pînă în zilele noastre], I, Temesvárott, Nyomtatott a Csanád-Egyházmegyei könyvnyomdában, 1879, in-8°, 520 p.+2 h.

Tratează extinderea răscoalei în părțile de miazăzi ale Transilvaniei. Se iau măsuri de pază în comitatele Timiș, Caraș și Torontal, în părțile lor dinspre Mureș.

După răscoală sînt colonizați forțat, în Banat, circa 1000—1200 de români dintre cei care au avut un oarecare rol în mișcare.

- 286 ȘULUȚ, IOSIF STERCA, *Partea III-a din Memoriul lui...* (Continuare din „O lacrimă ferbinte“), Sibiu, Tip. Filtsch (W. Krafft), 1880, in-8°, 176 p.

La p. 60, despre atacul țărănesc asupra Abrudului.

La p. 89—91, două versiuni asupra uciderii preotului Avran Șuluț din Cărpeneș, de către țăranii răsculați. Prima, e relatată după memoriile lui Al. Sterca Șuluț, unchiul autorului. A doua, după relatarea lui Petru Coroi, un bătrîn de 71 ani. Aceasta e identică cu cea comunicată de N. Densușianu (nr. 31, subsolul p. 202—203 din bibliografia de față) care a auzit-o de la Ursu Coroi din Carpeniș. Despre atitudinea lui Iosif Sterca Șuluț față de răscoală, v. N. Densușianu, *Chestiuni istorice*, „Gazeta Transilvaniei“, 1881, nr. 32, p. 3—4.

- 287 WENDRINSKY, JOHANN, *Kaiser Joseph II*, Wien, 1880, p. 292—295 (Apud I. Fruma, *Horia*, Sibiu, 1947, p. 285; H. E. Balázs, *A parasztság helyzete és mozgalmái* [Situația țăranimii și mișcările ei], „Századok“, 1954, p. 567).

- 288 ZIEGLAUER, FERDINAND, *Die politische Reformbewegung in Siebenbürgen in der Zeit Joseph's II und Leopold's II. Grösstentheils nach bisher unbenutzten handschriftlichen Quellen*, Wien, Wilhelm Braumüller, 1881, in-8°, XVIII + 599 p.

Cap. I. *Der Sturz der Verfassung und die Reaction gegen die Josephinischen Reformen in Siebenbürgen* cuprinde următoarele paragrafe referitor la răscoala din 1784: 16. Die Bauern-Revolution unter Hona's Führung. 17. Vorzeichen des Sturmes. 18. Rasche Ausbreitung des Aufstandes. 19. Das Blutgericht zu Deva. 20. Die Forderungen der Revolutionsführer. 21. Unterdrückung des Aufstandes (p. 16—22).

Expunerea răscoalei e bazată pe o bogată documentație.

- 289 BERGNER, RUDOLF, *Siebenbürgen. Ein Darstellung des Landes und Leute*, Leipzig, Verlag von Hermann Brucker, 1884, in-8°, 410 p. Autorul vizitînd Albacul, nu uită să amintească că acolo „s-a născut Horea rebelul, acel erou al moșilor, despre care ei povestesc și astăzi în geroasele nopți de iarnă”. Se dă și o scurtă expunere a răscoalei.

Partea din lucrare privind regiunea Munților Apuseni a fost tradusă în românește: R. Bergner, *În țara Moșilor*. Trad. din germană de Emilia Skrzyszewski, „Conv. Lit.”, 1887, XX, nr. 10, p. 826—837.

- 290 FRIEDENFELS, EUGEN, *Joseph Bedeus von Scharberg. Erster Theil Neue Ausgabe*, Wien, Verlag von Carl Graeser, 1885, in-8°, 417 p. Cap. *Bauernaufstand im J. 1784* (p. 411—414) cuprinde o scurtă expunere a răscoalei lui Horea, pe baza lucrărilor lui J. G. Schaser (nr. 267 din bibliografia de față) și ale lui Teleki și Szilágyi (nr. 60 și 29 din bibliografia de față).

- 291 HERMANN, GEORG MICHAEL GOTTLIEB, *Das alte und neue Kronstadt. Ein Beitrag zur Geschichte Siebenbürgens im XVIII. Jahrhundert*. Bearbeitet von Oskar von Meltzl, II. Band (1780—1800), Hermannstadt [Sibiu], In Kommission bei Franz Michaelis, 1887, in-8°, 664 p.

Cuprinde un lung capitol asupra răscoalei din 1784, intitulat *Horraische Unruhe* (p. 26—79), redactat la 1802, pe bază de acte oficiale: rapoarte și rezoluții din perioada 4 nov.—16 dec. 1784, adunate într-un „Journal” de către fratele său, J. Hermann, secretar prezidențial gubernial în Sibiu. Autorul a mai folosit un alt „Journal” al fratelui său, cuprinzînd rapoarte despre răscoală, primite de la guvernatorul Samuil Brukenthal, precum și unele dispoziții și măsuri dictate de guvernator în afara consiliului.

Parți din *Horraische Unruhe* a mai publicat Joseph Trausch, I. *Beiträge zur siebenbürgische Geschichte*. II. *Die Hora und Klotzka'schen Unruhen*, „Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde”, Kronstadt [Brașov], 1858, XVI, nr. 8, p. 29—30; nr. 9, p. 33—34; nr. 10, p. 37—38; nr. 12, p. 45—46; nr. 13—14, p. 50—52; nr. 15, p. 54—56; nr. 16, p. 58—59; nr. 17, p. 62—64; nr. 18, p. 66—68.

Textul publicat în periodicul brașovean de J. Trausch e precedat de un studiu introductiv. În nota de încheiere, editorul dă cîteva referințe bibliografice asupra răscoalei.

- 292 *Kriegs-Chronik österreich-ungarns*. III. Theil, Wien, Verlag von L. W. Seidel & Sohn, 1887, in-8°, 659 p.

Capitolul *Der Aufstand der Walachen in Siebenbürgen 1784—1785*

- (p. 279—281) prezintă o scurtă expunere a răscoalei, pe bază de lucrări publicate.
- 293 MAENDL, MAXIMILIAN, *Geschichte des k. und k. Infanterie-Regiments Nr. 51*, I. Band, Klausenburg [Cluj], 1887, in-4°, 640 p. Menționează dislocările și mișcările de trupe în Transilvania, înainte și după răscoala lui Horea (p. 342—343).
- 294 MARCZALI, HENRIK, *Magyarország története II. József korában* [Istoria Ungariei în timpul lui Iosif al II-lea], vol. III, Budapest, A M. Tud. Akadémia könyvkiadó-hivatala, 1888, in-8°, 607 p.
În cap. *A Hora világ Erdélyben* [Vremurile lui Horea în Ardeal] (p. 3—35), expune evenimentele îndeosebi pe bază de documente din fosta Cămară a Transilvaniei din Viena, pe care le interpretează tendențios.
- 295 GRÜNWALD, BÉLA, *A régi Magyarország* [Vechea Ungarie], 1711—1825, Budapest, Franklin-Társulat, 1888, in-8°, 576 p.
Capitolul *Hóra-lázadás* [Răscoala lui Horea] (p. 551) e redactat în spiritul concepției nobilimii din vremea răscoalei.
- 296 JAKAB, ELEK, *Kolozsvár története* [Istoria Clujului, III, 1690—1848, Budapest, Kiadja Szabad kir. város közönsége, 1888, in-4° 1022 p.
La p. 445—458 se dau unele informații despre frământările din comitatul și orașul Cluj în vremea răscoalei și despre măsurile de apărare luate de către autorități pentru a împiedica un eventual atac din partea țăranilor răsculați, asupra Clujului. Utilizează documente din arhiva orașului Cluj.
- 297 BARITIU, GEORGE, *Părți alese din istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani din urmă*, Vol. I, Sibiu, Tip. W. Krafft, 1889, in-8°, 774 p.
În cap. *Horaiada sau răscoala românilor* (p. 473—484), Barițiu n-a insistat prea mult asupra răscoalei, fiindcă presupune cunoscute evenimentele din lucrările publicate asupra ei (Teleki, Szilágyi și Densușianu), „la care se mai pot alătura informațiile din opul *Das alte und neue Kronstadt*, II, p. 26—86, împreună cu notele pe cât de lungi, pe atât de interesante și nu peste tot imparțiale ale editurii”.
- 298 JANCsó, BENEDEK, *A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota* [Istoria aspirațiilor naționale ale românilor și starea actuală], II, Budapest, Lampel Róbert, 1889, in-8°, 800 p. (Román politikai és történelmi tanulmányok, II — Studii de politică și istorie românească).
Într-un lung capitol, *A Hóra-világ* [Vremurile lui Horea] (p. 1—219) care e bazat pe lucrări editate, autorul tratează răscoala mai mult politic, polemizând cu purtătorii de cuvânt ai ideii naționale românești, cu Densușianu în special.
Recenzie: Braun Róbert, *A százötven év előtti Hóravilág* [Vremurile lui Horea acum 150 de ani], „Századunk”, Budapest, 1935, X, nr. 7, p. 276—279, capitolul: *A Jancsó Benedek-féle bevándorlást*

- elmét* [Așa-zisa teorie a imigrației a lui B. Jancsó]. Aprecieri la I. Tóth Zoltán (nr. 349, p. 261 din bibliografia de față).
- 299 XENOPOL, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, Vol. V, *Epoca Fanarioșilor*, Iași, Tip. H. Goldner, 1892, in-8°, 770 p. Ediția a 2-a, vol. X. Iași, Edit. Libr. Școalelor, Frații Șaraga, 1896, in-8°; ediția a 3-a, vol. K, 1812—1821, București, Cartea Românească, 1930, in-8°.
- În cap. *Revoluția lui Horia*, p. 695—709 (ed. I); p. 220—231 (ed. II); p. 244—257 (ed. III), Xenopol utilizează lucrarea lui N. Densușianu (nr. 31 din bibliografia de față) și-l urmează uneori pe autorul monografiei răscoalei lui Horea și în concepție. El apreciază destul de just caracterul răscoalei, arătând că „mai înainte de toate ea seamănă cu antemergătoarele ei, revoluțiile vechi ale elementului țărănesc din Transilvania; era o revoluție socială care tindea a respinge apăsarea neomenească, făcută de nobili asupra iobagilor“. (Ediția a III-a, p. 256).
- Scurtă notă critică: Gh. Georgescu-Buzău (nr. 476, p. 80—81 din bibliografia de față).
- 300 FUCKE, GEORG, *Geschichte des k. k. Jnf. Reg. Nr. 39*, I. Band, Wien, 1896, p. 258—260. (Apud O. Beu, nr. 43, p. 25 din bibliografia de față).
- 301 XENOPOL, A. D., *Histoire des Roumains de la Dacie Trajane*, II. (1633—1859), Paris, Ernest Leroux, 1896, in-8°, 611 p.
- Révolte de Horia* (p. 368—373) e rezumatul capitolului de sub nr. 299 din bibliografia de față.
- 302 LAVISSE, ERNEST et RAMBAUD, ALFRED, *Histoire Générale du IVe siècle à nos jours*, Tom. VII. Le XVIIIe siècle (1715—1788), Paris, Armand Colin & Cie, 1896, in-4°, 1051 p.
- Capitolul *Les Roumains de Transylvanie* (p. 956—957), redactat de Sayons, e tradus în românește: *Românii din Transilvania în secolul al XVIIIⁱⁱ* și e publicat în manualul de Limba română, cl. V-a, de M. Dragomirescu și Gh. Adamescu, ediția a VII-a, [f.a.], p. 237—239. Urmează versiunea franceză a lucrării lui Xenopol, menționată la nr. 301 din bibliografia de față.
- 303 SZALAY, JÓZSEF, *A magyar nemzet története. A millenium alkalmából átdolgozta és újból sajtó alá rendezte Baróti Lajos* [Istoria națiunii maghiare. Prelucrată din nou și editată cu ocazia mileniului de L. Baróti], IV, Budapest, Lampel Róbert (Wodianer F. & Co.), 1896, in-4°, 560+XX p. (pl.+fig.).
- Despre răscoala lui Horea, p. 243—256.
- 304 MARCZALI, HENRIK, *Magyarország története III Károlytól a Bécsi Congressusig 1711—1815* [Istoria Ungariei de la Carol al III-lea până la Congresul de la Viena], Budapest, Athenaeum, 1898, in-4°, 625 p. (E vol. VIII din *A magyar nemzet története*, editată de Al. Szilágyi). Cap. *A Hóra-világ Erdélyben* [Vremurile lui Horea în Ardeal] (p. 415—422) e un rezumat al capitolului de sub nr. 294 din bibliografia de față).

- 305 KREIPNER, JULIUL, *Geschichte des k. und k. Infanterie-Regimentes Nr. 34 (1733—1900)*, Kaschau, Verlag des Regimentes, 1900, in-4°, 860 p.
 În cap. *Aufstand in Siebenbürgen* (p. 186—187) menționează deplasarea unor unități militare din comitatul Timiș, în Transilvania, pentru a contribui la înăbușirea răscoalei.
- 306 IORGA, NICOLAE, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, vol. II, București, Minerva, 1901, in-8°; ediția a 2-a, revăzută și larg întregită, București, Pavel Suru, 1928, in-8°; ediția a 3-a, îngrijită de Barbu Theodorescu, vol. II. Epoca lui Petru Maior. Excursuri. București, Edit. Didactică și Ped., 1969, in-4°, 543 p.
 La p. 155—156 (ed. a 3-a), N. Iorga publică o însemnare marginală referitoare la răscoala lui Horea din lucrarea ms. a lui Samuil Micu, *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor acum într-acest chip așezate și din mulți vechii și noii scriitori culeasă și scrisă de Samuil Clain de Sad, ieromonahul din mănăstirea S.S.S. Troiță din Blaj: Tom. I Istoria românilor din Dacia*, p. 494—495.
 Însemnarea a mai fost publicată: C. Cîmpeanu, SAMUIL MICU, *Scurtă cunoștință a istoriei românilor*, București, Edit. Științifică, 1963, in-8°, p. LX; D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, București, Edit. Științifică, 1967, p. 289.
- 307 TRAUMFEST, G. von QURON, *Geschichte des k.u.k. Husaren Reg. Nr. 2. Kronstadt* [Brașov], 1905, p. 73—74. (Apud O. Beu, nr. 43, p. 27 din bibliografia de față).
- 308 MITROFANOV, P., *Politicescaia deiatelnost Iosifa II. eio storonniki eio vragi 1780—1790* [Activitatea politică a lui Iosif al II-lea, partizanii și dușmanii ei], St. Petersburg, 1907, in-8°, 784 p. Tradusă în limba germană: Joseph II. Seine politische und kulturelle Tätigkeit. Aus Russischen ins Deutsche Übersetzt von V. v. Demelič. Mit einem Geleitwort von Dr. Hanns Schlitter, Wien und Leipzig, C. W. Stern, 1910, in-8°, XIV+870 p. (2 vol.).
 Răscoala e tratată la p. 652—654.
- 309 TEUTSCH, FRIEDRICH, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen*. II. Band, Hermannstadt [Sibiu], W. Krafft, 1907, in-8°, XXXIV+467 p.
 În cap. *Aufstand Hora und Kloska* (p. 291—292) tratează răscoala pe scurt, pe care o consideră „o revoluție socială”.
- 310 BLAŽEKOVIC, KRAL, *Chronik des k.u.k. Infanterieregiments Nr. 31*. I. Band, Hermannstadt [Sibiu], Buchdruckerei W. Krafft, 1909, in-4°, VIII+365 p.
 În cap. *Aufstand der Wallachen in Siebenbürgen* (p. 112—116) sînt tratate acțiuni ale armatei de represii care își avea garnizoana în Deva.
- 311 ERDÉLYI [ARADI], VIKTOR, *Tanulmányok a román nemzetiségi kérdés köréből* [Studii în jurul chestiunii naționalității române], „Huszadik Század”, Budapest, 1912, XIII, p. 60—70; 440—456.
 În cap. *Horia, Cloșca és Crișan* (p. 440—456) răscoala e analizată în lumina factorilor economici și sociali.

- 312 PATIȚIA, RUBIN sen., *Munții Noștri. Țara Țopilor. Despre trecutul Munților Apuseni ai Transilvaniei. Date adunate din autori, manuscrise și tradiții*. Partea I. Din cele mai vechi vremuri pînă la 1785, Orăștie, „Tipografia Nouă”, 1912, in-8°, 177 p.
Cap. Horia (p. 76—177) e redactat, în parte, după lucrarea manuscris a lui Al. Sterca Șuluțiu, *Istoria Hori...*, fără a indica izvorul.
- 313 IORGA, NICOLAE, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, Vol. II, *De la Horia înainte*, București, Edit. Casei Școalelor, 1915, in-8°, XV+291 p. (fig.).
În limba franceză a apărut în două ediții: *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*. Vol. II. Bucarest, Impr. Gutemberg, 1916, in-8°, 404 p. (22 pl.+1 h. afară din text). Ediția a 2-a. Bucarest, 1940, Impr. Datina Românească, Vălenii de Munte, in-8°, 359 p.
Ediția românească cuprinde două capitole privitoare la răscoala din 1784: *Împăratul și răscoala lui Horia* (p. 18—36); *Izvoarele mișcării lui Horia și caracterul ei* (p. 37—50).
Capitolul privitor la răscoală din ediția franceză are următorul titlu: *L'empereur Joseph II et la révolte de paysans de Horia*, p. 190—202 (ed. I).
N. Iorga consideră că răscoala lui Horea a avut un caracter social și național.
- 314 LUPAȘ, IOAN, *Contribuții la istoria Românilor ardeleni, 1780—1792. Cu 84 acte și documente inedite*, București, Socec, 1915, in-4°, 207 p. Extras din *Analele Acad. Române*, Mem. Sect. Ist., Ser. II, Tom. XXXVII. Retipărit în *Studii, conferințe și comunicări istorice*. Vol. I, București, Casa Școalelor, 1928, in-8°, p. 313—373.
În capitolul *Iosif al II-lea și acțiunea politică-religioasă a românilor ardeleni* (p. 1—14) autorul arată că dispozițiile economice ale lui Iosif al II-lea au produs o deosebită încredere la românii ardeleni în mult așteptata dreptate împărătească și o vie speranță în vremuri mai bune, dar și o opoziție îndrăjită în rîndurile nobilimii maghiare și ale sașilor. Aceste dispoziții fiindu-le ostile funcționarilor, rămîneau adeseori literă moartă. De aici conflictul, care s-a sfîrșit cu înfrîngerea lui Iosif al II-lea.
- 315 NISTOR, ION, *Emigrările de peste munți*, Acad. Română. Mem. Sect. Ist. Ser. II, Tom. XXXVII, p. 815—865. Și extras: București, Socec, 1915, in-4°, 51 p.
Se ocupă de încercările împăratului Iosif II de a pune stavilă dezertorilor, pribegilor și emigranților din Ardeal, în Principate. „Emigrările conțină numai în urma desființării iobăgiei, decretată de Iosif II la 22 august 1785” (p. 857).
- 316 MODRIGAN, ION, *Înlăturarea lui Gheorghe Șincai din Directoratul Școalelor*, în „Lui Nicolae Iorga. Omagiu”, Craiova, Ramuri, 1921, in-8°, p. 207—215.
Cuprinde *Arestarea, închiderea și judecarea lui Șincai* (p. 210—212) pentru că ar fi amenințat că va deveni conducătorul rebeliunii. V. și următoarele studii și lucrări: Zenovie Păclișanu, *Contribuții la biografia lui Gheorghe Șincai — Legăturile lui cu episcopul I. Bob* — „Transilvania”, 1922, LIII, nr. 4, p. 295—310. Cuprinde *Ares-*

- țarea lui Șincai (p. 301—303); Traian Popa, *Un capitol zăburat din viața lui Gheorghe Șincai*. Lucrat după documente nouă, Tirgu Mureș, Tip. Ardealul, 1924, in-8°, 25 p. Cuprinde: *Conflictul dintre Șincai și Bob. Șincai acuzat de revoluționar* (p. 4—7); *Intemnițarea la Aiud; Procesul și achitarea lui. Șincai și revoluția lui Horia* (p. 12—22); Traian Popa, *Monografia orașului Tirgu Mureș*, Tirgu Mureș, Tip. Corvin, 1932, in-8°, 320 p. Cuprinde: *Noi acuze aduse lui Șincai în anul 1799* (p. 275—276); Gheorghe Șincai, *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului*. Prefață de Acad. D. Prodan. Studiu introductiv și Notă despre ediție: Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, București, Edit. Științifică, 1964, in-8°, p. 26—27, unde e menționat următorul pasaj: „Scriind despre urmările răscoalei lui Horea, în însemnarea autobiografică, Șincai arată că a avut mult de suferit din această cauză, deși nu era vinovat”.
- 317 PĂCLIȘANU, ZENOVIE, *Luptele politice ale românilor ardeleni din 1790—92*, Analele Acad. Române. Mem. Secț. Ist., Ser. III, Tom. I, p. 34—146. Și extras: București, Cultura Națională, 1923, in-8°, 114 p. În *Introducere. Reformele lui Iosif al II-lea pentru îmbunătățirea soartei iobagilor* (p. 1—4) și în cap. I: *Brutalități și asupriri* (p. 5—8), prezintă situația politică a Transilvaniei după revocarea ordinațiilor lui Iosif al II-lea, când se revine la puterea discreționară a feodalilor și de asuprire a iobagilor.
- 318 ARADI, VICTOR, *Catarina, Doamna Noastră*, Traducere după originalul maghiar apărut la Budapesta în 1913, „Adevărul literar și artistic”, București, 1925, VI, începând cu nr. 234. Și în volum: Cluj, Tip. Bibliotecii Progresul, 1928, in-8°, 134 p. (Biblioteca Progresul nr. 1). În capitolele: *Cine pregătește revoluția; Despre stările din Munții Apuseni sub domnia austriacă; Horia, Cloșca și Crișan; După revoluție* (p. 26—55), expune situația social-economică a moșilor din cele mai vechi timpuri până la răscoala lui Horea. Sunt analizate suferințele iobagilor din regiunea Munților Apuseni în veacul al XVIII-lea, exploatați fără milă de către feudali, funcționari și arendași. Când autoritățile au pornit persecuții împotriva conducătorilor care umblau după dreptate, s-au răsculat.
- 319 METEȘ, ȘTEFAN, *Păstori ardeleni în Principatele Române*, „Anuar. Inst. Ist. Naț.”, 1924-25, III, p. 293—355. Tratează și emigrările de după răscoala lui Horea în Țara Românească (p. 354).
- 320 RUSU, ABRUDEANU ION, *Moșii. Calvarul unui popor eroic, dar nedreptățit*. Studiu istoric-politic, București, Cartea Românească, 1928, in-8°, 544 p. (fig. + 1 h. afară din text). Cuprinde mai multe capitole referitoare la evenimentele din 1784—1785: *Asupririle îndurate de românii din munții Abrudului și drumurile lui Horia la împăratul* (p. 248—261); *Revoluția lui Horia și înăbușirea ei* (p. 262—284); *Prinderea, condamnarea și tragerea pe roată a capilor revoluției* (p. 285—296); *O legendă ungurească: „Horia împărat sau rege!”* (p. 297—302).

- În expunerea evenimentelor autorul s-a folosit de lucrarea lui N. Densușianu și R. Patiția (n-rele 31 și 313 din bibliografia de față). O reproducere inedită: „crucea roșie” pe care o purta preotul Gavril Sularu când condusese poporul revoltat la Cricău, de unde urma să atace Galda (p. 265).
- 321 JANCȘO, BENEDEK, *Erdély története* [Istoria Transilvaniei], Cluj, Minerva, 1931, in-8°, 387 p.
Evenimentele de la 1784—1785 sînt tratate la p. 223—230. După ce expune situația iobagilor de pe domeniul Zlatnei, tumultul de la Cîmpeni și călătoria lui Horea la Viena, autorul descrie desfășurarea și înăbușirea răscoalei. În încheiere conchide că răscoala a avut un caracter social, dar și unul politic și național.
- 322 POPA, TRAIAN, *Monografia orașului Tîrgu-Mureș*, Tîrgu-Mureș, Tip. Corvin, 1932, in-8°, 320 p.
Capitolul *Revoluția lui Horia* (p. 134—140) e elaborat pe bază de documente din arhiva jud. Mureș, arhiva Teleki și pe baza Jurnalului lui Petri Nagy György. Răscoala a cauzat neliniște în comitatul Tîrnavei și Mureș, pînă departe în Cîmpie. Vestile sosite din ținuturile răscolate au tulburat adînc nobilimea și pe orășenii din Tîrgu-Mureș. Se iau măsuri pentru preîntîmpinarea unor eventuale mișcări. Sînt deținuți iobagii suspecti și maltratați. Cinci dintre aceștia sînt uciși în băți.
- 323 KRÜCK, POTURZYN MARIA JOSEPHA v., *Kaiser Joseph der Deutsche*, Stuttgart-Berlin, 1933, p. 263 (Apud I. Fruma, nr. 474, p. 282 din bibliografia de față).
- 324 SETON-WATSON, R. W., *A History of the Roumanians from Roman Times to the Completion of Unity*, Cambridge, at the University Press, 1934, in-8°, 596 p. (fig. + 1 h. afară din text).
Ediția franceză: *Histoire de Roumains de l'époque romain a l'achèvement de l'unité*, Paris, Les Presses Universitaires de France, 1937, in-8°, 664 p. + 1 h. afară din text.
Scurtă expunere a răscoalei, după lucrări românești (p. 186—187 ed. engleză; p. 207—208 ed. franceză).
- 325 MARCZALI, HENRIK, *Erdély története* [Istoria Transilvaniei], Budapest, Káldor könyvkiadóvállalat, 1935, in-8°, 288 p.
Cap. *A Hórvilág* [Vremurile lui Horea] (p. 225—235) e scris cu ostilitate față de țărani români răscolți.
- 326 SZEKFÜ, GYULA, *Magyar történet*, VI kötet [Istoria Ungariei, vol. VI], Budapest, Királyi magyar egyetemi nyomda, első kiadás [f. a.], in-4°, 495 p. (pl. + h. afară din text). Volumul face parte din opera de sinteză *Magyar történet*, redactată de Homan Bálint și Szekfü Gyula. Pînă în anul 1939 au apărut șase ediții.
Cuprinde capitolul: *Oláh mozgalmak. Hóra-lázadás* [Mișcări românești. Răscoala lui Horea] (p. 454—456). Începînd cu ediția a 2-a, apărută în 1936, acest capitol se găsește în vol. V, p. 137—139. E tradus, fragmentar, de D. Prodan, *Teoria imigrației românilor din Principatele române în Transilvania în veacul al XVIII-lea*. Studiu critic, Sibiu, Cartea Românească din Cluj, 1944, in-8°, p. 13—14.

Szekfü „explică” actele de violență ale țăranilor răsculați prin „gradul scăzut de cultură” a celor imigrați din Țara Românească și Moldova, prin neputința lor de a se adapta la viața așezată, la „ordinea superioară” pe care o găseau aici.

- 327 BENEDIKT, ERNST, *Kaiser Joseph II. 1741—1790. Mit Benützung ungedruckter Quellen*, Wien, Gerold & Co., 1936, in-8°, 362 p. (pl.). În capitolul *Widerstände. Die Empörung in Siebenbürgen* (p. 108—110), autorul afirmă că principalele dovezi ale lui Horea pentru a îndemna poporul la răscoală au fost un lanț de aur cu o miniatură a lui Iosif al II-lea și o tipăritură cu litere roșii dintr-un calendar din 1782.

Ca anexe, sînt reproduse cîteva *Handbillet* ale lui Iosif II, între care unul către contele Jankovich privitor la răscoală. Apoi fragmente din *Jurnalele de călătorie* din anii 1768 și 1773.

- 328 KOVÁCS, IMRE, *A Néma forradalom* [Revoluția mută], Budapest, Cserépfalvi, 1937, in-8°, 262 p.

În cap. *Erdélyi forradalom 1784-ben* [Revoluția transilvăneană din 1784] (p. 55—57) afirmă că a fost o răscoală socială care avea ca scop stingerea privilegiilor feudale și improprietărea țăranilor.

- 329 GĂVĂNESCU, EDUARD I., *Un istoric ardelean necunoscut*, Arad, Tip. Concordia, 1938, 96 p.

Reproduce un fragment referitor la răscoala lui Horea (p. 15—16) din lucrarea lui Monorai, aflată în ms.: *Scurtă cunoștință a lucrurilor Dachiei și mai ales ale Ardealului și ale altor mișcări care în zilele ceste mai curînd se întîmplară în Europa*. Culese și puse în rînd prin Un Patriot Român, în anul 1820.

Cîteva informații despre autor și despre opera sa istorică: Isaia Tolan, *O descoperire prețioasă*, „Curentul”, București, nr. din 17 febr. 1938; Coriolan Suciu, *Ioan Monorai zis și Popa Iancu din Cergăul Mare*, „Cult. Creșt.”, 1938, XVIII, nr. 1—2, p. 110—114.

- 330 GĂVĂNESCU, EDUARD I., *Cîteva amănunte din preajma răscoalei lui Horia* — După Ioan Monorai —, „Rev. Ist.”, 1938, XXIV, nr. 4—6, p. 133—138.

Amănunte, după lucrarea lui Ioan Monorai, menționată mai sus, în legătură cu atacul țăranilor asupra castelului vicecomitelui Andrei Forray din Săvîrșin, în vara anului 1784.

- 331 GÖLLNER, C., *Die österreichische Auswanderung nach Russland im XVIII. Jahrhundert*, Bucurest, Impr. Națională, 1938, in-8°, 44 p. Extras din „Mélanges d'Histoire Général”, Cluj, 1938, II, p. 477—520. Salis, agent rus, îndemna populația din Imperiul habsburgic să emigreze în Rusia. În timpul răscoalei lui Horea activa în regiunea Munților Apuseni, unde a determinat la emigrare 48 de familii (p. 513—514).

- 332 IORGA, NICOLAE, *Istoria Românilor*, vol. VIII, *Revoluționarii*, București, Impr. Națională, 1938, in-8°, 398 p.

În cap. *Mișcarea spre libertate a românilor din noua monarhie iosefină* (p. 21—33), caracterizează starea socială a iobagilor din Transilvania, atitudinea lui Iosif al II-lea față de această clasă, precum și

atitudinea cărturarilor ardeleni față de evenimentele istorice din 1794. Afirmă că au existat legături între răsculați și moldoveni.

- 333 MAGER, TRAIAN, *Aspecte din Munții Apuseni. Ținutul Hălmagiu-lui. Monografie. Cadrul istoric*. Partea I, Arad, Tip. Diecezană, 1938, in-8°, 180 p.

În cap. *În revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan 1784—1785* (p. 96—108) e amintit un căpitan local al răscoalei: Pavel Bocu.

- 334 GĂVĂNESCU, EDUARD I., *Ioan Monorai. Scurtă cunoștință a lucrurilor Dachiei. Cîteva fragmente, precedate de un studiu introductiv*, Acad. Română. Mem. Sect. Ist., Seria III, Tom. 21, Mem. 16. Și extras: București, M. O. [etc.], 1939, in-8°, 49 p.

Cap. V cuprinde următoarele paragrafe referitoare la răscoală: § 2. *Ce preludiumuri avu tumultul Horii?* (p. 19—21); § 3. *Tumultul Horii* (p. 21—25). Un rezumat al acestor paragrafe la p. 3—4.

- 335 GIURESCU, CONSTANTIN C., *Istoria românilor*, vol. III, Partea I, București, Fundația reg. pentru literatură și artă, 1942, in-8°, 445 p. (fig.+h.).

Cap. *Răscoala din 1784. Horia, Cloșca și Crișan* (p. 402—409) cuprinde o expunere sintetică a răscoalei pe bază de lucrări publicate.

- 336 BIBL, VIKTOR, *Kaiser Josef II. Ein vorkämpfer der Grossdeutschen Idee*, Wien und Leipzig, Johannes Gunther Verlag, 1943, in-8°, 316 p. (pl.).

Cuprinde și o scurtă expunere a răscoalei (p. 278).

- 337 MÁRKÓ, ÁRPÁD, *Futaki gróf Hadik András tábornagy* [Mareșalul Andrei Hadik, conte de...], Budapest, Athenaeum kiadása, 1944, in-8°, 317 p. (pl.+h.).

Pe baza documentelor din arhiva Hadik, depozitată în Arhiva de Război din Budapesta, este înfățișat rolul lui A. Hadik, președintele Consiliului de război din Viena la potolirea răscoalei.

- 338 PASCU, ȘTEFAN, *Istoria Transilvaniei*, Blaj, Tip. Lumina, 1944, in-8°, 382 p. (fig.+h. afară din text).

Cap. *Răscoala țărănilor din 1784* (p. 168—181) cuprinde o expunere sintetică a răscoalei, bazată pe lucrări publicate.

- 339 JINGA, VICTOR, *Problemele fundamentale ale Transilvaniei*, vol. II, Brașov, „Astra”, 1945, in-8°, 578 p.

În cap. *Viața grea de iobag. Spre revoluția lui Horia* (p. 200—210) vorbește despre cauzele răscoalei lui Horea.

- 340 LUPAȘ-VLASIU, MARINA, *Aspecte din istoria Transilvaniei*, Sibiu, Dacia Traiană, 1945, in-8°, 328 p. (pl.+h. afară din text).

Cap. *Răscoala lui Horea* (p. 165—171) cuprinde o expunere sintetică a răscoalei, după lucrarea lui I. Lupaș (nr. 418 din bibliografia de față).

- 341 PRIESTER, EVA, *Kurze Geschichte Österreiches*, Wien, 1945 (I); 1949 (II). (Apud D. Kosáry, nr. 46, II, p. 291 din bibliografia de față).

Consideră politica lui Iosif al II-lea față de iobăgime ca revoluțio-

nară, avînd drept scop dărîmarea orînduirii feudale și constituirea societății burheze.

- 342 MAKKAÏ, LADISLAS, *Histoire de Transylvanie*, Paris, Les Presses Universitaires de France. Édité par l'Institut Paul Teleki, Budapest, Impr. de la S. A. Athenaeum, 1946, in-8°, 382 p. (pl. + h). (Bibliothèque de la Revue d'Histoire Comparée, V).
Tratează răscoala lui Horea în cap. *Le soulèvement de Horia* (p. 281—283).
- 343 TÓTH, ZOLTÁN I., *Az erdélyi nacionalizmus első százada, 1697—1972* [Primul veac al naționalismului românesc transilvănean], Budapest, Athenaeum, 1946, in-8°, 412 p. (Teleki Pál Tudományos Intézet).
În cap. *A román köznép. Hóra lázadás* [Țărănimia română. Răscoala lui Horea] (p. 317—318) afirmă că „e prima răscoală de mari proporții a țărănimii transilvănene, pentru revendicări sociale“ (p. 318).
- 344 PRODAN, D., *Supplex Libellus Valachorum*, Cluj, Edit. Univ. „Victor Babeș“, 1948, in-8°, 301 p. Ediția nouă, refăcută, București, Edit. Științifică, 1967, in-8°, 536 p. (pl.). Și în versiune engleză: *Supplex Libellus Valachorum or the political struggle of the Romanians in Transylvania During the 18th century*, Publishing House of the Academy of the Socialist Republic of Romania, Bucharest, 1971, in-8°, 476 p. (pl.). (Bibliotheca Historica Romaniae. Monographs VIII).
Prima ediție cuprinde un singur capitol referitor la răscoală: *Intellectualitate și plebe* (p. 102—143). A doua: *Momentul răscoalei lui Horea* (p. 264—280), cu următoarele subcapitole: Sensul social al răscoalei; Sensul ei național. *Intellectualitate și popor* (p. 281—305), cu următoarele subcapitole: Texte demonstrative; Atitudinea față de răscoala lui Horea. În această ediție, problemele sînt amplificate, adîncite, documentarea mai bogată. Răscoala e încadrată în problematica marilor lupte sociale, politice și naționale ale poporului român.
- 345 PRÉCLIN, E. et TAPIÉ, V. L., *Le XVIIIe siècle. Première partie. La France et le monde de 1715 à 1789*, Paris. P. U. F., 1952. (Col. Clio VII).
V. L. Tapié tratează răscoala în capitolul *L'insurrection dirigée par Horia* (p. 196), relevînd că exploatarea iobagilor români de către nobili a dus la răscoala din 1784. (Cf. V. Cristian, *L'histoire des roumains dans les ouvrages récents*, „Revue roumaine d'histoire“, Bucarest, 1970, tom. IX, nr. 1, p. 130).
- 346 *Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon 1711—1790*. Szerkesztette Spira György [Studii privitoare la istoria țărănimii din Ungaria 1711—1790. Editate de Gh. Spira], Budapest, Akadémiai Kiadó, 1952, in-8°, 472 p. (Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete).
Cuprinde: Berlász Jenő, *Az 1784-i erdélyi parasztfelkelés és II. József jobbágypolitikája* [Răscoala țărănilor din Transilvania la 1784 și politica lui Iosif al II-lea față de iobăgime]. (Cu 3 gravuri contemporane, între care *Horea și Cloșca în închisoare* e necunoscută pînă acum și 1 hartă afară din text), p. 385—467.

Studiu vast, bazat pe material arhivistic aflat în Arhivele Statului din Budapesta. Analizează politica lui Iosif al II-lea față de iobagi și, în primul rând, răscoala lui Horea și urmările ei. Elaborate cam în aceeași vreme cu lucrarea lui I. Tóth Zoltán (nr. 349 din bibliografia de față) acestea se completează în mod fericit, spune Berlász (p. 386, nota 1).

- 347 BALÁZS, H. ÉVA, *A parasztság helyzete és mozgalmái (1780—1787). (A felvilágosult absolutizmus parasztpolitikájához)* [Situația țărănimii și mișcările ei (1780—1787) — Contribuție la politica țărănească a absolutismului luminat —], „Századok”, 1954, LXXXVIII, nr. 4, p. 547—568.

Cap. *Az erdélyi román parasztfelkelés és magyarországi mozgalmak* [Răscoala țăranilor români din Transilvania și mișcările din Ungaria] (p. 552—562); *A parasztság helyzetét szabályozó további rendelkezések* [Alte ordonanțe reglementînd situația țărănimii] (p. 562—567), cuprind antecedentele și cauzele răscoalei, unele aspecte ale acesteia și înăbușirea ei. Insistă asupra ultimatului din 11 nov. adresat, în numele lui Horea, nobilimii din comitatul Hunedoara. Pe un act adresat Camerei — semnalează Éva Balázs — e insinuarea că *Ultimatul* lui Horea ar fi o plăsmuire a nobilimii, cu scopul de a desolidariza iobăgimea maghiară de cea românească și a grăbi intervenția împăratului Iosif al II-lea. Ultima parte a studiului se referă la mișcările țărănești din Ungaria.

Studiu elaborat în mare parte pe material arhivistic, menționat în *Bibliografia studiului* (p. 567—568).

- 348 PORSNEV, B. F., SCAZCHIN, S. D., BIRIUCOVICI, V. V., *Istoria modernă*, vol. I (1640—1789). Traducere din limba rusă, București, Edit. de Stat, 1954, in-8°, 555 p.+h. afară din text.

Capitolul *Creșterea mișcărilor țărănești și reforma din anul 1785* (p. 385—387) cuprinde o scurtă expunere a luptei țăranilor din Transilvania în secolul al XVIII-lea împotriva exploataților lor, precum și răscoala lui Horea.

- 349 TÓTH, ZOLTÁN I., *Miscările țărănești din Munții Apuseni pînă la 1848*, București, Edit. Academiei R.P.R., 1955, in-8°, 354 p.+1 h. afară din text. Ediție îmbunătățită față de cea apărută în limba maghiară: *Parasztmozgalmak az Erdélyi Erchegységben 1848-ig*. Budapest., 1951. (A Magyar Tudományos Akademia Történettudományi Intézete).

În capitolul *Perioada răscoalei lui Horea (1748—1789)* (p. 97—171) analizează viața economică și socială, expunînd cauzele obiective și urmările răscoalei. Pune accentul îndeosebi pe înrăutățirea vieții materiale a țărănimii, pe mecanismul exploatații austriece, pe variatele forme ale luptei de clasă a iobagilor de pe domeniul Zlatnei care a ajuns, la 1784, la gradul cel mai înalt: la răscoală.

Studiu elaborat pe baza concepției marxiste și întemeiat în mare parte pe documente extrase din Arhivele Statului din Budapesta.

- 350 ECKHART, FERENC, *A bécsi udvar jobbágypolitikája 1761—1790-ig*, [Politica iobăgească a Curții din Viena de la 1761—1790], „Századok”, 1956, XC, nr. 1—2, p. 69—125.

Capitolul II. *József jobbágypolitikája* [Politica iobăgească a lui Iosif al II-lea] (p. 104—122) tratează politica împăratului față de iobagii din Ungaria și Transilvania. Despre patenta de desființare a iobăgiei autorul spune că publicarea ei și în Ungaria și Transilvania a fost fructul singeroasei lupte de clasă a iobagilor români, de care au profitat atât iobagii din Ungaria cât și cei din Transilvania (p. 115).

- 351 OȚETEȚA, ANDREI, *Țăranii români din Ardeal și mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, „Studii”, 1956, IX, nr. 6, p. 51—74.

Sînt interpretate izvoare documentare din vremea mișcării lui Tudor Vladimirescu, păstrate în arhivele din Budapesta, unele referitoare la temerile nobilimii și autorităților de o nouă ridicare țărănească în Transilvania, ca cea de la 1784.

- 352 PASCU, ȘTEFAN, *Aspecte din situația și lupta maselor populare din Maramureș în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, „Studii”, 1957, X, nr. 2, p. 127—136.

Relevă rolul țăranilor iobagi, al lucrătorilor de la saline și a minerilor maramureșeni în răscoala de la 1784, pe baza registrelor Cămării de sare din Maramureș (p. 132—133).

- 353 *Magyarország története a késői feudalizmus korában 1526—1790* [Istoria Ungariei în epoca feudalismului târziu], Budapesta, Tankönyvkiadó, 1958, in-4°, 489 p.

Cap. *Az erdélyi román parasztfelkelés* [Răscoala țăranilor români din Transilvania] (p. 424—427) e redactat de Éva Balázs, după studiul menționat sub nr. 347 din bibliografia de față.

- 354 DAICOVICIU, CONST., PASCU, ȘT. și col., *Din istoria Transilvaniei*, vol. I, București, Edit. Acad. R.P.R., 1960, in-4°, 230 p. (fig., pl.+11 h. afară din text). Ed. a 2-a, 1961, XII+354 p.; ed. a 3-a, XI+354 p. Tradusă în limba maghiară: Szobcsák Teréz, Fischer György, *Erdély története*, I, Edit. Acad. R. P. R., 1964, in-8°, XV+356 p. Cap. *Marea răscoală populară din 1784 de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan* (p. 183—192), redactat de Șt. Pascu, cuprinde o expunere sintetică a evenimentelor din 1784.

- 355 PASCU, ȘTEFAN, *Răscoalele țărănești în Transilvania medievală*. „Studia Hist.”, 1963, fasc. 1, p. 21—42.

Cuprinde, în cadrul studiului, cauzele răscoalei lui Horea (p. 28—29); Forțele motrice (p. 29—31); Programul răscoalei (p. 33—34, 36, 37); Înfîngerea răscoalei (p. 38—39).

- 356 *Istoria României*, vol. III, București, Edit. R.P.R., 1964, in-4°, 1259 p. (fig., pl.+h).

Capitolul *Răscoala lui Horea* (p. 744—791 (fig.)) e redactat de D. Prodan și cuprinde o expunere sintetică a mișcării pe baza ultimelor cercetări. (V. și discuția preliminară asupra acestui capitol: *Problemele tratatului „Istoria României”. Discuții cu privire la răscoala din 1784*. Text întocmit pentru revista „Studii” de secretariatul științific al vol. III al tratatului de *Istoria României*. „Studii”, 1960, XIII, nr. 4, p. 257—260).

- 356a PASCU, ȘT., MAVRODIN, V.V., PORSCHNEV, B. F., ANTELAVA, I. G., *Mouvements paysans dans le centre et le sud-est de l'Europe du XVe au XXe siècle*. În „Comité International de Sciences Historiques. XXe Congrès International des Sciences Historiques”. Raports. IV. Metodologie et Histoire contemporaine. Viena, 1965, p. 211—235. Răscoala lui Horea e încadrată în șirul mișcărilor țărănești din centrul și răsăritul Europei (p. 221—222).
- 357 PASCU, ȘTEFAN, *Mișcări țărănești în Centrul și Sud-estul Europei din sec. al XV-lea până în sec. al XX-lea*, „Anuar. Inst. Ist.”, 1965, VIII, p. 7—72.
Cuprinde: 1. Răscoala din 1784 de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan (p. 40—41); 2. Comparație între răscoalele din Rusia de sub conducerea lui Emilian Pugaciov de la 1773—1775, din Cehia, condusă de Anton Seidel și Antonin Nywlt de la 1775 și între răscoala din Transilvania de la 1784—1785 de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan (p. 41—42).
- 358 BLAGA, LUCIAN, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*. Ediție îngrijită și prefăcută de George Ivașcu, București, Edit. Științifică, 1966, in-8°, 229 p.+1 anexă.
Capitolul III cuprinde: *Răscoalele țărănești în Transilvania în secolul al XVIII-lea. Desfășurarea răscoalei lui Horia: condițiile, răsunetul și efectele ei. Ideologia acestei răscoale*.
Analiza ideologiei răscoalei, nu mai puțin a ecoului ei pe scară europeană constituie principalele preocupări ale autorului în cadrul acestui capitol.
- 359 FELCZAK, WACLAW, *Historia Wegier* [Istoria Ungariei], Wrocław, Warszawa, Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich-Wydawnictwo, 1966, in-8°, 387 p.
Sinteză de istorie a Ungariei, scrisă de un istoric polon. Lucrarea acordă un loc de frunte mișcărilor populare, printre care și răscoalei lui Horea. (Cf. „Studii”, 1969, XXII, nr. 3, p. 610).
- 360 PADOVER, SAUL K., *The Revolutionary Emperor: Joseph II of Austria*. Second edition, Eyre & Spottiswoode, London, 1967, in-8°, 316 p. (h.+pl.).
Cuprinde o scurtă expunere a răscoalei, bazată îndeosebi pe lucrări și documente editate în secolul al XIX-lea (p. 217—218).
- 361 PASCU, ȘTEFAN, *Pietre de temelie din trecut pentru vremurile de astăzi*, Cluj, 1967, in-8°, 258 p.
Răscoala lui Horea (p. 76—89) e o înmănunchere de articole: 1. *La 180 de ani de la izbucnirea ei*, „Tribuna”, 1964, VIII, nr. 45, p. 1, 8; 2. *Insemnătatea răscoalei*, „Făclia”, Cluj, 1964, XIX, nr. 5603, p. 2—3; 3. *Horea — schița portretului intelectual*, „Magazin ist.”, 1967, I, nr. 1, p. 17—18.
- 362 ȘINCAI, GHEORGHE, *Hronica românilor și a mai multor neamuri... Opere*, Tom. I—III. Ediție îngrijită și Studiu asupra limbii de Florea Fugariu. Prefață și note de Manole Neagoe. București, Edit. pentru literatură, 1967—1969, 3 vol. (Pentru edițiile anterioare, v. Potra G.,

Curticăpeanu V., *Istoricul tipăririi și difuzării Cronicii lui Șincai*, „Anuar. Inst. Ist. și Arh.”, 1973, XVI, p. 77—135).

În cuprinsul tom. II găsim următorul pasaj: „Românii au gemut supt tyrănie pînă la anul 1785, cînd s-au milostivit avgustul împăratul Iosif II, a strica iobăgia... Barem de ar fi trăit împăratul Iosif pînă cînd ar fi ușurat și jugul beților proști, carii nu mult s-au ușurat prin stricarea iobăgiei” (p. 184).

- 363 HITCHINS, KEITH, *The Rumanian National Movement in Transylvania, 1780—1849*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1969, in-8°, 316 p. (Harvard Historical Monographs LXI).

Cap. 2. *The Advantages of Despotism. Horia's uprising* (p. 37—41) cuprinde o expunere sintetică a răscoalei, pe bază de lucrări publicate.

- 364 CONSTANTINESCU, MIRON, DAICOVICIU, CONST., PASCU, ȘT. și colab., *Istoria României. Compendiu*, București, Edit. Didactică și Ped., 1969, in-4°, 727 p. (fig.+h. afară din text). Și în versiune franceză: *Histoire de la Roumanie des origines à nos jours*. Paris, Édit. Horvath, 1970, in-4°, 503 p. (pl.+h. afară din text).

Cap. *Răscoala țărănilor din 1784 sub conducerea lui Horea* (p. 263—268; p. 228—232 ed. franceză) e redactat de Șt. Pascu, care prezintă sintetic evenimentele de la 1784.

- 364a SUCIU, I.D., POPIȚI, GR., *Relations serbo-roumaines dans l'empire autrichien entre 1780 et 1850*, „Revue Roumaine d'Histoire”, 1970, IX, nr. 2, p. 243—250.

Consistoriul Virșetului și cel al Timișoarei invită autoritățile bisericesti să îndemne poporul la „ascultare către stăpînitori” (p. 249). Circulară din 2 dec. 1784.

- 365 SCHULLER, GEORG ADOLF, *Samuel von Brukenenthal*, Band. II, München, Verlag R. Oldenbourg, 1969, in-8°, 352 p. (Buchreihe der Südostdeutschen Historischen Kommission, Band 19).

Cap. *Spannungen, Unruhen, Aufruhr* (p. 116—145) e elaborat pe bază de izvoare contemporane răscoalei, editate și inedite, precum și pe literatura istorică referitoare la mișcarea din 1784. Schuller cercetează în special atitudinea guvernatorului Brukenenthal față de răscoală.

- 366 OȚETEA, ANDREI, *Istoria poporului român*, București, Edit. Științifică, 1970, in-8°, 455 p. (fig.+h.).

Cap. *Răscoala lui Horea* (p. 197—199) e redactat de Ș. Papacostea și cuprinde o scurtă expunere a mișcării din 1784.

- 367 GIURESCU, CONSTANTIN C., GIURESCU, DINU C., *Istoria Românilor. Din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, București, Edit. Albatros, 1971, in-8°, 829 p. (fig.+h. afară din text).

Cap. *Răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan* (p. 480—482) cuprinde o prezentare sintetică a evenimentelor de la 1784.

- 368 METEȘ, ȘTEFAN, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*. (Cercetări de demografie istorică), București, Edit. Științifică, 1971, in-8°, 438 p.

- Arată, pe bază de date documentare, că, după înăbușirea răscoalei lui Horea, pe lângă deportările în Banat, mii de familii de români transilvăneni au fugit peste munți, în principatele române, de urgență nobililor maghiari (p. 192—195).
- 368a BIANU, GEORGE, *Din dosarele marilor procese politice*. Vol. I, București, Editura politică, 1972, in-8°, 305 p.
Capitolul *Horea, Cloșca și Crișan*, p. 114—140 (2 fig.) e redactat în-deosebi după monografia lui N. Densușianu și lucrarea lui I. Fruma (n-rele 391 și 474 din bibliografia de față).
- 369 CERNOVODEANU, PAUL, *Societatea feudală românească văzută de călători străini (secolele XV-XVIII)*, București, Edit. Acad. R.S. România, 1973, in-8°, 273 p. (fig.+h. în text și afară din text). (Istorie și civilizație nr. 6).
Mărturiile unor călători străini (Seipp, Hacquet ș.a.) care s-au perindat în principatul de peste munți în vremea răscoalei lui Horea, scot în evidență, cu destulă obiectivitate, traiul greu al iobagilor români din Transilvania, supuși tuturor abuzurilor și silniciilor din partea unor stăpîni nemiloși (p. 147—152).
- 370 DUDAȘ, FLORIAN, *Cronică haiducească — Lotrii Zărandului*, „Magazin ist.”, 1973, VII, nr. 3, p. 74—78 (fig.+1 h).
Acțiunile lotrilor în comitatele Arad, Bihor și Zărand se intensifică în primăvara și vara anului 1784. Mișcarea lotrilor a continuat în Zărand și după înăbușirea răscoalei lui Horea.

B) MONOGRAFII ȘI STUDII SPECIALE

- 371 JANKOVITS, MIKLÓS, *Gróf Sztárai Mihálynak tisztí igyekezete és a nemességnek kész ajánlása Hóra támadásának lecsendesítésére* [Străduința oficială a contelui Mihail Sztárai și oferirea promptă a nobilimii pentru potolirea răscoalei lui Horea], „Tud. Gyűjt.”, 1821, II, p. 73—86.
Cuprinde două memorii ale lui M. Sztárai, comitele suprem al comitatului Szabolcs, trimise din Cașovia, la 1 și 10 decembrie 1784, Cămarilor regale ungare din Viena, cu propuneri pentru potolirea răscoalei. Ele sînt precedate de o *introducere* asupra răscoalei, redactată de N. Jankovits, bazată pe „mai multe acte: descrieri istorice (o broșură în limba germană din 1784, de 8 p.), rapoarte oficiale, rapoartele scaunelor guvernamentale”.
Traducerea memoriilor, analiza lor, precum și a părții introductive: G. Tepelea și Maria Pîrlog, nr. 491a, din bibliografia de față.

- 372 SZILÁGYI, FERENCZ, *Hora világ* [Vremurile lui Horea], „Hon és Külföld”, Kolozsvár [Cluj], 1841, I, nr. 99, p. 417—420.
Cuprinde o scurtă expunere a răscoalei, îndeosebi „suferințele” nobilimii. Folosește lucrări editate, pe care le menționează în notă, după care continuă cu următoarea însemnare: „Împăratul Francisc al II-lea ceruse să-i aducă toate actele care se refereau la epoca lui Horea și, după ce le-a citit, a sigilat dosarul și a scris cu mîna proprie ca, pînă ce va trăi, să nu-i fie nimănui permis a-l deschide. Apoi actele au fost depuse în arhiva Cancelariei transilvane și, probabil, că praful zace și acum pe ele”.
Acest număr al ziarului a fost confiscat de cenzură înainte de a fi pus în vînzare. Un exemplar cu prima corectură a textului tipărit se află în Arhiva Istorică a Acad. R.S. România, Fil. Cluj, Col. de documente Al. Mike, *Miscellaneae*, Az Oláhokról [Despre Români], vol. III, p. V.
- 373 K[URZ], A[NTON], *Hora und Kloska. Die walachische Revolution des Jahres 1784 in Siebenbürgen. Eine Parallele für die Gegenwart. Nach einer handschriftlichen aus Actenstücken verfassten Erzählung des Michael von Hermann, durch authentische Zusätze vermehrt von ... Klausenburg* [Cluj], im Oktober, 1848, in-8°, 16 p.
Kurz editează o singură coală din *Horraische Unruhe*, care face parte din lucrarea lui G. M. Hermann (nr. 291 din bibliografia de față), atunci în manuscris. Evenimentele din 1848 l-au împiedicat să tipărească întregul capitol referitor la răscoala lui Horea.
Un exemplar din această coală, în Arhiva Istorică a Acad. R. S. România, Fil. Cluj-Napoca, Col. de documente Al. Mike, *Miscellaneae*, vol. II, p. 93.
- 374 PAPIU-ILARIAN A., *Horia și Cloșca*, „Tesaure de monumente istorice pentru România”, Tom. III, București, 1864, in-4°, p. 299—302 bis. Retipărit: „Familia”, 1866, II, p. 14—15, 30—32, 42—43, 54—55. (Trebuia să apară aici înainte de publicarea în *Tesaur*, menționează nota de la p. 14); „Concordia”, 1866, VI, p. 10—11, 14—15, 18—19.
Studiul cuprinde două părți. Prima parte e o sinteză a stării sociale a românilor din Transilvania, de la cucerirea acesteia de către unguri, pînă la răscoala lui Horea. Partea a doua cuprinde prezentarea unor izvoare străine referitoare la răscoală, reproduse cu traducere românească, în „Tesaure”, III, p. 299—405.
- 375 *Kolozsmegyei insurgensek 1784* [Insurgenții comitatului Cluj — 1784], „Korunk tárczája”, 1865, I, p. 102—103.
Sînt date cadrele corpului militar al nobilimii, alcătuit în vederea înăbușirii răscoalei. Comanda supremă o avea contele Ioan Csáky. (V. și nr. 190, din bibliografia de față).
- 376 TELEKI, DOMOKOS, *A Hóra-támadás története* [Istoria răscoalei lui Horea], Pest, Kiadja Ráth Mór (Nyomtatott Jacob Holzhausennél Bécsben), 1865, in-8°, X+183 p.
Cuprinde: 1. Răscoala lui Horea (p. 1—110); 2. Indicele documentelor utilizate la redactarea lucrării (p. 111—183).
Traduceri: *Istoria răscoalei lui Horia*, scrisă de contele Dominic Teleki junior [=senior]. Pesta, 1865. Traducere românească făcută pen-

tru Al. Odobescu de Al. Papiu Ilarian. Ms. Acad. R. S. România, Secția ms., nr. 159, in-4°, 83 foi. Secolul XIX. Dăruit de A. Odobescu; *Istoria răscoalei lui Horia* de contele Dominic Teleki bătrînul. F. I. Ms. Acad. R.S. România, Secția ms., nr. 1057. Papiu intenționa să publice întreaga lucrare în vol. IV din *Tesaur*, care n-a mai apărut. (V. I. Pervain și I. Chindriș, *Correspondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, I. Cluj, Edit. Dacia, 1972, p. 234, nota 75).

Recenzii: Teodor Roșu, *D. Dominic Teleki despre răscoala lui Horia*, „Concordia”, 1864, IV, p. 390—391; *Egy igénytelen román szó, id. gróf Teleki Domokos ur Hóra támadás és Két Kalugér czimű történelmi korrajzhoz* [Un modest cuvînt românesc asupra descrierilor istorice făcute de contele Dominic Teleki sen., Răscoala lui Horea și Doi Călugări], „Magyar Sajtó”, Pest, 1865, XIV, nr. 26, p. 110—111; „Pesti Napló”, Budapeșt, 1865, XVI, nr. 10, p. 2; Szilágyi Ferencz, *A Hóra világ* [Vremurile lui Horea], Budapeșt, 1865, p. 1—8; Dux Adolf, *Zum Hora Aufstand*, „Oesterreichische Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst und öffentliches Leben. Beilage zur k. Wiener Zeitung”, Wien, 1865, nr. 34, p. 257—260; *Despre cartea lui Teleki*, „Transilvania”, 1871, IV, nr. 24, p. 281—282; Fr. Szilágyi, nr. 29, p. 4—5; N. Densușianu, nr. 31, p. 19; D. Prodan, nr. 39, p. 5 din bibliografia de față.

- 377 SZILÁGYI, FERENCZ, *A Hóra-világ* [Vremurile lui Horea], Budán, A magyar kir. egyetemi nyomdából, 1865, in-8°, 22+4 p. Fără foaie de titlu. Extrase din ziarele „Sürgöny”, Budapeșt, 1865, nr. 12, „Pester Bote”.

Cuprinde critica cărții lui Teleki, făcută la sedința Academiei Maghiare din 9 ian. 1865, p. 1—8. (Un rezumat al acestei comunicări e dat în „Budapesti Szemle”, 1865, p. 332—334 și în „Pesti Napló”, 1865, nr. 10, p. 2); apoi o scurtă descriere a răscoalei lui Horea (p. 9—22). După aceasta urmează o nouă paginație (1—14) cu următorul cuprins: *Gr. Teleki Domokos könyve az augsb. Allgemeine. Második nyílt szó t. cz. Gyulai Pál urhoz. Buda, febr. 3, 1865*. E o nouă replică dată lui Gyulai la cele scrise de el cu ocazia criticii făcute cărții lui Teleki în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, nr. din 31 ian. 1865 (V. Kántor Lajos, *Odobescu Sándor magyar vonatkozású ismeretlen levelezése* [Correspondența maghiară necunoscută referitoare la Alexandru Odobescu], „Erdélyi irodalmi szemle”, Cluj, 1929, nr. 3—4, p. 274—275).

Broșura a fost tradusă în românește: Francisc Szilágyi, *Lumea lui Horia*. I. *Cartea dlui conte Dominic Teleky. Scrisoare deschisă către p.t. dn. Paul Gyulai*, „Concordia”, 1865, V, nr. 8, p. 31—32. *Lumea lui Horia*. II. *Scurtă istorie a răscoalei românilor*, „Concordia”, 1865, V, nr. 9, p. 34—35; nr. 10, p. 38.

- 378 KUN, ROBERT | *A jobbágyak elnyomatása okozta-e a Hora lázadást?* [Împilarea iobagilor a cauzat oare răscoala lui Horea?], „Magyar Polg.”, 1866, XX, nr. 283, p. 1—2.

Autorul tratează evenimentele din 1784 de pe pozițiile nobilimii din vremea răscoalei.

- 379 SZILÁGYI, FERENCZ, *A Hóra-Világ Erdélyben* [Vremurile lui Horea în Ardeal]. „Bpesti Szle“, 1866, vol. V, p. 249—295; vol. VI, p. 53—90 și 299—343; 1867, vol. VIII, p. 3—39 și 128—183 (în total 218 p.).

Cuprinde 24 capitole din monografia despre răscoala lui Horea, în prima redacțiune, apărută în forma definitivă, în anul 1871.

- 380 SZILÁGYI, FERENCZ, *Még egy szó a Hóra-világ genesiséről* [Încă un cuvînt despre geneza vremurilor lui Horea], „Bpesti Szle“, 1868, XII, p. 283—294.

Completează, pe bază de noi documente, comunicările făcute asupra răscoalei, în cadrul Academiei Maghiare, în ședințele din 9 ian. 1865 și 5 martie 1866. (Rezumatul comunicărilor în „Bpesti Szle“, 1865, p. 332—334; 1866, p. 381—385). Documentele noi nu sînt altceva decît *memoriile* nobilimii înaintate lui Anton Jankovich, în timpul cînd acesta se afla la Deva.

- 381 SZILÁGYI, FERENCZ, *A Hóra-világ Erdélyben* [Vremurile lui Horea în Ardeal], Pest, Athenaeum-nyomda, 1871, in-8°, VII+272 p.

În general lucrarea e larg documentată. Ea a atins cel mai înalt grad de obiectivitate față de înaintași, reușind să împingă pe al doilea plan preocupările politice.

Revista „Századok“, 1869, III, p. 425, îi anunța apariția în volum încă în acel an, completată fiind cu date culese din arhiva secretă a Curții din Viena. Tot aici se amintește de traducerea ei în românește, în care scop, Al. Odobescu ceruse, prin istoricul Floris Romer, dreptul de traducere. Szilágyi și-a dat consimțămîntul. Această problemă e tratată pe larg de Kántor Lajos, *Odobescu Sándor magyar vonatkozású ismeretlen levelezése* [Correspondența necunoscută privitoare la Alexandru Odobescu], „Erdélyi irodalmi szemle“, Cluj, 1929, VI, nr. 3—4, p. 274—280. Traducerea autografă a lui Al. Papiu Ilarian, după cartea lui Ferencz Szilágyi, „A Hóra-világ Erdélyben“, Pest, Az Athenaeum Tulajdona, 1871... F. 1—134. Începe cu „Istoria răscoalei lui Horia de contele Domonoc Teleki bătrînul“... F.1. Și continuă cu „Răscoala lui Horia în Transilvania“. F. 11 și urm. Împărțită în mai multe capitole. Biblioteca Acad. R.S. România, Secția ms., nr. 1057. (V. nr. 16, III, p. 300 din bibliografia de față).

Traducerea făcută de Papiu, în urma înțelegerii dintre Odobescu și Szilágyi, urma să apară în vol. IV din *Tesaur*, alături de lucrarea lui Teleki, pe lîngă noi documente privitoare la răscoală, volum ce n-a mai apărut. (V. I. Pervain și I. Chindriș, *Correspondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, vol. I, Cluj, Edit. Dacia, 1972, p. 234, nota 75).

Recenzii: Pauler Gyula, „Századok“, 1871, V, p. 272—274; „Transilvania“, 1871, IV, nr. 24, p. 282; G. Barițiu, *Revoluția lui Horia de Francisc Szilágyi* (Recenzie critică), „Observatoriul“, 1884, VII, p. 293—294, 297—298, 301—302, 305—306, 309—310, 313—314, 317—318, 321—322, 325—326, 329—330, 333—334, 337—338, cu lungi extrase în traducere românească; N. Densușianu, nr. 31, p. 19; D. Prodan, nr. 39, p. 5—7 din bibliografia de față.

- 382 B[ARITIU], G., *Cauzele pentru care s-au revoltat românii în an. 1784*, „Transilvania“, 1872, V, p. 73—75. Publicat și în „Observatoriul“, 1884, VII, p. 245—256.

Analizând cauzele răscoalei lui Horea, Barițiu critică atitudinea lui Teleki (nr. 376 din bibliografia de față) care a căutat să dezvinovățească aristocrația maghiară de atitudinea ei neomenoasă față de iobagii români și o aprobă pe aceea a lui Szilágyi (nr. 381 din bibliografia de față).

- 383 B[ARITIU], G., *Prinderea capilor revoluțiunii românești 1784/85*, „Transilvania“, 1872, V, p. 85—88. Publ. și în „Observatoriul“, 1884, VII, p. 273—274, 277—278.

Articol scris pe bază de date istorice „culese din câteva documente autentice și anume: din raportul vicecolonelului Kray din 31 dec. 1784, adresat Comandamentului din Alba Iulia, din mărturisirea protocolaria a pădurarilor Onațiu Matei și Ștefan Trifu, depusă în 12 ian. 1785, subțernut împăratului, în fine din narațiunea lui Ignățiu Melzer, arhivar pensionat de la Tribunalul montanistic, fiul lui Anton Melzer, care a dat lui Kray planul cum să prindă pe comandanții românești“. Vezi și actele publicate despre răscoala lui Horia în „Transilvania“, nr. 24 din 1869 și nr. 1 din 1870, p. 86, col. a 2-a.

- 384 B[ARITIU], G., *Sentiințele de moarte și execuțiile capilor revoluțiunii de la 1784*, „Transilvania“, 1872, V, p. 97—101. Publ., sub titlul: *Comisarii. Investigarea. Critica ei. Sentiințele de moarte. Execuțiunile capilor revoluțiunii din 1784*, „Observatoriul“, 1884, VII, p. 285—286, 289—290.

Expune evenimentele de la prinderea căpeteniilor răscoalei până la executarea lor, conducându-se îndeosebi după lucrarea lui Szilágyi (nr. 381 din bibliografia de față).

- 385 R[USU], I. V., *Scurtă descriere a revoluției lui Horia și Cloșca din 1784*. Redactată după autorii Bar. Brukenthal [sic!] guvernatorul Transilvaniei pe acel timp, Teleki Domokos, Szilágyi Ferencz, Tesuar de monumente de Papiu etc., „Transilvania“, 1872, V, p. 5—7, 13—15, 25—27, 37—40, 49—51, 61—65.

Scurtă expunere a răscoalei pe baza lucrărilor menționate mai sus.

- 386 BUCSÁNNYSZKY, ALAJOS, *A Hóra világ Erdélyben* [Vremurile lui Horea în Ardeal], Budapesta, 1876.

Articolul a apărut într-un calendar pe anul 1877, p. 67—70. Vezi nota semnată M.P. „Telegr. Român“, 1877, XXV, nr. 17, p. 69, în care sînt combătute unele aserțiuni ale autorului maghiar.

- 387 ODOBESCU, ALEXANDRU, *Moți și Curcani. Două conferințe ținute la Ateneul din București*, București, Socec, 1878, in-8°, 95 p.

Prima: Moții. Răscoala românilor ardeleni sub căpetenia lor Horia, în iarna anului 1784—1785. Episod din istoria Transilvaniei. Conferință ținută la Ateneul din București în 11/23 februarie 1878, p. 3—44; ed. a 2-a, 1880, p. 3—47 etc. (V. Al. Odobescu, *Moții*. Cu un studiu introductiv de Al. Jordan. București, Tipografiile Române Unite, 1936, p. 28—29).

Materialul de care s-a folosit Odobescu a fost în primul rând cel rămas de la Bălcescu. Al Iordan (p. 17—22) a arătat în ce măsură l-a folosit, făcând un paralelism între texte.

Broșura cu cele două conferințe ale lui Odobescu a fost destul de răspândită în Transilvania. Solyom Fekete Ferencz, *Hogy az ismernek bennünket és honnunk ott Bukarestben* [Cum ne cunosc pe noi și patria noastră acolo la București], „Hunyadm. tört. és rég. társ. évkv.“, 1885—1886, IV, p. 29—40, o critică. V. și „Tribuna“, 1885, II, nr. 45, p. 178, unde se amintește confiscarea broșurii de către autoritățile maghiare.

Pe baza unei scrisori a lui Al. Papiu Ilarian din 1865, avem informații privind intenția lui Odobescu de a face o călătorie de documentare în Munții Apuseni, în vederea scrierii unui roman despre răscoala lui Horea. Călătoria nu s-a mai făcut și nici romanul n-a mai fost scris. Planul n-a fost însă părăsit. Dovadă sînt manuscrisele lui Odobescu păstrate la Biblioteca Academiei din București, cu zeci de pagini de conpecte și însemnări despre răscoală. Din întregul proiect nu s-a mai realizat decât conferința *Moșii*. (Cf. I. Chindriș, *Alexandru Papiu Ilarian despre un voiaj european*, „Tribuna“, 1970, nr. 40, p. 14; I. Pervain și I. Chindriș, *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, I, Cluj, Edit. Dacia, 1972, p. 110).

- 388 BARIȚIU, GEORGE, *Secretariul Aron Budai alias Budeanu*, „Observatoriul“, 1879, II, nr. 92, p. 367—368.

Aron Budai, frate cu Ioan Budai-Deleanu, în timpul răscoalei îndeplinea funcția de secretar pe lângă vicecomitele comit. Hunedoara unit cu al Zarandului, Ladislau Popa de Săcel. După dezlănțuirea mișcării nobilimii „au aruncat culpa asupra administratorului“. Fiind în pericol de a-și pierde viața, acesta s-a decis să părăsească Transilvania „în societatea generalului Stadler“, care l-a apărut împotriva nobililor înfuriați. Budai a fost scos și el din funcția ce deținea. Mai târziu a ajuns secretarul episcopiei ortodoxe din Sibiu.

- 389 BARIȚIU, GEORGE, *Horia, Cloșca și Crișan*, „Observatoriul“, 1884, VII, nr. 58, p. 233. Republicat: George Bariț, *Scrieri social-politice*. Studiu și antologie de Victor Chereșteșiu, Camil Mureșan și G. Em. Marica, București, Edit. Politică, 1962, p. 414—417.

Jertfa celor trei căpetenii ale răscoalei — spune Barițiu — a fost „pentru libertatea și drepturile nu numai ale poporului românesc, ci totodată pentru ale poporului maghiar, tot așa de iobăgit în majoritatea sa ca și românii în majoritatea lor“.

- 390 BARIȚIU, GEORGE, *Cum au acuzat comitatele și domnii feudali pe români, pe comandanții trupelor și chiar pe împăratul Iosif II*, „Observatoriul“, 1884, VII, p. 249—250, 253—254, 257—258.

Din memoriile redactate de către nobilii din comitatele bîntuite de răscoală reiese tendința lor de a se dezvinovăți de atrocitățile comise, căutînd să arunce vina asupra împăratului și a armatei. Pentru țărani participanți la răscoală cereau pedepse foarte aspre. Nobilii din comitatul Alba propuneau decimarea locuitorilor din satele care au participat la mișcare.

- 391 DENSUȘIANU, NICOLAE, *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785. Scrisă pe baza documentelor oficiale*, București, Tip. „Românul” Carol Göbl, 1884, in-8°, VI+523 p.

Cap. IX din lucrare (p. 105—114): *Călătoria lui Horia la Viena în 1783* a fost publicat în „Familia”, 1884, XX, nr. 44, p. 523—526.

Temeinică și documentată lucrare de sinteză asupra răscoalei lui Horea, socotită și azi ca lucrare de bază a istoriografiei române asupra acestei mișcări. Densușianu o publică cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la izbucnirea ei. Autorul expune pe larg cauzele, desfășurarea și urmările răscoalei, în patruzeci și două de capitole. Înfațișează pe larg și latura socială a răscoalei. Ridică totuși pe primul plan latura ei națională, considerînd-o ca o mișcare politică-națională, conștient organizată și dezlănțuită cu scopul de a restabili stăpînirea românească în Transilvania și ținuturile românești învecinate, prin distrugerea ordinii politice feudale maghiare. Convingerea lui era „că în sufletul revoluționarilor renăscuse conștiința vechilor drepturi și libertăți naționale și că, organizați și bine conduși, ar fi putut ajunge la redobîndirea lor.”

Recenzii: *Revoluțiunea lui Horia*. Lung rezumat al lucrării lui Densușianu, „Gazeta Transilvaniei”, 1884, nr. 200—223; „Transilvania”, 1885, XVI, nr. 3—4, p. 28; Alexandru Lapedatu, *Activitatea istorică a lui Nic. Densușianu* (1846—1911), București, Tip. Carol Göbl s-sor St. Rădulescu, 1912, in-8°, p. 21—26. Note critice: David Prodan, *Răscoala lui Horia în comitatele Cluj și Turda*, București, 1938, p. 9—10; Gh. Georgescu-Buzău, *Caracterul răscoalei din 1784, văzut de istoriografia burgheză română*, „Studii”, 1955, VIII, nr. 5—6, p. 75—76, 77—80; E. Bucuța, *Horia*, „Transilvania”, 1942, LXXIII, p. 820.

În Ungaria, lucrarea lui Densușianu e primită ostil, atît de oficialitate, cît și de critică. Menționăm cîteva recenzii: Szalay József, *A kitiltott óláhkönyv és iroja — Densușianu, Horia és Kloska története* [Interzisa carte românească și autorul ei — Densușianu, Istoria lui Horea și Cloșca —], „Budapesti Hirlap”, 1885, nr. 85; Hunfalvy Pál, *Hogyan csinálódik némely história? Pillantások a rumun történetírásba* [Cum se elaborează unele istorii? Reflecții asupra scrierii istoriei la români], Budapest, Az Athenaeum könyvnyomdája, 1885, in-8°, p. 58—101. Lucrarea apărută și în limba germană: *Wie die Rumänem Geschichte schreiben*, „Ungarische Revue”, Budapest, 1885, V, p. 241—259. Apărută și în *Neuere erscheinungen der rumänischen Geschitsschreibung*, Wien, und Tachen, Verlag der k.k. Hofbuchhandlungen Karl Prochaska, 1886, in-8°, p. 242—256. Obiective observații critice la Robert Braun, *A százötven év előtti Hóra-világ* [Vremurile lui Horea de acum 150 de ani], „Századunk”, Budapest, 1935, X, nr. 7, p. 272—273.

- 392 KUN, ROBERT, *A Hóra lázadás és annak okai* [Răscoala lui Horea și cauzele ei], „Magyar Polg.”, 1884, XVIII, nr. 255, p. 3—4. Manifestă o atitudine ostilă față de țărani răsculați.
- 393 KUN, ROBERT, *Adalék a Hóra-lázadás történetéhez. I. A lázadás okai és kitérései. II. A lázadás hunyadmegyei története* [Contribuții la răscoalei lui Horea. I. Cauzele și izbucnirea răscoalei. II. Istoria

- răscoalei în comitatul Hunedoara], „Hunyadm. tört. és rég. társ. évkv.“, 1883/84, III, p. 33—47; 1885/86, IV, p. 41—74.
În partea a doua a studiului autorul a utilizat și acte inedite, aflate în arhiva Kuun Géza din Mintia și în arhiva Comandamentului militar din Sibiu. Unele din ele sînt reproduse, parțial, în cadrul textului.
- 394 MARCZALI, HENRIK, *A Hóra-világ Erdélyben* [Vremurile lui Horea în Ardeal], „Bpesti Szle“, 1884, XXXIV, nr. 95, p. 188—217. Studiu bazat pe acte din arhiva fostei Cancellarii aulice a Transilvaniei din Viena. Cercetările lui sînt însă superficiale. Utilizează puține documente și nu adîncește problema. Autorul recunoaște că răscoala s-ar datora întreitei apăsări: naționale, sociale și religioase. Studiul a fost inclus, la 1888, în cadrul unei lucrări de sinteză (nr. 294 din bibliografia de față). A fost publicat și în versiune germană: *Der Aufstand des Hóra in Siebenbürgen*. (Auf Grund archivalischer Forschungen), „Ungarische Revue“, Budapest, 1885, V, p. 34—45, 121—132.
- 395 MARCZALI, HENRIK, *A Hóra-világ és hősei* [Vremurile lui Horea și eroii ei], „Hunyad“, Deva, 1884, VIII, nr. 47, p. 1—3; „Vasárnapi Ujság“, Budapest, 1884, nr. 46 (gravuri).
- 396 MARKI, SÁNDOR, *Forray András esete. Adat a Hóra-lázadás történetéhez* [Cazul Andrei Forray. Contribuție la istoria răscoalei lui Horea], „Hazánk“, 1884, I, p. 23—31.
Prezintă împrejurările în care a fost răpit vicecomitele Andrei Forray din castelul său de la Săvîrșin de către o ceată de haiduci, în vara anului 1784.
- 397 [SLAVICI, IOAN], [Interzicerea de a se sărbători aniversarea răscoalei lui Horea în Transilvania], „Tribuna“, 1884, I, nr. 155, p. 613. Se referă la măsurile guvernului maghiar, care, prin organele sale, oprește ca românii din Transilvania să serbeze aniversarea a 100 de ani de la răscoala lui Horea.
- 398 [SLAVICI, IOAN], *Conjecturi politice*, „Tribuna“, 1884, I, nr. 160, p. 625.
Articol comemorativ: Sărbătorirea centenarului răscoalei lui Horea.
- 399 TÉGLÁS, GÁBOR, *A Hóra-lázadás színhelye* [Locul de acțiune a răscoalei lui Horea], „Fővárosi Lapok“, Budapest, 1884, XXIV, nr. 259, p. 1673.
Menționează unele acțiuni ale țăranilor răsculați din cîteva localități din comitatul Hunedoara. Fără referințe.
- 400 MARKI, SÁNDOR, *A Hóra világából*. [Din vremurile lui Horea], „Erdélyi Híradó“, Kolozsvár [Cluj], 1893, VI, nr. 233, p. 4; nr. 234, p. 3—4; nr. 235, p. 4; nr. 236, p. 3.
Expune sintetic evenimentele de la 1784.
- 401 MÁRKI, SÁNDOR, *A Hóra lázadás magyarországi része* [Răscoala lui Horea în părțile dinspre Ungaria], „Századok“, 1894, XXVIII, p. 609—621, 714—727. Și extras: Budapest, *Az Athenaeum könyvnyomdája*, in-8°, 29 p. Retipărită în *Aradvármegye és Arad királyi város története*, II. [Istoria județului și orașului Arad, II]. Kiadja a Monographiai-Bizottság, 1895, in-4°, p. 423—446.

Expune evenimentele din comitatul Arad înainte de izbucnirea răscoalei și din vremea desfășurării ei.

Studiu tradus și în limba română: P[AP], I. C., *Revoluțiunea lui Horea în partea țării ungurești*, „Ungaria”, Pesta, 1894, III, p. 118—125, 143—151.

- 402 ORLEANU, ALEXANDRU G., *Horia, Cloșca și Crișan sau revoluția românilor din Transilvania și Ungaria în 1784*, Focșani, Tip. Aurora, 1903, in-8°.

În expunerea evenimentelor, îl urmează în deaproape pe N. Densușianu (nr. 391 din bibliografia de față).

- 403 LAPEDATU, ALEXANDRU, *Revoluția lui Horia*, București, Minerva, 1906, in-16°, 64 p. (Biblioteca populară Minerva, nr. 14); ed. a 2-a, 1906; ed. a 3-a, 1908. O nouă ediție a apărut sub titlul: *Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan*, Brașov, Tip. A. Mureșan, Braniște & Comp., 1919, in-8°, 40 p.

Lucrare de popularizare.

- 404 MAILLY, ANTON, *Die Siebenbürgische Kreutzbruederschaft*, „Die Karpathen”, Kronstadt [Brașov], 1908, I, p. 667—668.

Articolul inspirat din capitolul despre *Frații de Cruce* din lucrarea lui Brabbée (nr. 281 din bibliografia de față), fără indicarea izvorului, cu comentarii tendențioase, îndreptate împotriva societății „Orientul interior” din Viena, formată mai ales din români.

- 405 MOLDOVAN, SILVESTRU, *Momente noi din revoluțiunea lui Horea*, „Gazeta Transilv.”, 1911, LXXIV, nr. 80. (Supliment la numărul de Paști), p. 1—2.

Criticând atitudinea lui Mailly față de societatea „Orientul interior”, autorul afirmă că Horea „și soții săi” au fost membri ai acestei societăți. Vorbind apoi de „omul enigmatic care a apărut prin sate, însoțit de Horia”, se întreabă: „oare n-a fost necunoscutul marele maestru al societății «Orientul interior» sau maestrul lojei din Viena?”

Izvorul de bază pentru pretensele legături ale lui Horea cu francmazoneria a fost *Etwas zur Charakteristik der Walachen* din 1786 (nr. 233 din bibliografia de față), amplificat de Brabbée în 1879, comentat de Mailly în 1908, cu o nouă interpretare de Silvestru Moldovan.

- 406 IORGA, N., *Horia și moldovenii*, „Rev. Ist.”, 1915, I, p. 57.

Comentarii privind răscoala lui Horea, prilejuate de informațiile din raportul lui Herbert-Rathkeal (nr. 103 din bibliografia de față).

- 407 OLCHVÁRY, ÖDÖN, *A Hóra lázadás elfojtására vezényelt karhatalom magatartása* [Atitudinea forțelor militare mobilizate pentru înăbușirea răscoalei lui Horea], „Hadtört. Közl.”, 1916, XVII, p. 107—142. Tratează atitudinea armatei față de răsculați, bazat, îndeosebi, pe corespondența col. Paul Kray cu fratele său, din perioada când conducea unitățile destinate înăbușirii răscoalei. (V. nr. 111 din bibliografia de față).

- 408 LUPAȘ, IOAN, *Cum a obținut doctorul Ioan Piuaru (Molnar) din Sadu titlul de nobil la anul 1792 ?*, „Transilvania“, 1920, LI, p. 63—66. Unul din argumentele cererii de innobilare a fost și acela că „a luat parte la potolirea tumultului valah din 1784“ (p. 64).
- 409 PĂCĂȚIAN, TEODOR V., *Cum a fost prins Horia și Cloșca ?*, „Transilvania“, 1921, LII, p. 134—142 (fig).
Date noi după un proces verbal luat la Abrud, la 30 aprilie 1804, celor opt țărani care au prins pe Horea și Cloșca. Din depoziții reiese că planul prinderii căpitanilor răscoalei a fost conceput de Anton Melzer și pus în aplicare prin gornicii de pădure Ștefan Trif și Nuțu Mătieș, secondăți de alți șase țărani.
- 410 BOROS, I., *Revoluția lui Horia și comitatul Caraș*, „Transilvania“, 1922, LIII, p. 8—14.
Cuprinde măsurile luate de Congregația generală a comitatului Caraș pentru a preîntîmpina izbucnirea răscoalei în acea regiune.
- 411 LUPAȘ, IOAN, *Revoluția lui Horia*. Conferință rostită în aula Universității din Cluj la 9 oct. 1921, cu prilejul deschiderii festive a cursurilor anului 1921—1922, „Anuar. Inst. Ist. Naț.“, 1923, II, p. 71—89. Retipărită în „Studii, conferințe și comunicări istorice“, vol. I. București, Casa Școalelor, 1928, in-8°, p. 281—302.
Expunere sintetică a răscoalei din 1784, bazată pe o bogată documentație. Un document inedit privitor la țărani care au prins pe Horia și Cloșca, la p. 298, nota 1.
- 412 FIRU, NICOLAE, *Revoluțiunea lui Horea 1784—1785. Date nouă culese din arhiva județului Bihor*, Oradea, Tip. Biharia, 1925, in-8°, 40 p. Ediția a 2-a, adăugită, a apărut sub titlul: *Date noi referitoare la revoluția lui Horia 1784—1785, culese din arhiva jud. Bihor*, Oradea, Tip. Românească, 1937, in-8°, 68 p. (fig.).
Insistă îndeosebi asupra ecoului răscoalei lui Horea în comitatul Bihor, unde se semnalează agitații destul de puternice în sînul iobagilor. Documentele date ca *nouă* au fost publicate de N. Iorga. (V. nr. 116 din bibliografia de față).
- 413 BOROS, I., *Frica de o răscoală a românilor din Zarand, la 1800*, „Transilvania“, 1926, LVII, nr. 11—12, p. 629—632.
Articolul redactat pe baza actelor oficiale din arhiva jud. Caraș, în care se arată că românii din Zarand „ar fi hotărîți să înceapă o nouă răscoală cu mult mai înfricoșătoare ca cea a lui Horia. A fost fixată chiar data dezlănțuirii ei: 11 dec. 1800. Panica a fost atât de mare că a alarmat mai multe comitate, între care și cel al Carașului. La sfîrșitul (p. 632), o însemnare după *Diarium conventios Minoritarum* din Lugo, privitor la mișcarea trupelor spre Transilvania „pentru cazul că ar izbucni revoluția românilor contra domnilor, de care sînt semne“ (13 dec. 1800). (V. și nr. 266 din bibliografia de față).
- 414 NEAMȚU, GHEORGHE, *Cauzele social-economice ale revoluției lui Horia*. Conferință ținută la 27 martie 1927 în Caransebeș, la ședința

Centrului Cultural, Caransebeș, Tip. Diecezană, 1927, in-16°, 56 p. (Reprodusă din ziarul „Viața Nouă”).

Conferință de popularizare.

- 415 ȘOTROPA, VIRGIL, *Contribuții la istoria revoluției lui Horia*, „Anuar. Inst. Ist. Naț.”, 1928—1930, V, p. 159—174. Și extras: Cluj, Tip. Ardealul, 1930, in-4°, aceeași paginație.

Frica de izbucnirea răscoalei în regiunea Bistriței a fost mare — spune autorul —, ca și în multe alte părți ale Transilvaniei. Autoritățile cer ajutor armat, măcar de trei companii nemțești „cu care să se poată înlătura primejdia amenințătoare” (p. 173). Sînt publicate și textele redactate în limba română a patru patente date de guvern în legătură cu răscoala, după exemplarele aflate în arhiva Bistriței.

- 416 VERESS, ANDREI, *Încă ceva la Biografia Doctorului Ioan Molnar*, „Rev. Ist. Rom.”, 1932, II, p. 229—230.

Scurtă notă despre rolul lui Ioan Piuariu-Molnar în pacificarea țărănilor răsculați.

- 417 METEȘ, ȘTEFAN, *Lămuriri nouă privitoare la revoluția lui Horia*, „Revista Teologică”, Sibiu, 1933, XXIII, p. 213—232, 261—268, 387—411. Și extras: Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1933, in-8°, XII+62 p. Cuprinde unele lămuriri despre factorii materiali și morali care au provocat răscoala lui Horea (p. 1—11); rolul preoților români în mișcare (p. 11—52); legăturile lui Horea cu Principatele române (p. 52—58); relațiile lui Horea cu societatea secretă „Frăția de Cruce” din Viena (p. 59—62).

Primele două capitole sînt elaborate pe bază de documente aflate în Arhivele Statului din Cluj. Remarcăm: o scrisoare din 1762 care relevă relațiile încordate dintre feudali și iobagii români; 4 documente în legătură cu tabăra țăranilor de la Tibru (p. 16—21). Accentuează rolul preoților în răscoală.

- 418 LUPAȘ, IOAN, *Răscoala țăranilor din Transilvania la anul 1784*, Cluj, Tip. Astra, 1934, in-8°, 230 p. (fig. + 1 h. afară din text). Autorul pune pe același plan cele trei laturi ale răscoalei: național, social și religios.

Un capitol aparte, ultimul, e intitulat: *Cum trăiește amintirea lui Horia și a tovarășilor săi în sufletul Moșilor?* p. 189—202, care a fost publicat mai înfți în anul 1924, în „Societatea de Mîine” (nr. 557 din bibliografia de față).

Recenzii: G. M. Constantinescu, „Universul”, București, 1935, LII, febr. 27; Constantin Marinescu, „Gînd Românesc”, 1935, III, nr. 1, p. 48—49. Asupra genezii lucrării, v. scrisoarea lui Candin Ciocan, publ. de G. G. Longinescu, „Natura”, București, 1935, XXIV, nr. 3, p. 38—39.

- 419 MOLDOVAN, IOSIF, *Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan*. Extras din „Trecutul Aradului”, Arad, Tip. Diecezană, 1934, in-16°, 79 p. (fig.). (Biblioteca Frăția ort. rom., secția eparhiei Arad, nr. 2).

Lucrare de popularizare.

- 420 PĂCLIȘANU, ZENOVIE, *Revoluția lui Horia*, „Rev. Fundațiilor reg.”, 1934, I, nr. 10, p. 3—8.
Scurtă prezentare a răscoalei din 1784.
- 421 POPA, IOAN *150 de ani de la revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan*, „Transilvania”, 1934, LXV, nr. 6, p. 389—396.
Conferință de popularizare.
- 422 SUCIU, CORIOLAN, *Aniversarea unui secol și jumătate de la revoluția lui Horia (1784—1934)*, Blaj, Tip. Seminarului, 1934, in-8°, 12 p. Extras din „Blajul”, 1934, I, p. 473—484, unde a apărut sub titlul: *O tragedie românească de acum 150 de ani*. Conferință ținută la Blaj în 11 noiembrie 1934, cu prilejul aniversării unui secol și jumătate de la revoluția lui Horia.
Broșură de popularizare.
- 423 VAIDA-VOIEVOD, ALEXANDRU, *Revoluția lui Horia*. (Conferință ținută la radio, în seara zilei de 1 noiembrie 1934), București, Tiparul Academiei, 1934, in-8°, 15 p. (pl.).
Scurtă prezentare a răscoalei din 1784. Ca izvoare, autorul utilizează monografia lui N. Densușianu și a lui Fr. Szilágyi (n-rele 391 și 381 din bibliografia de față).
- 424 AUNER, MICHAEL, *Zur Geschichte des rumänischen Bauernaufstandes in Siebenbürgen 1784*, Sibiu, Druck von Kraff & Drotleff, 1935, in-8°, 47 p.
Studiu bine informat, elaborat pe bază de numeroase izvoare editate și inedite, extrase din arhivele vieneze. Aduce lămuriri noi asupra împrejurărilor politice din Imperiul habsburgic la izbucnirea răscoalei și explică atitudinea împăratului față de ea. Aduce apoi noi amănunte în legătură cu ultima călătorie a lui Horia la Viena și arată că nu poate fi vorba de amestecuri străine în răscoală. Amănunte interesante cuprinde cap. III, în care urmărește răsunetul răscoalei în străinătate. În ultima parte analizează cele două scrisori ale lui Brissot adresate lui Iosif al II-lea. Ne interesează îndeosebi a doua. Recenzii: G. A. Zikeli, „Siebenbürg. Vierteljahrschr.”, Sibiu, 1935, LVIII, p. 270—271; D. Prodan, „Gînd Românesc”, 1936, IV, p. 52—56.
- 425 BEU, OCTAVIAN, *Împăratul Iosif al II-lea și răscoala lui Horia*, „Rev. Fundațiilor reg.”, 1935, II, nr. 5, p. 361—367.
Explică atitudinea lui Iosif al II-lea față de răscoala pe baza analizei corespondenței acestuia cu arhiducele Leopold de Toscana. (V. nr. 134 din bibliografia de față).
- 426 BRAUN, RÓBERT, *A százötven év eltötti Hóra-világ* [Vremurile lui Horea acum o sută cincizeci de ani], „Századunk”, Budapest, 1935, X, nr. 7, p. 271—279; nr. 8—9, p. 323—331.
Studiu sintetic bine documentat, cu interpretarea răscoalei din unghiul de vedere al materialismului istoric. O bibliografie analitică, uneori critică, asupra principalelor lucrări despre mișcarea din 1784, la p. 272—279. În ultimul cap. *Căpetenia*, autorul face o frumoasă caracterizare a principalului căpitan al răscoalei, Horea.

- 427 CLOPOȚEL, ION, *Revoluția din 1784 a țăranilor români*. „Cîte sate — atîția Horia“, „Adevărul“, București, 1935, XLIX, nr. 15684, p. 1—2. (Cu un facsimil al patentei de desființare a iobăgiei în Transilvania). „Înlăturarea iobăgiei sub toate formele complicate — iată scopul revoluției din 1784“, conchide autorul.
- 428 DĂIANU, ELIE, *Unirea cu Roma și revoluția lui Horia*, București, Tip. Bucovina, 1935, in-8°, 48 p. Polemică cu fostul patriarh Miron Cristea în problema participării preoților uniți la răscoala din 1784. Recenzie: Tzigara-Samurcaș, Sandu, „Conv. Lit.“, 1936, 68, nr. 6—8, p. 381—382.
- 429 GOGA, OCTAVIAN, *Horia*. Conferință, București, tip. Göbl, 1935, in-8°, 12 p. (pl.). Retipărită în *Discursuri*, București, Cartea Românească, 1942, in-8°, p. 85—92. Adoptă, în general, concepția lui N. Densușianu privitor la caracterul răscoalei.
- 430 GÖLLNER, CAROL, *Participarea emisarilor Mihail Popescu și Salis la revoluția lui Horia*, „Anuar. Inst. Ist. Naț.“, 1931—1935, VI, p. 503—514. Și extras: Cluj, Cartea Românească, 1935, in-8°, 14 p. Încearcă să dovedească prezența lui Mihail Popescu și a lui Salis între românii răsculați, precum și legăturile lui Popescu cu Al. Mavrocordat și cele ale lui Salis cu cercurile politice din Petersburg, unul pentru ca să îndemne țăranimea să emigreze în Rusia, celălalt să recruteze supuși austrieci pentru armata rusească.
- 431 IANCU, CLARA, *Latura economică și socială a revoluției lui Horia*. Teză de doctorat în drept, Oradea, Grafica, 1935, in-8°, 101 p. (Universitatea din Cluj, Facultatea de drept). Material cules din publicații și observații juridice asupra iobăgiei din Transilvania înainte de răscoală. (V. D. Prodan nr. 41 din bibliografia de față).
- 432 IONICĂ, ION I., *Horia*, „Rînduiala“, București 1935, I, nr. 3, p. 284—300. Apărută și în volum: Brașov, Tip. Astra, 1937, in-8°, 21 p. (Colecția „Rînduiala“. Oameni și locuri). Consideră că răscoala lui Horia a avut un caracter exclusiv național.
- 433 LAPEDATU, ALEXANDRU, *Revoluția țăranimii române din Ardeal 1784—1785*, „Democrația“, București, 1935, XXIII, nr. 6—8, p. 5—10. A fost prima revoluție națională din Transilvania, exclusiv țăranescă — spune autorul — care nu numai că n-a fost sprijinită de preoțimea cu stare socială și materială mai bună, dar a fost împotriva ei.
- 434 LUPAȘ, IOAN, *Împăratul Iosif II și răscoala țăranilor din Transilvania*, Acad. Rom. Mem. Secț. Ist., Ser. III, XVI, Mem. 13. Și extras: București, Academia Română, 1935, in-8°, 74 p. (1 pl.). Republicată, fără documentele anexe, în „Studiu istoric“, vol. V, Sibiu-Cluj, Cartea Românească, 1945—1946, p. 129—158. (Inst. de Ist. Naț.). Apărută și în versiunea franceză: *L'empereur Joseph II et Horia*, București, M. O. Impr. Națională, 1935, in-8°, 24 p. (Extrait de la „Revue

Transylv.", 1935, I, nr. 4, p. 423—444). Cu mici schimbări și în versiune germană: *Kaiser Josef II und der Bauernaufstand in Siebenbürgen*, Vortrag, gehalten am VIII. Internationalen Historiker-Kongress in Zürich, 2 September 1938, München, Buchdruckerei Max Schick, 1939, in-8°, 20 p. (Sonderdruck aus den Südostdeutschen Forschungen, Bd. III Heft 4). Reprodus în volumul: *Zur Geschichte der Rumänen, Aufsätze und Vorträge*, Sibiu Druck Krafft & Drotleff A. G., 1943, in-8°, p. 423—450; și în *Beiträge zur Geschichte Siebenbürgens*, Sibiu, Krafft & Drotleff, 1943, in-8°, p. 246—268.

Prezentare sintetică a răscoalei lui Horea pe bază de documente. În prima ediție, a Academiei, publică 20 documente anexe (p. 29—74), printre care și raportul final al lui Anton Jankovitch privitor la rezultatele cercetărilor comisiei regale asupra răscoalei. La sfârșit o planșă cu versiunea românească a patentei de desființare a iobăgiei în Transilvania, din 22 august 1785.

Scurtă notă critică: N. Iorga, „Rev. Ist.”, 1936, XXII, nr. 1—3, p. 79—80.

- 435 LUPAȘ, IOAN, *Urmările răscoalei din 1784*. Patenta împăratului Iosif II, „Soc. de Mline”, 1935, XII, nr. 2, p. 32—33. (Un facsimil al patentei).

Cuprinde dispozițiile lui Iosif al II-lea din 10 iulie 1785 „pentru a lămuri pe țărani cu atît mai sigur asupra drepturilor ce li se cuvin” și a obligațiilor lor. Potrivit acestor dispoziții s-a publicat, la 22 august 1785, patenta de desființare a iobăgiei în Transilvania, din care sînt reproduse cîteva alineate.

- 436 MUNTEANU, V., *150 de ani de la revoluția lui Horia*, „Cuvîntul liber”, București, 1935, nr. 17, p. 6—7.

Scurtă expunere a răscoalei, punînd accentul pe caracterul ei social.

- 437 MUREȘIANU, ION B., *Un veac și jumătate de la tragicul sfîrșit al martirilor Horia, Cloșca și Crișan, conducătorii marelui mișcări de dezrobire socială și națională. Note istorice*, Timișoara, Tip. Românească, 1935, in-8°, 30+2 p. Are și un titlu interior: *Răscoala iobagilor ardeleni, pentru libertate națională, 1784—1785*.

Broșură de popularizare.

- 438 NETEA, VASILE, *Horia crăișorul țăranilor*. Pagini comemorative, înmănunchiate de..., 1935, (Apud „Țara Bîrsei”, Brașov, 1935, VII, nr. 3, p. 317).

- 439 PRODAN, DAVID, *Din ecourile răscoalei lui Horia în străinătate*, „Gînd Românesc”, 1935, III, nr. 2, p. 99—105.

Ne înfățișează mijloacele de informație și de difuzare a știrilor despre răscoală în apusul Europei.

- 440 VINULESCU, GHEORGHE, *Contribuțiuni la colonizările din Banat*, „Anuar. Inst. Ist. Naț.”, 1931—1935, VI, p. 542—550 (5 documente anexe).

După înăbușirea mișcării din 1784, Iosif al II-lea, la plîngerile nobililor, a dispus colonizarea în Banat a unui însemnat număr de țărani din regiunea Munților Apuseni. Documentele anexe cuprind preliminăriile deportării acestor familii.

- 441 ZIMA, TIBOR, *Horia, Cloșca, Crișan*, „Magyar Kisebbség”, Lugoj, 1935, XIV, nr. 1, p. 30—33.

Scurtă prezentare a răscoalei din 1784, insistând îndeosebi asupra laturii sociale a mișcării.

- 442 BEU, OCTAVIAN, *Răscoala lui Horia în corespondența împăratului Iosif II cu arhiducele Leopold de Toscana, în Fraților Alexandru și Ion I. Lăpădatu la împlinirea vârstei de 60 de ani*, București, 1936, M. O., Impr. Națională, in-4°, p. 51—60.

„Schimbul de scrisori între împăratul Iosif și fratele său dezvăluie întreg complexul gândurilor care îl preocupau în legătură cu răscoala lui Horia” (p. 53).

- 443 FILIMON, AUREL, *Horia (Nicolae Ursu) preot în Tg.-Mureș? „Țara-Noastră”*, București, 1936, XV, nr. 1154, p. 1—2.

Bazat pe știrea dată de Szilágyi, după care Horea „ar fi fost preot, mai întâi în Mureș-Oșorhei (Tg.Mureș), apoi la Iernut, mai și protopop”, înclină a crede că știrea ar putea fi veridică. Că nu i se poate da crezare o spune, mai târziu, chiar Szilágyi. (V. nr. 381, p. 56 din bibliografia de față).

- 444 GÖLLNER, CAROL, *Revoluția lui Horia — legendă și adevăr*, „Rev. Ist.”, 1936, XXII, p. 147—157. Și extras: Vălenii de Munte, Tip. Datină Românească, 1936, in-8°, 12 p.

Cuprinde trei capitole în legătură cu răscoala: În cap. I tratează cauzele răscoalei. În cel de-al doilea se ocupă de presupusele legături ale lui Horea cu societatea „Frăția de Cruce” din Viena, analizând articolul din *Provinzialnachrichten* (nr. 233 din bibliografia de față) și capitolul din lucrarea lui Brabbée (nr. 281 din bibliografia de față).

Ultimul capitol cuprinde un răspuns dat lui M. Auner, care neagă amestecul lui Mihail Popescu și Salis în răscoală. (V. și n-rele 424 și 430 din bibliografia de față).

- 445 ANIN, ALEX., *Blajul și revoluția lui Horia. Rolul clerului în răscoalele țărănești din Ardeal*, „Adevărul literar și Artistic”, București, 1937, XVIII, nr. 871, p. 7—8.

Arată rolul preoților români în răscoala din 1784. pe baza materialului publicat de Coriolan Suciu (nr. 458 din bibliografia de față) din care reproduce lungi citate.

- 446 AUNER, MICHAEL, *Participarea lui Salis la răscoala țăranilor din Ardeal*, „Rev. Ist.”, 1937, XXIII, p. 13—25.

Combate ipoteza lui C. Göllner, privind amestecul străin în răscoală. Zvonul despre participarea lui Salis la mișcarea din 1784 — spune Auner — a pornit din Deva și stă în legătură cu execuția ilegală a celor 56 de țărani prinși la 7 nov. la marginea orașului. Nobilii, pentru a-și justifica abominabila lor faptă au afirmat că țăranii ar fi instigați de Salis. Știrea s-a strecurat în raportul generalului Koppenzoller din 16 nov. 1784, pe urmă a pătruns și în ziarele europene.

- 447 CRĂCIUN, ANDREI, *150 de ani de la sfîrșitul lui Horia*. Conferință, Oradea, Tip. Patria, 1937, in-12°, 31 p.
Broșură de popularizare.
- 448 CUCUIU, VIRGIL, *Răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan de la 1784—1785*, Alba Iulia, Tip. Alba, 1937, in-8°, 126 p. (fig.).
Lucrare de popularizare. La sfîrșit, un facsimil al scrisorii lui I. Găbri din 2 martie 1785, cu descrierea execuției lui Horea și Cloșca, în limba maghiară, scrisoare tradusă și în românește.
- 449 CUCUIU, VIRGIL, *Horia, Cloșca și Crișan*, București, M.O., Impr. Centrală, 1937, in-8°, 48 p. (fig.). Și în versiune franceză: *Horia, Cloșca, Crișan 1784—1785*, București, M.O. Impr. Centrală, 1937, in-8°, 52 p. (pl.).
„Datele după I. Lupuș, *Răscoala din Transilvania la 1784*, pe alcătuirea textuală”. (Notă din subsolul p. 28). La fel a procedat și cu lucrarea precedentă.
- 450 CUCUIU, VIRGIL, *Moartea lui Horia, Cloșca și Crișan*, Cluj, Tip. Ardealul, 1937, in-12°, 32 p.
Broșură de popularizare.
- 451 IANCU, V., *Sensul ideologic și moral al răscoalei lui Horia*, „Patria”, Cluj, 1937, nr. din 14 oct.
Considerații asupra răscoalei din 1784.
- 452 IORGA, NICOLAE, *Horia, Cloșca și Crișan. O simplă conferință*, „Rev. Ist.”, 1937, XXIII, nr. 1—3, p. 57—73. Și extras: Vălenii de Munte, Tip. Datina Românească, 1937, in-8°, 18 p.
Conferință „mai mult de lămurire decît de comemorare”. Interpretări originale. Nu admite amestecul lui Salis și Mihail Popescu în răscoala (p. 58—59). O caracterizare a lui Iosif al II-lea. Mărturiile împăratului despre situația din Transilvania, după jurnalul său de călătorie din 1773 (p. 64—66).
- 453 JORDÁKY, LAJOS, *Horia Cloșca és Crișan*, „Lupta”, Cluj, 1937, I, nr. 1, p. 18—23. Retipărită: Cluj, Józsa Béla Athenaeum kiadása, 1944, in-8°, 12 p.
Scurtă expunere a răscoalei din 1784, destinată marelui public.
- 454 MUNTEANU, VASILE, *Moartea lui Horia*, „Adevărul literar și artistic”, București, 1937, XVIII, nr. 880, p. 3—4.
Capitole din volumul „Treii revoluționari”: *Sentința, Spovedania, Execuția, Trădătorii sînt răsplătiți, Represiunea urmează*.
- 455 PASCU, ȘTEFAN, *Cel mai tînăr căpitan al lui Horia: Ion Nicola Ursu. Caracterul revoluției din 1784*, „România Nouă”, Cluj, 1937, V, nr. 188, p. 3—4.
Insistă asupra caracterului răscoalei și asupra rolului pe care l-a avut fiul lui Horea în mișcarea din 1784.
- 456 P[ĂCĂȚIAN], T., *Horia — Rex Daciae —. Pe marginea revoluției țărănești din anul 1784*, „România Nouă”, Cluj, 1937, V, n-rele 179—181, 183, 186, 187, 189, 190, peste tot, la p. 3.

O serie de articole asupra răscoalei, fără legătură între ele. Prezintă puțin interes pentru cercetătorul istoric.

- 457 STOICĂNESCU, C., *Revoluția lui Horia*, Timișoara, Edit. Regionalei Bănățene „Astra”, 1937, in-8°, 112 p. (fig.).
Prezentare sintetică a răscoalei din 1784. Autorul aduce puține contribuții noi.
- 458 SUCIU, CORIOLAN, *Blajul și revoluția lui Horia* (Fragment dintr-o conferință), „Cult. Creșt.”, 1937, XVII, p. 352—362.
Arată rolul episc. Bob în liniștirea poporului, menționând, printre altele, o scrisoare a protopopului din Cătina, în care se descriu vexațiunile la care au fost supuși iobagii români de către stăpînii lor feudali, după înăbușirea răscoalei.
- 459 SUCIU, CORIOLAN, *Ce „poruncă” a adus Horia de la Împăratul?*, „Cult. Creșt.”, 1937, XVII, p. 33—39, 142—149.
Porunca împărătească adusă de Horea de la împăratul, spune autorul (bazat pe un fragment din lucrarea ms. a lui Al. Sterca Șuluț, *Istoria Hori...*) a fost un *salvus conductus*, ce trebuia prezentat generalului Pffefferkorn pentru siguranța lui personală dar, printr-o bizară întorsătură, a devenit scînteia care a aprins focul răscoalei.
- 460 MUNTEANU, VASILE, *Horia la împărat*, „Adevărul literar și artistic”, București, 1938, XIX, nr. 891, p. 7—8.
Cuprinde audiența lui Horea la împăratul Iosif al II-lea.
- 461 MUNTEANU, VASILE, *Caracterul revoluției lui Horia*, „Viața Românească”, Iași, 1938, XXX, nr. 2, p. 74—91.
E un alt capitol din lucrarea „Trei revoluționari”, care n-a mai fost publicat. „Grija ca revoluția să fie condusă exclusiv de popor, stăpînește în toate fazele și rămîne o preocupare centrală în toate împrejurările ei”, spune autorul (p. 86).
- 462 PRODAN, DAVID, *Răscoala lui Horia în comitatele Cluj și Turda*, București, M.O. Impr. Statului, Impr. Națională, 1938, in-8°, 203 p. (16 anexe). Extras din „Anuar. Inst. Ist. Naț.”, 1938, VII, p. 223—411. (Biblioteca Inst. Ist. Naț. IV).
Îmbrățișînd un teritoriu geografic limitat de investigare, istoricul vine cu o cercetare nouă și sistematică a răscoalei, dar și cu o interpretare social-economică, ce evidențiază cauzele profunde, structurale, caracterul ei social, antifeudal, de ridicare a țărănimii române, dar și maghiare. (V. P. Teodor, *Din gîndirea materialist-istorică românească (1921—1944)*, București, 1927, p. 147).
Recenzii: Ion Mărcuș, „Transilvania”, 1941, LXXII, nr. 3, p. 229—232; N. Iorga, „Rev. Ist.”, 1941, XXVII, p. 162—163.
- 463 THIRRING, GUSZTÁV, *Magyarország népeisége II. József korában* [Populația Ungariei pe timpul lui Iosif al II-lea], Budapest, A Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, 1938, in-8°, VIII+192 p. (8 h. afară din text). Lucrare bazată pe materialul rezultat din recensămîntul populației, ordonat de către Iosif al II-lea. Cuprinde date demografice referitoare și la Transilvania.
Recenzie: D. Prodan, „Anuar. Inst. Ist. Naț.”, 1945, X, p. 404—410.

- 464 GÖLLNER, CAROL, *Existența și activitatea lui Salis*, „Rev. Ist.”, 1939, XXV, p. 44—49 (8 documente anexe). Și extras: Vălenii de Munte, Tip. Datina Românească, 1939, in-8°, 7 p.
E un răspuns la articolul lui M. Auner (nr. 446 din bibliografia de față), Göllner caută să susțină și de astă dată, pe bază de documente extrase din arhivele vieneze, participarea lui Salis la răscoală.
- 465 CONSTANTINESCU, MIRON, *Cauzele răscoalei lui Horia. Încercare de sociologie istorică*, București, Tip. Independența Economică, 1940, in-8°, 47 p. (1 h. afară din text). (Biblioteca Economică nr. 21). Pornind de la metodologia materialistă, precum și de la cercetările istorice anterioare, Miron Constantinescu a contribuit la precizarea caracterului răscoalei lui Horea, demonstrând că în „esență răscoala iobagilor ardeleni de la 1784—85 a fost împotriva exploatării economice și a opresiunii sociale, naționale și religioase”.
Recenzie: „Viața Românească”, 1940, XXXII, nr. 5, p. 133.
- 466 MUNTEANU, VASILE, *Moartea lui Horia*, „Țară Nouă”, București, 1940, II, nr. 41, p. 5.
Un alt capitoliu din lucrarea *Trei revoluționari*, care n-a mai apărut. (V. și nr. 461 din bibliografia de față).
- 467 BÁNLAKY, DOBERDOI JÓZSEF, *Az 1784—1785 évi erdélyi oláh lázadás* [Răscoala românilor transilvăneni la 1784—1785], „A Magyar Nemzet Hadtörténelme”, Budapest, 1941, XIX, p. 259—263.
Scurtă descriere a răscoalei, pe bază de lucrări publicate.
- 468 GĂVĂNESCU, EDUARD I., *Recensămîntul ardelean din 1784. Importanța și constatările conscrierii. Îndreptățita agitație românească*, „Ardealul”, București, 1941, I, nr. 6, p. 10.
Scurtă prezentare a evenimentelor legate de conscrierea din 1784.
- 469 BUCUȚA, EMANOIL, *Horia*, „Transilvania”, 1942, LXXIII, p. 819—825.
Cîteva considerații asupra lui Horea și a unor lucrări privitoare la răscoală.
- 470 PASCU, ȘTEFAN, *Știri noi privitoare la revoluția lui Horia*, „Anuar. Inst. Ist. Naț.”, 1943—1944, IX, p. 356—403. Și extras: Sibiu, Tip. Cartea Românească din Cluj, 1943, in-8°, 51 p.
Cuprinde extrase din trei ziare italiene contemporane: *Notizie del Mondo*, *Diario Estero* și *Gazzetta di Parma*, apoi din *Nunziatura di Germania*.
- 471 PRODAN, DAVID, *160 de ani de la execuția lui Horia*, „România Viitoare”, Sibiu, 1945, II, nr. 60, p. 1—4 (fig.).
Afară de articolul comemorativ, mai cuprinde: *Scopul suprem al răscoalei* (p. 1); *Cum se făcea execuția cu roata* (p. 2); *Recompense împărătești* (p. 3); *Călăul lui Horea* (p. 3—4); *Dare de seamă asupra lucrării lui O. Beu*, „Bibliografia răscoalei lui Horia” (p. 4).
Articolul de fond a fost retipărit: *Comemorarea execuției lui Horea*, „Transilvania”, 1975 IV (LXXXI), nr. 5, p. 63—64.

- 472 BODOGAE, THEODOR, *Înțelesul pătimirii lui Horia*, „Telegr. Român”, 1946, XCIV, nr. 11—12, p. 2—3.

Articol comemorativ.

- 473 LUPAȘ, IOAN, *Indicațiuni documentare cu privire la înțeleul pătimirii lui Horia*, „Telegr. Român”, 1946, XCIV, nr. 13—14, p. 2. (Semnat *Veridicus*).

Articol în care aduce unele corectări la cele afirmate de Th. Bodegae, în sensul „că din mișcarea țărănească de la 1784 nu a lipsit, fiindcă nu putea să lipsească, nici momentul național, nici cel religios ca agenți principali, alături de cel social-economic”.

- 474 FRUMA, IOAN, *Horia. Procesul și martiriul său*, Sibiu, Dacia Traiană, 1947, in-8°, 285 p. (1 pl.).

Studiu elaborat pe bază de lucrări editate, dar și pe material inedit, aflat în Biblioteca Muzeului Brukenthal din Sibiu.

Cuprinde: urmărirea, prinderea, judecarea și martiriul căpeteniilor răscoalei; o listă cu numele iobagilor din comit. Zarand și Hunedoara propuși a fi colonizați forțat în Banat (p. 253—256); interogatoriile căpeteniilor răscoalei, în traducere românească (p. 117—180).

- 475 KOVÁCS, I., *Agitații țărănești din Munții Apuseni după răscoala lui Horea, oglindite în documentele arhivei comitatului Turda*, „Studii și Cercet. Științ.”, Ser. III, 1954, V, p. 567—596. (Acad. R.P.R., Fil. Cluj).

Analizează starea țărănimii iobage din Munții Apuseni după răscoala lui Horea. Agitațiile provocate de adâncirea contradicțiilor după 1784 au dus chiar la o împotrivire deschisă în anii 1785, 1790, 1800, — continuare a acțiunii lui Horea.

- 476 GEORGESCU-BUZĂU, GH., *Caracterul răscoalei țărănești din Transilvania de la 1784 văzut de istoriografia burgheză română*, „Studii”, 1955, VIII, nr. 5—6, p. 75—90. Publicat, cu unele completări, ca „Introducere” la *Răscoala de la 1784 a iobagilor din Transilvania*, București, Edit. Politică, 1962, p. 3—19.

Analizează atitudinile istoricilor români și maghiari față de răscoala lui Horea, începând cu Nicolae Bălcescu, până în zilele noastre.

- 477 NEAMȚU, AL., *Situația minerilor de pe domeniul Zlatnei și participarea lor la răscoala populară de sub conducerea lui Horea (1784—1785)*, „Studii”, 1956, IX, nr. 2—3, p. 35—56.

Studiu bazat pe material arhivistice inedit, aflat în Arhivele Statului din Cluj, fond. Zlatna, în care dezvoltă participarea și rolul minerilor români și unguri la răscoală, alături de țărănimea iobagă.

- 478 LUNGU, ION, *Aspectul ideologic al răscoalei lui Horea*, „Tribuna”, 1957, I, nr. 16, p. 6 și 8.

Cîteva considerații din studiul în pregătire: *Temeiul ideologic al răscoalei din 1784*. Aduce unele lămuriri asupra „temeiului ideologic al insurecției, transformările petrecute în concepția despre lume și viață a iobagilor, motivarea ideologică dată de răsculați faptelor revoluționare săvîrșite” (p. 6).

- 479 PASCU, ȘTEFAN, *Războiul țăranilor din 1784 de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan*, București, 1957, in-8°, 58 p. (fig.). (Colecția S.R.S.C. nr. 228).

Lucrare de popularizare. Considerînd proporțiile pe care le-a luat răscoala, pregătirea și desfășurarea ei, programul și obiectivele urmărite, o consideră drept război țărănesc.

- 480 CÎMPEANU, CORNELIU, *Date cu privire la atacul iobagilor asupra nobilimii din Cioara, Vurpăr și Vințul de Jos în timpul răscoalei țărănești din anul 1784*, „Anuar. Inst. Ist.”, 1960, III, p. 255—280.

Studiu pe bază de documente inedite. Desfășurarea atacului asupra moșiilor nobiliare din Cioara, Vurpăr și Vințul de Jos s-a întîmplat în perioada de avînt a răscoalei, concomitent cu atacurile conduse de Horea, Cloșca și Crișan, în părțile Munților Apuseni.

- 481 ȚINTĂ, AUREL, *Răsunetul răscoalei conduse de Horea, Cloșca și Crișan în Banat*, „Studii”, 1960 XIII, nr. 4, p. 221—238.

În anul 1784 se semnalează în diferite regiuni ale Banatului nemulțumiri, tulburări, încercări de revoltă, în general o vie frămîntare a maselor crunt exploatate, care priveau cu simpatie răscoala țăranilor din Transilvania.

- 482 BOZAC, ILEANA, „Arhiva” lui Horea, „Rev. Arh.”, 1961, IV, nr. 2, p. 151—178. (12 documente anexe).

Prezintă așa numita „arhivă” a lui Horea, găsită la Cîrstea Nicula, care constă din 12 documente premergătoare răscoalei: un privilegiu tipărit în trei limbi, dat de împăratul Iosif al II-lea comercianților ortodocși din Viena pentru a putea celebra serviciul divin în biserica Sf. Gheorghe din Steyerhof, precum și 11 jalbe și petiții adresate diferitelor autorități, în numele satelor din domeniul de sus al Zlatnei și regiunea limitrofă. În ele țăranii se plîng împotriva impunerilor excesive și a abuzurilor funcționarilor locali.

- 483 CÎMPEANU, CORNELIU, *Date noi în legătură cu răscoala țărănească din Transilvania din anul 1784*, „Studii și articole de istorie”, 1962, IV, p. 55—71.

Studiu bazat pe documente inedite aflătoare în arhiva comitatului Alba de Sus și în cea a comit. Odorhei (ambele la Arh. Statului din Cluj-Napoca). Înfățișează atitudinea iobagilor din unele sate din sudul Transilvaniei în așteptarea sosirii răsculaților români, pentru a li se alătura în lupta împotriva nobilimii, apoi măsurile luate de autorități împotriva lor.

- 484 GEORGESCU-BUZĂU, Gh., *Răscoala de la 1784 a iobagilor din Transilvania*, București, Edit. Politică, 1962, in-8°, 336 p. (28 fig., 3 facsimile, 1 h. afară din text).

Lucrarea „încearcă să adîncească pe baza materialismului istoric analiza cauzelor și a diferitelor aspecte ale răscoalei din anul 1784 din Transilvania și să le prezinte într-o formă accesibilă maselor largi de cititori, dornice să cunoască adevărata istorie a patriei. Ea se bazează pe materialul documentar cules din vechile publicații și valo-

- rificat, precum și pe noile contribuții ale istoricilor marxiști atît români, cît și maghiari" (p. 19).
Recenzie: Pompiliu Teodor, Spre o istorie științifică a răscoalei lui Horea, „Steaua”, 1963, XIV, nr. 4, p. 83—86.
- 485 SABĂU, I., *Ecourile răscoalei lui Horea în părțile de nord-vest ale Transilvaniei*, „Rev. Arh.”, 1962, V, nr. 1, p. 178—193. (6 documente anexe).
 Studiu bazat pe material documentar aflat în arhivele fostului județ Satu Mare, ale orașelor Satu Mare, Baia Mare, Baia Sprie și pe Cronologi cămării miniere a Maramureșului. Se constată și în această parte a Transilvaniei o vie frămîntare a maselor populare. Autoritățile locale iau măsuri severe pentru a preîntîmpina orice încercare de revoltă.
- 486 BINDER, PAUL și CÎMPEANU, CONSTANTIN, *Zur Beteiligung der ungarischen und deutschen Bevölkerung Siebenbürgen an dem Baueraufstand unter der Führung Horeas (1784)*, „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, Sibiu, 1963, nr. 6, p. 152—158.
 Prezintă răscoala lui Horea ca pe o mișcare antifeudală, cauzată de exploatarea nobilimii și de oprimarea națională.
- 487 MULLER, C., ROTARU, O., ȘTIRBAN, M., *Din protocoalele Magistratului orașului Sebeș din anii 1784—1785*, „Rev. Arh.”, 1963, VI, nr. 1, p. 169—188 (27 anexe).
 Bazați pe material inedit, este scoasă în evidență participarea la răscoală a populației românești și sâsești din suburbiile și împrejurimile orașului Sebeș. Apoi, represiunea exercitată de magistratul orașului sprijinit de consiliu, după înăbușirea răscoalei.
- 488 PASCU, ȘTEFAN, *Răscoala populară de la 1784*, „Lupta de clasă”, București, 1964, XLIV, nr. 12, p. 29—41.
 Mișcarea de la 1784—1785 e ridicată la importanța pe care o are pentru poporul nostru, adică unul din cele mai de seamă momente din istoria lui, din lupta pentru libertatea sa națională și socială.
- 489 PASCU, ȘTEFAN, O „cronică inedită despre răscoala lui Horea, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iași, cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, Edit. Acad. R.P.R., 1965, in-4°, p. 345—349.
 Scrisă în limba latină de către un autor anonim care, pe o întindere de 30 p., descrie și mai ales comentează întîmplările anului 1784. Ștefan Pascu îi analizează conținutul, subliniind că acest izvor ne oferă informații prețioase în ceea ce privește istoria răscoalei.
- 490 PRODAN, D., *Horea înainte de răscoală*, în *Omagiu lui P. Constantinescu-Iași, cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, Edit. Acad. R.P.R., 1965, in-4°, p. 337—343 (fig.).
 Evocă figura lui Horea înainte de izbucnirea răscoalei. Dă detalii asupra familiei, ocupațiilor pe care le-a avut, îndeosebi din perioada cînd a lucrat la construirea bisericii de lemn din Cizer.
- 491 CÂNDEA, SP., *Preotul Crișănuț Ioan — Hagiul — vestitor al revoluției țărănești de la 1784*, „Mitropolia Ardealului”, Sibiu, 1965, X. nr. 9—10, p. 737—738.

A cutreierat întreaga Moldovă și Bucovina și multe părți din Transilvania, vestind răscoala și făcându-se un neobosit agitator pentru Horea. Fără referințe.

- 491a TEPELEA, G. și PÎRLOG, MARIA, *Cîteva date în legătură cu răscoala lui Horea*, „Lucrări științifice ale cadrelor didactice”, Timișoara, 1965, p. 301—314. (Inst. Pedagogic din Timișoara).

Traduce și comentează memoriile comitelui M. Sztárai (nr. 371 din bibliografia de față), după un manuscris aflat în Biblioteca regională din Timișoara.

- 492 BASA, BENIAMIN, *Contribuții la cunoașterea situației și a frământărilor țărănești din comitatul Hunedoarei în preajma răscoalei țărănilor din anul 1784, de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan*, „Sargetia”, 1966, IV, p. 125—135 (1 pl.).

Articol bazat pe studiul documentelor de arhivă. Din relatarea aspectelor economico-sociale din anii care au premers răscoala din 1784, autorul conchide că s-a desfășurat în întreaga Transilvanie o dîrză luptă de clasă, concretizată în feluritele sale aspecte, de la forma ascunsă economică, la lupta deschisă.

- 493 EDROIU, NICOLAE, *Prima istorie universală care vorbește despre răscoala lui Horea*, „Acta Mus. Napocensis”, 1966, III, p. 491—496. Analizează pasajul privitor la răscoala lui Horea din *Istoria universală* a lui Millot, în traducerea germană a lui W.E. Christiani (nr. 245 din bibliografia de față).

- 494 EDROIU, NICOLAE, *Mișcări țărănești în părțile Sighișoarei în timpul răscoalei lui Horea*, „Studia Hist.”, 1966, fasc. 2, p. 47—60 (5 anexe). Prezintă noi date privitoare la frământările țărănești din părțile Sighișoarei în timpul mișcării din 1784, bazat pe material inedit extras din Arhivele Statului din Brașov, fond. Sighișoara.

- 495 GIURESCU, CONST. C., *Horia, Cloșca și Crișan*, „Familia”, 1966, II, nr. 4, p. 16—17 (1 facsimil și portretele căpeteniilor răscoalei, reproduse după busturile sculptorului I. Vlasiu).

Expunere sintetică a răscoalei din 1784.

- 496 NEAMȚU, AL., *Din antecedentele răscoalei lui Horea*, „Anuar. Inst. Ist.”, 1966, p. 257—259 (1 anexă: Relatarea „procuratorului fiscal”, al Zlatnei, Samuel Berescki, din 27 ianuarie 1785, despre cauzele tumultului de la Cîmpeni, din 24 mai 1782, și despre rolul lui Horea în această mișcare, p. 267—269).

Studiu bazat pe material inedit păstrat în Arhivele Statului din Cluj-Napoca. Autorul prezintă cîteva din momentele mai importante antecedente răscoalei din 1784. Insistă îndeosebi asupra incidentului de la Cîmpeni din 24 mai 1782. Aduce noi informații despre rolul jucat de Horea și rudeniile sale în mișcarea care va izbucni după doi ani de la incidentul de la Cîmpeni.

- 497 ȘTIRBAN, M., *Aspecte din starea de spirit în comitatele Alba și Sibiu în anii 1782—1784*, „Acta Mus. Napocensis”, 1966, III, p. 229—237.

Bazat pe material documentar inedit, extras din Arhivele Statului din Deva, autorul aduce noi știri în legătură cu starea de spirit în perioada 1782—1784, pe domeniul Zlatnei, în comunele Așintși, Bucerdea Vinoasă, Stremț, din comitatul Alba și Săcel, din comitatul Sibiu.

- 497a RANCA, ION, *Frământări în Tirgu-Mureș în timpul răscoalei lui Horea*, „Studii și materiale”, vol. II, Tirgu-Mureș, 1967, p. 109—117. Utilizează și documente inedite. Autorul caută o restabilire mai completă a atmosferei din Tirgu Mureș în timpul răscoalei, caracterizată prin panica ce a cuprins în aceeași măsură autoritățile orașenești, comitatense și guberniale, prin frământarea ce a cuprins unele pături de orașeni și măsurile speciale luate în oraș și regiune.
- 498 HULEA, EUGEN, *Un capitol din luptele antifeudale ale țărânimii din județul Alba*, „Apulum”, 1967, VI, p. 425—440. Sînt analizate agitațiile din lunile iulie-august 1784, inițiate de iobăgimea de pe valea Mureșului din comitatul Alba de Jos, prilejuite de vestea conscripției militare.
- 499 MUNTEANU, ION P., *Măsuri administrative luate de autoritățile habsburgice în Banat în timpul răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan*, „Apulum”, 1967, VI, p. 441—449. Răscoala lui Horea a avut un puternic ecou în Banat. Se semnalează agitații în sinul maselor populare, în toamna și iarna anului 1784. Autoritățile locale iau măsuri pentru menținerea liniștei și preîntîmpinarea eventualelor tulburări revoluționare.
- 500 BĂLAN, TRAIAN, *Relații feudale în comitatul Hunedoarei după răscoala lui Horea*, „Apulum”, 1968, VII/1, p. 577—584. Bazat pe documente inedite, autorul studiază raporturile dintre stăpînii funciari și țărani dependenți din comitatul Hunedoara, după răscoala lui Horea, precum și fenomenele social-economice, caracteristice, în această perioadă, pe întregul cuprins al Transilvaniei.
- 501 BRATU, ION, *Cauzele răscoalei lui Horea, oglindite în izvoarele narrative românești. (Date noi)*, „Lucr. Științ.”, vol. 2, Oradea, 1968, p. 265—271. (Inst. Ped. Oradea). „Datele noi” sînt extrase din lucrarea manuscris a lui Alexandru Sterca Șuluț, *Istoria Hori și a poporului românesc din Munții Apuseni ai Ardealului*. Ms. orig. în limba română, cu litere cirilice, scris între 1856—1860 se află în Biblioteca Acad. R. S. România, Fil. Cluj-Napoca, fond. Blaj, în folio, 279 p. Datat 1860. Partea I: *Istoria Hori* (p. 1—199) cuprinde o serie de episoade din răscoală, neconsemnate în actele oficiale, dar aflate — spune autorul — de la „foști partizani în această revoluție”, și de la persoane care „au conlucrat în ea ca căpitani și părtași tuturor sfaturilor și tainelor celor intime a Horei, ca ductori a poporului și a ostașilor Horei”.
- 502 BRATU, ION, *Programul răscoalei lui Horea*, în „Lucr. Științ.”, vol. Oradea, 1968, p. 273—288. (Inst. Ped. Oradea). Comentează așa-numitul „program” al lui Horea, transcris într-un raport al unui funcționar de mine, Carol Brüneke, înaintat nobilimii din comitatul Hunedoara.

- 503 DAN, MIHAIL, *Horea în conștiința europeană a vremii sale*, „Magazin ist.”, 1968, II, nr. 7—8, p. 108—111 (fig.).
Prezintă figura lui Horea înfățișată în publicistica epocii.
- 504 EDROIU, NICOLAE și IAMBOR, PETRE, *Săvîrșinul în timpul răscoalei lui Horea*, „Apulum”, 1968, VII/1, p. 569—575.
Prezintă, în lumina izvoarelor descoperite în arhivele și bibliotecile din Cluj, Arad și Săvîrșin, atacul țăranilor răsculați din valea Mureșului împotriva curților nobiliare de la Săvîrșin și împrejurimi.
- 505 PELE, GHEORGHE, *Horea și Viena*, „Familia”, 1968, IV, nr. 11, p. 6 (2 fig.).
Presupune că Horea, în timpul șederii lui la Viena, ar fi locuit, pînă la primirea sa în audiență de Iosif al II-lea, în cîrciuma „Griechenbeis”.
- 506 RANCA, I., *Aspects de l'affirmation de la conscience nationale du peuple roumain pendant l'insurrection de Horea*, „Revue Roumaine d'Histoire”, București, 1968, nr. 6, p. 915—930.
Analizează, pe baza noilor informații, cîteva forme de manifestare a conștiinței poporului român din Transilvania în timpul răscoalei lui Horea.
- 507 RANCA, I. și MOLDOVAN, L., *Contribuții privind răspindirea răscoalei lui Horea în partea centrală și răsăriteană a Transilvaniei*, „Studii”, 1968, XXI, nr. 2, p. 273—288.
Autorii încearcă să dezvăluie situația grea a țăranimii iobage din comit. Tîrnava înainte de răscoală; starea de spirit a locuitorilor din unele sate din acest comitat în timpul răscoalei lui Horea; măsurile luate de nobilime pentru preîntîmpinarea tulburărilor; persistența stării de spirit revoluționar după înfrîngerea răscoalei.
- 508 BRATU, ION, *Ion Horea*, „Lucr. Științ.”, Seria B, 1969, p. 337—346. (Inst. Ped. Oradea).
Prezintă rolul avut de Ion Horea în răscoala din 1784. Publică, în continuare, o scrisoare a acestuia, după o copie, în limba română și latină, apoi un raport al Oficiului Montan din Zlatna din 18 nov. 1784, în legătură cu armistițiul de la Tibru.
- 509 BRATU, ION, *Acțiuni de pacificare a răscoalei lui Horea în comitatul Cetății de Baltă*, „Lucr. Științ.”, Seria B, 1969, p. 315—326. (Inst. Ped. Oradea).
Prezintă starea de spirit din unele sate aparținînd comitatului Cetății de Baltă, în urma publicării patentei de liniștire a poporului, datată din 18 noiembrie 1784.
- 510 DAN, MIHAIL, *Ecoul european al răscoalei populare conduse de Horea, Cloșca și Crișan*, „Lucr. Științ.”, Seria B, 1969, p. 263—275. (Inst. Ped. Oradea).
E prezentat largul ecou al răscoalei lui Horea în opinia publică europeană, difuzat pe cele mai diverse căi: rapoarte diplomatice, ziare, reviste, calendare etc.
- 511 RANCA, I., *Protocolul taberei nobililor de la Gănești (16 noiembrie — 11 decembrie 1784)*, „Rev. Arh.”, 1969, XII, nr. 2, p. 117—125.

Activitatea taberei nobililor de la Gănești, desfășurată în epoca de vîrf a acțiunilor întreprinse de răsculații din Munții Apuseni, constituie reacția nobilimii față de mersul evenimentelor în zona centrală a Transilvaniei, îndreptată în special spre menținerea ordinii publice pe cursul mijlociu al Mureșului și al Tîrnavelor, unde sub influența răscoalei propriu-zise, starea de spirit a iobăgimii era alarmantă (p. 125).

- 511a EDROIU, NICOLAE, *Răscoala lui Horea și opinia publică europeană*, „Tribuna”, 1969, XIII, nr. 48, p. 6.
Articolul reflectă ecoul răscoalei din 1784 în publicistica contemporană.
- 512 EDROIU, NICOLAE, *Două izvoare narative despre atacul țărănesc din 1784 asupra Devei*, „Sargetia”, 1969, VI, p. 81—86.
Studiul se ocupă de „cronicile” lui Al. Vitán și Götfi Bórbála (n-rele 164 și 165 din bibliografia de față), care au fost martori oculari ai unor episoade din răscoală.
- 513 FRĂȚILĂ, ION și JIVAN, IOSIF, *Deva în preajma răscoalei de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan*, „Sargetia”, 1969, VI, p. 73—79.
Analizează situația categoriilor sărace a populației din Deva în preajma răscoalei lui Horea, în special a țărănimii.
- 514 NEAMȚU, AL., *Probleme actuale în cercetarea răscoalei lui Horea*, „Lucr. Științ.”, 1969, I, p. 281—289. (Inst. Ped. Tg. Mureș).
Arată necesitatea stringerii materialului arhivistice care să permită o mai bună cunoaștere a acestei mișcări antifeudale. Aduce în același timp unele lămuriri în legătură mai ales cu antecedentele răscoalei, bazat pe material de arhivă.
- 515 PAVEL, TEODOR și CIURDARIU, ANA, *Știri privind răscoala lui Horea în periodicul sibian „Siebenbürger Zeitung”*, „Lucr. Științ.”, Seria B, 1970, p. 195—205. (Inst. Ped. Oradea).
„Exactitatea și prospețimea știrilor transmise de la martori oculari sau din surse oficiale, conferă ziarului sibian prioritate față de presa europeană în difuzarea știrilor asupra răscoalei lui Horea între contemporani”.
- 515a GOIA, EUGEN, *Moșul Simeon Pantea — participant la răscoala lui Horea și editor de cărți populare și cărți de cult*, „Mitropolia Ardealului”, 1970, XV, nr. 9—10, p. 696—698.
Luptă în cetele lui Horea alături de alți țărani din Sălciua. După înăbușirea răscoalei se refugiază în Țara Românească. Se reîntoarce în Transilvania și se așează la Sibiu, unde va edita mai multe cărți pentru popor.
- 515b GÖLLNER, CARL, *Der Kaiser und sein Gubernator* (Joseph II. — Samuel von Brukenenthal), „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, Band 13, Bukarest, 1970, nr. 2, p. 5—17.
Autorul acordă atenția cuvenită poziției lui Brukenenthal în timpul răscoalei lui Horea. După înăbușirea mișcării, guvernatorul a sfătuit autoritățile transilvănene să procedeze cu clemență față de cei arestați, dar n-a fost luat în considerare.

- 516 KÓKAY, GYÖRGY, *A magyar hírlap- és folyóiratirodalom kezdetei 1780—1795* [Începuturile ziaristice și a periodicelor maghiare (1780—1795)], Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970, in-8°, 513 p. (Irodalom-történeti könyvtár, 25).
Utile date despre atitudinea cenzurii din Bratislava, foarte severă în ceea ce privește știrile despre răscoala lui Horea apărute în ziarele din acest oraș (p. 54—55, 59) și a redactorului ziarului maghiar *A Magyar Hírmondó* [Curierul Maghiar], Al. Szacsavay față de evenimentele din Transilvania la 1784 (p. 243—245).
- 516a PRODAN, D., *Die Aufhebung der Leibeigenschaft in Siebenbürgen*, „Südost-Forsch.“, 1970, Band 29, p. 3—42.
Comentează, în cadrul studiului patenta de desființare a iobăgiei din 22 august 1785. În anexe, reproduce patenta, după cea editată în limba latină (p. 39—40) și germană (p. 41—42).
- 517 BOZAC, ILEANA, *O relatare contemporană străină privind cauzele răscoalei lui Horea*, „Lucr. Științ.“, (istorie — științe sociale — pedagogie), 1971, p. 57—64. (Inst. Ped. Oradea).
Studiu care are la bază un manuscris original inedit, aflat în Krieg-sarchiv din Viena, conținând însemnările căpitanului Egermann, trimis în timpul răscoalei cu un regiment de dragoni în regiunea Mănăștilor Apuseni, pentru măsuri de pază. Se restrânge numai la cauzele răscoalei, fiind bine informat în toate problemele majore ale populației din această regiune: situația grea a iobagilor români, abuzurile stăpînirii etc.
- 518 EDROIU, NICOLAE, *Ecoul răscoalei lui Horea în presa franceză*, „Apulum“, 1971, VIII, p. 127—136.
Studiu privind știrile despre răscoală apărute în ziarele franceze.
- 519 BOZAC, ILEANA, *Răscoala lui Horea văzută de un ofițer din trupele de represiune*, „Anuar. Inst. Ist. și Arh.“, 1972, XV, p. 435—441.
Prezintă un raport descoperit în Arhivele Statului din Sibiu. E redactat în limba germană, la Alba Iulia, după înăbușirea răscoalei, de un ofițer anonim. După expunerea cauzelor răscoalei, se insistă îndeosebi asupra mersului mișcării, pînă la prinderea lui Horea și Cloșca. Deși în prezentarea faptelor respectă în general limitele adevărului, totuși optica lui este aceea a claselor dominante.
- 520 FENEȘAN, COSTIN, *Știri asupra ecoului răscoalei lui Horea în Banat*, „Apulum“, 1972, X, p. 765—775 (2 anexe).
În toamna anului 1784 ajung în Banat primele vești despre răscoala lui Horea. Autoritățile iau măsuri severe pentru ca să prevină întinderea ei în aceste părți.
- 520a EDROIU, NICOLAE, *Călători despre răscoala lui Horea*, „Apulum“, 1973, XI, p. 383—392.
Sînt analizate relatările unor călători străini din anii premergători răscoalei și după înăbușirea ei — pînă la mijlocul secolului al XIX-lea — referitoare la situația țărănimii române din Transilvania și mișcarea din 1784.

- 520b BOZAC, ILEANA — EDROIU, NICOLAE, *Un ziar german („Real-Zeitung“, Erlangen) despre răscoala lui Horea*, „Studia Hist.“, 1973, XVIII, fasc. 2, p. 51—59.

Autorii analizează știrile publicate în ziarul din Erlangen, „Real-Zeitung“ din anii 1784—1785, referitoare la răscoala lui Horea. În anexe, textele cu știri despre evenimentele din Transilvania la 1784.

- 520c BOZAC, ILEANA, *Semnificația europeană a răscoalei lui Horea în comentariul lui W. L. Wehrlin*, „Anuar. Inst. Ist. și Arh.“ 1974, 17, p. 237—246.

Analizează articolul publicistului german W. L. Wehrlin „Despre răscoala românilor din Transilvania“, apărută în periodicul său „Das graue Ungeheuer“ (1784—1785). E strigătul de indignare și revoltă împotriva nedreptăților și asupririi feudale.

- 520d BRAHARU, DUMITRU, *Trădarea lui Horea și Cloșca, tratativele de la Abrud*, în „Țara Moșilor“. Studii, articole și comunicări, Abrud, 1974, p. 22—31 (Societatea de științe ist. Subfiliala Abrud-Cîmpeni).

Describe împrejurările trădării și prinderii lui Horea și Cloșca și răsplata trădătorilor.

- 520e EDROIU, NICOLAE, *Nicolae Bălcescu despre răscoala lui Horea*, în „Țara Moșilor“, Abrud, 1974, p. 36—44.

N. Bălcescu ocupă un loc deosebit în istoriografia răscoalei, atât prin efortul de înțelegere a evenimentului cât și prin faptul că de numele lui sînt legate primele încercări de adunare a documentației privitoare la răscoală.

- 521 EDROIU, NICOLAE, *Presa din Țările de Jos despre răscoala lui Horea*, în „Sub semnul lui Clio“. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu, Cluj, 1974, p. 605—610.

Contribuție la răsnetul european al răscoalei din 1784.

- 521a GEORGESCU-BUZĂU, GH., — ȘERBAN, CONSTANTIN, *Răscoala de la 1784 din Transilvania de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan*, București, Editura politică, 1974, in-8°, 294 p. (fig.). (Biblioteca de istorie).

Ediția revăzută și completată a lucrării de sub nr. 484 din bibliografia noastră. O bibliografie la fiecare capitol în parte, reflectă contribuțiile istoricilor români și străini în abordarea acestei teme.

- 521b PRODAN, DAVID, *Desființarea șerbiei în Transilvania*, „Studii și materiale de istorie medie“, 1974, VII, p. 9—66 (10 anexe).

Tratează problema iobăgiei în Transilvania în secolul al XVIII-lea. Răscoala lui Horea a convins pe Iosif al II-lea de necesitatea reglementării urbariale în Transilvania și desființarea șerbiei. Pe larg, analiza patentei de desființare a iobăgiei din 22 august 1785 și urmările ei. „În ansamblul ei patentă e un important pas înainte, un semn sigur că destrămarea raporturilor feudale a început“. (p. 44). E forma originală și amplificată a studiului apărut în versiunea germană, menționat sub nr. 516a din bibliografia de față.

- 521c ȘERBAN, CONSTANTIN, *Știri despre răscoala lui Horea într-un ziar spaniol*, „Revista de istorie”, tom. 27, 1974, nr. 10, p. 1523—1535 (18 anexe).
Periodicul spaniol „Gazeta de Madrid” e destul de bine informat asupra răscoalei. Consideră ca legitimă ridicarea țăranilor români împotriva nobilimii care-i asuprea și, în fine, admiră curajul răsculaților care au cutezat să înfrunte, pentru drepturile lor însăși armatele austriece.
- 521d EDROIU, N., *Răsunetul european al răscoalei lui Horea 1784—1785*). „Anuar. Inst. Ist. și Arh. Cluj-Napoca”, 1975, 18, p. 119—135.
„Intensitatea cu care răsunetul răscoalei a străbătut Europa în 1784—1785 și multă vreme după aceea constituie o mărturie a gradului de recepționare a lui de către lumea europeană de atunci” (p. 134).
Publicat și în limba franceză: *Le retentissement européen de l'insurrection de Horea (1784—1785)*, „Revue Roumaine d'Histoire”, 1975, nr. 1, p. 69—85.

C) URME MATERIALE MAI ALES ÎN LEGĂTURĂ CU CĂPETENIILE RĂSCOALEI

- 522 IONESCU-GION, *Dacul din Carpați înaintea senatului Romei și Horia, Cloșca și Iancu în Sorbona Parisului. Cursul lui Alphonse Rambaud la Sorbona 1784—1884. Centenarul lui Horia. O modă la Paris în 1784. Știința apuseană și istoria micilor naționalități orientale. (Correspondență din Paris)*, „Românul”, București, 1884, nr. din 14/25 febr. (Apud „Observatorul”, 1884, VII, nr. 14, p. 53, unde a apărut sub titlul: *Prelegeri despre Horia, Cloșca și Iancu în Paris*).
A. Rambaud a evocat, la 1884, în cadrul cursurilor sale de istorie universală, răscoala țăranilor români din Transilvania sub conducerea lui Horea.
Ionescu-Gion, citind *Istoria costumului francez* de Quicherat, spune că la 1784 apărură în moda feminină „pieptănături à la Horea”. Gazetele belgiene vorbeau de dînsa și o explicau cititorilor lor, spunînd că e făcută pentru a celebra evenimentele din Transilvania. În Franța se purtau în același timp și pălării „à la Horea”. (Cf. conferința lui M. Cristea ținută la Ateneul din București, în ziua de 28 febr. 1935; un rezumat în ziarul „Universul”, din 1 martie 1935; v. și „A Magyar Hirmondó”, nr. din 8 iunie 1785, p. 349).
- 522a IONESCU, GEORGE I. (GION), *Pieptănături „à la Horia”*. Fragment dintr-un studiu asupra Transilvaniei făcut la Paris în 1882, „Familia”, 1890, XXVI, p. 268—269.

Toată lumea din Paris — informată de ziare — vorbește de Horea, care „se bate acum cu nobilii (din Valahia Imperială) și-i omoară fără milă”. Faimosul frizer Leonard a găsit momentul potrivit pentru a crea o pieptănătură *à la Horia*, care deveni la modă în lumea pariziană.

- 523 *B. Kray Pál emléktárgyai* [Obiectele istorice rămase de la br. Paul Kray], „Századok”, 1891, XXV, p. 766—767 (1 fig.).

Sînt descrise două amulete și un inel de argint care aparținuseră lui Horia și Cloșca. Aceste obiecte au fost luate de la cei doi conducători ai răscoalei de către col. Kray, după prinderea lor. La 1891 ele se aflau în posesia contelui Bela Festetics, nepotul lui Kray. Iosif Eötvös le-a prezentat membrilor Academiei Maghiare, la ședința din 5 martie 1866, în cadrul comunicării lui Fr. Szilágyi asupra răscoalei lui Horea (V. „Bpesti Szle”, 1866, vol. VI, p. 385). Cuprinsul acestui articol și la Coriolan Petran, *Din revendicările artistice ale Transilvaniei*, „Transilvania”, 1925, LVI, nr. 11—12, p. 538—539, cap. *Relicviile lui Horia și Cloșca*, cu observația că nu știe unde se găsesc.

- 524 *Ușa casei lui Horia*, „Foaia Poporului”, Sibiu, 1895, III, nr. 36, p. 281.

„Casa din birne în care a crescut și a trăit Horia a stat pînă în zilele noastre. Putrezînd și stricîndu-se birnele ea a fost dărîmată și risipită. Ușa fiind însă bună, a fost folosită pentru a închide un grajd. Protopopul Furdui a dus-o la Cîmpeni, după ce ea a stat prin cancelaria solgăbirăului, în drum fiind ridicată și dusă acolo de 4 jandarmi”. (Semnat *Piccolo*).

A fost dărîuită apoi Muzeului Astei din Sibiu, unde s-a păstrat pînă după cel de-al doilea război mondial. Nu se știe în ce împrejurări a dispărut de aici.

- 525 STOICA, DIONISIE și LAZAR, IOAN P., *Schița monografică a Sălașului*, Șimleul Silvaniei, Tip. Victoria, 1908, in-8°, 326 p. (1 fig.+1 h. afară din text), („Astra”, la Șimleu).

„Tradiția ne spune că Horia ar fi umblat prin Sălaj, chiar în Cizer, ca măiestru bărdaș, în 1783” (p. 26).

„Biserica de lemn s-a edificat la 1783, și după o mică sculptură cu litere cirilice ce se afla deasupra ușii din afară, se conchide că lemnele le-a cioplit Horia. Despre aceasta și poporul știe să vorbească, afirmînd că pe acele vremi Horia era fugar și avea locuință pe partea de hotar a Ciucei, numită „Păturoanca”, de unde trecînd Meseșul a lucrat lemnul acestei biserici” (p. 232).

- 526 BRĂTIANU, ION I. C., *Din Țara Moșilor. Amintiri*, București, Tip. Independența, 1924, in-8°, 15 p.

În anul 1907 Brătianu vizitînd Transilvania, poposi și în Albac [Arada]. Aici văzînd biserița de lemn, clădită în 1746, gata a fi distrusă de autorități, o cumpără și o transportă la Florica. Tot atunci „părintele Piso din Brad a dăruit bisericii lui Horia porțile împărătești de la biserica lui Cloșca din Cărpiniș și potirul de lemn de cireș de la biserica din Mesteacăn, unde jurase Crișan” (p. 12).

- 527 SUCIU, CORIOLAN, *Din revoluția lui Horia*, „Cult. Creșt.”, 1936, XVI, p. 727—732.
 Articolul prilejuit de așa-numita „cruciuliță de aur a lui Horia”, reprodusă de I. Lupaș (nr. 418, p. 195 din bibliografia de față). După ce redă citatele din monografia lui N. Densușianu (nr. 391) privitor la crucea pe care o purta Horea și la cea care era purtată în fruntea cetelor sale, autorul își pune întrebarea: „A existat sau nu așa zisa cruce de aur a lui Horia, primită de la împăratul?” Drept răspuns, reproduce un pasaj din lucrarea ms. a lui Al. Sterca Șuluț, *Istoria Hori...*, p. 117, în care se spune: „să fi arătat poporului o cruce sau o medalie de aur e numai scornitură”.
- 528 BUTURĂ, VALERIU, *Un monument al arhitecturii populare transilvănene, biserica de lemn din Cizer*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, pe anii 1959—1961, p. 323—338 (11 fig.).
 Inscripția „lucrat Ursu H” arată meșterul sub a cărui îndrumare s-a construit biserica din Cizer, spune autorul.
- 529 PINTEA, VASILE, *O sabie atribuită lui Cloșca*, „Acta Mus. Napocensis”, 1966, III, p. 483—488 (7 fig.).
 Bazat pe unele date, conchide că sabia aflată în colecția de arme a Muzeului de istorie din Cluj-Napoca avînd pe una din fețele lamei gravat numele lui Cloșca, ar fi putut aparține acestuia.
- 530 VESA, VASILE, *Aspecte ale activității cultural-politice a burgheziei române din Transilvania la sfîrșitul sec. XIX și începutul sec. XX*, „Acta Mus. Napocensis”, 1966, III, p. 542.
 Menționează că, la expoziția din Sibiu din 1881, a fost expus și „cornul în care își ținea praful de pușcă Horea”.
- 531 EDROIU, NICOLAE, GYULAI, PAUL *O mărturie din timpul răscoalei lui Horea*, „Revista Muzeelor”, București, 1967, IV, nr. 2, p. 168—169 (1 fig.).
 E prezentat un taler de argint aurit, cu inscripția care consemnează evenimentele din anul 1784 din Sîngeorzul Trascăului. Inscripția a mai fost publicată: Téglás J., *A torockoszentgyörgyi ev. ref. egyház szent edényeiről és ékes himzéseiről* [Despre vasele de cult și broderiile decorative aflate în biserica evangh. ref. din Sîngeorzul Trascăului], „Archeológiai Értesítő”, Budapest, 1905, XXV, p. 165—168.
- 532 ABRUDEANU, PAUL, *Biserica lui Horea*, „Magazin ist.”, 1968, II, nr. 10, p. 22—23.
 Face un scurt istoric al bisericii din Cizer, mutată, în 1967, la Cluj, în secția în aer liber a Muzeului Etnografic al Transilvaniei (Hoia). (V. și n-rele 525 și 528 din bibliografia de față).
- 532a OPREAN, NICOLAE, *Noi date despre Horia*, „Transilvania”, 1975, IV, nr. 5, p. 59.
 Comentarii în legătură cu textul: „1782 LUNA LUI AUGUST 27 HORIA”, descoperit pe grinda unei case din satul Mătișești, comuna Horea (fost Arada), atribuit lui Horea.

IV. RĂSCOALA LUI HOREA ÎN LITERATURĂ ȘI ARTĂ

a) FOLCLORUL RĂSCOALEI, TRADIȚII ORALE

Versuri

- 533 ALECSANDRI, VASILE, *Poezii populare ale românilor. Adunate și întocmite de...*, București, Tip. Lucrătorilor Asociați, 1866, in-8°, 416 p.
La p. 218: *Hora și Cloșca*. Horă revoluționară. Note explicative, la p. 219.
Răscoala e comparată cu un foc aprins de Horea și Cloșca, *hora* învîrtindu-se în jurul lor. E prea evident o compoziție literară de după 1848, foarte probabil o compoziție proprie.
Cu o singură deplasare de motiv, această „horă revoluționară”, apare și la Al. Odobescu în 1878. (Cf. N. Edroiu, nr. 550, p. 316—317 din bibliografia de față).
- 534 DRĂGESCU, IOACHIM C., *Noaptea Carpatine sau istoria martirilor libertății. Roman istoric*, Pesta, cu tiparul lui Aloisius Bucsánszky, 1867, in-8°, 276 p.
O anexă a romanului conține o poezie populară despre Horea, intitulată de autor *Cîntec bătrîn* (p. 269—270). Tot la Horea se referă o strofă dintr-o altă poezie, *Cînt din lumea bătrînă* (p. 270—271). (Cf. N. Edroiu, nr. 550, p. 318 din bibliografia de față).
- 535 [Versuri populare despre Horea și Cloșca]. Publ. de I. Selăgean: *Extras matricular a lui Horia și Cloșca*, „Federațiunea”, 1868, I, nr. 12, p. 43.
Publică două strofe dintr-o poezie populară, cu următoarea explicație: „Horia și Cloșca stau cu mîndrie pe mai mulți pereți români în reminiscență de *martiri ai libertății*, în unele case, cu inscripția împrumutată din cîntecul popular *Iată Horia se pornește*”. Și încheie: „Cîntecul popular al lui Horia *Stați unguri să sfătuim* etc., încă merită atenția istorică”.
- 536 *Horia bea și veselește. Cîntec popular. Menționat în articolul ne-semnat: Una privire fugitivă peste istoria politico-națională a românilor din Sălaj*, „Federațiunea”, 1868, I, nr. 73, p. 286.
„Versuri cîntate în oastea lui Horia”. Ele au străbătut cu repeziciune în Sălaj, unde răscoala a avut un adînc răsădit, spune autorul anonim (presupunem I. Selăgean). Mai afirmă că „încă în copilărie a învățat de la mamă-~~sa~~ versurile despre Horia” (subsolul p. 286).
- 537 DENSUȘIANU, NICOLAE, *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785*, București, Tip. „Românul” Carol Göhl, 1884, p. 465.

Publică patru versuri populare despre Horea și o variantă (două versuri) din cele culese în regiunea Munților Apuseni, la 1879, care sînt păstrate în caietele sale de la Academia R.S. România, ms. 391, 394 (caiete nr. XXXII și XXXV). Versuri republicate în *Horea și Iancu* (nr. 551, p. 44); v. și N. Edroiu (nr. 550, p. 319 din bibliografia de față).

- 538 ION DE LA FĂGETEL [DENSUȘIANU, ARON], *Cîntece populare de război din revoluțiunea lui Horia. Culese de pe Valea Steiului, unul din principalele ținuturi în care s-a petrecut revoluțiunea lui Horia, în Centenarul revoluțiunii române de la 1784 (Horia, Cloșca și Crișan)*, București, Tip. Modernă, 1884, in-4°, p. 57—60.

În poeziile care se referă la răscoală, intervenția autorului e evidentă. (Cf. N. Edroiu, nr. 550, p. 319 din bibliografia de față).

- 539 FRÂNCU, TEOFIL — CANDREA, GEORGE, *Românii din Munții Apuseni (moșii)*, București, Tip. Modernă, 1888, in-8°, p. 294—296.

Publică fragmente dintr-o versiune populară a poemului *Carmina Valachica Horae et Kloskae*, auzite, la 1885, în Vidra de Sus de la Gavril Bădescu. Republicate de D. Prodan (nr. 542, p. 24—26) și în *Horea și Iancu* (nr. 551, p. 34—37 din bibliografia de față); v. și N. Edroiu (nr. 550, p. 323 din bibliografia de față).

- 540 *Cîntecul lui Horia. Cîntec popular*. Publ. în *Fapte și vorbe românești*. Carte de cetire pentru toți românii. Alcătuită de George Coșbuc, București, Socec, [f.a.], in-8°, p. 109.

Horă revoluționară.

- 541 ZANNE, I., *Proverbele românilor*, VI, București, Socec, 1901, in-4°, p. 150—151.

Patru versuri dintr-un cîntec popular referitor la *Horia*.

- 541a DĂIANU, E., *Vorbe bune*. „Calendarul nostru pe anul 1919”, Comloșul Mare, Edit. redacției „Calea Vieții”, 1918, in-8°.

Menționînd lucrarea lui Adam Müller-Guttenbrunn, *Joseph der Deutsche*, Leipzig, Verlag L. Staackmann, 1917, in-8°, 410 p., E. Dăianu vorbește de călătoria lui Iosif al II-lea în Transilvania. Printre cele 19 000 petiții înmîinate împăratului a fost și una în versuri, în care se vorbește despre robota grea a iobagilor români. O reproduce, fără a menționa de unde a fost culeasă (p. 55—56). (V. I. Mușlea, nr. 551a, p. 241 din bibliografia de față).

- 542 PRODAN, D., *Versuri contemporane despre răscoala lui Horea*, „Anuar. Arh. de Folklor”, 1942, VI, p. 5—32.

Publică textul poemului *Carmina Valachica Horae et Kloskae*, două variante populare ale acestuia și cîteva poezii contemporane despre Horea și Cloșca, după două manuscrise aflate în Bibl. Centrală Univ. din Cluj-Napoca. Textele sînt precedate de un studiu introductiv despre ecoul răscoalei în literatura română și cea a vecinilor.

- 543 ROȘU, NICOLAE, *Carte de cîntece. Antologie populară, întocmită de...* Ediția a 3-a, Timișoara, Tip. Coop. Națională, 1942, in-12°, 160 p. (Biblioteca gazetei „Poporul român”, nr. 1).

Cuprinde *Cîntec din vremea lui Horia* (p. 36), în care sînt elogiați Horea și Cloșca.

- 544 *Antologie de literatură populară*, vol. I, *Poezia*. Prefață de Acad. G. Călinescu, București, Edit. Acad. R.P.R., 1935, in-8°, 647 p. Cuprinde și două cîntece despre răscoală. Primul (p. 80) e reprodus după Aron Densusianu (nr. 538, p. 57 din bibliografia de față); al doilea (p. 81), inedit, e publicat după un manuscris din 1889, cules de I. Pop R., din jud. Bihor.

- 545 [Cîntec de vitejie din vremea răscoalei din 1784]. Publ. de M. Dia-
ciuc-Dăscălescu [Alexandru Savu], în Prefață la *Răscoala iobagilor de la Bobîlna*, ed. a 2-a. Text și introducere de Șt. Voicu. București, Edit. Științifică, 1957, in-8°, 177 p. Ediția a 3-a, 1970. (Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.). Reprodus de Pompiliu Teodor, *Din gîndirea materialist-istorică românească (1921—1944)*, București, Edit. Științifică, 1972, p. 169—170.

„În răsunetul acestui cîntec se avîntau moții în 1784—1785, sub conducerea lui Horea, în lupta contra magnaților“ (p. 23—24).

- 546 DEZMIREANU, ION, *Cine-o făcut horile. Culegere de folclor din regiunea Cluj, întocmită de...*, Cluj, Casa reg. a creației populare, 1961, in-8°, 241 p.

Cuprinde *Cîntec despre Horia* (p. 35). E cunoscutul cîntec care începe cu versurile:

Horea bea la făgădău,
Domnii fug fără hinteu.

- 547 *Folclor din Transilvania. Texte alese din colecții inedite*. Ediție îngrijită de Ioan Șerb, cu un cuvînt înainte de Mihai Beniuc, București, Edit. pentru literatură, 1962, in-8°, 575 p.

În cap. *Folclor din Țara Zarandului* (p. 1—107), cules de Ioan Șerb și Domițian Cesereanu, e și un cîntec despre Horea (p. 14). Reprodus în *Horea și Iancu* (nr. 551, p. 45 din bibliografia de față).

- 548 *Flori alese din poezia populară*, vol. I. *Poezia lirică*. Ediție îngrijită de Ioan Șerb. Prefațată de Mihai Pop, București, Edit. pentru literatură, 1967, in-8°, 351 p. (Biblioteca pentru toți).

La p. 50 și 51 sînt reproduse cîntecele despre Horea din *Antologia* de sub nr. 544 din bibliografia de față.

- 549 MARINESCU, ATANASIE MARIAN, *Poezii populare din Transilvania*, București, Edit. Minerva, 1971, in-8°, 828 p. (pl.).

Între poeziile grupate sub titlul: *Cîntece de revoltă și de luptă împotriva nedreptăților sociale. Cîntece istorice*, se află două care se referă la Horea: *Cîntare* (în ms. cu subtitlul *Horia*), p. 658 și *Horia*, p. 659.

Aceste cîntece au circulat pe o arie întinsă în Transilvania.

- 550 EDROIU, NICOLAE, *Răscoala lui Horea în folclorul românesc* (Preocupări de cercetare a folclorului răscoalei), „Apulum“, 1972, X, p. 313—325.

Sînt analizate îndeosebi versurile populare din creația folclorică publicate de diferiți culegători sau rămase în manuscris, preocupările de mai bine de un secol de culegere a folclorului răscoalei.

- 551 *Horea și Iancu în tradițiile și cîntecele poporului*. Ediție îngrijită de Ovidiu Bîrlea și Ioan Șerb, București, Edit. Eminescu, 1972, in-8°, XXIX+184 p. (Biblioteca „Eminescu”).

Cuprinde *Legende și cîntece despre Horea*: 1) *Horia* (legende în proză), p. 1—25; 2) *Cloșca* (legende în proză), p. 30—32; 3) *Horia și Boierescul* (legendă în proză), p. 33; 4) *Cîntece despre Horea, Cloșca și Crișan*, p. 34—47.

Legende păstrate în tradiție culese, majoritatea în anul 1968, se referă îndeosebi la prinderea lui Horea și Cloșca.

Cîntecele despre Horea aproape au dispărut din circulație. Doar în Albac s-au păstrat două (p. 43, 46—47) și o variantă pe valea Crișului Alb, în ținutul Zarandului (p. 39). Restul, reproduse din diferite publicații.

- 551a MUȘLEA, I., *Cercetări etnografice și de folclor*, II, ed. I. Taloș, București, Edit. Minerva, 1972, in-8°, p. 239—242.

Horea și acțiunile lui în amintirea populară. Reproduce versuri contemporane sau ceva mai tîrziu, oprindu-se mai îndelung asupra poemului *Carmina Valachica Horae et Kloscae*, cu juste observații despre el.

Proză

- 552 *Gorunul lui Horia la biserica din Tebea în Zarand*, „Familia”, 1871, VII, nr. 32, p. 383 (1 fig.).

„Tradiția populară pretinde că Horia și Cloșca sub acest arbore au satorit planul lor de răzbunare în contra împilatorilor, a nobilimei, de aceea îl numesc *Gorunul lui Horia*”.

- 553 B[ARITIU], G., *De la Deva pînă la Arad. Gorunul lui Horea*, „Observatorul”, 1885, VIII, nr. 13, p. 49.

Nu departe de mormîntul lui Iancu — spune autorul — alături cu el se înalță un stejar vechi și puternic, „*Gorunul lui Horia*”. „Tradiția spune că mîna dreaptă a lui Horia, scăpată ca prin minune de sub roata morții, s-a fi îngropat sub acest gorun; și de atunci i s-a dat supranumirea „*Gorunul lui Horia*”.

- 554 [SIMULESCU, N.] Z. BOIU, *Un document istoric de la 1784*, „Transilvania”, 1895, XXVI, nr. 7, p. 203—204.

Aduce unele precizări în legătură cu acțiunea de pacificare a episc. Ghedeon Nichitici la Mihăleni „după tradiția din bătrîni”.

- 555 BRENTANOS, CLEMENS, *Auswählte Werke*, III, Leipzig, Hg. v. Max Morris, 1905, p. 127.

În nuvela *Die mehreren Wemüller oder ungarische Nationalgesichter* vorbește de „*Horia und Klotzka*” ca de nume colective pentru români, o dovadă că faima lor ajunsese pe la 1811 atît de mare, încît ele se substituiau pentru poporul întreg: Horea și Cloșca apar ca tipuri de țărani români alergînd la sunetul vioarei.

Brentanos, care a trăit cîțva timp în Boemia, a întîlnit aceste nume în jocurile de păpuși tradiționale acolo. (Cf. E. Păunel, nr. 21, p. 76—77; N. Iorga, „Rev. Ist.”, 1926, XII, p. 289—290; Adolf Heltmann, *Rumänische Verse in Klemens Brentanos Novelle „Die mehreren Wehmüller oder ungarische Nationalgesichter“*. Ein quellenge-schichtlicher und ästhetischer Beitrag, „Korrespondenzblatt“, Sibiu, 1926, XLXIX, nr. 8—9, p. 81—104.

- 556 RĂDULESCU-CODIN, C., *Din trecutul nostru. Legende, tradiții și amintiri istorice*, București, Cartea Românească, 1923, in-8°, 207 p. Vorbind despre comuna Valea Popii, comună situată la jumătatea drumului dintre Cîmpulung și Pitești, spune următoarele: „În locul unde astăzi este biserica, a fost în vechime altă biserică, făcută tot de Iosif bătrînul; iar clopotul ce se vede azi la biserica noastră este clopotul de la cea veche, pus acolo de un alt român credincios numit Șerban și venit și el tot din Ardeal, în urma răsmeriții ce s-a făcut cu sculara lui Horia și Cloșca“ (p. 116).

- 557 LUPAȘ, IOAN, *Cum trăiește amintirea lui Horia și a lui Avram Iancu în sufletul Moșilor?*, „Soc. de Miine“, 1924, I, p. 387—389. Repu-blicat sub titlul: *Cum trăiește amintirea lui Horia și a tovarășilor săi în sufletul Moșilor?* (V. nr. 418, p. 189—202 din bibliografia de față).

Amintirea răscoalei și a căpeteniilor ei e destul de vag păstrată în tradiție, în regiunea Munților Apuseni, după cum reiese din mărturiile informatorilor.

- 558 PAPAHAĞI, TACHE, *Cercetări în Munții Apuseni*, „Grai și Suflet“, București, 1925, II, p. 22—89.

În cap. *Știri tradiționale despre Horia* (p. 79—80) e informația luată de la unul din bătrînii care au stat de vorbă și cu istoricul I. Lupaș. Următoarele două capitole se referă la descrierea figurii lui Horea care nu corespunde cu cea din portretele artiștilor plastici transilvă-neni, făcute după încarcerarea lui la Alba Iulia.

- 559 POPA, ATANASIE, *Plîngerea lui Horia către împăratul Iosif al II-lea*, „Comoara Satelor“, Blaj, 1926, IV, p. 38.

Se plîngea împăratului că feudații îi forțează la 6 zile de robotă pe săptămînă, înșirîndu-le zilele de muncă. (Cf. Al. Odobescu, nr. 387, p. 73 din bibliografia de față).

- 560 CARAMAN, PETRU, *Motive românești în literatura semipopulară cehă*. Teatrul de marionete: „Horia și Cloșca“, „Arhiva“, organul societății istorico-filologice din Iași, 1929, XXXVI, p. 6—17, 103—114. Studiu asupra tragediei în 4 acte, creație populară cehă: *Horia a Gloska aneb Zapálení Hermanštadtú, též Povstání srbských zemanu* [Horea și Cloșca sau incendierea Sibiului, precum și răscoala moș-nenilor sîrbi].

Piesa, la origine cultă, s-a bucurat de o mare popularitate în lu-mea satelor și tîrgurilor din Boemia în tot cursul secolului al XIX-lea. La distanță de mai multe decenii, Horea, alături de Cloș-ca, este înfățișat — ca urmare a unui proces de contaminare cu mișcarea de eliberare națională a poporului sîrb (1804—1811) —

drept căpetenia unei cete de haiduci răsculați, din cauza grelelor suferințe, împotriva prințului sîrb din Țara Sibiului, căruia îi devastează cetatea. Trădați, sînt prinși și executați prin zdrobirea cu roata.

De această creație populară s-a ocupat, mai nou Jan Malík (V. nr. 564 din bibliografia de față).

- 561 CAMBER, GEORGE E., *Țara Zarandului*, București, Cartea Românească, 1934, in-8°, 30 p. (Cunoștințe folositoare, Seria C, nr. 55). Se referă la tradițiile orale privind *Gorunul lui Horia* (p. 23).

- 562 PETRESCU-SAVA, G. M., *Un apostol al moșilor trecut pe timpul lui Horia în Țara Românească și urmașii lui ploieșteni — cu însemnătate în politica și cultura națională*, Ploiești, Cartea Românească, 1936, in-8°, 50 p. (fig.).

În cap. *Tradiția despre origina din Țara moșilor a preotului Nicolae Ioachimescu* (p. 7—11) arată împrejurările în care acesta s-a refugiat în Țara Românească, în urma reprimării mișcării din 1784. Lînd parte la răscoală, a fost prins și condamnat la moarte. Evadează din închisoare și trece Carpații împreună cu familia (p. 7—8).

- 563 BARTOŠ, JAROSLAV, *Loutkárske hry českého obrozeni* [Piese ale teatrelor de păpuși ale renașterii ceh] Csl. spisovatel, Praha, 1952, p. 253—268.

Se ocupă de piesele pe tema răscoalei lui Horea, jucate în teatrul popular ceh de păpuși la sfîrșitul secolului XVIII și în sec. XIX. În anexă sînt publicate textele unor variante ale acestor piese. (V. și nr. 565 din bibliografia de față).

- 564 MALÍK, JAN, *Rumunská thématica v tradičních českých loutkových hrách* [Tematica românească în jocurile de păpuși tradiționale ceh], în *Materály k dějinám čs. loutkářství II* [Materiale pentru istoria teatrului de marionete ceh. II], Praha, Státní pedagogické nakladatelství, n. p. 1957. (Učební texty vysokých škol) p. 26—43.

Noi contribuții la piesele de marionete pe tema răscoalei lui Horea.

- 565 IONESCU, ILEANA, *Piese despre Horia și Cloșca în teatrul de păpuși ceh*, „Romanoslavica”, București, 1964, X, p. 73—88.

Se ocupă de teatrul ambulant de păpuși ceh la sfîrșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX, care avea ca subiect episoade din răscoala lui Horea. În anexă sînt date traduceri după textele acestor piese, în variantele publicate de J. Bartoš. (V. nr. 563 din bibliografia de față).

b) LITERATURA CULTĂ

Poezii

- 566 DRĂGESCUL, IOACHIM C., *Amor și Patria. Poezii*, Turin, Tip. Blasius Moretti, 1869, in-8°, 112 p.

Cuprinde două poezii inspirate din răscoala lui Horea: *Marșul lui Horia* (p. 31—32) și *Imnul lui Horia* (p. 33—34).

- 567 VULCAN, IOSIF, *Gorunul lui Horia*, Budapesta, Tip. Al. Kocsi, 1876, in-8°, 15 p. (Fără foaie de titlu). Republicată în volumul de poezii *Lira mea*. Ediție populară, Oradea-Mare, in-8°, p. 27—43. Poezie inspirată de falnicul gorun de la Țebea.
- 568 SIMU, GEORGIU, *Crișanului. Poem epic*, Blaj, 1882. (Apud G. Bogdan-Duică, *Poezia lui George Simu*, „Tribuna”, 1888, V, nr. 173, p. 689—690).
Adaptare după *Ghetoaga lui Briar și Dan Căpitan de Plai* de V. Alecsandri.
- 569 *Centenarul revoluțiunii române de la 1784 (Horia, Cloșca și Crișan)*, București, Tip. Modernă, 1884, in-4°, 110 p. + 1 pl.
Volum comemorativ, editat de un grup de tineri transilvăneni. Cuprinde un articol de G. Secășianu, *Revoluțiunea română de la 1784 în Transilvania* (p. 5—18) și poezii inspirate din răscoală, anume: I. C. Drăgescu, *Marșul lui Horia* (p. 19), publicat și în vol. de sub nr. 534 din bibliografia de față; Ioan Lepădat, *Stejarul lui Horia* (p. 39—40); *Cîntece populare de război din revoluțiunea lui Horia* (p. 57—60), menționate și sub nr. 538 din bibliografia de față; R. Năsturel, *Cîntece*, între care unul intitulat *Profeția lui Horia* (p. 69); C. Părăianu, *Horia* (p. 95); Societatea „Tinerimea Română”, *Centenarul lui Horia* (p. 103).
Informații în legătură cu pregătirea și comemorarea răscoalei în 1884, la București: Ioan Georgescu, *Centenarul revoluției lui Horia. O scrisoare de acum 50 de ani a lui Nicolae Densușianu*, „Conv. Lit.”, 1935, LXVIII, nr. 1—2, p. 50—53. Cuprinde și câteva însemnări în legătură cu monografia lui Densușianu.
- 570 MOLDOVAN, VASILE E., *Roata din Bălgrad*, „Libertatea”, Orăștie, 1904, nr. 25 din 2/19 iulie.
E inspirată de ultima audiență a lui Horea la Iosif al II-lea.
- 571 SBIEREA, RADU, *Gorunul lui Horia*, „Junimea Lit.”, 1906, III, nr. 4, p. 64—66.
Poem inspirat din tema gorunului de la Țebea; 15 strofe de câte 4 versuri. Strofele 2—7 se referă la Horea.
- 572 COTRUȘ, A., *Horia*, Warszawa, Drukarnia Mazowiecka, 1935, in-8°, 31 p. Ediția a 2-a, Brad, Pantheon, 1935, in-8°, 46 p. (Cu ilustrații de Mac Constantinescu). Ediția a 25-a, București, Edit. Bucovina I. E. Torouțiu, 1938, in-8°, 31 p.
Un ciclu de 27 poezii, inspirate de figura lui Horea, care s-a ridicat „pentru cei săraci și goi, pentru toți...”
Traduse, parțial, în limba maghiară: *A Horia Ciklusból* [Din ciclul Horea], p. 45—61 din vol.: Aron Cotruș, *Versek*. Fordította Kibédi Sándor [Aron Cotruș, *Poezii*. Traduse de...], Cluj, Tip. Gloria, 1936, in-8°, 63 p.
Recenzie: Ion Chinezu, *Poetul lui Horia*, „Gînd Românesc”, 1935, III, p. 97—98.
- 573 MILIȘTE, PROCOPIE, *Biografia lirică în memoria țaranului Horia*, „Junimea Lit.”, 1935, XXIV, nr. 3—4, p. 78.
Poezie în care se evocă copilăria lui Horea.

- 574 NANU, A., *Cîntecele lui Horia. Arhanghelul munților*, „Viața Ilustr.”, 1935, II, nr. 4, p. 4—5.
Poem evocînd faptele eroului de la 1784.
- 575 EMINESCU, MIHAI, *Opere*, I. Poezii tipărite în timpul vieții. Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București, Fundația pentru literatură și artă, 1939, in-4°, 523 p.
Horia (p. 491—492), poezie din tinerețe, slăvind figura eroului de la 1784. Vezi și *Varianta* și note, p. 512, unde Perpessicius notează: în ms. 2262, 4 mai e însemnat un titlu: *Horiadele*. Eminescu mai plănuiise și o dramă despre Horea. V. și N. Edroiu, *Eminescu și Horea*, „Tribuna”, 1964, VIII, nr. 44, p. 2, articol ce cuprinde reflec-tarea răscoalei lui Horea în scrisul lui Eminescu.
- 576 IOSIF, ȘTEFAN OCTAVIAN, *Poezii*. Ediție îngrijită de Șerban Cioculescu, București, Fundația pentru literatură și artă, 1939, in-8°, 365 p.
Cuprinde *Gorunul lui Horia* (p. 97—98), poezie inspirată de secularul copac de la Tebea. Reprodusă și în antologia *Gorunul lui Horia* (nr. 590, p. 78—79 din bibliografia de față).
- 577 CASTRO, RONSARDA, *Horia*, „Conv. Lit.”, 1940, LXXIII, nr. 2, p. 124—125.
Evocă figura lui Horea.
- 578 MURNU, G., *Horia*, „Conv. Lit.”, 1940, LXXIII, nr. 1, p. 16—17.
Apărută mai întîi în „Alma Sol”, București, 1916. (Apud. O. Beu, nr. 43, p. 24 din bibliografia de față). Reprodusă și în *Gorunul lui Horia* (nr. 590, p. 71—72 din bibliografia de față).
Scrisă în 1916, la intrarea României în război. Poetul a evocat tragicul sfîrșit a lui Horea ca îndemn la luptă pentru dezrobirea Transilvaniei.
- 579 MUNTEANU, TEODOR AL., *Rugămintea lui Horia și Ne muștră Horia*. „Conv. Lit.”, 1940, 73, nr. 7—12, p. 656—657.
Două poezii inspirate de eroul martir Horea.
- 580 OPRESCU, SPINENI V., *Țara Dacilor*. Versuri, Sibiu, Tip. Dacia Traiană, 1941, in-8°, 131 p.
În poezia *Horia*, evocă figura conducătorului moșilor.
- 581 STRAVALA, VALENTIN, *Horia*, „Dacia”, București, 1941, I, nr. 4, p. 4.
Evocă figura lui Horea.
- 582 GOGA, OCTAVIAN, *Poezii alese*, București, Tip. Luceafărul, 1943, in-8°, 112 p.
Bisericuța din Albac (p. 22) e inspirată de bisericuța de lemn din satul lui Horea, așezată în 1908 la Florica. Reprodusă și în *Gorunul lui Horia* (nr. 590, p. 93—94 din bibliografia de față).
- 583 PILLAT, ION, *Poezii*, vol. II, București, Fundația pentru literatură și artă, 1944, in-8°, 282 p. (paginate în continuarea vol. I).
Poezia *Bisericuța lui Horia* (p. 288) are același subiect de inspirație

- ca și cea de sub numărul de mai sus. Reprodusă și în *Gorunul lui Horia* (nr. 590, p. 119 din bibliografia de față).
- 584 CORBEA, DUMITRU, *Balade*, București, Edit. Știința, 1946, in-12°, 60 p.
Răscoala lui Horia (p. 13—18), poem epic, în formă populară.
- 585 BENIUC, MIHAI, *Versuri alese*, București, ESPLA, 1949, in-8°, 167 p.
 Cuprinde: 1) *A fost odată unul Horia* (p. 95—96); 2) *Vulturul răz-bunării* (p. 112—113); 3) *Chivără Roșie* (p. 153—164). Primele două inspirate de eroul moșilor, Horea; ultima, de „omul enigmatic” care ar fi însoțit pe Horea la începutul răscoalei. E reprodusă și în *Gorunul lui Horia* (nr. 590, p. 156—164 din bibliografia de față).
- 586 BENIUC, MIHAI, *Focul lui Horia*, „Steaua”, 1956, VII, nr. 7, p. 8.
 Cinci strofe, în formă populară, evocă răscoala din 1784.
- 587 ANCA, TUDOR, *Horea*, „Familia”, 1968, IV, nr. 3, p. 22.
 Inspirată de figura principalului conducător al răscoalei.
- 588 BĂRNA, VLAICU, *Gorunul lui Horia*, „Viața Românească”, 1968, XXI, nr. 11 (supliment: caietul 11, p. VI—VII). Reprodusă și în antologia *Gorunul lui Horia* (nr. 590, p. 194—195 din bibliografia de față). Poezie inspirată de falnicul stejar de pe dealul Tebea.
- 589 ȘOROBETEA, AUREL, *Horia*, „Echinox”, Cluj, 1972, IV, nr. 4, p. 8.
 Reprodusă și în *Gorunul lui Horia* (nr. 590, p. 322—323 din bibliografia de față).
 Inspirată de răscoala din 1784.
- 590 *Gorunul lui Horia. Poeme*. Antologie și cuvânt înainte de V. Făna-che, București, Edit. Minerva, 1974, in-8°, 343 p.
 Antologie de poezie patriotică, în care figura eroului de baladă, Horea, ocupă un loc impunător.
 Poeții care au închinat versuri marelui erou transilvănean din 1784 îi menționăm în ordinea în care figurează în antologie:
1. — *Pîn' o fost Horea-mpărat*. După colecția de poezii populare menționată la nr. 548 din bibliografia de față.
 2. Mihai Eminescu, *Horia* (p. 52—53).
 3. George Murnu, *Horia* (p. 71—72).
 4. Șt. O. Iosif, *Gorunul lui Horia* (p. 78—79).
 5. Octavian Goga, *Biresicuța din Albac* (p. 93—94).
 6. Victor Eftimiu, *Horia* (p. 111—112).
 7. Ion Pillat, *Bisericuța lui Horia* (p. 119).
 8. Al. Popescu-Negură, *Horea* (p. 128—129).
 9. Mihai Beniuc, *Chivără Roșie* (p. 156—164).
 10. Ion Th. Ilea, *Horia* (p. 169—170).
 11. Dumitru Corbea, *Balada lui Horia* (p. 177—179).
 12. George Popa, *Trupul lui Horia* (p. 190—191).
 13. Vlaicu Bârna, *Gorunul lui Horia* (p. 194—195).
 14. Pavel Bellu, *Lîngă statuia lui Horia* (p. 220).
 15. Violeta Zamfirescu, *Horia* (p. 228—229).
 16. Ion Brad, *Gorunul lui Horia* (p. 256).
 17. Aurel Rău, *Casa lui Crișan* (p. 265—266).

18. Ioan Șerb, *Horia și Iancu* (p. 271).
19. Doina Sălăjan, *Roata lui Horia* (p. 291—292).
20. Ileana Mălăncioiu, *Lîngă roata lui Horia* (p. 298).
21. Aurel Șorobetă, *Horia* (p. 322—323).
- 591 STĂNESCU, NICHITA, *Tragerea pe roată a lui Horea, la Alba Iulia, în anul 1785*, „Transilvania”, 1974, III (LXXX), nr. 1, p. 5.
Emoționantă poezie inspirată de sfîrșitul tragic a lui Horea.
- 591a HOLBANA, ION, *Horea*, București, Edit. Ion Creangă, 1974, in-4°, 23 p. (ilustrații).
Poem în formă populară, dedicat celor mici, în care sînt preamărite faptele eroice ale lui Horea.
- 591b SIVAN, MAXIMILIAN, *Gîndul lui Horea*, „Transilvania”, 1975, IV, nr. 1, p. 39.
Poezie despre Horea, cel închis „în turn între gratii”.
- 591c STĂNCEL, MIRCEA, *Baladă pentru Horia*, „Transilvania”, 1975, IV, nr. 5, p. 37.
Inspirată din figura eroului de la 1784.
- 591d ȚUGUI, HARALAMBIE, *Oștile munților*, „Transilvania”, 1975, IV, nr. 7, p. 15.
Poezie despre Horea „pornind munții să-ntoarcă istoria”.
- 591e DIMOV, LEONID, *Litanii pentru Horia*. Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1975, in-8°, 71 p.
O povestire în versuri a mișcării țăranilor români din Transilvania sub conducerea lui Horea.

Proză

- 592 SFURA, D., *Cursoriul lui Horia și Cloșca* (Nuvelă originală), „Zorile Bihorului”. Almanahul Național de la Societatea de lectură a jumimii române studinte la școlile orădene, Oradea Mare, 1854, I, p. 75—104.
Eroul nuvelei, Ștefan Ardelean, profită de ridicarea iobagilor din anul 1784 pentru a se răzbuina pe rivalul său.
- 593 DRĂGESCU, IOACHIM C., *Noptile Carpatine sau istoria martirilor libertății*. Roman istoric, Pesta, cu tiparul lui Aloisius Bucșanszky, 1867, in-8°, 276 p. (fig.). A apărut mai întîi sub titlul: *Nopti Carpatine*, „Concordia”, 1866, VI, n-rele 84—101; 1867, VII, n-rele 5—13, 16, 18—49. Reeditat sub titlul: *Martirii libertății*. R. Sărat, 1884.
Două lungi povestiri istorice, cu totul distincte. Prima, cuprinde viața lui Pinteza Viteazul. A doua, „Regele Daciei” (p. 101—268) tratează răscoala din 1784.
Cartea a fost interzisă în fosta monarhie austro-ungară; se citea pe ascuns de către „studenți”. (Cf. D. Prodan, nr. 542, p. 2 din bibliografia de față și N. Coroi, „O mică amintire”. „Cult. Creșt.”, 1937, XVII, p. 307). Despre răspîndirea cărții și cuprinsul ei: Onisim Filipoi, Mihai Popa, Ioachim Drăgescu, un cîntăreț necunoscut

- al Munților Apuseni. În „Țara Moților“. Studii, articole și comunicări, Abrud, 1974, p. 176—181.
Recenzie: „Federațiunea“, 1868, I, p. 170—171.
- 594 SZATHMÁRY, KÁROLY P., *Az ország sebei. Regény* [Răniile țării. Roman], Pest, Az Athenaeum tulajdona, 1871, in-8°, (4 volume). Romanul se sfârșește cu descrierea unei cursii pe Detunata (vol. IV, p. 160—168), cu un dialog interesant între autor și un român, Grigore Rácz, despre perfidia politicii austriece care a provocat răscoala din 1784.
- 595 MOLDOVÁN, GERGELY, *Fața Roșie. Történet a Hóra-világból* [Fața Roșie. Povestire din vremurile lui Horea], „Magyar Polg.“, 1884, XVIII, nr. 60, p. 1—2; nr. 61, p. 1—2; nr. 62, p. 1—2; nr. 67, p. 1; nr. 68, p. 1; nr. 69, p. 1; nr. 73, p. 1—2; nr. 74, p. 1—2.
Caută să denigreze memoria lui Horea.
- 596 MOLDOVÁN, GERGELY, *A Hóra-világból. Elbeszélés* [Din vremurile lui Horea. Povestire], „Magyar Polg.“, 1884, XVIII, nr. 274, p. 1—2; nr. 275, p. 1—2; nr. 276, p. 1—2; nr. 277, p. 1—2; nr. 279, p. 1—2; nr. 280, p. 1—2.
Atitudine ostilă față de răscoală și conducătorii ei.
- 597 POP, FLORENTIN I., *Horia. Roman original*. (După actele istorice publicate de A. Papiu, A. Odobescu, N. Densușianu și tradiție), Iași, Tip. Lucrărilor Români Asociați, 1885, in-8°, 109 p. Ediția a 2-a a apărut sub titlul: *Martirii Transilvaniei. Horia, Cloșca și Crișan*. Nuvelă originală istorică. (După actele istorice... ca la ediția I), Iași, Libr. Școalelor. Frații Șaraga, [f. a.], in-16°, 158 p. (Biblioteca Șaraga, nr. 18—19).
În povestirea evenimentelor, autorul s-a inspirat îndeosebi din monografia lui N. Densușianu (nr. 391 din bibliografia de față).
- 597a AMANTE, BRUTO, *La Romania illustrata*, Roma, Bruto Amante Editore, 1888.
Cuprinde și un capitol: *Cloșca, Horia, Crișan*, tradus în românește sub titlul: *Revoluția lui Horia* (Episod istoric) de S. M. din Craiova, „Gazeta Transilvaniei“, 1888, nr. 104, p. 2—3.
Autorul încheie: „Eroismul lui Horia, marea lui abnegație personală, ideile ce stîrniră și însoțiră mișcarea lui, îi lăsară numele popular. Nu este nici un țaran care să nu-și aducă aminte de faptele lui Horia, și în cele mai sărace colibe din Transilvania se găsește portretul lui...“
- 598 WITTSTOCK, OSKAR, *Josef Marlin. Ein Beitrag zur sächsischen Literaturgeschichte der vierziger Jahre*, „Arch. Siebenbürg. Landesk.“, 1895, XXVI, p. 509—525.
Studiu privind opera literară a lui Josef Marlin. Tot aici publică și prefața romanului *Horra*, după ciorna abia schițată în manuscris. Retipărită și de O. Netoliczka, *Ein Siebenbürgen Sachse von 75 Jahren über das rumänische Volk*. „Cultura“, Cluj, 1924, I, nr. 1, p. 97—98. Tradusă în românește: *Din „Horea“*. Prefață. În *Texte privind dezvoltarea gândirii social-politice în România*, vol. I. București, Edit. Academiei R.P.R., 1954, p. 272—273.

Din prefață reiese că Marlin a cunoscut prea puțin documentația răscoalei: „Vechea cenzură austriacă a împiedicat publicarea datelor precise. Actele procesului privitor la conducătorii răscoalei zac acoperite de praf în arhiva guvernului din Transilvania și nu mi-au fost accesibile”. Iar mai departe: „În îndepărtatul Hamburg a apărut odată o carte despre această răscoală, câteva notițe de ziar și mai multe plâsmuiri. Aceasta este totul ceea ce istoria a însemnat despre Horea”. A fost, în schimb, un bun cunoscător al poporului nostru care s-a ridicat, la 1784, sub Horea, „împotriva puterii nedrepte a nobilimii”.

- 599 BLEIBTREU, CARL, *Ein Freiheitskampf in Siebenbürgen. Kulturhistorischer Roman*, Jena, Herman Costelnoble, 1896, in-8°.

E prelucrarea romanului *Horra* de Josef Marlin (nr. 610 din bibliografia de față).

Recenzie: L. Virean [Liviu Reboreanu], „Lupta”, *Budapesta*, 1908, II, nr. 206, p. 2—3; nr. 207, p. 2—3.

Un război pentru libertate în Ardeal. Roman istoric-cultural de Carl Bleitreu. Traducere fragmentară (semnată M.S.), „Gazeta Transilvaniei”, 1912, nr. 111 și 112, p. 1—2.

V. și Mircea Popa, „Tribuna”, 1973, XVII, nr. 52, p. 2.

- 600 REBREANU, LIVIU, *Răscoala Moșilor*, București, Edit. libr., A. Stănculescu, 1919, in-8°, 94 p. Ediția a 2-a a apărut sub titlul: *Horia, Cloșca și Crișan*, București, Ancora, 1928, in-16°, 159 p. (Biblioteca „Universala”, nr. 150—151).

S-a inspirat îndeosebi din lucrarea lui N. Densușianu (nr. 391 din bibliografia de față), din care, pe alocuri, a reproduș chiar pasaje întregi.

- 601 SADOVEANU, MIHAIL, *Lacrimile Ieromonahului Veniamin. Carte în care se vede, încă de acum 100 de ani, tainica vestire a unirii neamului românesc. Dată la lumină și tipărită de...* Iași, „Viața Românească”, 1926, in-8°, 143 p.

În cap. *Cînd a venit în Ardeal Iosif-Impărat. Cînd s-au sculat Moșii cu Horia. Cum a murit Horia la Bălgrad* (p. 37—47), Sadoveanu pune în gura călugărului moldovean Veniamin din mănăstirea Rîșca, pe moșiile căreia erau și „ungureni”, o scenă petrecută la 1785, în casa părintească, anume cum un ardelean care s-a adăpostit la ei, le-a povestit, într-o seară, „cum s-au sculat Moșii din robie și cum a fost prins Horia” (p. 39—41).

- 602 REBREANU LIVIU, *Pe urmele crăișorului*, „Adevărul Literar și Artistic”, București, 1928, IX, nr. 419, p. 1 (1 fig.).

Evocă locurile bătătorite de cetele iobagilor răzvrățiți la 1784; „sa-tele crestate cu slove de sînge și amintiri” despre căpeteniile răscoalei.

- 603 REBREANU, LIVIU, *Crăișorul*. Roman, București, Cartea Românească, 1929, in-8°, 317 p. Ediția a 2-a, 1934; a 3-a: *Crăișorul Horia*. Roman, București, Cugetarea, 1940, in-8°, 307 p.; ediția a 4-a, 1942.

Reboreanu „ne-a dat mai mult o istorie romanțată a revoluției lui Horia, decît a conducătorului ei. Cartea are totuși pasajii remarcabile

prin vigoarea stilistică". (Cf. Ion Breazu, *Bibliografia Publicațiilor*, București, Impr. Națională, 1936, p. 625, unde menționează și bibliografia recenziilor asupra acestui roman).

„Cu prea mici deosebiri, *Crăișorul* reprezintă o simplă transpunere epică a episoadelor reținute și în *Răscoala Moșilor*". (V. Silvia Tomuș, *Observații pe marginea genezei romanului „Crăișorul” de Liviu Rebreanu*, „*Studia Phil.*”, 1963, fasc. 1, p. 73).

- 604 CLOCOCEANU, A., *Duhovnicul satanei. Martirii neamului. Horia, Cloșca și Crișan*, București, Inst. de arte grafice „Eminescu”, 1935, in-8°.

Roman apărut în fascicule.

- 605 NANU, A., *Horia. Povestea pătimirii lui*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1935, in-16°, 24 p. (fig.). (Biblioteca povestirilor morale, nr. 19). Un fragment a fost publicat sub titlul: *Iată Împăratul vostru!* (Clike din pătimirea lui Horia), „*Viața Ilustr.*”, 1935, II, p. 2—7 (fig.).

Cuprinde povestirea martiriului lui Horea.

- 606 NANU, A., *Prorocul*. (După Fr. Szilágyi „A Hóra-világ Erdélyben”), „*Viața Ilustr.*”, 1935, II, p. 5—10.

E un capitol din viața lui Crișan înainte de răscoală, prezentat de A. Nanu sub formă de povestire, după relatarea istoricului maghiar Szilágyi.

- 607 DAN, PAVEL, *Urcan Bătrînul. Nuvele. Cu o introducere de Ion Chinezcu*, București, Fundația pentru literatură și artă, 1938, in-8°, 336 p.

În nuvela *Iobagii — 1784 —* (p. 288—336) se prezintă o frescă a vieții iobagilor români din veacul al XVIII-lea și scene din răscoala lui Horea.

- 608 HODOȘ, ALEXANDRU, *Cea dintîi pagină din viața lui Avram Iancu*, „*Rev. Fundațiilor reg.*”, 1938, V, nr. 1, p. 39—51.

În partea de la început prezintă și o scurtă expunere literară a răscoalei lui Horea (p. 42—48).

- 609 FOTINO, GEORGE, *Bisericuța din Albac*, „*Rev. Fundațiilor reg.*”, 1941, VIII, nr. 6, p. 603—607.

Scrie cu prilejul înnoșirii bisericuții de lemn. Ridicată la Albac [Arada], locul de naștere a lui Horea, la 1746, a fost așezată la Florica în anul 1908.

- 610 MARLIN JOSEF, *Ausgewählte Schriften, besorg und eingeleitet von Astrid Connerth*, București, ESPLA, 1952, in-8°, 654 p.

Cuprinde și romanul *Horra. Kriegs- und Friedensbilder aus dem Volkleben Rumänen oder Wallachen in Siebenbürgen* (p. 269—503). Roman istoric, scris între 1848—1849, neterminat și cu file lipsă. Îi lipsește și ultima redactare. Tatăl autorului a căutat, după moartea fiului său, să-l întregască textul cu câteva capitole finale: 30—35 de la sfîrșitul „cărții a cincea”. Ele se găsesc reproduse în culegerea din 1952, ca *adaos* (p. 499—503).

Iosif Marlin a încercat „cel dintîi” să valorifice sub raport literar, într-o lucrare mai întinsă, răscoala lui Horea, lucrare care zugrăvește situația politică a poporului român din veacul al XVIII-lea,

- pină la începutul celui de-al XIX-lea. Afară de Horea, un personaj principal al romanului este Johannes Auner care participă la răscoala românilor, animat de o arzătoare dragoste de libertate. Sînt caracterizați, nemeșul ungar, aspru și nemilos și bürgerul sas, închistat în vechile tradiții.
- Recenzie:* Ion Lupu, *Un roman al răscoalei lui Horea*, „Tribuna”, 1959, III, nr. 7, p. 6.
- 611 BOGZA, GEO, *Scrieri în proză*, vol. I, București, Edit. pentru literatură și artă, 1956, in-8°, 371 p.
- În cap. *Răzvrățiții*, comparație între Avram Iancu și Horea (p. 204—208).
- 612 GHIHAN, C., *Inima lui Horea. Povestiri*, București, Edit. Militară, 1957, in-8°, 357 p.
- Inima lui Horea* (p. 189—357) e o lungă expunere literară a răscoalei, inspirată îndeosebi din monografia lui N. Densușianu (nr. 391 din bibliografia de față).
- 613 STANCA, DOMINIC, *Roata cu șapte spițe*, București, ESPLA, 1957, in-12°, 85 p. (Colecția „Albina”).
- Recenzie:* Radu Enescu, „Tribuna”, 1957, I, nr. 14, p. 2.
- 614 MUȘAT, I.D., *Atunci cînd s-a stîrnit furtuna*, Roman, „Tribuna”, 1957, I, nr. 20, p. 4—5.
- Fragment dintr-un roman despre răscoala din 1784.
- 615 CISEK, OSCAR WALTER, *Reisigfeuer. Roman. Erstes Buch Crișan*, Bukarest, Staatsverlag für Kunst und Literatur, 1960, in-8°, 780 p.
- Zweites Buch Horia*. Bukarest, Literstur-Verlag, 1963, in-8°, 820 p.
- Tradus în limba română sub titlul: *Pirjolul*. Roman. În românește de Eman. Cerbu. București, Edit. pentru Literatură, in-8°. Cartea întâi: *Crișan*, 1963, 656 p. Cartea a doua: *Horia*, 1964, 774 p. O[prea] A.I., „File de album”. Oscar Walter Cisek. Hors texte. *Manuscriptum*, București, 1971, II, nr. 1, p. 141. Cuprinde fotocopiile a 4 cărți poștale (1955), adresate de romancier soției sale și privesc itinerariul documentar în procesul elaborării romanului consacrat răscoalei din 1784.
- Recenzie:* N. Manolescu, „Lupta de clasă”, 1964, XLIV, nr. 11, p. 62—69.
- 616 BĂRNA, VLAICU, *Cînd era Horia împărat*, București, Edit. tinerețului, 1962, in-8°, 216 p. (10 desene afară din text).
- Lucrare de popularizare a răscoalei, prezentată într-o aleasă formă literară.
- 617 MUȘAT, I. D., *Întîlnire de seară*. Fragment din romanul *Horea Rex Daciae*, „Tribuna”, 1965, IX, nr. 36, p. 6—7.
- Întîlnirea unor căpetenii a moșilor în vederea pregătirii răscoalei.
- 618 ALMAȘ, DUMITRU, *Eroi au fost, eroi sînt încă... Evocări și portrete istorice*, București, Edit. Politică, 1968, in-8°, 304 p.
- Cap. „Cîte sate românești atîția Horea sînt!” (p. 180—189) cuprinde pagini despre Horea și tovarășii săi de luptă.

- 619 CORBEA, DUMITRU, *A tunat cerul*. (Fragment de roman), „Steaua”, 1969, XX, nr. 9, p. 16—29.
Cuprinde partea de început a romanului, evocând antecedentele răscoalei.
- 620 VORNICU, GHEORGHE, *Umbra lui Horea*. Roman. Cuvînt înainte de Gheorghe Achiței, București, Edit. Eminescu, 1973, in-8°, 222 p. Cuprinde o suită de tablouri istorice, reconstituind momente din istoria Transilvaniei după înfrîngerea răscoalei lui Horea. Pretutindeni stăruie o atmosferă în care umbra lui Horea apare la fiecare pas (p. 6).
- 620a PETRIȘOR, MARCEL, *Măreasa* [roman], București, Edit. Albatros, 1975, in-8°, 217 p.
Vara anului 1784. Stare încordată pe domeniul contelui Georg Porsch din Zarand. Adevăratul stăpîn era însă contesa Teresa Hallaky-Porsch, „măreasa”. Maltratarea nemiloasă a țăranilor iobagi din satele domeniului determină izbucnirea unei revolte țărănești, de care nu e străin Crișan din Vaca. Romanul se încheie cu consfătuirea secretă de la Tebea la care participă Horea, Cloșca și Crișan și alți reprezentanți ai țăranimii, la care se hotărăște declanșarea marii răscoale țărănești din toamna anului 1784.

Teatru

- 621 ANDRÁD, ELEK, *Hóra-világ. Érzékeny-játék négy felvonásban. Szerzette... Némely javításokkal közre bocsátotta Ponori Thewrewk József. Az avult képbe új színekkel önt életet a Festő*. [Vremurile lui Horea. Piesă impresionantă în 4 acte. Compusă de... Publicată, cu unele îndreptări, de Ponori Török Iosif. În tabloul perimat pictorul toarnă viață prin culori noi], Pesten, Petrózai Trattner János betűjével, 1823, in-8°, 72 p.
Andrád, actor secui din Transilvania și-a reprezentat piesa mai întîi la Pesta, în 18 mai 1808 și apoi de mai multe ori, pînă la 1814. Biblioteca Centrală Univ. din Cluj-Napoca păstrează un afiș al piesei, jucată la Tîrgu Mureș, cu data de 27 febr. 1830. (Cf. D. Prodan, nr. 41, p. 3, nota 5 din bibliografia de față).
- 622 VULCAN, IOSIF, *Din răscoala lui Horia*. Dintr-o notiță inserată în „Familia”, 1871, VII, nr. 9, p. 106, știm că a fost reprezentată în „localitatea casinei” de către „Junimea română” din Cluj, în februarie 1871.
- 623 HAUENSTEIN, FRANZ, *Horra und Kloschka. Romantisches Schauspiel*. (Apud Eugen Filtch, *Geschichte des deutschen Theaters in Siebenbürgen. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte der Sachsen*, „Arch. Siebenbürg. Landesk.”, 1887, XXI, p. 315, 316, în notă, 318). Filtch relatează că Societatea de balet de la teatrul curții princiare din Weimar, sub conducerea Iosefinei Uhlich, dădu o serie de reprezentații la Brașov, începînd cu 10 sept. 1822. Iosefina Uhlich — ne spune Filtch — a sprijinit și trupa de diletanți români, pregătind cu aceasta piesa romantică cu cor, de Franz Hauenstein, „Horea și Cloșca” (p. 318).

- 624 POPP, GHIȚĂ, *Horia. Tragedie istorică în 5 acte*, Sibiu, Tip. Institutului tipografic, 1891, in-8°, 88 p. Ediția a 2-a: Cleveland Ohio, Ziarul „Românul”, in-8°, 60 p.
Despre tipărirea și difuzarea tragediei lui Ghiță Popp, „pe care o considerăm ca un fel de Wilhelm Tell al românilor”, v. Valeriu Braniște, *Amintiri din închisoare*, București, Edit. Minerva, 1972, in-8°, p. 149—150. Tipărirea tragediei *Horia* în cadrul societății studențești „Petru Maior” din Budapesta (prima ediție) a avut drept urmare interzicerea funcționării societății de către guvernul ungar. (Cf. Z. Păclișanu, nr. 420, p. 8 din bibliografia de față).
Recenzii: Constantin Berariu, în „Gazeta Bucovinei”, 1891, I, nr. 61—65; G. Bogdan-Duică, „Tribuna”, 1891, VIII, nr. 231, p. 921—922; Victor Morariu, „Horia” *tragedie de Ghiță Popp și „Wilhelm Tell” de Schiller*, „Codrul Cosminului”, Cernăuți, 1935, IX, p. 259—272.
- 625 ODYSSEUS, *Horia, der Glänzende. Trauerspiel in fünf Akten*, Luzern, Buchdr. Imbach & Weber, 1897, in-8°, 131 p. (Apud D. Prodan, nr. 41, p. 3, nota 8 din bibliografia de față).
- 626 ORLEANU, ALEXANDRU, G., *Horia, Cloșca și Crișan sau revoluția românilor din Transilvania și Ungaria în 1784*. Dramă istorică în 7 acte și 1 tablou. Ediția a 2-a refăcută pentru scenă. Focșani, Tip. Aurora, 1905, in-8°, XV+68 p.+7 p. (Ediția I-a a apărut ca lucrare istorică. (V. nr. 402 din bibliografia de față).
Transpunerea în scenă a unor episoade din răscoala lui Horea, avînd ca izvor de inspirație lucrarea lui N. Densușianu (nr. 391 din bibliografia de față).
- 627 BÂRSAN, ZAHARIA, *Se face ziuă. Dramă în 1 act*, „Luceafărul”, Sibiu, 1912, XI, p. 473—484. Apărută și în volum: București, 1914; ediția a 5-a, în volumul: *Se face ziuă. Versuri. Poemul Unirii*, București, Cartea Românească, [f.a.], in-8°, p. 4—70.
Acțiunea se petrece în ultima noapte a anului 1784, în satul Gura Cornii, din sus de Abrud.
Recenzii: G. C., „Mișcarea literară”, București, 1925, nr. 19, martie 21; Virgil Brădățeanu, *Dramaturgia lui Zaharia Bârsan*, „Familia”, seria a V-a, 1969, V, nr. 10, p. 21.
- 628 BILEȚCHI-OPRIȘANU, AXENTE, *Horia, Cloșca și Crișan. Piesă istorică națională în 4 acte*, „Junimea Lit.”, 1935, XXIV, p. 79—87; 165—176.
Sînt publicate numai primele două acte.
- 629 CIUMBRUDEANU, DUMITRU, *Se mișcă munții. Piesă istorică din revoluția tobagilor Horia, Cloșca și Crișan, în 10 tablouri*, Alba Iulia, Tip. Alba, 1945, in-8°, 53 p.
Piesă pentru teatrul sătesc.
- 630 DAVIDOGLU, MIHAI, *Horia. Dramă în 4 acte, 12 tablouri*, București, ESPLA, 1956, in-8°, 143 p.
Recenzie: Ioan Oarcășu, „Steaua”, 1956, VII, nr. 7, p. 79—84; Tornea Florin, „Teatrul”, București, 1956, nr. 5, p. 19—31.

- 631 MUȘAT, I.D., *Cînd s-a stîrnit furtuna (1784)*, „Tribuna”, 1957, I, nr. 34, p. 4—6; nr. 35, p. 9.
S-au publicat numai primele două tablouri.
- 632 VOITIN, ALEXANDRU, *Procesul Horia. Dramă în trei acte*. (Un prolog și cinci tablouri), „Teatrul”, București, 1966, XI, nr. 12, p. 93—144 (fig.). Prologul, *O convorbire la Passy*, a fost publicat și în „Tribuna”, 1966, X, nr. 33, p. 4 (1 fig.). Întreaga lucrare a apărut și în volum: București, Edit. pentru literatură, 1967, in-8°, 141 p. (4 tab.). În centrul dezbaterii, de o tensiune dramatică deosebită, se situează, pe lîngă figura măreață, dominantă, a lui Horea, cea a contelui Jan-kovich și a celorlalți membri ai curții vieneze care au trimis la moarte pe capii răscoalei.

c) Muzică¹

Lucrări corale

- 633 MUREȘAN, IACOB junior, *Marșul lui Horia. Pentru pian*, Brașov, Nic. I. Circu, 1885.
Compus cu ocazia comemorării a 100 de ani de la răscoala lui Horea.
- 634 *Cîntecul lui Horia*, „Transilvania”, 1923, LIV, nr. 6—7, p. 291.
Menționat ca făcînd parte din repertoriul corului din comuna Vereș-mort, jud. Turda.
- 635 NOTTARA, C., *Cîntec despre Horia*
- 636 CHIRESCU, IOAN D., *Horea*
Compoziție corală plină de elan patriotic.
- 637 IONESCU, NELU, *Horea a fost un viteaz mare*. Transcriere pentru cor de...
Cîntec popular care începe cu versul dat ca titlu.
- 637a COSMA, VIOREL, *Un maestru al muzicii corale, Ion Vidu*, București, Edit. muzicală a Uniunii compozitorilor din R.P.R., 1965, in-8°, 256 p. (ilustrații).
Catalogul creației lui Ion Vidu menționează, la p. 230, „Marșul lui Horia”, versurile de Ion Vidu. Manuscris autograf, în creion (incomplet), semnat Vidu, Caransebeș, 1 p.“
- 638 PAULIAN, IOAN ȘT., *Horia, Cloșca și Crișan*. (Apud Șerban Cioculescu, „Flacăra”, București, 1973, nr. 28, p. 17, care precizează data publicării compoziției — 1918. V. despre Paulian și opera sa: Cosma Viorel, *Ioan Șt. Paulian în lumina izvoarelor*. Publ. din inițiativa Centrului județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, Mehedinți, in-8°, 287 p.).

¹ Din lipsa altor referințe bibliografice, ne mărginim la titlul lucrărilor muzicale.

Cantate, oratorii

- 639 EISIKOVITS, M., *Horea. Cantată* (1950).
 640 ȚĂRANU, CORNEL, *Stejarul lui Horea. Cantată* (1964).
 641 MENDELSON, ALFRED, *Horea. Oratoriu pentru soliști, cor bărbătesc și orchestră*.

Opere

- 642 BRETAN, NICOLAE, *Horia. Dramă muzicală*. Libretul urmează în-deaproape tragedia lui Ghiță Popp (nr. 624 din bibliografia de față). (1936).
 643 SĂVEANU, MAX, *Horia, Cloșca și Crișan*. „M. Săveanu a compus o operă inspirată din răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan, ceea ce dovedea puternica atracție exercitată asupra multora din creatorii de muzică scenică de subiectele inspirate din viața poporului nostru”. (Jean Bobescu, *La pupitrul operei*, București, 1964, p. 141).
 644 DRĂGOI, SABIN, *Horea*.

Balet

- 645 „Pantomimie mit Tänzen *Horia und Gloska*, oder der Volkaufstand in Siebenbürgen“, welche eine allgemeine Bewunderung erregte. Citată de Jan Malik (nr. 564, p. 38, din bibliografia de față), după Leo Blass [Karel Sabina], în studiul său istoric „Das Theater und Drama in Böhmen bis zum Anfange des XIX. Jahrhunderts-Historische Rückblicke“, Praha, Karl Belmann, 1877, p. 83). Reprezentată prima dată la 17 aprilie 1785 pe scena teatrului Bodnici, în palatul Thunovs, edificiul de mai târziu al Parlamentului din Praga.
 Pantomima e menționată sub titlul *Horia und Kloska*. Ein historisches Ballet, „Theater Kalender“, Gotha, 1786. (Apud O. Beu, nr. 43, p. 28 din bibliografia de față).

d) Arta plastică

- 646 *Stolpischer Chronicken und Historien Calender auf das Jahr 1786*, Stolpen, bey Joh. Gotth. Ferdinand Richter, Buch'binder in Stolpen bei Dresden.
 În afară de câteva gravuri în lemn, colorate, publică și cunoscutele siluete ale lui Horea, Cloșca și Crișan. (Apud. M. Auner, nr. 424 din bibliografia de față).
 647 PAPIU ILARIAN, AL., *Tesaur de monumente istorice pentru România*, tom. III, București, Tip. Națională a lui St. Rasidescu, 1864, in-4°, 405 p. (pl.).

La p. 303 bis, punct 10, menționează câteva gravuri și siluete reprezentând pe Horea și Cloșca și portretele pictate de A. Steinwald. La p. 297 între p. 360—361 reproduce 3 planșe (siluete — numerotate de la 1—3) și 2 gravuri, reprezentând pe Horea și Cloșca în închisoare la Alba Iulia (numerotate 4—5. Ultima, cu text în limba germană și în cehă).

- 648 BARIȚIU, GEORGE, *Portretele lui Horia și Cloșca*, „Transilvania”, 1869, II, p. 293.

Scurtă notă despre portretele în ulei ale lui Horea și Cloșca, oferite spre vânzare de către „un magnat din Transilvania”.

Al. Papiu Ilarian insistă pe lângă Barițiu să le cumpere pentru „Asociațiune” sau „dacă nu se poate” vor fi cumpărate de către Muzeul din București. (V. I. Pervain și I. Chindriș, *Correspondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, I. Cluj, 1972, p. 49); Ștefan Meteș, *Un portret nou al lui Horia și Cloșca*, „Rev. Arh.”, 1924—1926, I, nr. 1—3, p. 140—141.

- 649 STURDZA, D.A., *Portretele lui Horia, Cloșca și Crișan*, „Columna lui Traian”, București, 1877, VIII, p. 421—426.

Describe câteva gravuri și siluete aflate, în majoritate, în colecția lui și a fratelui său.

- 650 DENSUȘIANU, NICOLAE, *Cercetări istorice în Arhivele și Bibliotecile Ungariei și Transilvaniei*. Raport înaintat Academiei Române. Analele Acad., 1880, Seria II, Sect. I, Tom. II, p. 103—223. Și extras: București, Tip. Academiei (Laboratorii Români), 1880, in-4°, 124 p.

Cap. XXVII (p. 71—74) și XXIX (p. 76—89), *Facsimile și desene și Iconografia revoluțiunii din 1784* cuprind descrierea sumară a stampelor aflate de autor cu ocazia cercetărilor făcute în arhivele și bibliotecile din Ungaria și Transilvania.

- 650a *Busturile lui Horia, Cloșca și Crișan*. Executate de Ath. Constantinescu, laureat al școlii de Belle-Arte București, în teracotă; înălțimea 65—70 cm, seria „Librăria Școalelor” București, „Gazeta Transilvaniei”, 1892, nr. 76, p. 2.

- 651 BEER, ADOLF, FIEDLER, JOSEPH, *Joseph II. und Graf Ludwig Cobenzl. Ihr Biefwechsel. II Band (1785—1790)*, Wien, Carl Gerold's Sohn, 1901, in-8°, 514 p. (Fontes Rerum Austriacarum Diplomataria et Acta, 54).

Cobenzl, ambasadorul Austriei la Petrograd, comunică lui Iosif al II-lea, în raportul din 21 febr. 1785, între altele, că a primit siluetele lui Horea și Cloșca (p. 12).

- 652 LUPAȘ, IOAN, *Horia la împăratul*, „Luceafărul”, Budapesta, 1902, I, nr. 11, p. 175—176. (Semnat chim.).

Scurt articol prilejuit de gravura reprodușă la p. 165 din revistă, înfățișând pe Horea în audiență la Iosif al II-lea. Insistă îndeosebi asupra cauzelor răscoalei din 1784.

- 653 BĂCILĂ, IOAN C., *Portretele lui Horia, Cloșca și Crișan*, „Transilvania”, 1922, LIII, p. 15—63. Și extras: Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1922, in-8°, 48 p. (17 reproduceri în text).
Prima parte cuprinde o scurtă descriere a răscoalei. Partea a doua cuprinde prezentarea descriptivă a 72 stampe aflate, în majoritate, în Biblioteca Academiei, Secția stampelor.
- 654 BEU, OCTAVIAN, *Răscoala lui Horia în arta epocii*, București, Cartea Românească, 1935, in-4°, 29 p.+105 pl.+40 p., numerotate de la p. 35—75.
Reproduce 90 de gravuri, 7 tablouri în ulei, 2 pasteluri și 9 medalii, însoțite de prezentarea descriptivă.
Prin stringerea la un loc a bogatului material iconografic, autorul aduce o importantă contribuție la înțelegerea evenimentelor din anul 1784.
- 655 BEU, OCTAVIAN, *La révolution de Horia dans l'art de l'époque*, „Revue de Transylv.”, 1935, II, nr. 1, p. 60—77 (fig.).
Studiu privind iconografia răscoalei.
- 656 ZIKELI, GUSTAV ADOLF, *Prinderea lui Horia și Cloșca*, „Cercetări Istorice”, Iași, 1929—1931, V—VII, p. 291—296. Și extras: Chișinău, Tiparul Moldovenesc, 1935, in-8°, 7 p. (1 gravură).
Describe o gravură din *Istoria universală* a abatelui Millot, tradusă în l. germană, cu adnotări, de W. E. Christiani (nr. 245 din bibliografia de față). Tot aici și textul tradus, privitor la răscoală.
- 657 SIGERUS, EMIL, *Die Bildnisse der rumänischen Märtyrer Horia, Cloșca und Crișan in der Brukenthalischen Galerie*, „Siebenbürg Vierteljahrschr.”, 1936, LXI, nr. 1—2, p. 119—120.
Bazat pe o informație contemporană răscoalei — un raport din 13 febr. 1785 —, identifică pe autorul portretelor lui Horea, Cloșca și Crișan din Galeria de artă a Muzeului Brukenthal din Sibiu, care sînt nesemnate, în persoana pictorului Anton Steinwald.
- 658 POTRA, GEORGE, *Un tablou necunoscut al lui Horia*, „Almanahul Curentul”, București, 1944, p. 51—52. (Apud Fl. Dem. Baldovin, nr. 661, p. 81—82 din bibliografia de față).
Describe un portret al lui Horea, făcut după o gravură de Iacob Adam. A fost găsit și achiziționat de G. Minescu de la un magazin de anticități din Viena, în anul 1943.
- 659 BIELZ, JULIUS, *Chipurile lui Horia, Cloșca și Crișan, aflate în Muzeul Brukenthal*, „Prietenie și Luptă”, București, martie 1944, p. 15—16. (Apud D. Prodan, „Anuar. Inst. Ist. Naț.”, 1945, p. 418).
- 660 BIELZ, JULIUS, *Galeriestudien*, „Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalischen Museum”, Sibiu, 1947, XII, p. 3—10.
Bielz aduce noi probe că portretele în ulei ale lui Horea, Cloșca și Crișan din Pinacoteca Muzeului Brukenthal din Sibiu, azi în Muzeul de Istorie din București, sînt opera pictorului Anton Steinwald și nu ale lui Martin Stock, cum s-a crezut (p. 3—5).
După un avis din ziarul „Siebenbürger Zeitung”, 1785, nr. 9, p. 72, descoperă și numele gravorului celor două medalii, reprezentînd pe

- Horea și Cloșca, aflate la Muzeul Brukenthal; el e Rudolf Leibhard, gravor adjunct cezaro-regal de monede din Alba Iulia (p. 5).
- 661 BALDOVIN, FLAVIU DEM., *Iconografia vieneză a răscoalei lui Horea (1784)*, „Almanahul Parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1967”, Viena, 1966, p. 75—82 (4 fig.).
După o scurtă descriere a răscoalei (p. 75—78), vorbește despre stampele artiștilor vienezi care înfățișează pe căpitani răscoalei din 1784 (p. 78—80) și, la sfârșit, semnalează două portrete, reprezentând pe Horea, descoperite la Viena. Unul, e cel menționat de noi sub nr. 658 din bibliografia de față. Celălalt: *un tablou în ulei*, după o gravură de Iacob Adam, a fost descoperit de Baldovin, în 1943, în *Heeres-Museum* din Viena.
- 662 KISS, PÁL M., *Bikfalvi Koréh Zsigmond művészete (1761—1793)* [Creația artistică a lui S. Koréh de Bikfalvi], „Művészettörténeti Értesítő, Budapest, 1968, XVII, nr. 1—2, p. 95—99 (fig.).
Dă și câteva date asupra portretelor lui Horea și Cloșca, aflate, pînă în anul 1935, la Colegiul Bethlen din Aiud, cînd au fost încredințate spre păstrare Academiei Române (p. 95—96). La p. 95, reproduce portretele lui Horea și Cloșca, opera lui Koréh.
- 663 RADUȚIU, AUREL, *Răscoala lui Horea*. Text și imagini (diapozitiv). Edit. Comitetului pentru Cultură și Artă, București 1968.
- 664 ERHARD, ANDRÉE, *Picturi murale de pe la începutul sec. XIX în Țichindeal* (comuna Norich), „Magazin ist.”, 1971, nr. 12, p. 98.
Notă despre zugravii-pictori din cunoscuta familie Grecu din Săsăuși (com. Chipăr, jud. Sibiu) care au pictat în biserica din Țichindeal numeroase scene „care amintesc de anul 1784”.
După o comunicare verbală a prof. Atanasie Popa, pe unul din pereții bisericii din comuna Țisa, jud. Hunedoara, e zugrăvită scena martiriului lui Horea și Cloșca.
- 665 BARTOȘ, GHEORGHE, *Horea, Cloșca și Crișan în iconografia vremii*, „Acta Mus. Napocensis”, VIII, 1971, p. 267—273.
Aduce lămuriri asupra iconografiei căpeteniilor răscoalei din 1784, în interpretarea gravurilor occidentale și a artiștilor plastici transilvăneni care au înfățișat pe Horea, Cloșca și Crișan după natură.
- 666 TOPÎRCEANU, ADRIANA, *Dialog între istorie și artă*, București, Edit. militară, 1973, in-8°, 141 p. (fig.).
La cap. *Răscoala*, insistă îndeosebi asupra artiștilor contemporani care s-au inspirat din răscoala lui Horea și căpeteniile ei.

INDICE DE NUME ȘI LOCURI*

A

Abafi, Lajos — 89, 169.
 Abrud — 60a, 171, 175, 286, 520d.
 Abrudeanu, P. — 532.
 Achiței, Gh. — 620.
 Adamescu, Gh. — 19, 302.
 Advocat — 2.
 Ahlenfeld — 120.
 Alba (~ de Jos, ~ de Sus) — 88, 108, 171, 390, 483, 497, 498.
 Alba Iulia — 86, 92, 99, 111, 146, 148, 149, 151, 152, 192, 230, 383, 558, 591, 601, 647.
 Albac — 24, 289, 526, 551, 582, 609.
 Alecsandri, Vasile — 533, 568.
 Almaș, Dumitru — 157, 618.
 Amante, Bruto — 597a.
 Anca, Tudor — 587.
 Andrád, Elek — 621.
 Anghel, Gh. — 139.
 Anin, Alex. — 445.
 Antelava, I. G. — 356a.
 Apponyi, Sándor — 151.
 Arad, comit. — 166, 370.
 Aradi, Victor v. Erdélyi Viktor.
 Ardeal v. Transilvania.
 Arneeth, Alfred — 80, 134.
 Auner, Michael — 1, 157, 184, 196, 218, 223, 229, 231, 233, 240, 424, 444, 446, 464, 646.
 Austria — 10, 84, 226, 252, 263a, 270, 341.
 Avrig — 120.
 Ațintiș — 497.

B

Baia de Arieș — 85.
 Balázs H. Éva — 287, 347, 353.
 Baldovin, Fl. Dem. — 658, 661.
 Balia, Samuel jun. — 72.
 Banat — 47, 111, 125, 179, 249, 278, 285, 367, 440, 474, 481, 499, 520.
 Bánlaky, Doberdoi József — 467.
 Barcsay, Ábrahám — 106.
 Barcsay, Ákos — 162.
 Barițiu, George — 62, 64a, 263, 297, 381, 382, 383, 384, 388, 389, 390, 553, 648.
 Barok, Dániel J. — 181.
 Baróti, Lajos — 303.
 Barruel, Abbé — 246.
 Bartos, Gheorghe — 665.
 Bartoš, Jaroslav — 563, 565.
 Basa, Beniamin — 492.
 Batthyány Ignác — 92.
 Báthory Ludovic — 54, 59.
 Baur, Samuel — 256.
 Băcilă, Ioan C. — 239, 653.
 Bădescu, Gavril — 539.
 Bălan, Traian — 500.
 Bălcescu, Nicolae — 201, 210, 387, 476, 520e.
 Bălgrad v. Alba Iulia.
 Bărna, Vlaicu — 588, 590, 616.
 Bârsan, Zaharia — 627.
 Beer, Adolf F. J. — 651.
 Beer, Henri — 34.
 Bellu, Pavel — 590.
 Benda, Kálmán — 136.
 Benedikt, Ernst — 327.

* Precizăm că cifrele fiecărui termen

reprezintă numerele de ordine margi-

- Beniuc, Mihai — 547, 585, 586, 590.
 Benkő, József — 27, 212, 238.
 Berariu, C. — 624.
 Bereszki, Sámuel — 496.
 Bergner, Rudolf — 289.
 Berlász, Jenő — 346.
 Bethlen, G. — 109.
 Beu, Octavian — 43, 65a, 80, 134, 159, 211, 214, 225, 227, 253, 256, 270, 282, 300, 307, 425, 442, 471, 578, 645, 654, 655.
 Bianu, George — 368a.
 Bianu, Ion — 64a, 112.
 Biás, István — 113.
 Bibl, Viktor — 336.
 Bidermann, Herm. Jgn. — 283.
 Bielz, Julius — 659, 660.
 Bihor (comit., jud.) — 116, 370, 412, 544.
 Bilețchi, Oprișanu, A. — 628.
 Binder, Paul — 486.
 Binținți — 162.
 Biriucovici, V. V. — 348.
 Bistrița — 71, 116, 415.
 Birlea, Ovidiu — 551.
 Blaga, Lucian — 358.
 Blaj — 445, 458.
 Blass, Leo — 645.
 Blažeković, Karl — 310.
 Bleibtreu, Carl — 599.
 Bob, Ioan — 316, 458.
 Bobescu, Jean — 643.
 Bocșan, Nicolae — 59.
 Bocu, Pavel — 333.
 Bodea, Cornelia C. — 262.
 Bodogae, Th. — 472, 473.
 Boemia — 284, 555, 560, 645.
 Bogdan-Duică, Gh. — 88, 120, 568, 624.
 Bogza, Geo — 611.
 Boiu, Z. — 95, 554.
 Boldești (Hălmagiu) — 177.
 Borbély, Sámuel — 188.
 Boroș, Ioan — 125, 410, 413.
 Botea, Tănase — 140.
 Bozac, Ileana — 167, 221, 229, 482, 517, 519, 520b, 520c.
 Böhm, Lénárt — 278.
 Bölöni, Sámuel — 189, 190.
 Brabbée, Gustav — 233, 281, 404, 405, 444.
 Brad, Ion — 590.
 Braharu, Dumitru — 520d.
 Braniște, Valeriu — 624.
 Brașov — 65b, 116, 291, 623.
 Bratislava — 196, 219, 516.
 Bratu, Ion — 140, 501, 502, 508, 509.
 Braun, Róbert — 37, 298, 391, 426.
 Brădățeanu, V. — 627.
 Brăteanu, I. I. C. — 526.
 Breazu, Ion — 603.
 Brentanos, Clemens — 555.
 Bretan, Nicolae — 642.
 Brissot, Jacques de Warville — 3, 157, 198, 424.
 Bruckner, Wilhelm — 279.
 Brukenthal, M. — 66b, 89.
 Brukenthal, Samuel — 62, 64a, 107, 120, 123, 161, 267, 365, 385, 515b.
 Brűneck, Carol — 76, 502.
 Bucerdea Vinoasă — 497.
 Bucsánnszky, Alajos — 386.
 Bucuța, E. — 391, 469.
 Budai, Aron — 388.
 Budai-Deleanu, Ioan — 388.
 Budai, Esaiás — 250.
 Bugnariu, Teofil — 57.
 Bulat, T. G. — 123.
 Butariu, Nicolae — 177.
 Butură, Valeriu — 528.
- C**
- Caciora Andrei — 66a.
 Camber, G. E. — 561.
 Candrea, George — 539.
 Caracaș, R. — 64a.
 Caraman, P. — 560.
 Caraș, comit. — 410, 413.
 Caronni, Felice — 163.
 Castilia — 131.
 Castro, R. — 577.
 Catani — 11.
 Călinescu, G. — 544.
 Cărpeneș — 96, 286, 526.
 Cășei — 140.
 Cătina — 458.

- Cădea, Sp. — 491.
 Cehoslovacia — 50.
 Cerbu, Eman. — 615.
 Cernovodeanu, Paul — 161, 369.
 Cesereanu, D. — 547.
 Cetatea de Baltă, comit. — 509.
 Chereșeșu, Victor — 389.
 Chindriș, I. — 376, 381, 387, 648.
 Chinezu, Ion — 572, 607.
 Chirescu, Ioan D. — 636.
 Christiani, Wilhelm Ernst — 245, 493, 656.
 Cioara — 480.
 Ciocan, Candin — 418.
 Ciorănescu, Al. — 131.
 Ciorogariu, Roman — 255.
 Cipariu, Timotei — 146, 157, 195.
 Cisek, Oscar Walter — 615.
 Ciumbrudeanu, D. — 629.
 Ciurdariu, Ana — 222, 515.
 Cizer — 490, 525, 528, 532.
 Cîmpeanu, Const. — 486.
 Cîmpeanu, Corneliu — 480, 483.
 Cîmpeni — 92, 145c, 321, 496, 524.
 Cîrstea, Nicula — 482.
 Clain, Samuil v. Micu, Samuil.
 Clococceanu, A. — 604.
 Clopoșel, Ion — 427.
 Cloșca — 14, 16, 18, 19, 21, 21a, 23, 24a, 25, 25a, 27, 59, 65d, 77, 78, 113, 119, 121, 123, 126, 137, 139, 141, 145, 145b, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 154, 156, 158, 163, 168, 177, 179, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 190, 191, 194, 195, 239, 242, 243, 245, 247, 251, 252, 255, 257, 258, 262, 267, 273, 279, 284, 291, 309, 312, 318, 333, 335, 346, 354, 357, 367, 368a, 373, 374, 385, 389, 402, 409, 411, 419, 421, 437, 441, 448, 449, 450, 452, 453, 479, 480, 481, 492, 495, 499, 510, 513, 519, 520d, 521a, 522, 523, 526, 529, 533, 535, 538, 542, 543, 551, 551a, 552, 555, 556, 560, 565, 569, 592, 597, 597a, 600, 604, 620a, 623, 626, 628, 629, 638, 643, 645, 646, 647, 648, 649, 650a, 651, 653, 656, 657, 659, 660, 662, 665.
 Cloșca v. Cloșca.
 Cluj — 39, 74, 150, 296, 622.
 Cluj, comit. — 190, 462.
 Cobenzl, Ludwig — 651.
 Connerth, Astrid — 610.
 Constantinescu, Ath. — 650a.
 Constantinescu, G. M. — 418.
 Constantinescu, Mac — 572.
 Constantinescu, Miron — 364, 465.
 Corbea, Dumitru — 584, 590, 619.
 Coroi, N. — 593.
 Coroi, Petru — 286.
 Coroi, Ursu — 286.
 Cosma, Viorel — 637a.
 Coșbuc, George — 540.
 Cotruș, Aron — 572.
 Crăciun, Andrei — 447.
 Crăciun, Ioachim — 38, 47, 49, 54.
 Cricău — 320.
 Cristea, Miron — 428, 522.
 Cristian, V. — 345.
 Crișan — 14, 18, 19, 21, 21a, 23, 24a, 25, 59, 65d, 121, 123, 126, 143, 145b, 148, 177, 180, 183, 188, 190, 312, 318, 333, 335, 354, 357, 367, 368a, 389, 402, 419, 421, 437, 441, 448, 449, 450, 452, 453, 479, 480, 481, 492, 495, 499, 510, 513, 521a, 526, 538, 551, 568, 569, 597, 597a, 600, 604, 606, 615, 620a, 626, 628, 629, 638, 643, 646, 649, 650a, 653, 657, 659, 660, 665.
 Crișan, Ascaniu — 255.
 Crișănuț, Ioan — Hagiul — 491.
 Csáky János — 74, 190, 375.
 Cucuiu, Virgil — 448, 449, 450.
 Culcer, Al. — 141.
 Curechi — 220.
 Curticăpeanu, V. — 362.
 Czövek István — 251, 255.

D

- Daicoviciu, Const. — 354, 364.
 Dan, Mihail — 503, 510.
 Dan, Pavel — 607.
 Dandea, Ionuț — 96.
 Dávid János — 118.
 Davidoglu, Mihai — 630.
 Dăianu, Elie — 428, 541a.
 Dedekind, Franz — 282.

Dékáni, Kálmán — 175, 190.
 Demelič, V. — 308.
 Demény L. — 66.
 Densușianu, Aron — 538, 544, 569.
 Densușianu, Nicolae — 11, 12, 17,
 31, 72, 150, 151, 155, 157, 164, 187,
 190, 236, 238, 286, 297, 299, 320,
 368a, 376, 391, 423, 429, 527, 537,
 569, 597, 600, 612, 650.
 Deprez, Hippolite-Felix — 263a,
 265.
 Desfeuilles, Paul — 157.
 Deva — 73, 81, 104, 113, 148, 158,
 163, 164, 165, 220, 311, 446, 512,
 513, 553.
 Dezmireanu, Ion — 546.
 Diaciuc-Dăscălescu, M. — 545.
 Diaconovich, C. — 14.
 Diez, ambasador — 98.
 Dimov, Leonid — 591e.
 Doja, Gh. — 219.
 Domokos, Ferenc — 169.
 Domșa, I. — 57.
 Dora D'Istria — 274.
 Dragomirescu, M. — 302.
 Drăgescu, Ioachim C. — 534, 566,
 569, 593.
 Drăgoi, Sabin — 644.
 Dudaș, Florian — 370.
 Dumitrașcu, Gh. — 54.
 Dumitru, Ioan — 183.
 Dumitru-Snagov, I. — 145a.
 Dux, Adolf — 376.

E

Eckhart, Ferenc — 350.
 Edroiu, Nicolae — 51, 145, 157,
 164, 165, 201, 210, 221, 245, 493,
 494, 504, 511a, 512, 518, 520a,
 520b, 520e, 521, 521d, 531, 533,
 534, 538, 539, 550, 575.
 Eftimiu, Victor — 590.
 Egermann, căp. — 517.
 Egyedi Efraim — 88, 96.
 Eisikovits, M. — 639.
 Ellery, Elois — 157.
 Eminescu, Mihai — 575, 590.
 Enescu, Radu — 613.

Entz, Géza — 42.
 Eötvös, József — 523.
 Erdélyi, Viktor — 311, 318.
 Erhard, Andrée — 664.
 Esztegár, László — 106.

F

Fabris, Dominic Timiotti de —
 183.
 Fanache, D. — 58, 590.
 Fekete Ferencz, Solyom — 387.
 Felczak, Waclaw — 359.
 Feneșan, Costin — 520.
 Fessler, Ignáz Aurelius — 257, 278.
 Festetics, Béla — 523.
 Fiedler, Joseph — 651.
 Filep, E. — 81.
 Filimon, A. — 443.
 Filipoi, Onisim — 593.
 Filtsch, Eugen — 623.
 Firu, Nicolae — 116, 119, 412.
 Fischer, György — 354.
 Fluture, Ch. — 265.
 Fogarasi, Sámuel — 171.
 Forray, András — 130, 166, 249,
 330, 396.
 Foscari, Sebastiano — 101.
 Fotino, G. — 609.
 Francisc II — 372.
 Frățilă, Ion — 513.
 Frâncu, Teofil — 539.
 Frederic II — 98.
 Friedenfels, Eugen — 290.
 Fruma, Ioan — 45, 157, 287, 368a,
 474.
 Frunzică — 113.
 Fucke, Georg — 300.
 Fugariu, Florea — 362.
 Furdui, protopop — 524.
 Furdui, Titus — 145d.

G

Gabri, J. — 448.
 Gavra, Alexandru — 255.
 Gavrilovič, Nikola — 145b.
 Gazda, Ferenc — 27.
 Gănești — 511.

- Găvănescu, Ed. I. — 127, 130, 132, 329, 330, 334, 468.
 Geisler, Adam Friedrich — 152, 154, 232, 240, 247, 255, 264, 280.
 Genersich, Johann — 252.
 Georgescu-Buzău, Gh. — 299, 391, 476, 484, 521a.
 Georgescu, Ioan — 569.
 Gerando, A. de — 263, 272.
 Gherla — 65c.
 Ghiban, C. — 612.
 Ghibu, Onisifor — 192.
 Ghica, Elena v. Dora D'Istria.
 Ghișe, Dumitru — 316.
 Giurescu, Constantin C. — 335, 367, 495.
 Giurescu, Dinu C. — 367.
 Gloska v. Cloșca.
 Glotska, Jvan v. Cloșca.
 Goga, Octavian — 429, 582, 590.
 Goia, Eugen — 515a.
 Gomboș, Iosif — 194.
 Gorgan, A. C. — 157.
 Göllner, Carol — 233, 331, 430, 444, 446, 464, 515b.
 Göttfy, Bórbála — 165, 512.
 Gross-Hoffinger, A. J. — 260.
 Gross, Julius — 93.
 Grünwald, Béla — 295.
 Gulácsi, Gábor — 90.
 Gura Corni, com. — 627.
 Gurariului, com. — 99.
 Gyalui, Farkas — 236.
 Gyöngyösi, János — 90, 185.
 Gyulai, Ferenc — 170.
 Gyulai, Pál — 377.
 Gyulai, Paul — 531.
 Hermann, Johann Th. — 93, 291.
 Hermanstadt v. Sibiu.
 Hitchins, Keith — 363.
 Hochmeister, Adolf — 236.
 Hochmeister, Martin — 74, 222, 236.
 Hock, Carl — 283.
 Hodoș, Al. — 608.
 Hodoș, Nerva — 112.
 Holbana, I. — 591a.
 Homan Bálint — 326.
 Hora v. Horea.
 Hora, alias Nicula Ursz v. Horea.
 Horea, passim.
 Horea cel Tfnăr (Nicula Ion a Horii) — 190, 455, 508.
 Horiah v. Horea.
 Horja v. Horea.
 Horjah Nicolaus v. Horea.
 Horjak v. Horea.
 Hormayr, Joseph — 248.
 Horniek v. Horea.
 Hornyak v. Horea.
 Horra v. Horea.
 Horváth, Mihály — 257, 264.
 Hristodol, Gh. — 54, 59.
 Huber, Franz Xaver — 241.
 Hulea, Eugen — 498.
 Hunedoara (comit. și oraș) — 72, 73, 79, 104, 105, 148, 165, 168, 169, 171, 173, 176, 220, 242, 347, 388, 393, 474, 492, 500, 502.
 Hunfalvy, Pál — 391.
 Hurmuzaki, Eudoxiu — 84, 100, 101, 116, 138, 142, 146.

I

H

- Hacquet, Balthazar — 160, 369.
 Hadik, András — 109, 337.
 Halmágyi, István — 108.
 Hauenstein, Franz — 623.
 Heidendorff, Michael Conrad — 94, 167, 233.
 Heltmann, Adolf — 555.
 Herbert, Hermann — 107, 120, 123.
 Herbert-Rathkeal — 103, 406.
 Hermann, Georg M. G. — 291, 373.
 Iambor, Petre — 504.
 Iancu, Avram — 537, 539, 547, 551, 553, 557, 590, 608, 611.
 Iancu, Clara — 431.
 Iancu, Gh. — 54, 59.
 Iancu, V. — 451.
 Iași — 100.
 Ighianu, Gavrilă — 85.
 Ilea, Ion Th. — 590.
 Ilieș, A. — 49.
 Ioachimescu, N. — 562.

Ion de la Făgețel v. Densușianu Aron.
 Ionescu-Gion, G. I. — 522, 522a.
 Ionescu, Ileana — 565.
 Ionescu, N. — 191.
 Ionescu, Nelu — 637.
 Ionică, Ion I. — 432.
 Iordan, Al. — 387.
 Iorga, Nicolae — 98, 100, 103, 116, 119, 161, 162, 263, 274, 306, 313, 332, 406, 434, 452, 462, 555.
 Iosif II — 66b, 71, 75, 80, 82, 84, 87, 109, 112, 117, 130, 134, 137, 157, 166, 167, 180, 186, 222, 236, 240, 241, 242, 243, 244, 246, 248, 251, 256, 260, 278, 279, 280, 283, 284, 288, 294, 308, 313, 314, 315, 317, 327, 332, 336, 341, 346, 347, 350, 360, 362, 390, 424, 425, 434, 435, 440, 442, 452, 460, 463, 482, 505, 515b, 521c, 541a, 601, 652.
 Iosif, Șt. Octavian — 576, 590.
 Ivașcu, George — 358.

J

Jakab, Elek — 296.
 Jakó, Zsigmond — 180.
 Jancsó, Benedek — 236, 298, 321.
 Jancsó, Elemér — 164, 165, 169.
 Jankovich, Anton — 72, 74, 279, 380, 434, 632.
 Jankovits, Miklós — 371.
 Jeanplong, József — 173.
 Jenne v. Lebrecht, M.
 Jinga, Victor — 339.
 Jivan, Iosif — 513.
 Jordáky, Lajos — 453.
 Josika, Antal — 73, 105.

K

Kántor, Lajos — 377, 381.
 Karel, Sabina v. Blass Leo.
 Karlsburg v. Alba Iulia.
 Károlyi, Sámuel — 63, 64.
 Karp, lt. col. — 76.
 Katona, St. — 224, 249, 261, 264.
 Kellermann, Ludwig — 255.

Kemény, József — 27, 146, 238.
 Kerekes, Gergely — 60a.
 Keresztesi, József — 166.
 Kibédi, Sándor — 572.
 Kis, András — 169.
 Kismárton — 172.
 Kiss Pál, M. — 662.
 Klausenburg v. Cluj.
 Klein, Ernst — 257.
 Kloczka v. Cloșca.
 Kloká v. Cloșca.
 Kloschka v. Cloșca.
 Kloska v. Cloșca.
 Kloszka Jvon Csuri v. Cloșca.
 Klotzka v. Cloșca.
 Kókay, György — 212, 219, 516.
 Komáromy, András — 63, 64.
 Koréh, Zsigmond — 185, 662.
 Kosáry, Domokos — 46, 118, 341.
 Kovács, Gyárfás — 92.
 Kovács, Imre — 328.
 Kovács, J. — 475.
 Kozma, Pál — 266.
 Kövári, László — 276.
 Kray, Alexander — 111.
 Kray, Paul — 111, 258, 383, 407, 523.
 Kreipner, Julius — 305.
 Krisan, Georg v. Crișan.
 Krisán Zurgy v. Crișan.
 Krischan Gyorg v. Crișan.
 Kronstadt v. Brașov.
 Krück, Poturzyn M. J. — 323.
 Kun, Robert — 378, 392, 393.
 Kurz, Anton — 373.

L

Lapedatu, Alexandru — 12, 391, 403, 433.
 Lapedatu, Ion I. — 569.
 Lassaigue, Jacques — 157.
 László, Elek — 110.
 Laurian, Treboniu A. — 271.
 Lavissee, Ernest — 302.
 Lazar, Ioan P. — 525.
 Lebrecht, M. — 158.
 Leca, O. G. — 21a.
 Lechința de Mureș — 145.
 Lehmanns, Johann v. Seipp, Christoph.

Leibhard, Rudolf — 660.
 Leidenfrost, Karl Florian — 5.
 Leithner, Iosif — 128.
 Leopold de Toscana (Leopold II) — 80, 134, 244, 288, 425, 442.
 Lintz — 106.
 Lugoș — 413.
 Lukinich, Imre — 109, 115.
 Lungu, Ion — 478.
 Lupaș, Ioan — 128, 129, 133, 204, 260, 314, 340, 408, 411, 418, 434, 435, 449, 473, 527, 557, 558, 652.
 Lupaș-Vlasie, Marina — 340.
 Lupu, Ion — 610.
 Luxemburg — 106.

M

Maendl, Maximilian — 293.
 Mager, Traian — 177, 333.
 Maghieru, I. — 129.
 Mailáth, Johann — 268.
 Mailly, Anton — 404, 405.
 Maior, Liviu — 265.
 Májovsky, János — 258.
 Makkai, Ladislás — 342.
 Malik, Jan — 560, 564, 645.
 Manciușlea, Șt. — 275.
 Manolescu, N. — 615.
 Marcu, Al. — 163.
 Marczali, Henrik — 294, 304, 325, 394, 395.
 Mariarty, E. A. — 262.
 Marica, George Em. — 53.
 Marienescu, Atanasie Marian — 549.
 Marinescu, Constantin — 418.
 Márki, Sándor — 396, 400, 401.
 Márkó, Árpád — 337.
 Marlin, Josef — 598, 599, 610.
 Martinovici, Ignác — 136.
 Marțian, Iuliu — 161.
 Marx, Karl — 272.
 Matei, Onuț v. Măteș Nuțu.
 Mátyási, József — 186, 187.
 Mavrocordat, Al. — 430.
 Mavrocordat, Const. — 103.
 Mavrodin, V. V. — 356.
 Mălăncioiu, Ileana — 590.
 Mărcuș, Ion — 462.
 Măteș, Nuțu — 383, 409.
 Măteșeni — 532a.
 Mediaș — 167.
 Meltz, Oskar — 291.
 Melzer, A. — 383, 409.
 Melzer, J. — 383.
 Mendelsohn, Alfred — 641.
 Merényi, Lajos — 149, 172.
 Mesteacăn — 220, 266, 526.
 Meteș, Ștefan — 233, 281, 319, 368, 417, 648.
 Metternich — 280.
 Micu, Samuil — 306.
 Mihăleni — 95, 554.
 Mike, Sándor — 27, 104, 153.
 Miliște, Procopie — 573.
 Millot, Claude Fr. Xavier — 245, 493, 656.
 Mindszenti, Sámuel — 2.
 Mioc, Damaschin — 179.
 Mitrofanov, P. — 308.
 Modrigan, Ion — 316.
 Mohr, Friedrich Samuel — 236.
 Moldova — 82, 96, 158, 265, 326.
 Moldován, Gergely — 595, 596.
 Moldovan, I. (Micu) — 77, 275.
 Moldovan, Iosif — 419.
 Moldovan, Iuliu — 121.
 Moldovan, L. — 507.
 Moldovan, Silvestru — 405.
 Moldovan, Vasile E. — 570.
 Monorai, Ioan — 329, 330.
 Morariu, V. — 624.
 Moroianu, George — 157.
 Muller, C. — 487.
 Muntean, Ioachim — 99.
 Munteanu, Ion P. — 499.
 Munteanu, Teodor Al. — 579.
 Munteanu, Vasile — 436, 454, 460, 461, 466.
 Munții Apuseni — 12, 96, 111, 177, 313, 318, 331, 333, 349, 440, 475, 480, 511, 517, 537, 539, 557, 558, 593.
 Mureșan, Camil — 389.
 Mureșan, Iacob — 633.
 Mureșianu, Ion B. — 437.
 Murnu, G. — 578, 590.
 Mușat, I. D. — 614, 617, 631.
 Mușlea, I. — 541a, 551a.

Müller-Guttenburnn, Adam — 541a.
Münzer, Thomas — 234.

N

Naghiu, Iosif — 195.
Nagy-Csepcsény — 61.
Nagy György, Petri — 322.
Nanu, A. — 574, 605, 606.
Năsăud — 140.
Năsturel, R. — 569.
Neagoe, Manole — 362.
Neamțu, Alexandru — 477, 496, 514.
Neamțu, Gelu — 54.
Neamțu, Gh. — 414.
Netea, Vasile — 438.
Netoliczka, O. — 598.
Neugeboren, Carl — 261.
Nichitici, Ghedeon — 89, 91, 95, 102, 121, 123, 145b, 554.
Nicolăiasa, G. — 64a.
Nistor, Ion — 315.
Nonne, A. R. — 239.
Nottara, C. — 635.
Nywlt, Antonin — 357.

O

Oarcășu, Ion — 630.
Odobescu, Al. — 376, 377, 381, 387, 533, 559, 597.
Odorhei (comit.) — 110, 483.
Odysseus — 625.
Oesterreich v. Austria.
Olchváry Ödön — 407.
Olszewski, G. — 16.
Oprea, Al. — 615.
Oprean, N. — 532a.
Oprescu, Spineni V. — 580.
Oria v. Horea.
Orleanu, Al. G. — 402, 626.
Oțetea, A. — 138, 272, 351, 366.

P

Padover, Saul K. — 360.
Paget, John — 262.

Pálffy, vicecancelar — 117.
Palóczi, Horváth — 60a.
Pallovics, Gáspár — 60a.
Panaitescu, Em. — 108.
Panckoucke — 208.
Pantea, Simion — 515a.
Pap, I. C. — 401.
Papacostea, Ș. — 366.
Papahagi, Tache — 558.
Papilla, Paul Dimich — 238.
Papiu-Ilarian, Al. — 28, 64a, 72, 78, 146, 152, 185, 201, 210, 269, 374, 376, 381, 387, 597, 647, 648.
Papp, Miklós — 81, 88, 164.
Pascu, Ștefan — 55, 199, 205, 216, 219, 338, 352, 354, 355, 356a, 357, 361, 364, 455, 470, 479, 488, 489.
Patiția, Rubin sen. — 312.
Pauler, Gyula — 381.
Paulian, I. Șt. — 638.
Pavel, Teodor — 222, 515.
Păcățian, Teodor V. — 409, 456.
Părăianu, C. — 569.
Păunel, E. I. — 21, 555.
Pâclișanu, Zenovie — 316, 317, 420, 624.
Pele, Gh. — 505.
Pelzl, M. — 284.
Perpessicius — 575.
Pervain, I. — 376, 381, 387, 648.
Pescariu, Olivia — 65c.
Petran, C. — 523.
Petrescu-Sava, G. M. — 562.
Petrișor, Marcel — 620a.
Petrovici, Petru — 127, 130, 132, 145b.
Pétzeli József — 243.
Pezzl, Johann — 244.
Pfefferkorn, Johann Karl — 459.
Pillat, Ion — 583, 590.
Pintea, Vasile — 529.
Piuariu-Molnar, Ioan — 143, 408, 416.
Pîrlog, M. — 371, 491a.
Podea, O. — 183, 193.
Podhradeczki J. — 92.
Pop, C. — 176.
Pop, Florantin I. — 597.
Pop, I. R. — 544.
Pop, Mihai — 548.
Pop, Șamu Artemon — 145.

Popa, Atanasie — 559, 664.
 Popa, Iancu v. Monorai, Ioan.
 Popa, Ioan — 421.
 Popa, Ladislau de Săcel — 388.
 Popa-Liseanu, G. — 191.
 Popa, Mihai — 593.
 Popa, Mircea — 599.
 Popa, Rotogol — 188.
 Popa, Traian — 122, 316, 322.
 Popescu, B. — 264.
 Popescu-Doreanu, N. — 129.
 Popescu, Mihai I. — 124, 126, 255.
 Popescu, Mihail — 430, 444, 452.
 Popescu-Negură, Al. — 590.
 Popiți, Gr. — 364a.
 Popp, Ghiță, 624.
 Porsnev, B. F. — 348, 356a.
 Potra, G. — 362, 658.
 Praga — 230, 284, 645.
 Préclin, E. — 345.
 Predescu, E. — 152.
 Predich, H. — 151.
 Pressburg v. Bratislava.
 Priester Eva — 341.
 Prodan, David — 39, 41, 43, 58, 74,
 88, 143, 157, 160, 183, 188, 190,
 191, 192, 194, 236, 255, 263, 265,
 306, 316, 326, 344, 356, 376, 391,
 424, 432, 439, 462, 471, 490, 516a,
 521b, 539, 542, 593, 621, 625, 659.
 Prokowitsch, E. — 137.
 Pugaciov, Emilian — 357.
 Pușcariu, Ilarion — 91.

Q

Quicherat — 522.

R

Radna — 150.
 Rajner, Gyula — 61.
 Rambaud, A. — 302, 522.
 Ranca, Ion — 497a, 506, 507, 511.
 Raț, Nicolae — 145.
 Rădulescu-Codin, C. — 556.
 Răduțiu, Aurel — 145, 663.
 Rău, Aurel — 590.

Rebreanu, Liviu — 599, 600, 602,
 603.
 Régnault, Élias — 272.
 Réthi Lajos — 79.
 Rettégi, György — 180.
 Rhédey, Mihály — 63, 64.
 Roman, D. A. — 152.
 Roman, G. — 76.
 Romer, Floris — 381.
 Roșia Montană — 274.
 Roșu, Nicolae — 543.
 Roșu, Teodor — 376.
 Roșu, Titu L. — 178.
 Rotaru, O. — 487.
 Rusu Abrudeanu, Ion — 320.
 Rusu, I. V. — 85, 385.

S

Sabău, I. — 485.
 Sadoveanu, Mihail — 601.
 Salis — 196, 232, 242, 430, 444, 446,
 452, 464.
 Sámuel, Aladár — 174.
 Sardinia — 135.
 Satori, Franz — 253.
 Savu, Al. v. Diaciuc-Dăscălescu M.
 Sayons — 302.
 Săcel — 497.
 Sălăjan, Doina — 590.
 Sălciua — 515a.
 Săveanu, M. — 643.
 Săvrîșin — 130, 166, 249, 330, 504.
 Sbierea, Radu — 571.
 Sczschin, S. D. — 348.
 Schaser, John. Georg — 267, 290.
 Schedy, desenator — 245.
 Schenk, J. M. — 172.
 Schiller, Friedrich — 255, 624.
 Schimmer, C. A. — 280.
 Schneller, J. F. — 259.
 Schuller, G. A. — 365.
 Schwann, S. — 272.
 Sebeș — 487.
 Secășianu, G. — 569.
 Seidel, Anton — 357.
 Seipp, Christoph — 161, 369.
 Selăgean, I. — 535, 536.
 Seraphin, Friedr. W. — 94.

Seton-Watson, R. W. — 324.
 Severin, I. I. — 138.
 Seybt, J. — 263.
 Sfura, D. — 592.
 Sibiu (comit., oraș) — 65b, 74, 89,
 99, 116, 172, 212, 230, 236, 291,
 388, 497, 515a, 519, 524, 530, 560.
 Siebenbürgen v. Transilvania.
 Siess, L. — 172, 173.
 Sigerus, E. — 657.
 Sighișoara — 494.
 Simu, G. — 568.
 Simulescu, N. — 554.
 Sivan, M. — 591b.
 Singeorzul Trascăului — 531.
 Sinzianu, M. — 135.
 Skrzyszowski, E. — 289.
 Slavici, Ioan — 57, 397, 398.
 Soós Antal — 168.
 Söllner, J. — 273.
 Spányik, Glycerio — 254.
 Spira, György — 346.
 Stadler, gen. — 388.
 Stan, A. — 129.
 Stanca, D. — 613.
 Stănescu, Nichita — 591.
 Stâncel, Mircea — 591c.
 Steinwald, Anton — 647, 657, 660.
 Steinwall v. Steinwald.
 Stock, Martin — 660.
 Stoica, D. — 525.
 Stoica, Nicolae de Hațeg — 179.
 Stoicănescu, C. — 457.
 Stoll, Béla — 50.
 Stöber, Franz — 245.
 Strasser, Kurt — 48.
 Stravala, V. — 581.
 Stremski Karlovici — 66a.
 Stremț — 497.
 Stupini — 65b.
 Sturdza, D. A. — 649.
 Suciu, Coriolan — 329, 422, 445,
 458, 459, 527.
 Suciu, I. D. — 364a.
 Suciu, Șt. — 144.
 Sularu, Gavril — 320.
 Svátek, Josef — 284.
 Szabó T., Attila — 35, 40.
 Szabó, Gyula — 86.
 Szabó, Pál — 175.
 Szádeczky, Lajos — 108, 110.

Szalay, József — 303, 391.
 Szathmáry, Károly P. — 594.
 Szatsvai, Sándor — 182, 185, 516.
 Széchényi, Ferencz — 106.
 Szekfű, Gyula — 326.
 Szentkláray, Jenő — 285.
 Szeredai, I. — 86.
 Szilágyi Ferencz — 17, 264, 290,
 297, 372, 376, 377, 379, 380, 381,
 382, 384, 385, 423, 443, 523, 606.
 Szilágyi, István — 90, 189, 190.
 Szilágyi, Sándor — 277, 304.
 Szinnyi, József — 30.
 Szobcsák, Teréz — 354.
 Sztárai, Mihály — 371, 491a.

Ș

Șerb, Ioan — 547, 548, 551, 590.
 Șerban, Constantin — 521a, 521c.
 Șincai, Gheorghe — 316, 362.
 Șoimuș-Petreaș, com. — 178.
 Șorobetea, Aurel — 589, 590.
 Șotropa, Virgil — 71, 415.
 Știrban, Marcel — 54, 59, 144, 487,
 497.
 Șulut, Al. Sterca — 245, 259, 286,
 312, 459, 501, 527.
 Șulut, Avram — 96, 286.
 Șulut, Iosif Sterca — 145c, 286.

T

Taloș, I. — 551a.
 Tapié, V. L. — 345.
 Tăslăuanu, O. C. — 113, 114.
 Téglás, Gábor — 399.
 Téglás, J. — 531.
 Teleki, Domokos — 17, 60, 264, 276,
 290, 297, 376, 377, 381, 382, 385.
 Teleki, Sámuel — 113.
 Teodor, Pompiliu — 216, 462, 484,
 545.
 Teutsch, Friedrich — 309.
 Theil, Rudolf — 167, 233.
 Theodorescu, Barbu — 306.
 Thewrewk János, Ponori — 165.
 Thewrewk József, Ponori — 75,
 621.

Thirring Gusztáv — 463.
 Tibru — 508.
 Timiș, comit. — 153, 305.
 Tisa, com. — 664.
 Tîrgu Mureș — 66, 443, 497a, 621.
 Tîrnava, comit. — 66, 82, 507.
 Togan, N. — 33, 172.
 Tolan, I. — 329.
 Tomuș, Silvia — 603.
 Topîrceanu, Adriana — 666.
 Torma Károly — 170.
 Tornea, Florin — 630.
 Tóth Zoltán I. — 43, 167, 298, 343, 346, 349.
 Török, István — 88.
 Török, János și József, Ponori v. Thewrewk.
 Transilvania — 9, 12, 13, 16, 31, 38, 44, 47, 50, 51, 65, 66b, 74, 86, 87, 98, 102, 103, 106, 107, 113, 125, 129, 142, 145, 146, 149, 150, 151, 152, 156, 157, 167, 169, 171, 172, 183, 196, 198, 212, 219, 220, 221, 223, 230, 232, 236, 238, 239, 241, 242, 245, 247, 249, 252, 254, 255, 256, 257, 261, 262, 263, 263a, 264, 267, 273, 278, 279, 280, 281, 283, 288, 289, 293, 294, 299, 302, 305, 317, 327, 332, 347, 350, 351, 353, 357, 358, 368, 369, 374, 387, 388, 391, 413, 415, 424, 427, 431, 433, 434, 435, 452, 463, 481, 483, 484, 485, 492, 500, 506, 507, 511, 516, 516a, 520a, 520c, 521c, 522, 522a, 523, 526, 530, 541a, 549, 578, 597a, 623, 645, 650.
 Traumfest, G. von Quron — 307.
 Trausch, Joseph — 13, 291.
 Trif, Ștefan — 383, 409.
 Triteanu, Mihail — 56.
 Trocsányi, Zsolt — 66b.
 Tulbure, Gh. — 255.
 Turda (comit., oraș) — 39, 60a, 462, 475.
 Tzigara-Samurcaș, S. — 428.

T

Țara Românească — 82, 96, 158, 232, 265, 319, 326, 515a, 562.

Țara Țopilor — 312.
 Țăranu, Cornel — 640.
 Țările de Jos — 521.
 Tebea — 552, 567, 571, 576, 588, 620a.
 Tepelea, G. — 371, 491a.
 Țichindeal (com. Norich) — 664
 Țintă, Aurel — 481.
 Țugu, H. — 591d.

U

Ungaria — 9, 12, 31, 44, 50, 65, 79, 98, 150, 166, 219, 230, 250, 256, 257, 259, 262, 264, 285, 295, 347, 350, 359, 391, 401, 463, 650.
 Ursu, Ion Nicola — 455.
 Urișor — 140.
 Ursu H. v. Horea.

V

Vaida-Voievod, Al. — 423.
 Valea Hațegului — 76.
 Valea Streiului — 538.
 Valentiny, Antal — 42.
 Vállas, Antal — 9.
 Vas, Miklós — 97.
 Vass, József — 238.
 Vatamaniuc, D. — 57.
 Vehst, Eduard — 270.
 Veress, Andrei — 36, 65, 71, 148, 151, 158, 170, 173, 190, 267, 416.
 Vesa, Vasile — 530.
 Vidra de Sus — 539.
 Vidu, Ion — 637a.
 Viena — 32, 48, 101, 109, 196, 204, 206, 219, 226, 230, 232, 233, 238, 274, 294, 321, 350, 391, 404, 405, 417, 444, 482, 505, 517, 661.
 Vinulescu, Gh. — 440.
 Vințul de Jos — 480.
 Virean, L. v. Rebreanu, Liviu.
 Vitán Sándor, Bajesdi — 164, 512.
 Vladár, István — 61.
 Vladimirescu, Tudor — 265, 351.
 Vlasiu, I. — 495.
 Vlăduț, Const. — 129.
 Voicu, Șt. — 545.

Voileanu, Matei — 102.
Voitin, Alexandru — 632.
Vornicu, Gh. — 620.
Vulcan, Iosif — 27, 164, 567, 622.
Vurpăr — 480.

W

Weill, Georges — 34.
Wekhrin, Ludwig, Wilhelm —
229, 520c.
Wellmann Imre — 44.
Wendrinsky, Johann — 287.
Wien v. Viena.
Wittstock, Oskar — 598.
Wurzbach, Constant — 5, 10, 270.

X

Xenopol, A. D. — 299, 301, 302.

Z

Zamfirescu, V. — 590.
Zanne, I. — 541.
Zarand — 143, 151, 171, 220, 266,
370, 413, 474, 551, 552, 561, 620a.
Zenker, E. V. — 32, 226.
Zieglauer, Ferdinand — 288.
Zikeli, G. A. — 245, 424, 656.
Zima, Tibor — 441.
Zlatna — 88, 96, 153, 321, 349, 477,
482, 496, 497, 508.
Zudor, Elek — 104.

CUPRINS

Cuvînt înainte de <i>acad. D. Prodan</i>	5
Notă asupra lucrării	7
Abrevierile periodicelor menționate mai des	9

BIBLIOGRAFIA RĂSCOALEI

I. Lucrări de informare generală

a) Enciclopedii și dicționare biografice, cataloage și rapoarte etc.	13
b) Lucrări bibliografice	17

II. Izvoare

A) Documente	22
a) Semnalări de documente	22
b) Documente publicate în periodice și în colecții de documente	24
B) Izvoare narative	38
a) Cronici, amintiri și relatări ale contemporanilor, însemnările călătorilor străini	38
b) Cronici în versuri, poeme, cîntece satirice	49
c) Răscoala în publicistica contemporană	53

III. Literatura istorică

A) Lucrări cu caracter general, sinteze de istorie universală și a României	61
B) Monografii și studii speciale	87
C) Urme materiale mai ales în legătură cu căpeteniile răscoalei	114

IV. Răscoala lui Horea în literatură și artă

a) Folclorul răscoalei, tradiții orale	117
b) Literatura cultă (poezii, proză, teatru)	122
c) Muzică (lucrări corale, cantate, oratorii, opere, balet) . . .	133
d) Arta plastică	134
Indice de nume și locuri	139

Redactor: GHEORGHE VASILE
Tehnoredactor: MIRCEA NASTA

Coli de tipar: 9,50. Bun de tipar: 04. 12. 1976
Tiraj: 4800 ex.

Întreprinderea Poligrafică Cluj, Municipiul
Cluj-Napoca
Str. Brassai nr. 5—7, Republica Socialistă România
Comanda nr. 488/1976

RĂSCOALA LUI HOREA

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ ȘI ENCICLOPEDICĂ

Un asemenea instrument e cu atît mai necesar, cu cît subiectul azi nu interesează numai un cerc restrîns de cunoscători, interesează pe orice om de cultură, învățămîntul, pe orice om atras de gustul istoriei patriei sale, mai ales în cazul unui asemenea eveniment.

Gheorghe Bartoș ne servește aci acest instrument necesar, cunoscătorilor și necunoscătorilor deopotrivă. Lucrarea e fructul unei munci de răbdare, perseverență, a unei preocupări de mulți ani, de zeci de ani în șir. O muncă pe cît de conștiincioasă pe atît de utilă. Ea va fi fără îndoială nu numai instrumentul necesar de orientare în ceea ce s-a făcut, ci și îndreptar pentru ceea ce se va face de acum încolo. Cu un asemenea instrument cercetările viitoare pe această temă se vor putea face în deplină siguranță.

Din Cuvînt înainte de acad. D. Prodan